

1871

38

The Crawford,
N. D.

22

Г

John Crawford

J. J. G. SCHELLER

BEKNOPTE

LATYNSCHE

SPRAAKKUNST

OF

GRAMMATICA

VOOR DE
UNIVERSITY OF MARYLAND
SCHOOL OF MEDICINE
LIBRARY
Founded 1813

SCHOOL OF MEDICINE
DE HET HOOGDUITSCH.

NAAR DEN DERDEN DRUK.

Te DEVENTER,
By L. L E E M H O R S T.
E N

Te LEYDEN,
By A. E N J. H O N K O O P.
M D C C L X X V I I I.

14377

22

APRIL 1892

CRIMINAL

CRIMINAL

CRIMINAL

CRIMINAL

1882

V O O R R E D E N

V A N D E N

V E R T A A L E R.

Eindelyk ziet dan de verkorte Latynsche Grammatica van den Heer SCHELLER, reeds zo lang geleeden door de Uitgevers aangekondigd, het licht. Het zal onnodig zyn, den Lezer alle de verscheidene oorzaken van den traagen voortgang van deeze Uitgave open te leggen, hy heeft er dit meede gewonnen, dat men intusfchen den derden Hoogduitschen Druk heeft kunnen raadplegen en vergelyken, en de verbeteringen en byvoegzels in deeze overgave overnemen. De verdiensten van den waardigen Schryver zyn in Duitschland algemeen erkend, en daar zyne Schriften ook reeds in ons Vaderland in een vry algemeen gebruik zyn gekomen, voor al zyne *Aanleiding tot eene taal- en oordeelkundige verklaring van de schriften der Ouden, en tot eene gepaste navolging van Cicero* 1786 uitgegeven by den Drukker van dit tegenswoordig werk, welke *Aanleiding* van allen verdient gelezen en overwogen te worden, die zich toeleggen, om het Latyn en de eigenschappen van die voor-

V O O R R E D E N

trefflyke Taal der Geleerden te kennen; daar, zeggen wy zyn naam reeds onder ons bekend is, twyfelt men niet, of deeze verkorte *Grammatica* zal ook met genegenheid ontvangen worden; Zy bevat het wezenlyke der uitvoerige *Grammatica* door onzen geächten Schryver uitgegeven, en die in *Duitschland* in zo verre door Kenners is goedgekeurd, dat zy aan dezelve den voorrang boven alle tot hier toe bekende *Grammaticas* hebben toegewezen. Men heeft in deeze Vertaaling de wydlopige Voorredenen van den Schryver achter wege gelaaten, voornaamlyk die, welke geplaatst is voor den derden Hoogduitschen Druk, om het werk niet te zeer te bezwaaren. In dezelve bewyst de Schryver de noodzaaklykheid en nuttigheid der Latynsche Taal, die thans helaas! by veelen in minächting schynt te geraaken, en zonder welke echter de toegang tot waare en gegronde Geleerdheid niet ligtelyk openstaat. Alleen willen wy uit zyne eerste Voorreden overnemen zyn verflag, hoe hy met jonge lieden gewoon is te handelen in het leeren der Latynsche Taal.

„ By deeze gelegenheid”, zegt hy, „ wil ik ver-
„ haalen, hoe ik, zo wel mynen Kinderen, als ook
„ ontallyke anderen, de eerste beginzelen heb
„ voorgedraagen; — Ik heb hun eerst de vyf
„ Declinatiën vaardig laten leeren, met het
„ Hoogduitsch werd het zo naauw niet genomen:
„ Dit

„ Dit geschiedde in drie, ten hoogsten in zes da-
 „ gen : Vervolgens liet ik er dan Praepositiën
 „ by zetten, op dat zy zien mogten, waaröm men
 „ declineert, dan ook *adjectiva*, en thans hoor-
 „ den zy eerst, wat een *substantivum*, wat een
 „ *adjectivum* is, thans hoorden zy van de *gradus*,
 „ die hun door het Hoogduitsch opgehelderd wer-
 „ den : Ik liet de *adjectiva* enkel naar de *substantiva*
 „ declineeren, B. v. *longus* als *servus*, *longa* als
 „ *mensa* enz. dus moesten zy *servus*, *mensa*, *scamnum*
 „ te gelyk declineeren, dan kenden zy, *longus*,
 „ *longa longum* van zelf. — Daar op liet ik hen ^{sc}
 „ vaardig de Conjugatiën leeren, en op de *forma-*
 „ *tiën* acht geven; Op het Hoogduitsch zag ik zo
 „ naauw niet; Dit nam eenige dagen, op zyn
 „ meest twee weeken weg. Nu liet ik hen Samen-
 „ voegen: B. v. *God bemint godvruchtige menschen*;
 „ *ik heb mynen Vader bemind*: *goede menschen wor-*
 „ *den van God bemind*; *ik heb de stem van uwen va-*
 „ *der in der tuin gehoord*. Daardoor leerden zy
 „ dan het gebruik der Declinatiën en Conjugatiën
 „ en kregen zin in de Latynsche Taal. Thans
 „ ging ik, nadat het gantsche onderwys twee,
 „ op zyn meest drie weeken geduurd had, over
 „ tot de vertaaling van een Latynsch Opstel, B. v.
 „ eene Samenspraak van LANGE. En nu liet ik
 „ eerst recht declineeren en conjugeeren, vraag-
 „ de geduurig naar den *casus*, *tempus*, *cet.* en naar
 „ het

VOORREDEN VAN DEN VERTAALER.

„ het kenteeken, en in 't byzonder liet ik dikwils
„ herhaalen. Dus moet ik zeggen, dat ik in den
„ tyd van een vierendeeljaars tot verbaazens toe
„ met hun gevorderd ben. Doch deeze Leerwyze
„ is denklyk de Leerwyze van alle Leermeesters,
„ die het met hunne Leerlingen ernstig meenen,
„ en die er zich aan gelegen laaten zyn, dat de-
„ zelve spoedig geleerd worden.”

„ Ten befluite wensch ik,” dus eindigt de
Schryver zyne Voorreden, en wy met hem,
„ dat God het gebruik deezer beknopte *Gramma-*
„ *tica* en de yverige pogingen van deugdzaame
„ Leermeesters, om hunne Leerlingen spoedig
„ geleerd te maaken, gelieve te zegenen!”

KORTE INHOUD

VAN

DIT WERK.

INLEIDING.

EERSTE DEEL.

<i>Van enkele woorden.</i>	Bladz. 3
<i>Hoofdst. I. Van de rechte uitspraak der woorden.</i>	ald.
—— <i>II. Van de spelling (Orthographie) der woorden.</i>	5
—— <i>III. Van de acht hoofdsoorten der woorden.</i>	11
<i>Afdeel. I. Van het Nomen, byzonder het substantivum.</i>	12
§. 1. <i>Van de benaamingen van het Nomen, byzonder het substantivum.</i>	12
§. 2. <i>Van het geslacht (genus) der Nomina, byzonder substantiva.</i>	13
§. 3. <i>Van het Numerus.</i>	19
§. 4. <i>Van de Casus.</i>	21
§. 5. <i>Van de Declinatiën.</i>	22
<i>en wel van de eerste 22. tweede 24. derde 26. vierde 35. vyfde 36.</i>	
<i>Afdeel. II. Van de Adjectiva, ten aanzien van</i>	
<i>A. derzelyver uitgang.</i>	37
<i>B. betekenis.</i>	39
	C.

KORTE INHOUD.

C. <i>Trappen van vergelyking (gradus)</i>	Bladz. 41
<i>Afdeel. III. Van de Pronomina.</i>	44
<i>Afdeel. IV. Van de Verba.</i>	48
§. 1. <i>Wat Verba zyn?</i>	ald.
§. 2. <i>Van de verscheiden foorten der Verbt, als Transitivity, Intransitivity, enz.</i>	49
§. 3. <i>Van de Deelen van het Verbum, als Modus, Tempus enz.</i>	51
§. 4. <i>Van de Conjugatie.</i>	57
§. 5. <i>Van de vier regelmatige Conjugatiën.</i>	57
§. 6. <i>Van de Verba Anomala.</i>	94
§. 7. <i>Van de Verba Defectiva.</i>	100
§. 8. <i>Van de Verba Imperfonalia.</i>	104
<i>Afdeel. V. Van de Participia.</i>	105
<i>Afdeel. VI. Van de Adverbia.</i>	107
<i>Afdeel. VII. Van de Praepositiën.</i>	111
<i>Afdeel. VIII. Van de Conjunctiën.</i>	115
<i>Afdeel. IX. Van de Interjectiën.</i>	117
<i>Hoofdst. IV. Van de beteekenisen der woorden.</i>	ald.

T W E E D E D E E L.

Van de Syntaxis, of samenvoeging der woorden.

<i>Hoofdst. I. Van de samenvoeging der woorden ten aanzien der Regeering.</i>	121
<i>Afdeel. I. Eenige algemeene regelen.</i>	122
<i>Afdeel. II. Van de reciproca Sui en Suus.</i>	125
<i>Afdeel. III. Van het gebruik der Adjectiva, Pronomina en Participia.</i>	126
	<i>Afdeel.</i>

KORTE INHOUD.

<i>Afdeel. IV. Van het gebruik van den Nominativus.</i>	Bladz. 141
§. 1. <i>Van den Nominativus van het subjeet.</i>	141
§. 2. <i>Van den Nominativus van het Praedicat.</i>	148
<i>Afdeel. V. Van het gebruik den Genitivus.</i>	151
§. 1. <i>Achter Substantiva.</i>	152
§. 2. <i>Achter Adiectiva en Pronomina.</i>	157
§. 3. <i>Achter Verba.</i>	165
§. 4. <i>Achter Adverbia.</i>	175
§. 5. <i>Achter Praepositiën en Interjectiën.</i>	177
<i>Afdeel. VI. Van 't gebruik van den Dativus.</i>	ald.
§. 1. <i>Achter Substantiva.</i>	178
§. 2. <i>Achter Adjectiva.</i>	ald.
§. 3. <i>By het Pronomen idem.</i>	179
§. 4. <i>Achter de Verba.</i>	ald.
§. 5. <i>Achter eenige Particulae.</i>	189
<i>Afdeel. VII. Van 't gebruik van den Accusativus.</i>	189
§. 1. <i>Achter Substantiva.</i>	ald.
§. 2. <i>Achter Adjectiva.</i>	190
§. 3. <i>Achter Verba.</i>	ald.
§. 4. <i>Achter Praepositiën.</i>	200
§. 5. <i>Achter Interjectiën.</i>	ald.
<i>Afdeel. VIII. Van 't gebruik van den Vocativus.</i>	200
<i>Afdeel. IX. Van 't gebruik van den Ablativus.</i>	ald.
§. 1. <i>Achter sommige Praepositiën.</i>	201
§. 2. <i>Zonder Praepositie, in 't gemeen.</i>	ald.
§. 3. <i>Zonder Praepositie in 't byzonder.</i>	210
I. <i>Ach-</i>	

KORTE INHOUD.

I. <i>Achter Substantiva.</i>	Bladz. 210
II. <i>Achter Adjectiva.</i>	ald.
III. <i>Achter Verba.</i>	212
IV. <i>Achter Adverbia.</i>	219
<i>Afdeel. X. Van het gebruik der deelen van het Verbum.</i>	220
§. 1. <i>Van de Persoons-uitgangen.</i>	ald.
§. 2. <i>Van het Numerus van het Verbum.</i>	221
§. 3. <i>Van de Genera Verborum.</i>	ald.
§. 4. <i>Van de Tempora.</i>	ald.
§. 5. <i>Van de Modi.</i>	227
§. 6. <i>Van de Supina.</i>	236
§. 7. <i>Van de Gerundia.</i>	237
§. 8. <i>Van de Participia.</i>	240
<i>Hoofdst. II. Van de Samenvoeging der woorden, ten aanzien der rangschikking.</i>	246
<i>Hoofdst. III. Van de Samenvoeging der woorden ten aanzien van het Numerus.</i>	249
<i>Hoofdst. IV. Van de Samenvoeging der woorden ten aanzien van het verband.</i>	250
<i>Hoofdst. V. Van de Samenvoeging der woorden ten aanzien van derzelyer verwisseling.</i>	244
§. 1. <i>Van de verruiling der Substantiva.</i>	ald.
§. 2. <i>Der Adjectiva.</i>	255
§. 3. <i>Der Talwoorden.</i>	ald.
§. 4. <i>Der Pronomina.</i>	256
§. 5. <i>Der Verba.</i>	257
§. 6. <i>Der Adverbia.</i>	259
§. 7. <i>Der Praeposttiën.</i>	ald.
§. 8. <i>Der Conjunctiën.</i>	261
§. 9. <i>Der Interjectiën.</i>	ald.
§. 10.	

KORTE INHOUD.

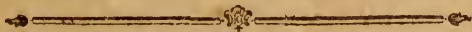
§. 10. Toegift van eenige bronnen van af- wisseling in woorden.	Bladz. 261
Hoofdst. VI. Van de Samenvoeging der woorden ten aanzien van overtolligheid.	263
§. 1. Van wezenlyke.	ald.
§. 2. Van schynbaare overtolligheid.	264
Hoofdst. VII. Van de Samenvoeging der woorden ten aanzien der kortheid.	266
§. 1. Eén woord drukt er dikwils meer uit.	ald.
§. 2. Dikwils eene geheele Stelling.	268
§. 3. Dikwils word een woord weggelaaten.	270
Hoofdst. VIII. Van de Samenvoeging der woorden, ten aanzien der langte of korte der Syllaben, om Verzen te maaken, of korter, van de Verskunde.	273
Afdeel. I. Van de Quantiteit der Syllaben of Pro- sodie.	ald.
§. 1. Van de Quantiteit in 't gemeen.	274
§. 2. Van de Quantiteit der eerste en mid- delste Syllabe in 't byzonder.	277
§. 3. Van de Quantiteit der laatste Syl- labe.	282
Afdeel. II. Van de Leden of Voeten van een Vers.	285
Afdeel. III. Van de Verzen zelve.	286
§. 1. Van de Scansie.	287
§. 2. Van de Caesuur.	288
§. 3. Van de soorten van Verzen.	ald.
§. 4. Van de afwisseling der soorten van Verzen.	295

KORTE INHOUD.

Viervoudig Aanhangzel.	296
I. <i>Eenige byzonderheden by de Ouden.</i>	ald.
II. <i>Eenige Verzen, om het onderscheid van sommige woorden te leeren.</i>	299
III. <i>Van den Romeinschen Almanach.</i>	302
IV. <i>Eenige Latynsche Opstellen ter oefening.</i>	304
a) <i>Eenige zeer ligte Regels.</i>	ald.
b) <i>Eenige samenspraken.</i>	305
c) <i>Eenige plaatzen uit Cicero.</i>	314
d) <i>Eenige Fabelen van Fedrus.</i>	317
e) <i>Eenige plaatzen uit Ovidius, Virgilius en Horatius.</i>	319
9) <i>Beschryving der Faam of van het Gerucht Virg. Aen. IV. 174.</i>	321
10) <i>Hor. Od. II. 10. aan Licinius.</i>	322

INLEIDING.

§. 1.

De *Latynsche Spraakkunst* is eene *aanwyzing*, om de woorden, die in de oude Roomfche Schryvers, byzonder van de gouden eeuw, voorkomen zo op zich zelve, als in derzelve verband, zo te verstaan, dat men in staat is, om met behulp van de kennis der zaaken, de Ouden zelve te verstaan, te beoordeelen en na te volgen. De kennis hier van heet *Grammatica*. In het gemeen noemt men ook, hoewel verkeerd, het onderwys in de taal *Grammatica*.

Not. 1) Men moet spraakkunde en verstand der Ouden niet verwisfelen. Het is niet het zelfde, *Cicero*, *Virgilius* enz. lezen en Latyn leeren. Door bloote spraakkunde leert niemand *Cicero*, *Virgilius* enz. verstaan.

2) De Latynsche taal word het allerbest uit de Ouden zelve geleerd. De spraakkunst kan alleen algemeene waarnemingen over de taal voordragen, en blyft derhalven altyd onvolmaakt, en een bloot hulpmiddel.

§. 2.

De Spraakkunst verkeert dienvolgens omtrent twee hoofdzaaken:

I. Omtrent enkele woorden, en wel 1) naar derzelve *uitspraak*: 2) *spelling* (*Orthographie*) 3) *soorten*: en 4) *beteekenis*.

II. Omtrent de *samenvoeging* der woorden, en wel ten aanzien 1) der *regeering*: 2) *rangfchikking*: 3) *gelykheid der leden van eene felling*, of de *numerus*: 4) *verbinding*

A

der

der woorden: 5) verwisfeling derzelve: 6) overtolligheid: 7) kortheid van uitdrukking: 8) lengte en kortheid der Lettergreepen ten behoeve der Verskunde.

§. 3.

De Letters zyn tweederlei:

I. Zelfsklinkers Lat. *Vocales*, scil. *literæ*, d. i. klinkende letters, omdat zy op zich zelve klinken, en alleen eene lettergreep kunnen uitmaken. Zy zyn: *a, e, i, o, u, v*.

Not. Twee klink-letters, die te samen uitgesproken worden, heeten *Diphthongus*, d. i. *tweeklank*, als, *ae, au, eu, oe, ei*: sommigen voegen hier nog by *oi* en *ui*.

II. Medeklinkers, Lat. *Consonantes*, scil. *literæ*, d. i. medeklinkende, omdat zy alleenlyk met de klinkletters mede klinken, en op zich zelve geene lettergreep kunnen uitmaken, Zy zyn: *b, c, d, f, g, h, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v*. benevens de dubbelde, als *x* en *z*.

Not. 1) *k* komt zelden voor, B. v. in *kalendæ*.

2) *ph*, dat wy als *f* lezen, is uit het Grieksch, en komt alleen in Griekfche woorden voor.

3) *x* en *z* zyn geene enkelvoudige Medeklinkers, maar verkortingen (*abbreviaturen*). De *x* ftaat dan ééns voor *cs*, B. v. in *pax cet.* dan eens voor *gs*, B. v. in *rex cet.* De *z* komt alleen in uitheemfche woorden voor.

4) Sommige Medeklinkers worden door behulp der lippen uitgesproken, als *b, p, m, f*, en heeten *labiales*; anderen door behulp der keel, enz. Verders *l, m, n, r*, heeten *liquidæ* (vloejende); maar de overige medeklinkers heeten *mutæ* (ftomme).

5) *W* hebben de Latynen niet: Doch in vreemde naamen mag men die vryelyk gebruiken, B. v. *Walther*.

6) De *i*, wanneer zy als een zachte *g* word uitgesproken, als *iacio*, word gemeenlyk voor een medeklinker gehouden, en *jod* genaamd, en van velen *j* gefchreeven.

E E R S T E D E E L.

Van enkele woorden.

E E R S T E H O O F D S T U K.

Van de rechte uitspraak der woorden.

De tegenwoordige uitspraak is allen Eerstbeginnenden bekend. De uitspraak der oude Romeinen is waar-schynlyk van de tegenwoordige onderscheiden geweest.

A) Ten aanzien der *Medeklinkers*.

I. De *C* spreken wy voor *a*, *o*, *u*, uit als *k*, en voor *e*, *i*, *y* als *z*: B. v. *cano*, *conor*, *cum*, *cera*, *cilicium*, *Cyprus*, lezen wy *kano*, *konor*, *kum*, *zera*, *zilicium*, *Zyprus*. De Romeinen spraken hoogst-waarschynlyk de *c* overäl uit als eene zachte *k* of *g*, B. v. *kera*, *kilikium cet*.

II. *Gn* lazen de Romeinen denklyk gelyk wy *magnus*, *tignum cet*. Van daar *tigillum*.

III. *H* werd tusfchen twee klinkers niet gelezen; B. v. *mihi* luidde als *mii*.

IV. De zogenoemde *Jod* (*j*) werd als een klinker gelezen, maar fchielyk, B. v. *Pompeius*, van vier letter-greepen; van daar de *Vocat. Pompei*.

V. *Qu* is gemeenlyk gelezen als *k*, B. v. *coquus*, als *cocus*, *neque* als *neke*, waar uit *nec* ontstaan is.

VI. *Ti* word by ons voor een klinker gelezen als *zi*; gelyk *artium* als *arziium*; behalven 1) als er eene *s* voor af gaat, gelyk *tristior*; 2) voor de aanhangende lettergreep *er*, als *mittier*; 3) in de Griekfche woorden, als *Miltiades*; 4) van vooren, als *tiara*. In deeze vier gevallen lezen wy *t* als *t*. Maar de Romeinen lazen *ti* overäl als *ti*, gelyk *artium* als *arthium* of *ardium*.

VII. *V* word by ons gelezen als *f*. De Romeinen lazen die als *w*, of, het geen bykans het zelfde is, als *b*, gelyk *vinum* als *winum cet*.

VIII. X lezen wy overäl als *cs*, gelyk *rex cet.* De Romeinen lazen ze hoogst-waarschynlyk dan als *cs*, gelyk *pax*, dan als *gs*, gelyk *rex cet.*

B) Ten aanzien der *klinkers*. Hier kan veele verwiseling plaats gehad hebben, zo als by ons in het Nederduitsch geschied.

1) *a* kan dikwyls uitgesproken zyn, als *e*, *o cet.* Van daar *fecit, egi, van facio, ago cet.*

2) *e* als *i, o, u*: van daar *adimo* in plaats van *ademo cet.* dus ook *colligo cet.* Van daar *vertex* en *vortex: faciendum* en *faciundum.*

3) *o* als *e, u, cet.* Van daar *vester* van *vos: fruns* voor *frons.*

4) *u* als *o.* Van daar *navebos* voor *navibus*: ook als *w*; gelyk *duellum* als *dwellum* of *dbellum*, van hier *bellum.*

C) Ten aanzien der *Tweeklanken*. Wy spreken *ae* en *oe* uit als eene bloote *e*; en *ei* als *eu.* Maar de Romeinen spraken in *ae, oe, ei, eu* den eersten klinker voornaamlyk uit, en den laatsten zeer vlugtig en even als de Hebr. *Schva*: van hier klonk *Caesar* als *Ka-e-sar*; *Poeni*, als *Po-eni*, *Orphei* byna als *Orphee* of *Orphoe*. *Orpheus* als *Orpheets* of *Orphoes.* *Au* klonk dan als *a* en *u*, dan als *o*, dan als *aw*, gelyk *Paulus*, als *Pawlus.*

D) Ten aanzien van den *accent*. Wy spreken op één na de laatste lettergreep, in alle woorden van twee lettergreepen, zy mag lang of kort zyn, lang uit, B. v. *pono, bonus*: in woorden van meer lettergreepen spreken wy ze dan alleen lang uit, als zy in de daad lang is; en dan spreken wy de voorgaande Lettergreep (*antepenultima*,) zy mag kort of lang zyn, kort uit, als *amaretis.* Dus spreken wy op één na de laatste lettergreep van woorden van meer lettergreepen kort uit, als zy het waarlyk is (behalven *Andreas cet.*) en dan word de voorgaande lettergreep (*antepenultima*) zy mag lang of kort zyn, lang uitgesproken, gelyk *hominibus cet.* Dit is openlyk verkeerd. De Romeinen spraken beter, d. i. naar de waare hoegrootheid der Lettergreepen. Te weten:

1) Korte lettergreepen spraken zy kort uit, B. v. *serve, servus, mensa* (*Nominat.*) als *serv', serv's, mens'*, en niet *serveh, servuff, mensah*, zo als wy doen: gevolglyk hoorde men de laatste Lettergreep naauwlyks, by gevolg

filie

filie als *fili'*; van daar komt a) de weglating van een klinker op het einde, gelyk *Virgili, fili, dic, duc cet.* voor *Virgilie, filie, dice cet.* b) De verwiseling van veele klinkers, als *decimus* en *decumus, optimus* en *optunus, genitrix* en *genetrix cet.* c) De weglating van een korten klinker in het midden des woords, gelyk *valde* voor *valide cet.* Ja naderhand liet men ook lange klinkers, zelfs geheele Lettergreepen weg, gelyk *vinctum, nosti cet.* voor *vinctum, novisti cet.*

Not. Hier uit blykt, waaröm *corripere* in de *Prosodie* gebruikt is voor de uitspraak van eene korte lettergreep.

2) Eene lange Lettergreep spraken zy lang uit, gelyk *mensa*, in *Ablat. pono* als *mensaa, poono cet.* Ja men schreef dikmaal dus: naderhand liet men een klinker weg en zette een dwersstreep of een ander teeken van de verdubbeling boven den éénen klinker, B. v. *pōno, mensā cet.*

T W E E D E H O O F D S T U K .

Van de spelling (*Orthographie*) der woorden.

Men spelt of schryft de woorden goed, wanneer men geene verkeerde Letters zet, B. v. geen *c, t, i, ae cet.* daar een *t, c, y, e, ae cet.* staan moest, of omgekeerd. Alzo wy de eigenhandige schriften der Ouden niet meer hebben, de Ouden ook zelve niet eveneens geschreven, ook alle hunne Taal niet oordeelkundig verstaan hebben, blykens de opschriften op oude Gedenkstukken, Penningen enz., en de afschriften der Schryvers niet altyd van kenners der Lat. Taal gemaakt zyn, zo is de Etymologie de zekerste regel der spelling. Doch deeze is dikwyls onbekend; dan moeten wy schryven, zo goed als wy kunnen, dat is, zo als wy de woorden in Handschriften en Opschriften vinden. Doch hier staat aan te merken, dat *y, ch, th, ph,* alleen in Grieksche woorden plaats hebben, behalven *inchoo cet.* Verders de Grieksche *ai* word door *ae,* en *oi* door *oe,* *ei* door *e* of *i* uitgedrukt.

I. Zekerlyk schryft men beter: *Adfero, adtuli, adlatum, adcipio, adgredior cet.* dan *affero, attuli, alatum, accipio, aggredior cet.,* alhoewel velen dit laatste

behaagt: *Adolescens* dan *Adulescens*: *Absporto* dan *asporto*: *Ancora* dan *Anchora*: *Arctus*, *a*, *um* dan *Artus*: *Asimilo*, *disimilo*, *similo*, dan *asimulo* cet. alhoewel de laatste wyze gewoon is: *Audacia* dan *Audatia*: *Benevolus*, *benevole* dan *Benivolus* cet: *Bacchus* dan *Bachus*: *Bosporus* dan *Bosphorus*: *Ceteri* dan *Caeteri* of *coeteri*: *Colligo*, *conneo* cet., dan *colligo*, *commeo* cet.; alhoewel de laatste wyze meer gewoon is *Deliciae* dan *delitiae*; *Emtus* dan *emptus*: *Exspecto*, *exto*, *existo*, *extruo* cet. dan *expecto*, *exto*, *existo*, *extruo* cet. *Genetrix* dan *genetrix*: *Idcirco* dan *iccirco*: *Idemidem* dan *identidem*: *Inclutus* dan *inclitus*: *In dies*, *in primis*, *in posterum* dan *indies*, *inprimis* cet.: *Inlino*, *inlustris* cet. dan *illino*, *illustris* cet.: *Lapsus* dan *lapsus*: *Lapidina* dan *lapidicina*: *Monimentum* dan *monumentum*: *Museum* dan *musaeum*: *Numus* dan *nummus*: *Opsonium* dan *obsonium*: *Pomoerium* dan *pomerium*: *Ptolemacus* dan *Ptolom.*: *Quidquid*, *quidquam* dan *quicq.*: *Raetia*, *Renus* dan *Rhaetia*, *Rhenus*: *Scena* dan *Scaena*: *scripsi*, *scriptum* dan met de *p*, alhoewel dit laatste in gebruik is; *sepulcrum*, *simulacrum* en dergelyke, dan *sepulchrum* cet.: *Strategema* dan *Stratag.*: *Suboles* dan *Soboles*, *Sumsi*, *sumtum* dan *sumpsi* cet.: *Taeda* dan *teda*: *Tiro*, *Torus* dan *tyro*, *thorus*: *Tropaeum* dan *trophaeum*: *Valitudo* dan *Valet.*: *Versus* dan *Vorsus*.

II. Waarschynlyk beter zyn: *Aegaeum* dan *Aegeum*, *Auctor*, *auctoritas* dan *autor*, *autoritas*: *Coelare* dan *caelare*: *Coena* dan *caena*: *Convicium* dan *convitium*: *Fecundus*, *fetus*, *femina*, *fenus* cet. dan *foecundus* cet.: *Heres* dan *haeres*: *Hyems* dan *hiems*: *Imo* dan *Immo*: *Increbresco* dan *increbesco*: *Infitior* dan *inficior*: *Lacryma* dan *lacrima*, *lachryma*, *lachrima*: *Litera* dan *littera*, *Multa* dan *multa*: *Praestringere* B. v. *aciem mentis*, dan *praestinguere*: *Prelum* dan *praelum*: *Reciperare* dan *recup.*, doch dit laatste is in gebruik: *Stylus* dan *stilus*: *sylya* dan *silva*: *Thus* dan *tus* cet.

III. Onzeker is de volgende spelling: *Allucinari*, *alucinari*, *hallucinari*, *halucinari*: *Annulus* en *anulus*: *Accerso* en *arcesso*, doch dit laatste is meer in gebruik: *Bacca* en *baca*: *Caerimonia*, *caeremonia*, *ceremonia*: *Camena* en *Camoena*: *Causa* en *caussa*: *Caelebs* en *coelebs*: *Coenum* en *caenum*: *Comisfari* en *comesfari*: *Cunctari* en

en *Contari*, dus ook *percunctari* en *percontari*; echter schynt *cunctari* en *percontari* beter. *Duntaxat* en *dumtaxat*; *Faex* en *fex*: *Fetialis* en *fecialis*: *Haud* en *haut*: *Induciae* en *indutiae*: *Letum* en *lethum*: *Litus* en *littus*: *Milè* en *mille*: *Moereo* en *maereo*: *Nuncius* en *nuntius*: *Obscoenus* en *obscenus*: *Oppidum* en *Opidum*: *Paene* en *pene*: *Paulum* en *paullum*: *postumus* en *posthumus*: *Saeculum* en *seculum*: *Satira* en *Satÿra*: *Sollemnis* en *solennis*: *Sollers* en *solers*: *Sollicitus* en *solicitus*: *Taeter* en *teter*: *Tingo* en *tinguo*: *Ungo* en *Unguo*, *Unquam* en *Umquam* *cet.*

IV. In sommige woorden is het onverschillig, hoe men schryft, gelyk *delectus* en *dilectus* *weryng*: *quotidie* en *cotidie*: *coquus* en *cocus*: *locutus* en *loquutus*: *cum* *wanneer*, *alzo* en *quum*: *viceſimus*, *triceſimus* en *vigeſimus*, *trigeſimus* *cet.* Doch het eerste is meer in gebruik.

Not Tot behulp der rechte spelling dient behalven de *Ety-mologie* 1) de *analogie* B. v. gelyk *auditio*, dus ook *institutio*, *conditio*; zo als *prudentia* van *prudens*, dus ook *sapientia* *cet.* zo als *audacia* van *audax*, dus ook *ferocia* *cet.* 2) Het voorbeeld der Griekſche Schryvers B. v. Dewyl de Grieken ſchryven *αὐτῶπιτας*, *Μ. γυνετις*, *Μαυριnius*, *Μαυρινας*, zo ſchryft men *auctoritas*, *Magnentius*, *Mauricius*, *Maeconas*. 3) De hoegrootheid B. v. dewyl in *preces*, *ſedeo* *cet.* de eerste lettergreep kort is, zo zal niemand, die dit weet, een *ae* of *oe* zetten. Doch dit bedriegt ſomtyds B. v. *peiro* heeft op ééne na de laatste Lettergreep kort, hoewel zy in *iuro* lang is.

Nu willen wy nog het volgende aanmerken:

I. De *i*, als het eene *Jod* is, ſchryven sommigen, *j*: B. v. *conjicio*: andere *coniicio*. Dit is van geen belang. Het laatste is het naauwkeurigt.

II. Nopens *u* en *v* zyn de Geleerden verſchillende. Velen ſchryven, zo als zy lezen, gelyk *uva*, *vultus*. Anderen ſchryven overäl een *u*, gelyk *uua*, *uultus*. Anderen houden *u* en *v* voor het zelfde, en zetten de ééne altyd voor aan, en de andere in het midden en op het einde, gelyk *uva*, *vultus*.

III. Omtrent de verdeeling der woorden is men ins-gelyks verdeeld. Sommigen ſchryven, zo als zy uitſpreken, gelyk *pis-cis*, *ac-tio*, *ig-nis*, *nos-ter*, *am-nis*, *cap-tus*, *Eraf-mus*, *heb-domas*, *Cyc-nus*, *Cyg-nus*, *Ves-pa*,

alte-ruiter, a-doro, pe-reo, pro-deo, po-test cet. Anderen zien tevens op de samenstelling der woorden, gelyk *ad-oro, prod-eo, alter-uter, et-iam, sic-ut cet.* het welk niet te berispen en zeer in gebruik is. Anderen zien zelfs ook daar op, hoe anders de woorden beginnen; gelyk *pi-scis*, om dat men *scio* heeft; *a-ptus* om *ptisana*, *no-ster* om *sterno*, *a-mnis* om *Mnemon*, *he-bdomas* om *bdellium*, *I-chthyophagi* om *Chthonia*, *Cy-cnus* om *Cneius*, *Cy-gnus* om *gnavus*, *a-flio* om *Ctesiphon*, *a-thleta* om *Thlaspi*, *Pa-tmus* om *Tmolus*, *Asteri-smus* om *Smaragdus cet.* Deeze spelling schynt wat te gemaakt. Velen gaan nog verder; en verdeelen B. v. *Cy-dnus*, *Smaragdus*, *Thi-sbe*, *Al-cmene cet.* alshoon noch *Luvysche*, noch uit het Grieksch ontleende woorden dus beginnen.

Not. Men verdeele zo, dat men het voorbeeld van meer anderen voor zich heeft.

IV. Men vindt ook zekere verkortingen.

A) In oude schriften: hier toe behooren

1) De Voornaamen der Ouden, gelyk A. *Aulus*, C. *Caius*, Cn. *Cnaeus* of *Cneius*, D. *Dicimus*, L. *Lucius*, M. *Marcus*, M? of M. *Manius*, P. *Publius*, Q. *Quintus*, Ser. *Servius*, S. of Sex *Sextus*, Sp. *Spurius*, T. *Titus*, Ti. of Tib. *Tiberius*.

2) Andere woorden: B. v.

A. U. C. *Anno urbis conditae.*

A. P. R. C. *Anno post Romam conditam.*

Cos. *Consul*, *Consulem*, *Consule*. Coss. *Consules*, *Consulibus cet.*

C. D. *Consul designatus.*

D. *divus*. D. O. M. *Deo optimo max.*

D. D. *dono dedit*. D. D. D. *dat, dicat, dedicat*; of *dono dicat, dedicat*. Des. *designatus*. D. M. *Diis Manibus*.

F. *Filius*, B. v. M. F. *Marci Filius*: F. F. F. *felix, faustum, fortunatum*.

H. S. *Sestertius* of *Sestertium*, *sestertios, sestertia cet.*

Id. *Idus*. Imp. *Imperator*. I. O. M. *Iovi optimo maximo*.

Kal. *Kalendae, Kalendas, Kalendis*.

M.

M. T. C. *Marcus Tullius Cicero.*

Non. *Nonis, Nonas cet.*

P. *posuit.* Proc. *Proconsul.* P. M. *Pontifex maximus.*

S. *Salutem* in brieven, ook *Sacrum.* S. D. *salutem dicit.* S. P. D. *salutem plurimam dicit.*

S. V. B. E. *si vales bene est.* S. V. B. E. E. V. *si vales, bene est, ego valeo.*

B) In nieuwe schriften:

A. of *a* heet *anno*, ook *Auditores.* A. O. R. *anno orbis redempti.* A. M. *anno Mundi*, ook *Artium Magister.* A. C. *anno Christi.* A. C. N. *anno Christi nati.* A. R. S. *anno reparatae salutis.*

B. of *b* voor naamen heet *beatus.*

C. M. *Cæsarea Maiestas.* C. V. *Celsitudo Vestra.*

D. *Divus, Doctor, Dux*, ook *Digesta.*

H. L. Q. C. *hora locoque consueto*, op disputeren.

I. C. *Iesus Christus.* I. N. I. *in nomine Iesu.* I. N. R. I. *Iesus Nazareus rex Iudaeorum.* I. U. D. *Iuris utriusque Doctor.* I. U. L. *Iur. utr. Licentiatuus.*

L. *Licentiatuus.* L. B. *Lector benevole.* L. S. *loco Sigilli.*

M. *Magister.* M. D. *Medicinae Doctor*, ook *Miscatur, detur.* MS. of Cod. MS. *Codex manuscriptus: Codd. MSS. Codices manuscripti.*

N. T. *novum Testamentum.* Not. Publ. Caes. *Notarius publicus Caesareus.* Not. *Nota of Notandum est.*

Pand. *Pandectæ of Pandectes.* P. L. *Poeta laureatus, Pastor loci, Professor Logices cet.* P. P. *Professor publicus, Pastor primarius*, ook *Publice posuit*, in uitnodigingschriften; ook *praemissis praemittendis*, in Handbriefjes; P. S. *Postscriptum.* Ph. D. of P. *Philosophiae Doctor of Professor.*

Q. B. V. *Quod bene vertat!* Q. D. B. V. *Quod deus bene vertat!*

R. M. *Regia Maiestas*, ook *reverendi Ministerii.*

S. of SS. Th. *sanctæ of sacrosanctæ Theologiae*, B. v. *Doctor of Licentiatuus.* S. R. I. *sacrum Romanum Imperium.*

V. T. *Vetus Testamentum,* V. D. M. *Verbi Divini Minister cet.*

Verders: a. c. *anni currentis* of c. a. *curr. anni*: a. pr. *anni praeteriti*: b. m. *beatae memoriae*: c. *caput*, *capite*: cet. *cetera*: etc. *et cetera*: extr. B. v. *cap.*

extremo capite: fin. in fine: ff zyn de Pandecten: h. a. huius anni: h. l. hoc loco: i. q. idem quod: l. liber: l. of lin. linea: pag. of p. pagina: p. m. pagina mihi, ook piae memoriae: p. n. pagina nobis: sc. of scil. scilicet: f. of sect. sectio: f. of seq. sequens: ff. of seqq. sequentes, sequentia cet.: v. of vid. videatur, ook vide cet. Ook heet v. versus cet.

V. Men heeft ook teekens van verdeeling of onderscheiding.

1) Het *punctum*, of de enkele stip (.), word gesteld, wanneer de stelling zynen volledigen zin heeft. Als er eene uitroeping in is, dan krygt hy nog een rechte opgaande streep ('), en dat noemt men het teeken van uitroeping, *signum exclamationis*, gelyk: *o God!* Als er eene vraag in is, dan zet men deeze figuur (?) daar boven, gelyk: *Hoe gaat het?* dan noemt men het een vraagteeken, *signum interrogationis*.

2) *Comma*, (,) om stellingen, die op elkanderen betrekking hebben, te scheiden.

3) *Colon* (:), stelt men, als men iemand sprekende invoert; ook om groote leden te scheiden.

4) *Semicolon*, (;) scheid de kleiner leden, byzonder tegenstellingen.

5) Insluitings-teeken, *signum parentheseos*, () sluit woorden in, die niet tot den samenhang behooren. Men heeft nog een ander teeken van insluiting [], waarvan de Oordeelkundigen zich in de schriften der Ouden bedienen, wanneer zy één of meer woorden niet houden voor woorden des Schryvers.

VI. Men heeft nog andere teekens, gelyk

1) Het teeken van samenvoeging (-) tusfchen 2 lettergreepen op het einde van den regel, B v. *praeclarus*, ook tusfchen 2 woorden, gelyk *Franco-Gallus*, om te toonen, dat zy één woord uitmaken

2) Het teeken van aanhaaling, *signum citationis* („), wanneer men iemands woorden aanhaalt, gelyk: *Praeclare Cicero*, „ *haec studia adolescentiam alunt cet.*“

3) Het teeken van uitlaating, *Apostrophus*, wanneer eene letter ontbreekt, gelyk: *noſtin*.

4) De twee ſtippen van onderscheiding, *puncta diaeretica*, wanneer twee klinkers niet als een *Diphthongus* moeten worden uitgesproken, gelyk: *aëris* van drie lettergreepen, om het van *aeris*, des *kopers*, te onderscheiden. Doch de meesten laaten ze thans weg.

VII. Men ſchryft de eerste letters der woorden groot

1) by het begin van een geschrift en na een punct:

2) als het woord een *nomen proprium* is, ook by de namen

men van *Ambten*, *Feestdagen*, *Maanden*, *Kunstwoorden*, gelyk *Peirus*, *Rex*, *Pascha*, *Martius*, *Declinatio*: Ook geschied dit by de *Pronomina*, en titels uit hoogächtting, gelyk *Te*, *Vir Illustris*, dus ook *Deus*. Velen schryven hier ook enkel groote letters, gelyk *TE*, *VIR ILLUSTRIS*; *DEUS* *cet.*

DERDE HOOFDSTUK.

Van de acht Hoofdsoorten der woorden.

I.

De woorden (*partes orationis*) zyn achterleië. *Nomen*, *Pronomen*, *Verbum*, *Participium*, *Adverbium*, *Praepositio*, *Coniunctio*, *Interjectio*. Hier van moet men in het Nederduitsch eerst eenig denkbeeld hebben.

1) Het *Nomen* (Naamwoord) is tweederlei, *Substantivum* en *Adjectivum*. Het *Nomen Substantivum* is de benaaming van een persoon of zaak; gelyk *God*, *Mensch*, *Vader*, *Moeder*, *Paard*, *Schaap*, *Tafel*, *Pen*, en alle dingen, die men tellen, hooren, gevoelen, koopen, wegdragen, schenken, eeten, drinken kan enz. Men zet er in het Hollandsch het lidwoorden (*articulus*) *een*, *de*, *het* voor, gelyk *een vader*, *de moeder*, *het brood* enz. Het *Nomen adjectivum* word by het *substantivum* gesteld, en zonder het zelve niet verstaan; zodaanig is, *goed*, *wit*, *lang*, *breed*, *hoog*, *schoon*, *veel*, *zwart*, *groen*, *rood*, *blauw* enz. B. v. *de Vader is goed*, *de Tafel is lang*; alwaar *goed* en *lang* een *adjectivum* is. Dus ook *de goede Vader*, *eene lange Tafel*. alwaar *goed* en *lang* ook een *adjectivum* is.

2) *Pronomen*, d. i. een voornaamwoord, dat in plaats van een Naamwoord komt, B. v. *ik*, *gy*, *hy*, *wy*, *gyliden*, enz.

3) *Verbum* (werkwoord) heeft voor zich de woorden *ik*, *gy*, *hy*, *wy*, *gyliden*, *zy*, gelyk: *ik bemin*, *gy bemint* enz.

4) *Participium* (deelwoord) eene soort van het *adjectivum*, gelyk: *beminnende*, *de beminnende moeder* enz.

5) *Adverbium* (bywoord) is meestal een bywoord van het *verbum*, gelyk: *zeer*, *heden*, *morgen* enz. B. v. *ik bemin u zeer*, *ik zal heden komen*.

6) *Coniunctio*, d. i. een koppelwoord, gelyk *en*, *wanneer*, *derwyl*.

7) *Pras-*

7) *Praepositio*, d. i. een voorzetzels, gelyk *tot*, *by*, *voor*, enz.

8) *Interjectio*, een uitroepings woordje, gelyk *o!* *ach!* *hui!* *hm!*

II. Van deeze achterleië woorden zyn de vier eersten in de laatste lettergreepen *veränderlyk* (*flexibiles*, *scil. partes orationis*) d. i. het *Nomen*, *Pronomen* en *Participium* word *gedeclineerd*, en het *Verbum* word *geconjugueerd*. De vier overigen blyven *onveränderlyk*, (*inflexibiles*) d. i. worden niet *gedeclineerd* noch *geconjugueerd*.

III. Deeze achterleië woorden zyn verder 1) of *stamwoorden*, *primitiva*, gelyk: *lof*: of *afgeleide*, *derivata*, gelyk: *loflyk*. 2) Of *eenvoudige* (*simplices*) d. i. niet *samengestelde*, gelyk: *geleerd*, of *saamgestelde*, (*compositae*) gelyk: *ongeleerd*.

Not. Daar zyn nog meer *benamingen*, waar van op zyns plaats.

E E R S T E A F D E E L I N G.

Van het *Nomen*, byzonder het *Substantivum*.

By het *substantivum* merkt men aan 1) *verscheiden benamingen*; 2) het *geslacht*, *genus*; 3) de *betrekking van het getal*, *numerus*; 4) de *uitgangen op het einde*, *casus*; 5) de *vyf soorten van Declinatie*. In deeze alle heeft het *adjectivum* een groot deel.

§. I.

Van de *benamingen van het Nomen*, byzonder het *Substantivum*.

1) Is de *benaming aan een persoon of zaak eigen*, dan heet zy een *nomen proprium*; zodanigen zyn alle *voor- en toenaamen* der menschen, de *naamen van steden, bergen, rivieren* enz. gelyk *Karel*, *Cicero*, *Amsterdam*, *de Rhyn* enz. Maar komt zy aan meer dingen van eene soort toe, dan heet zy een *nomen appellativum*, gelyk *rivier*, *Koning* enz.

2) De *benaming eener Landäart*, heet een *nomen gentile*, gelyk een *Hollander*, *Zeeuw* enz.

3) De *afgeleide benaming van een persoon of dochter* heet een

een *Nomen patronymicum*, B. v. *Anchisiades*, de zoon van *Anchises*, *Pelides*, de zoon van *Peleus*, *Perseis*, de dochter van *Perseus*.

Not. De zoon eindigt gemeenlyk in *des*, somtyds *ion*; de dochter in *is*, somtyds *as*, of *ne*.

4) De benaaming eener vermindering heet *Nomen deminutivum*, B. v. *lapillus*, een steentje. Men gebruikt deeze a) by waarlyk kleine zaaken, gelyk *lapillus*: b) *Liefkozingen*, gelyk *Fantje*, *Tulliola cet.* c) uit *verächting*, gelyk *homunculus*, *homuncio cet.* d) uit bescheidenheid, gelyk: *myn tuintje*: 4) uit *spot* of *Ironie*.

Not. a) Somtyds word van één *Deminutivum* nog één gemaakt, gelyk, *ager*, *agellus*, *agellulus*.

b) Sommige *deminutiva* wyken in de beteekenis van haare *stamwoorden* af, gelyk *anguilla* van *anguis cet.*

c) Sommige *Deminutiva* worden op de *Grieksche* wyze gemaakt, gelyk *epistola*, *epistolium cet.*

d) Dikwyls beteekenen de *Deminutiva* geene mindering, maar behouden de beteekenis der *stamwoorden*, B. v. *asellus* heet ook een *Ezel*, *Phaedr.*

5) Die van *Verba* afgeleid worden, heeten *verbalia*, B. v. *lectio* van *lego*: die van *Nomina* afstammen, *Denominativa*, B. v. *primas* van *primus*.

§. 2.

Van het geslacht (*genus*), der *Nomina*, byzonder *Substant.*

I. Men heeft drie *geslachten* (*genera*) een *mannelyk*, (*masculinum*), een *vrouwelyk*, (*femininum*), en een *derde*, (*neutrum*).

Not. 1) Men heeft by het woord *geslacht* op het drievoudig voorkomen der *adjectiva* gezien, gelyk *niger*, *a*, *um*, *bonus*, *a*, *um cet.* Gevolglyk moet men hier niet aan een *natuurlyk*, maar een *spraakkundig geslacht* denken, d. i. eene *klasse*, *afdeeling*, *soort* enz.

2) Tot één van deeze *spraakkundige geslachten* moet nu elk *declineerbaar woord*, byzonder het *Substantivum* behooren, en het is daarom of *generis masculini*, of *feminini*, of *neutrius*. Menigmaal behoort een woord tot twee *geslachten*, dan zegt men, dat het is *generis communis*, d. i. zo wel *generis mascul.* als *feminini*; of beter, dat het *commune* is. Somtyds zegt men ook, een *bywoord* (*adjectivum*) is *generis omnis*, d. i. *generis masculini*, *feminini*, en *neutrius*, gelyk *Felix*.

II.

II. Het spraakkundig geslacht (*genus*) van een *substantivum* kent men het veiligst daar aan, als de Ouden daar een *adjectivum* bygevoegd hebben in *masculino*, of *feminino*, of *neutro*. Doch, alzo de Eerstbeginnende de Ouden nog niet kunnen doorlezen, zo heeft men ter opheldering tweederlei *Geslacht-regels* gemaakt: 1) *algemeene*, over alle woorden in alle *Declinatiën*; 2) *byzondere*, over elke *declinatie*.

A) *Algemeene Regels*, wanneer op het natuurlyke of *logische* geslacht in 't gemeen gezien word:

I. *Masculina* zyn alle benaamingen van *Mannen*, *Volken*, *Engelen*, *Goden*, *Winden*, *Maanden*, ook vele benaamingen van *Rivieren*, en *Bergen*.

- 1) *Mannen*, omdat er *vir* by gedacht word, gelyk *consul cet.*; *it. auriga, advena cet.* wanneer een man te kennen gegeven word.
- 2) *Volken*, gelyk *Persae cet.* omdat men hier voornaamlyk aan mannen denkt.
- 3) *Engelen*, *Goden*, gelyk *Gabriël, Apollo, Manes*, omdat *angelus, deus, dii* daar by gedacht word.
- 4) *Winden*, gelyk *aquilo, etesiae cet.* omdat *ventus, venti* daar by gedacht word.
- 5) *Maanden*, gelyk *Aprilis cet.* omdat men er *mensis* by denkt, dat er ook dikwyls by gezet word.
- 6) *Rivieren*, gelyk *Euphrates, Acheron, Albis cet.* omdat *Fluvius* of *apris* daar by gedacht word, evenwel blyven velen wegens den uitgang *Feminina*, gelyk *Allia, Matrona, Sequana, Garumna, Odera, Styx, Lethe*; en *Iader* is een *neutrum*.
- 7) *Bergen*, omdat *mons* er by gedacht word, gelyk *Acragas, Atlas cet.* doch de meesten behouden het *Genus* van den uitgang, gelyk *Ida fem., Soraë, neutr.*

II. *Feminina* zyn de benaamingen van *vrouwen*, *boomen*, *steden*, *landen*, *eilanden*, *eigenschappen*, en *edelgesteenteris*.

- 1) Van *vrouwen*, omdat men er *femina* heeft by gedacht, gelyk *Maria, Dido, soror, glos, nurus, socrus, neptis cet.* Hier toe behooren ook de naamen der *Godinnen*, *Musen*, *Graciën*, *Parcen*, *Furiën*, *Nymfen*, en van *vrouwelyke monsters*, gelyk *Venus, Clio, Clotho, Sphinx cet.*
- 2) *Boomen*, omdat er *arbor* by gedacht word, gelyk *malus*, een appelboom, *pirus, quercus, ficus, abies, ilex cet.* Doch velen zyn ook *Masculina*, om den uitgang, gelyk *oleaster, pinaster, dumus, ebulus, pinus*, waartoe ook *Sty.*

Styrax behoort. Sommigen zyn *neutra*, gelyk *siler*, *robur*, *suber* *cet.*

- 3) Steden, omdat er *urbs* by gedacht word, gelyk *Corinthus*, *Lacedaemon*, *Carthago*, *Athenae*, *Thebae* *cet.* Doch, sommigen zyn *masculina*, wegens den uitgang, gelyk *Narbo*, *Sulmo*, *Croto*, *Parisi*, *Philippi*, *Gabii*, *Delphi* *cet.* Sommigen *neutra*, gelyk *Saguntum*, *Praeneste*, *Tibur*, *Anxur* (doch *Anxur* is by *Martialis* ook *masculinum*); en de *Pluralia Ecbatana*, *Hierosolyma* *cet.*
- 4) Landen, omdat er *terra* by gedacht word, gelyk *Aegyptus* *cet.* Doch *Pontus*, *Hellespontus* en *Bosporus* zyn *masculina*, het zy zy de zee, of zee-engte, of het land daar by beteekenen.
- 5) Eilanden, omdat er *insula* by gedacht word, gelyk *Cyprus*, *Delus* *cet.*
- 6) Eigenschappen van Perfoonen of Zaaken, gelyk *latitudo*, *magnitudo*, *brevitas*, *canities*, *iuventus*, *senectus* *cet.* omdat er *proprietas* by gedacht word. Doch eenigen zyn *Masculina* wegens den uitgang, gelyk *calor* *cet.*
- 7) Edelgesteenten, omdat er *gemma* by gedacht word, gelyk *amethystus* *cet.* Doch sommigen zyn *masculina*, wegens den uitgang, of omdat *lapis* er by gedacht word, gelyk *beryllus*, *carbunculus*, *smaragdus*.

III. *Communia*, d. i. die van het manlyk en vrouwlyk geslacht der levende wezens gebruikt worden, zyn: *Coniux*, *Parens*, *bos*, *antistes*, *vates*, *sacerdos*, *adolescens*, *iuvenis*, *municeps*, *patruelis*, *affinis*, *interpres*, *auctor*, *augur*, *dux*, *iudex*, *custos*, *testis*, *civis*, *hostis*, *canis*, *sus*, *comes*, *familiaris*, *infans*, *hospes*, *nemo*, *epifex*, *index*, *princeps*, *vindex*.

Not. 1) Sommigen komen zelden vrouwelyk voor, gelyk *hostis*, *miles*, *nemo*.

2) Sommigen hebben byzondere vrouwlyke uitgangen, gelyk *hospita*, *antistita*.

3) Het bygevoegde *Adjectivum* of *Pronomen* of ook het verband moet het geslacht bepaalen, gelyk *hic parens*, *Vader*, *haec parens*, *Moeder* enz. *Tres sorores erant sacerdotes*.

4) Daar zyn ook *Communia*, naar derzelver verschillende beteekenisse, gelyk *haec Adria* eene zekere stad, *hic Adria*, de Golf van *Venetiën*; *haec Cupido*, de begeerte, *hic Cupido* de minne-god: *hic Flamen*, een zeker Priester, *hoc Flamen* het blazen van den wind enz.

5) Van de *Vocabula communia* onderscheid men de *Epi-coena*: dit zyn eenige naamen van Dieren, die de beide natuurlyke geslachten derzelve in denzelfden uitgang en spraak-

spraakkundig geslacht (*genus*) aanwyzen: B v. *hic lepus* een haas, het mannetje en wyfje, *passer, mus, pulex, pediculus, corvus, cancer cet.* Deeze blyven altyd *masculina*: in tegendeel *haec vulpes, de vos*, mannetje en wyfje, *aquila, alauda, musca cet.* blyven altyd *Feminina*. Doch, als men het geslacht wil onderscheiden, dan zet men er *mas*, of *masculus* en *femina* by, gelyk *lepus mas, lepus femina cet.* Naauwkeuriger echter zou zyn *hic lepus, haec lepus, hic mus, haec mus cet.* Ook word *mancipium* en *scortum* in *Neutro* van mans- en vrouwsperfoonen gebruikt.

IV. *Neutra* zyn 1) de *Indeclinabilia*; 2) de Letters; 3) de woorden, wanneer men ze enkel naar de Letters beschouwt, en 4) alle *Infinitivi, Imperativi* en *Particulae*, wanneer zy *substantive* gesteld worden: 1) gelyk *fas cet.* 2) gelyk *hoc A*; doch men zegt ook *haec a, scil. litera*: 3) gelyk *pater est dissyllabum, scil. vocabulum*: 4) gelyk *scire tuum, triste vale, ad est delendum.*

V. Men merke hier nog het volgende tot opheldering aan:

- 1) De *Deminutiva* behouden het *genus* van hunne stamwoorden, gelyk *liber libellus, aetas aetatula, vas vasculum cet.* behalven *acus auleus, rana ranunculus.*
- 2) De woorden, uit het Grieksch overgenomen, behouden het Grieksche *genus*. Daarom zyn in de eerste *Declinatie*, de woorden in *e feminina*, in *as* en *es masculina*: daarom zyn in de tweede de woorden, die van *ὄδῳ* afstammen *methodus, periodus, exodus cet.* verders *biblus, costus, hyssopus, nardus, papyrus, arctus, byssus, dialectus, diphthongus cet.* en in de derde *echo, Argo, sindon, icon, halcyon, acdon, firen, feminina, chaos, epos, melos*, en de *Pluralia tempe, cete, neutra.*
- 3) De *Substantiva*, van de *supina* afstammende, en in *us* uitgaande zyn *masculina*, en gaan over de vierde *Declinatie*, gelyk *gestus, fructus, habitus, visus, venatus, usus cet.*
- 4) Vele *Substantiva* zyn welker *Adjectiva* geweest, en behouden het *genus*, dat er toen onder verstaan werd, gelyk *equile, bubile, ovile, hoedile cet.* zyn *neutra, scil. stabulum*. Hiertoe behooren de *Neutra* in *al*, en *ar*, die gemeenlyk in plaats van *ale* en *are* staan, B. v. *puteal* voor *puteale, scil. operculum, cochlear* voor *cochleare, scil. instrumentum cet.*
- 5) Vele *Substantiva* wyken van den spraakkundigen geslachtsuitgang af, en nemen het *genus* aan, daar hun natuurlyk ge-

geslacht in staat, gelyk *bubo sola*, *sc. avis*: *distamnium pota*, *sc. herba*. Zo zyn *bibulus*, *costus*, *hyssopus*, *nardus*, *papyrus* *feminina*, omdat er *planta* of *βραχυ* onder verstaan word.

6) De naamen der metaalen, gelyk *aurum*, *aes cet.* en van vele ondeugden, gelyk *scelus*, *homicidium cet.* zyn *neutra*, omdat daar *metallum*, hier *vitium*, of *facinus* onder verstaan word. In tegendeel de naamen veler handelingen, gelyk *auditio*, *lectio cet.* zyn *feminina*, omdat er *actio* onder verstaan word. *Serpens* is *masculinum* en *femininum*, nadat men er *anguis* of *bestia* onder verstaat. Zo heet *fera* en *ferum* een wild dier, *scil. bestia*, en *animal cet.*

B. Byzondere regels by elke Declinatie.

I. In de eerste Declinatie zyn de uitgangen *a*, en *e feminini*, *as* en *es masculini generis*. Doch de mannelijke benaamingen, gelyk *auriga cet.* en *Adria* de *Adriatische zee*, *gen. masculini*: ook staat *dama* en *talpa* by *Virgilius* in *masculino*. Not. Ook rekt men *cometa* en *planeta* hier toe: maar men vind het eerste zeldzaam, en daar voor is *cometes* meer in gebruik: en *planeta* zal mischien niet ligt gevonden worden.

II. In de tweede Declinatie zyn de woorden in *er*, *ir*, *ur*, *us* *masculina*, en in *um* *neutra*.

Uitzond. 1) *Feminina* zyn *alvus*, *humus*, *vannus*, de naamen der Steden, Landfchappen en Eilanden, de Griekfche woorden *exodus*, *methodus*, *periodus*; verders *arctus*, *antidotus*, *byssus*, *dialectas*, *diphthongus*, *lecythus*, *diameterus*; Eindelyk de planten *bibulus*, *costus*, *hyssopus*, *nardus*, *papyrus*, en Edelgysteenten *amethystus*, *crystallus*, *Sapphirus* nevens andere Griekfche woorden.

2) *Communia* zyn *barbitus* (*barbitos*), *grossus*, *cytissus*, *colus*, *carbafus*, *atomus*, *abyffus*. Doch *cytissus*, *colus*, *carbafus*, *atomus*, *abyffus* zyn meermaalen *feminina*.

3) *Neutra* zyn *pelagus*, *virus*. *Vuigus* is *mascul.* en *neutrum*.

III. In de derde Declinatie zyn

A) *Masculina*, die uitgaan op *o*, *or*, *os*, *er*, en op de lettergreep *es*, wanneer dezelve in *Genitivo* eene lettergreep toeneemt, gelyk *sermo*, *honor*, *flos*, *carcer*, *pes pedis*.

Uitzond. 1) in *O*. *Feminina* zyn a) *caro*, *echo*, *Argo*; en die in *do* en *go*, behalven *ordo*, *cardo*, *ligo*, *harpago*: b) de *Verbalia* in *io*, gelyk *lectio*, *actio cet.* ook *communio*, *consortio*, *ditio*, *perduellio*, *portio*, *proportio*, *talia*: de

overigen in *io* zyn *masculina*, gelyk *unic* eene perel, *pugis cet.* *Not.* *Pondus* rekenen sommigen tot de derde declinatie, als een *Indeclinabile*, en gevolglyk *neutrum*; maar *Gronovius* houd het voor den *Ablativus* in de tweede, van *Pondus*, *i*.

- 2) in *or.* *Arbor* is *femininum*. *Neutra* zyn *cor*, *marmor*, *aequer*: waarby sommigen *ador* voegen willen.
- 3) in *os.* *Feminina* zyn *cos*, *dos*, *glos*. *Neutra* zyn *os de mond*, *os*, een been, en de Griekse chaos, *epos*, *melos*.
- 4) in *er.* *Neutra* zyn *cadaver*, *iter*, *cicer*, *piper*, *papaver*, *ver*, *siler*, *suber*, *verber*, *tuber* gezwel, aardäppel, *uber* (*subst.*), *zingiber*, *laser*, *spinter*, *sifer*, *laver*. *Linter* is *commune*, doch meermaals *Femininum*.
- 5) in *es* met eenen toenemenden *Genitivus* zyn *Feminina* *seges*, *uges*, *compes*, *merges*, *merces*, *quies*, *requies*, *inquies*, *ales* (*subst.*) *Aes* is *neutrum*: *Praes masculinum*.

B) *Feminina* zyn, die uitgaan op *as*, *is*, *ys*, *aus*, *x*, verders op *s* met een' voorgaanden *Consonant*, ook op den lettergreep *es*, als de *Genitivus* geen meer lettergreepen krygt; gelyk *castitas*, *avis*, *chlamys*, *fraus*, *pax*, *hyems*, *nubes*.

Uitzond. 1) in *as.* *Masculina* zyn *adamas*, *elephas*, *gigas*, *Atlas*, *Aragas* en *As*. *Neutra* zyn *vas*, (*vasis*), *fas*, *nefas*, *artocreas*, *erysipelas*.

- 2) in *is* zyn *masculina* *pantis*, *piscis*, *crinis*, *cinis*, *ignis*, *funis*, *glis*, *vedis*, *folis*, *fascis*, *lapis*, *amnis*, *fustis*, *postis*, *axis*, *vernis*, *unguis*, *penis*, *collis*, *callis*, *sanguis*, *ensis*, *mugilis*, *mensis*, *pollis*, *caulis*, *canalis*, *vomis*, *sentis*, *pulvis*, *finis*, *cucumis*, *anguis*, *castis* (een Jagersnet) *torris*, *coffis*, *orbis*. Doch sommigen komen ook somtyds in *Feminino* voor, gelyk *amnis*, *anguis*, *callis*, *cinis*, *crinis*, *pulvis*, *finis*.
- 3) in *x* zyn *masculina* *thorax*, *apex*, *codex*, *caudex*, *cimex*, *frutex*, *grex*, *latex*, *murex*, *podex*, *pollex*, *pulex*, *ramex*, *rumex*, *forex*, *vertex*, *vortex*, *vervex*, *calix*, *fornix*, *phoenix*, *bombyx* zydeworm, (als zyde, is het femin.) *larynx*, *quincunx*, *septunx*, *decunx*, *decunx*. *Communia* zyn *culex*, *cortex*, *imbrex*, *obex*, *pamex*, *silex*, *varix*, *perdix*, *natrix*, *hystrix*, *tradux*, *onyx*, *sardonix*, *lynx*, ook *calx* de hiel is somtyds *mascul.* maar *calx* kalk is of nooit, of hoogst zeldzaam *mascul.* *Atriplex* is *femin.* en *neutrum*.
- 4) in *s* met een' voorgaanden *consonant* zyn *masculina*, *mons*, *pons*, *fons*, *dens*, met het *Compos.* *bidens* en *tridens*, *gryps*, *chalyps*, *hydrops*, *rudens*: verders *oriens*, *occidens*, *torens*, *confluens*, *profluens*, welke eigenlyk *participia* zyn, daar

daar men *sol* en *amvis* onder verstaan moet. *Communia* zyn *serpens*, *adeps*, *stirps* de *stam*, als ook *serpens*. *Neutra* zyn de filosofische woorden *ens*, *accidens*, *antecedens*, *consequens*. *Animans* is *femin.* en *neutrum*, *scil.* *bestia* en *animal*, ook vind men het in *masculino*, *scil.* *homo*.

5) in *es* met een' *Genitivus* van dezelfde lettergreepen zyn *masculina* *verres*, *acinaces*, *coles*; *Communia* *palumbes*, *verres*, *torques*: *Neutra* zyn de Grieksche, gelyk *cacoëthes*.

C) *Neutra* zyn, die uitgaan op *a*, *e*, *c*, *t*, *n*, *t*, *ar*, *ur*, *us*, gelyk *poema*, *mare*, *lac*, *animal*, *nomen*, *calcar*, *fulgur*, *corpus*; verders de woorden in *i* en *y* en de *Pluralia* in *a* en *e*, gelyk *moenia*, *cete*, *tempe*.

Uitzond. 1.) in *l* zyn *sol* en *sal* *masculina*: doch *sal* staat somtyds in *Singul.* als een *neutrum*.

2) in *n* zyn *masculina* *ren*, *splen*, *lien*, *lichen*, *attagen*, *peeten*, *canon*, *agon*, *horizon*, *delphin*, *Helicon*, *Titan*, *Paean*. *Feminina* zyn *aëdon*, *icon*, *sindon*, *halcyon*, *siren*.

3) in *ar* is *Lar* *masculinum*.

4) in *ur* zyn *masculini* *fur*, *turtur*, *vultur*, *furfur*.

5) in *us* zyn a) *masculina* *lepus*, *mus*, ook *tripus*, *polypus*, van *us*: maar *lagopus* is *femin.* b) *Feminina* zyn, die in *Genitivo* de *u* (lang) behouden (behalven *mus*), gelyk *salus*, *virtus*, *iuventus*, *senectus*, *palus*, *incus*, *tellus*; ook *pecus*, *Gen. udis* met een korte *u*: maar daar de *Nominativus* niet van voorkomt.

IV. In de vierde *Declinatie* zyn de woorden in *us* *masculina*, in *u* *neutra*, gelyk *fructus*, *cornu*. Doch *feminina* zyn *acus*, *manus*, *tribus*, *posticus*, *domus*, en de *Plur.* *Idus*; verder de vrouwelyke benaamingen; de *boomen*, ook *fcus* eenie *vyg*: maar *specus* en *perus* zyn *communia*.

V. In de vyfde *Declinatie* is maar ééne uitgang *es generis feminini*. Doch *meridies* is *masculinum*, en *dies* is in *Singulari Masc.* en *Femin.*, maar in *Plurali Masculinum*.

§. 3.

Van het Numerus.

Het *Numerus* is tweederlei, *Singularis*, wanneer van ééne zaak of persoon gesproken word, gelyk *eene visch*: *Pluralis*, wanneer van meer gesproken word, gelyk *de vischen*. Elk *Substantivum* behoort dit dubbel *numerus* te hebben, doch men moet aanmerken:

I. Vele zyn alleen in *Plurali* in gebruik, gelyk *calendae, divitiae, excubiae, exsequiae, seriae, induriae, insidiae, nugae, nundinae, phalerae, primitiae, reliquiae, scopae, suppetiae, tenebrae, thermae, tricae* cet. en de naamen der Steden *Thebae, Athenae, Locri, Gabii, Gades, Tralles* cet. verders *liberi* kinderen, *cancelli, fasti, codicilli, arma, bellaria, crepundia, incunabula, exta, praecordia, tempe, cete, moenia, idus* cet.

II. Vele zyn alleen in *Singulari* in gebruik, gelyk in 't gemeen de naamen der *Beigen, Rivieren, Landen, Menschen, Leestyden*, (gelyk *peritia*), *Eigenschappen, Metaalen*, en *Mineraalen*, van *Koorn, Speceryen* en alle die in *Singulari* reeds eene meerderheid uitdrukken, of die niet vermenigvuldigd kunnen worden: byzonder behooren hier toe *aether, coenum, fel, fimus, hepar, humus, limus, meridies, muscus, nemo, pelagus, pontus, salus, sanguis, sapor, ver, virus, vesper, vulgus*, daar de *Pluralis* niet ligt van voorkomen zal. Zelden vind men ook dien van *plebs, tellus, pus, aer, fama, culpa, lux, fuga* cet.

III. Sommigen hebben in *Plurali* eene andere, doch gemeenlyk nabestaande beteekenis, dan in *Singulari*, gelyk:

Aedes *sing.* de Kerk, de Tempel: *Plur.* een huis.

Castrum eene Vesting, Kasteel: *Castra* eene legerplaats.

Copia de menigte: *Copiae* krygshair, troepen.

Auxilium hulp: *Auxilla* hulpstroepen, hulpmiddelen.

Finis Einde, grensperk, *Fines* grenzen.

Fortuna Lotgeval, toeval, geluk: *Fortunae* tydlyk vermogen.

Furfur Zemelen: *Furfures* schubben op het hoofd.

Gratia bevalligheid, gunst, dank: *Gratae* dankzegging.

Lustrum een tyd van vyf jaaren enz. *Lustra* holen der wilde dieren.

Mos het gebruik, *Mores* zeden: gebruiken.

Opera toedoen, arbeid: *Operae* Handwerkslieden.

Sal zout: *Sales* vernuftige redenen, ook zout.

Studium yver: *Studia* neigingen, de *studiën*.

Tempus tyd, *Tempora* de tyden, ook de slaap van het hoofd.

IV. Sommigen schynen in *Plurali* het *genus* te veranderen: 1) *Sing. Masc.* en *Plur. Neutr.* gelyk *tartarus, tartara; locus, loci* en *loca*, dus ook *locus, sibilus, i* en *a: actus acta, sensus sensa, effectus effecta*. Maar men moet hier

hier den *Nominativus tartarum, locum, iocum, sibilum, actum, sensum, effectum* onderstellen. 2) *Sing. Fem.* en *Plur. neut.* gelyk: *carbafus carbafa, supellex supellectilia*: doch men moet hier *carbafum* en *supellectile* onderstellen. 3) *Sing. Neut.* en *Plur. Masc.* gelyk: *coelum coeli: porrum porri, clathrum clathri, hoc cicer hi ciceres*, Doch hier kan *coelus, perrus, clathrus, hic cicer* onderfeld worden. 4) *Sing. neut.* en *Plur. fem.* gelyk *epulum epulae, delictum delictiae, balneum balneae cet.* maar men moet hier aan den *Nominativus epula, delicta, balnea cet.* denken.

§. 4.

Van de Casus.

I. Daar zyn zes *casus*: zy worden genoemd *Nominativus, Genitivus, Dativus, Accusativus, Vocativus, Ablativus*. De *Nominativus* en *Vocativus* heeten *casus recti*, de overigen *obliqui*.

II. Van vele woorden zyn niet alle de *casus* in gebruik:

- 1) Van velen slechts één: deeze heeten *Monoptota*, gelyk *Gen. dicis: Dat. despiciatui, divisui, frustratui cet.* *Acc. bilicem, trilicem.* *Abl. natu, promptu, iussu*, en de meer zeldzaame *accitu, iniussu, missu cet.* ook *diu, lucu, noctu, ergo: Acc. Pl. infitias.*
- 2) Van velen slechts twee: deezen heeten *diptota*: gelyk *Nom.* en *Acc. B. v. alle Subst. indeclinabilia*, gelyk *instar, nihil, opus, fas, nefas cet.* *Nom.* en *Abl. fors, forte; vesper, e.* *Gen.* en *Abl. impetis, e: Dat.* en *Abl. nuptui, u; irrisui, u: Plur. Nom.* en *Acc. suppetiae, as.* Ook reket men hiertoe *maete Voc. Sing. maeti Nom. Plur.*
- 3) Van velen drie: deeze heeten *triptota*, gelyk *dica, am, as: vis, vim, vi.*
- 4) Van velen vier: deeze heeten *tetraptota*, gelyk *astus, astu, Plur. hi astus, hos astus; situs (roest), um, u, Acc. Plur. us; virus, i, us o; grates, ibus, es, ibus.*
- 5) Van velen vyf: deeze heeten *pentaptota*: daartoe behooren, B. v. aan welken de *Genit. plur.* ontbreekt, gelyk *os (oris), sol, fax, nex, fel, pax, pix, lux, glos, pus, aes, mel, rus, tus, mare, species cet.* of de *Vocat. sing.* gelyk *nemo, nullus cet.*

§. 5.

Van de Declinatie.

I. Dewyl de *Genitivus* vyfderlei kan zyn, zo zyn er vyf *Declinatiën*; dat is, wyzen, om de *Nomina* door *casus* te veranderen. In de eerste eindigt de *Genitivus* gemeenlyk in *ae*, in de tweede in *i*, in de derde in *is*, in de vierde in *us*, in de vyfde in *ei*.

II. Elk *Nomen* moet volgens ééné van deeze *declinatiën* gaan. Sommigen gaan naar twee, gelyk *laurus*, *ficus*, *pinus*, *colus* naar de tweede en vierde: dus ook *domus* voor een gedeelte. De *neutra* in *ma* hebben in *Dat. pl.* *is* en *ibus*: Sommigen hebben in *Genit. um* en *orum*. gelyk *Saturnalia cet.* *Vas*, een vat, gaat in *Singul.* naar de derde, in *Plurali* naar de tweede: doch hier onderstelt men *vasum*. Byzonder wyken hier de Griekfche woorden af, waarvan op zyne plaats.

III Tot gemak in het *declineeren* merke men op:

- 1) Men moet vooraf eenige Nederlandsche woorden *declineeren*, gelyk: *de vader, des vaders* enz. *de moeder, der moeder* enz.
- 2) De *Vocativus* is gemeenlyk gelyk aan den *Nominativus*
- 3) De *Dativus* en *Ablativus plur.* hebben denzelfden uitgang.
- 4) De *Nominativus plur.* gaat in de eerste *declinatie* uit op *ae*, in de tweede op *i*, in de overigen op *s*.
- 5) De *Genitivus plur.* eindigt op *um*.
- 6) De *Neutra* hebben in *Singulari* en *Plurali* drie gelyke *casus*, den *Nominativus*, *Accusativus* en *Vocativus*, en deeze eindigen in *Plurali* op *a*.
- 7) Tafel der vyf *Declinatiën*: doch in welke de Griekfche woorden ontbreken, als ook de *neutra*, de *Nominativus Singul.* en alle afwykingen.

I.	II.	III.	IV.	V.
N. —	—	—	—	—
G. ae	i	is	us	ei
D. ae	o	i	ui	ci
Acc. am	um	em	um	em
V. als Nom.	als Nom.	als Nom.	als Nom.	als Nom.
Alb. a	o	e	u	e
Plur.	—	—	—	—
N. ae	i	es	us	es
G. arum	orum	um	uum	erum
D. is	is	ibus	ibus	ebus
Acc. as	os	es	us	es
V. ae	i	es	us	es
Abl. is	is	ibus	ibus	ebus

IV. Nu

IV. Nu volgen de wyzen van declinatiën zelve.

A. De eerste Declinatie heeft éenen Latynschen Uitgang *a*, en drie Griekfche, *e*, *as*, *es*: van elk volgt een voorbeeld.

Singularis.

<i>N. a:</i> Mensa de Tafel	<i>Hora</i> het uur
<i>G. ae:</i> Mensae der Tafel	<i>Horae</i> van het uur
<i>D. as:</i> Mensae aan de Tafel	<i>Horae</i> aan het uur
<i>Acc. am:</i> Mensam de Tafel	<i>Horam</i> het uur
<i>V. als Nom. als Nom.</i> Tafel!	als de <i>Nom.</i> uur!
<i>Abl. a:</i> Mensa van de Tafel.	<i>Hora</i> van het uur.

Pluralis.

<i>N. ae:</i> Mensae de Tafels	<i>Horae</i> de uren
<i>G. arum:</i> Mensarum van de Tafels	<i>Horarum</i> van de uren
<i>D. is (abus):</i> Mensis aan de Tafels	<i>Horis</i> aan de uren
<i>Acc. as:</i> Mensas de Tafels.	<i>Horas</i> de uren
<i>V. als de Nom. als de Nom.</i> Tafels!	als de <i>Nom.</i> uren!
<i>Abl. als Dativ.</i> Mensis van de Tafels.	<i>Horis</i> van de uren.

Not. Dus gaan ook *aqua* het water, *aquila* een arend, *alauda cet.* en de *Pluralia*, gelyk *cunae* eene wieg, *divitiae cet.* en de *Adjectiva*, *magna*, groot, *alta* diep, *longa*, *pulchra cet.*

Singularis der woorden in *e*.

<i>N. e:</i> epitome het kort begrip; dus ook <i>crambe</i> , <i>aloe</i> .
<i>G. es:</i> epitomes van het kort begrip.
<i>D. ae:</i> epitomae aan enz.
<i>Acc. en:</i> epitomen het —
<i>V. als de Nom.</i> kort begrip!
<i>Abl. e:</i> epitome van het kort begrip.

De *Pluralis* gaat als van den uitgang in *a*, gelyk *ae*, *arum cet.*

Singularis van de uitgangen *as* en *es*.

<i>N. as:</i> Aeneas	<i>es:</i> Dynastes een Opperheer
<i>G. ae:</i> Aeneae	<i>ae:</i> Dynastae van eenen Opperheer
<i>D. ae:</i> Aeneae	<i>ae:</i> Dynastae aan eenen Opp.
<i>Acc. am, an:</i> Aeneam, an	<i>en:</i> Dynasten den —
<i>V. a:</i> Aenea	<i>e:</i> Dynaste Opperheer!
<i>Abl. a:</i> Aenea	<i>e:</i> Dynaste van den Opperheer.

De *Pluralis* is als by den uitgang *a*, gelyk *ae*, *arum cet.*

Aanmerkingen.

1) Van den *Nominativus Sing.* De woorden in *e* en *es* komen ook voor in den uitgang *a*, gelyk *Syncope* en *Syncope*,

Anchises en *Anchisa* *cet.* en worden dan ook zo gedeclineerd, gelyk *Voc. Anchisa, Abl. Anchisa.*

- 2) Van den *Genitivus Sing.* Men vind ook den uitgang *as* en *ai*: gelyk *familias* en *familiae* na de woorden *pater, mater, filia*: verders *aulai, terrai* *cet.* Dat de *Adjectiva una, sola* *cet.* in *Genit. ius* en *Dat. i* hebben, staat by de *Adjectiva.*
- 3) Van den *Accus. Sing.* De *Patronymica* in *des* hebben somtyds *em*, gelyk *Scipiadem*; ook *am* en *an*, gelyk *Scipiadam, Scipiadan* van den *Nominativus Scipiada, Scipiadas.* De Hebrœeuwſche woorden, gelyk *Messias, Satanas* *cet.* hebben gemeenlyk alleen *am.*
- 4) Van den *Dativus* en *Abl. Plur.* Eenige woorden hebben *abus*; te weten a) *ambae, duae*, b) ſomtyds ook eenige *ſubstantiva feminina* in *a*; gelyk *dea* heeft *diis* en *deabus*; zo ook *filia, mula*, ook voegt men hier by *liberta, anima, equa, aſia, ſerva: ſucia, domina.* Doch deeze uitgang word zelden gebruikt, en alleen ter onderscheiding van de *maſculina*, gelyk *diis deabusque*, alwaar *diis diisque* onduidlyk zou zyn.

B. De *tweede Declinatie* heeft vyf uitgangen *er, ir, ur, us, um*: ook behooren hier toe de Griekſche *os* en *on*, welke gaan gelyk *us* en *um*. *Nol.* in *ur* heeft men alleen het *Adjectivum ſatur.*

Tafel der Tweede Declinatie.

Singularis.

N. <i>er, ir, ur</i> :	<i>Liber</i> een Boek	<i>Vir</i> de Man
G. <i>i</i>	<i>Libri</i> van een boek	<i>Viri</i> des mans
D. <i>o</i>	<i>Libro</i> aan een —	<i>Viro</i> voor den —
A. <i>um</i>	<i>Librum</i> een —	<i>Virum</i> den —
V. gelyk de <i>Nom.</i>	gelyk de <i>Nom.</i> Boek!	
Ab. gelyk de <i>Dat.</i>	<i>Libro</i> van een boek.	<i>Viro</i> van den man.

Pluralis.

N. <i>i</i>	<i>Libri</i> de Boeken	<i>Viri</i> de mannen
G. <i>orum</i>	<i>Librorum</i> der	<i>Virorum</i> der
D. <i>is</i>	<i>Libris</i> aan de	<i>Viris</i> voor de
Ac. <i>os</i>	<i>Libros</i> de	<i>Viros</i> de
V. gelyk de <i>Nom.</i>	gelyk de <i>Nom.</i> Boeken! gelyk de <i>Nom.</i> Mannen!	
Abl. gelyk de <i>Dat.</i>	<i>Libris</i> van de Boeken. <i>Viris</i> van de mannen.	

Op dezelfde wyze gaat *ager, puer (eri), pulcher* *cet.* dus *puer pulcher* *cet.*

Singularis der uitgangen *us* en *um*.

<i>N. us:</i>	<i>Servus</i> de slaaf	<i>N. um:</i>	<i>Ovum</i> het ei
<i>G. i:</i>	<i>Servi</i> des slaafs	<i>G. i:</i>	<i>Ovi</i> van het ei
<i>D. o:</i>	<i>Servo</i> aan den slaaf	<i>D. o:</i>	<i>Ovo</i> aan het ei
<i>Ac. um:</i>	<i>Seryum</i> den slaaf	<i>Ac. um:</i>	<i>Ovum</i> het ei
<i>V. e:</i>	<i>Serve</i> slaaf!	<i>V. gel. de</i>	<i>Nom. gel. de</i>
<i>Ab. gel. de</i>	<i>Dat. Servo</i> van den slaaf.	<i>Ab. gelyk de</i>	<i>Dat. van</i> het ei.

Plural.

<i>N. i:</i>	<i>Servi</i> de slaaven	<i>N. a.</i>	<i>Ova</i> de eijeren
<i>G. orum:</i>	<i>Servorum</i> der slaaven	<i>G. orum</i>	<i>Ovorum</i> der eijeren
<i>D. is:</i>	<i>Servis</i> aan de slaaven	<i>D. is</i>	<i>Ovis</i> aan de
<i>Ac. os:</i>	<i>Servos</i> de slaaven	<i>Ac. als de</i>	<i>Nom. Ova</i> de
<i>V. als de</i>	<i>Nom. als de</i>	<i>Nom. slaaven!</i>	<i>V. als de</i>
<i>Ab. als de</i>	<i>Dat. Servis</i> van de slaaven	<i>Ab. als de</i>	<i>Dat. Ovis</i> van de eijer.

Dus gaat ook *dominus* de Heer, *bonus, malus* *cet.* Dus gaat ook *scammum* de Bank, *longum* *cet.*

Not. 1) Sommige woorden in *er* behouden in *Genitivo* de *e* voor de *r*, gelyk *puer, adulter, focer, gener, Liber Bacchus, presbyter, Celtiber*, en *liberi* de kinderen, (*erorum*), ook sommige *adjectiva*, gelyk *liber, prosper, tener, miser, lacer, gibber* en de *Composita* in *fer* en *ger*, gelyk *fragifer, armiger* *cet.* De overige woorden werpen deeze *e* weg. *Dexter* heeft *teri* en *tri*.

2) Sommige *Nomina propria* in *er* eindigen ook in *us*, gelyk *Evander* en *Evandrus*, van daar in *Vocativo* *Evander* en *Evandre*.

3) De *Adjectiva unus, solus, cet.* hebben in *Genitivo ius*, in *Dativo i*; daarvan hier onder by de *Adjectiva*.

4) De *Vocativus* is gelyk aan den *Nominativus*; alleen *us* heeft *e*. Doch de *Nomina propria* in *ius*, werpen, als zy *Substantiva* zyn, deeze *e* weg, gelyk *Virgilius, Virgili* in plaats van *Virgilie*, dus ook *Georgius Georgi, Caius Cai* (van twee lettergreepen), *Pompeius Pompei*. Maar als zy *Adjectiva* zyn, behouden zy de *e*, gelyk *Cynthius Cynthie* *cet.* De woorden in *ius*, die geene *Nomina propria* zyn, behouden ook de *e*, gelyk *fluvius, fluvie, pius, pie*: doch *filius* heeft *fili*, *genius goni*. *Meus* heeft *mi*: *Deus* heeft *deus*.

5) De *Nominativus Plur.* heeft *i* en *neutr. a*; behalven ambo en *duo*, welke *o* hebben. Dat *locus, sibilus, iocus* in *plur. i* en *a*, *carbafus carbasa* en *coelum coeli* hebben, zie boven §. 3. n. IV.

6) De *Genitivus orum* word fomtyds in *um* faamgetrokken, gelyk *delum, festeritum, nudum*.

7) *Duo* en ambo hebben in *Dativo* en *Ablativo Plur. obu*,

- gelyk *duobus cet.* en in *Accusativo Masc. os* en *o*, en het *neutrum* behoud het *o* van den *Nominativus*.
- 8) *Deus* heeft in *Nomin.* en *Voc. Plur* *dei* en somtyds *dei*; en in *Dat.* en *Abl.* *diis* en somtyds *deis*.
- 9) De woorden in *os* en *on* gaan gelyk *us* en *um*; echter behouden zy ook éénen of meer Griekfche uitgangen, gelyk *Delos, i, o, on, e, o: evangelium, i, o, on, on, o: dus ook Androgeos, gei cet.* Doch naar het Griekfch komt ook voor *Gen. Androgeo.*
- 10) De uitgang *eus* (van ééne lettergreep) gaat gedeeltelyk als *servus*, gedeeltelyk, naar het Griekfch, gelyk *Orpheus, G. ei, contr. i, Dat. eo* en *ei, contr. i: Ac. eum* en *ea: Voc. eu: Ab. eo.* Dus hebben ook somtyds *Ulyffes, Achilles cet.* (die anders naar de derde declinatie gaan) in *Gen. i*, gelyk *Ulyffi*, alwaar men de *Nom. Ulyffes, Achilleus* moet onderftellen.
- 11) De *Vocativus Panthu Virg. Aen. II. 429* van *Panthus*, is uit het Griekfch: *Nom. Πάνθος, contr. Πάνθος, Voc. Πάνθος, contr. Πάνθου.*

C. De derde Declinatie heeft de uitgangen *a, e, (i, y,)* *o, c, l, n, r, s, t, x.* De gewoone tafel is de volgende:

Singularis.	Pluralis.
<i>N. a, e, o, c, l, n, r, s, t, x.</i>	<i>N. es, Neut. a, (ia)</i>
<i>G. is (ook os)</i>	<i>G. um, ook ium</i>
<i>D. i</i>	<i>D. ibus</i>
<i>Ac. em, (im, in, a) Neut. gelyk Nom.</i>	<i>Ac. gelyk Nom.</i>
<i>V. gelyk Nom.</i>	<i>V. gelyk Nom.</i>
<i>Ab. e, somtyds i.</i>	<i>Abl. gelyk Dat.</i>

Eenige Voorbeelden.

Singularis.		
<i>N. Pater</i> de vader	<i>Homo</i> de mensch	<i>Virtus</i> de deugd
<i>G. Patris</i> des vaders	<i>Hominiſ</i> des menfchen	<i>Virtutis</i> der deugd
<i>D. Patri</i> aan den v.	<i>Homini</i> aan den m.	<i>Virtuti</i> aan de d.
<i>Ac. Patrem</i> den v.	<i>Hominem</i> den m.	<i>Virtutem</i> de d.
<i>V. gelyk de Nom. vad.!</i>	<i>gelyk de Nom. mensch!</i>	<i>gelyk Nom. deugd!</i>
<i>Ab. Patre</i> van den v.	<i>Homine</i> van den m.	<i>Virtute</i> v. de deugd

Plur.		
<i>N. Patres</i> de vaders	<i>Homines</i> de menfchen	<i>Virtutes</i> de deugden
<i>G. Patrum</i> der v.	<i>Hominum</i> der m.	<i>Virtutum</i> der d.
<i>D. Patribus</i> aan de v.	<i>Hominiſ</i> aan de m.	<i>Virtutibus</i> aan de d.
<i>A. Patres</i> de v.	<i>Homines</i> de m.	<i>Virtutes</i> de d.
<i>V. gelyk de Nom. vad.!</i>	<i>gelyk de Nom. menfch.!</i>	<i>gel. de N. deugden!</i>
<i>A. Patribus</i> van de v.	<i>Hominiſ</i> van de m.	<i>Virtutibus</i> van de d.

Dus

Dus gaat ook: *ma-* Dus gaat ook: *or-* Dus gaat ook: *i-*
ter, frater cet. ook *do, inis* de orde, *ventus* de jeugd,
carcer, eris de ge *latro, onis* de struik- *senectus cet.* ook
vangenis, Cinis, eris roover over *sermo, incus, udis* het
 asfche. *onis* de reden enz. *aambeeld.*

Singulari.

N. Honor de eere *Marmor Mons* een berg *Pes* een voet
G. Honoris der eere *Marmoris Montis* van eenen b. *Pedis* van eenen v.
D. Honori aan de e. *Marmoris Monti* aan eenen b. *Pedi* aan eenen v.
Ac. Honorem de e. *Marmor Montem* eenen b. *Pedem* eenen v.
V. gel. de Nom. eere! gel. de *N. gelyk de Nom.* gelyk de *Nom.*
Ab. Honore van de e. *Marmore Monte* *Pede*

Plural.

N. Honores de eeren *Marmora Montes* de B. *Pedes* de voeten
G. Honorum der *Marmorum Montium* der *Pedum* der
D. Honoribus aan de *Marmoribus Montibus* aan de *Pedibus* aan de
Ac. Honores de *Marmora Montes* *Pedes*
V. gelyk de N. eeren! als *Nom.* gelyk de *Nom.* gelyk de *Nom.*
Ab. Honoribus v. de e. *Marmoribus Montibus* *Pedibus*

Dus gaat *dolor* de *Dus gaat* *Dus gaat* *pons, Dus gaat* *mer-*
smert, amor de lief- *aequor, ook fons, ars, pars ces, edis, ook*
de, labor, foror, cor, dis. cet. *quies, etis cet.*
uxor cet. *ook laus, dis*
cet.

Singulari.

N. Avis een vogel *Nubes* eene wolk *Aeta* *Index*
G. Avis des v. *Nubis* *Aetatis* *Iudicis*
D. Avi *Nubi* *Aetati* *Iudici*
Ac. Avem *Nubem* *Aetatem* *Iudicem*
V. gelyk de Nom gelyk de *Nom.* gelyk de *Nom.* gelyk de *Nom.*
Ab. Ave *Nube* *Aetate* *Iudice*

Plurali.

N. Aves *Nubes* *Aetaes* *Iudices*
G. Avium *Nubium* *Aetatum* *Iudicium*
D. Avibus *Nubibus* *Aetatibus* *Iudicibus*
Ac. Aves *Nubes* *Aetaes* *Iudices*
V. gelyk de Nom. gelyk de *Nom.* gelyk de *Nom.* gelyk de *Nom.*
Ab. Avibus *Nubibus* *Aetatibus* *Iudicibus*

Dus gaat *ves-* Dus gaat *fe-* Dus gaat *Dus gaat*
tis, auris. cet. des. *bonitas cet.* *artifex* een
 ook *lis, litis.* *kunstenaar*
enz.

Sin-

Singularis.

N. Corpus het ligchaam	Nomen	Mare	Exemplar
G. Corporis	Nominis	Maris	Exemplaris
D. Corpori	Nomini	Mari	Exemplari
Ac. Corpus	Nomen	Mare	Exemplar
V. gelyk de Nom.	gelyk de Nom.	gelyk de N.	gel. de Nom.
Ab. Corpore	Nomine	Mari	Exemplari

Pluralis.

N. Corpora	Nomina	Maria	Exemplaria
G. Corporum	Nominum	Marium	Exemplarium
D. Corporibus	Nominibus	Maribus	Exemplaribus
Ac. Corpora	Nomina	Maria	Exemplaria
V. gelyk de Nom.	gelyk de Nom.	gelyk de N.	gel. de Nom.
Ab. Corporibus	Nominibus	Maribus	Exemplaribus

Dus gaat *pectus*, Dus gaat *tu-* Dus gaat Dus gaat
ook *genus*, *eris*, ook *men*, *carmen*, *rete*, *cubi calcar cet.*
robur, *oris*. *cet.* *le cet.*

Sing. Nom. *Arx*, G. *arcis*, D. *arci*, Acc. *arcem*,
V. *arx*, Abl. *arce*.

Plur. N. *arces*, G. *arcium*, D. *arcibus*, Acc. *arces*,
V. *arces*, Abl. *arcibus*: dus ook *pax*, *fax*, *lanx*,
vox cet.

Sing. Nom. *poema*, G. *poematis*, D. *poemati*, Acc. *poe-*
ma cet. zonderling worden gedeclineerd *Jupiter*, *Jovis*,
Jovi, *Jovem*, *Jupiter*, *Jove*; en de Grieksche woor-
den in *is*, *ys*, *o*, *os cet.* als *genesis*, G. *is*, *eos* en
ios, D. *i*, Ac. *in*, V. *is*, Ab. *i*; *Aeneis*, *dos* en *dis*,
di, *da*, en *dem cet.* *Erinnys*, *yos*, *yi*, *yn*, *ys*, *y*;
Dido, *us*, *o*, *o*, *o*, *o*; *chaos*, *us*, *i*, *os cet.*

Not. I. De Genitivus is gemechlyk *is*: doch men
merke de woorden op.

in *A* hebben *ātis* (kort), gelyk *poema cet.*

in *E* veranderen *e in is*, gelyk *rete*, *retis*.

in *I* en *T* zyn *Indeclinabilia*.

in *O* hebben *ōnis* met een lange *o*, als *fermo*, *draco*,
leo cet.

Pepo en de *Gentilia*, gelyk *Macedo cet.* hebben een
korte *o*, behalven *Laco*, *ōnis*. Die in *do* en *go* hebben
īnis (kort), gelyk *ordo*, *imago*: dus ook *homo*, *nemo*,
Apollo, *turbo*; behalven *unedo*, *comedo*, *harpago*, *Turbo*
(Nom.

(Nom. Propr.) welke *ōnis* hebben. *Tendo* heeft *īnis* en *ōnis*: *Caro* heeft *carnis*. De Grieksche woorden in *o*, gelyk *Sappho*, *Dido*, *Clio*, *Echo* cet. hebben *us*: doch men houd ook *ōnis* niet voor verkeerd.

in *C* en *D* nemen *is* aan, met eene lange *Penult.*, gelyk *halec*. *David*. *Lac* heeft *lactis*.

in *L* voegen er *is* by: a) die in *al*, *el*, *ol* hebben de penultima lang, doch *Hasdrubal*, *Hannibal*, *sal* hebben ze kort: *fel* heeft *fellis*, *mel* *mellis*: b) die in *il* en *ul* hebben de *penult.* kort.

in *An* hebben *ānis* lang. *Pan* heeft *Panos*.

in *In* hebben *inis* (lang).

in *On* hebben 1) *onis*, gedeeltelyk lang, gelyk *agon*, *Babylon*, *Conon*, *Lacon*, *Helicon* cet. gedeeltelyk kort, gelyk *Canon*, *Dæmon*, *Lacedaemon* cet. naar dat het in het Grieksch is. *Orion* heeft *onis* kort en lang; 2) *ontis*, gelyk *Xenophon*, *Charon*, *Acheron* cet.

in *Yn* hebben *ynis* (lang).

in *Ar* hebben *āris*, lang, gelyk *calcar*, kort, gelyk *Caesar*, *lar*, *nectar*, *iubar*, *par* cet. *Far* heeft *farris*, *hepar* *hepatis*.

in *Er* nemen *is* aan, dan met een lange *e*, gelyk *ver*, *tharacter*, *crater* cet. dan met een korte, gelyk *cadaver* en andere *Neutra*, ook *mulier*, *agger*, *aether*, *aer*, *carcer*, *later*: Sommigen werpen de *e* weg, gelyk *imber*, byzonder die in *ter*, gelyk *pater*, *uter* cet. ook de *Adjectiva*, gevolgelyk ook de naamen der Maanden, gelyk *October* cet. *Iter* heeft *itineris* van *itiner*. *Jupiter* heeft *Jovis*.

in *Ir* en *Yr* nemen *is* aan, met een korte *penult.*

in *Or* hebben *oris*, gedeeltelyk lang, gelyk *decor*, en andere *masculina*, ook *soror*, *uxor*; gedeeltelyk kort, gelyk *arbor*, *marmor*, *aequor*, *memor*, en de Grieksche maansnaamen, gelyk *rhetor*, *Castor*, *Hector*, en *bicorpor*, *tricorpor*. *Cor* heeft *cordis*.

in *Ur* hebben 1) gedeeltelyk *ūris* (kort), gelyk *turtur*, *vultur*, *furfur*, *fulgur*, *guttur*, *murmur*, *sulphur*; *fur* heeft *furis* lang; 2) gedeeltelyk *ōris* (kort), gelyk *ebur*, *robur*, *femur*; *Iecur* heeft *iecoris*, *iecinoris* en *iocinoris*.

in *As* hebben 1) *ātis* (lang), gelyk *Abbas*, *aetas*, *boni-*
tas

tas en alle naamen van Eigenschappen en Deugden; 2) *ātis* (kort), gelyk *anas*, *artocreas*, *erysipelas*: 3) *antis*, gelyk *Atlas*, *adamas*, *Pallas*, (een zeker Prins) en andere Griekfche *Masculina*: 4) *ādis* kort de Griekfche *feminina*, gelyk *Pallas* (eene Godin), *decas*, *lampas*, *Ilias cet.* *As* heeft *affis*, *mas maris*, *vas* een vat *vafis*, *vas* borg *vadis*.

in *Es* hebben 1) *is*, gelyk *nubes*, *palumbes*, *torques cet.* 2) *ētis* (lang), gelyk *quies*, *magnes*, *tapes*, *lebes*, *locuples*; en de Griekfche naamen, welke *is* en *etis* hebben, gelyk *Chremes*, *Dares*, *Hermes*, *Thales cet.* 3) *ētis* (kort), gelyk *abies*, *aries*, *paries*, *interpretes*, *seges*, *teges*, *hebes cet.* 4) *ēdis* (lang), gelyk *heres*, *merces*: 5) *ēdis* (kort), gelyk *pes* met zyne *Composita*: 6) *ēris* (kort), gelyk *Ceres*: 7) *idis* (kort), gelyk *obses*, *praefes*, *deses*, *refes*: 8) *ītis* (kort), gelyk *ales*, *antistes*, *comes*, *eques*, *fomes*, *gorges*, *miles*, *palmes*, *satelles*, *caefpes*, *limes*, *trames*, *dives*, *superstes*. *Bes* heeft *beffis*: *aes aeris*, *praes praedis*.

in *Is* 1) als zy Latynfche zyn, hebben gedeeltelyk *is*, gelyk *avis*, *caffis* (*Fagersnet*), *panis* en ontelbaare andere: gedeeltelyk *idis* (kort), gelyk *lapis*, *caffis* een *helm*, *cuspis*; gedeeltelyk *ītis* (lang), gelyk *lis*, *Samnis*, *Quiris*, gedeeltelyk *ēris* (kort), gelyk *cinis*, *cucumis*, *pulvis*, *vomis*, van het oude *ciner*, *cucumer*, *pulyer*, *vomer* gedeeltelyk *īnis* (kort), gelyk *pollis*, *sanguis*, van het oude *pollen*, *sanguen*: doch *exsanguis* heeft *is*. *Glis* heeft *gliris*. 2) De Griekfche woorden hebben gedeeltelyk *is*, *eos* en *ios*, gelyk *poefis*, *genefis*, *haerefis*, *syntaxis*, *metamorphofis*, *charybdis cet.* gedeeltelyk *idos* en *īdis*, (kort), gelyk *Aeneis*, *aspis*, *iris*, *iaspis*, *pyxis*, *tyrannis cet.* ook de meeste *Nomina propria*, verders de *patronymica* en *gentilia Feminina*, gelyk *Paris*, *Phalaris*, *Eris*, *Thetis*, *Nereis cet.* *Tigris* heeft *is* en *idis*. *Tiberis* heeft *is*: *Tibris*, *Tybris* of *Thybris* heeft *idis*: gedeeltelyk *īnis* (lang), gelyk *Salamis*, *Eleufis cet.* doch dit is van *Salamin*, *Eleufin*: gedeeltelyk *entis*, gelyk *Simois*: dus ook *Opois*, *entis*, *contr. untis*.

in *Ys* hebben gedeeltelyk *yos*, gelyk *Erinnys*, *chelys*.

Tethys cet. gedeeltelyk *ydis* en *ydos* (kort), gelyk *chlamys*: gedeeltelyk *ynis* (lang), gelyk *Phorcys*.

in *Os* hebben 1) *oris* (lang), gelyk *os* de mond, *flos*, *glos*, *mos*. *Arbos* heeft *oris* (kort), van *arbor*. 2) *ōdis* (lang), gelyk *custos*: 3) *ōtis* (lang), gelyk *sacerdos*, *nepos*, *cos*, *dos*, *monoceros*, *rhinoceros*: 4) *ōtis* (kort), gelyk *compos*, *impos*: 5) *ōis* (lang), gelyk *heros*, *eos*, *Tros*, *thos*, *Minos*: 6) *us*, gelyk eenige Griekſche, *chaos cet.* *Os* een been heeft *offis*. *Bos* heeft *bovis*.

in *Aus* hebben *audis*, gelyk *laus laudis cet.*

in *Us* hebben 1) *ēris* (kort), gelyk *foedus* en andere *neutra*, gelyk *acus*, *genus*, *gibbus*, *munus*, *olus*, *onus*, *opus*, *latus*, *pondus*, *rudus*, *ſcelus*, *ſidus*, *vellus*, *ulcus*, *viſcus*, *vulnus* en *vetus*: 2) *ōris* (kort), gelyk *corpus* en andere *neutra*, *decus*, *dedecus*, *facinus*, *ſenus*, *frigus*, *litus*, *nemus*, *pecus*, *pectus*, *penus*, *pignus*, *ſtercus*, *tempus*, *tergus cet.* ook *lepus*. De *Comparativi* hebben een lange *o*. 3) *uis*, gelyk *grus*, *ſus*. 4) *ūdis* (lang), gelyk *incus*, *palus*, *ſubſcus*. *Pecus*, waar voor ſommigen *pecudes* zeggen, heeft *udis* kort. 5) *ūris* (lang), gelyk *ius*, *tellus*, *mus*, *crus*, *pus*, *tus*, *rus*. 6) *ūtis* (lang), *ſalus*, *virtus*, *iuventus*, *ſenectus*, *ſervitus*. *Intercus* heeft *ūtis* kort. 7) *untis* hebben eenige naamen van ſteden, *Trapezus*, *Peffinus*, *Amathus*, *Enmaus cet.* De *Compoſita* van *πᾶς* hebben *ōdis* (kort), gelyk *tripus*, *Antipus cet.* *Oedipus* en *polypus* hebben ook *i* naar de 2de *declin.*

in *Bs* hebben *bis* met eene korte *penult.*, gelyk *Arabs*, *trabs*, *ſcrobs*, *chalybs*. Die in *ebis* hebben *ibis* (kort), gelyk *caelebs*. *Plebs* heeft *ebis* (lang).

in *Ls* hebben *tis*, gelyk *puls*, *pultis*.

in *Ms* hebben *mis* met eene korte *penult.*, gelyk *hyems*.

in *Ns* hebben *dis*, gelyk *frons* (tak), *lens* (neet in het haar), *glans*, *iuglans*, *nefrens*, *libripens*; of *tis*, gelyk *frons* (het voorhoofd), *lens* (luize), de *Participia* en *Adjectiva*, gelyk *amans*, *sapiens cet.* Doch *iens* (van *eo*) heeft met zyne *Compoſita* *euntis*, behalven *ambiens*, *Gen. ientis*.

in *Ps* hebben *pis* met eene korte *penult.*, gelyk *Aethiops*. Doch zy is lang in *Cyclops*, *hydrops*. *Stirps* heeft *ſtirpis*,
gryps

gryps gryphis (lang), *Cinyps yphis* (kort). Die in *eps* hebben *ipis* (kort), gelyk *princeps*, *adeps*, *manceps*, *forceps*, *particeps*. *Auceps* heeft *upis*. Die van *caput* afstammen; hebben *ipitis* (kort), gelyk *anceps*, *praeceps*, *biceps*, *triceps*.

in *Rs* hebben *tis*: de *Composita* van *cor* hebben *dis*, gelyk *concors cet.*

in *Ut* hebben *itis* (kort), gelyk *caput*, *occiput*, *syn-
ciput*.

in *Ax* hebben 1) *ācis* met een lange *a*, gelyk *pax*, *for-
nax*, *Ajax cet.* Eenige vreemde woorden met eene
korte *a*, gelyk *climax*, *Abax cet.* *Syphax* met eene lange
en korte *a*.

in *Ex* hebben 1) *īcis*, kort, gelyk *cimex*, *obex*, *prumex*,
vertex, *ilex*, *frutex*, *cortex*, *apex*, *imbrex*, *latex*, en
die in *dex*, *lex*, *plex* en *sex* eindigen. Doch *rex*, en *lex*
met de *compositiva* hebben *ēgis* (lang): *aquilex* en *grex*
hebben *ēgis* (kort): *halex* en *sex* (*faex*) *ēcis* (lang):
supellex heeft *ētilis*; *vibex* *īcis* (lang). 2) *ēcis* (kort):
gelyk *nex*, *foenifex*, *refex*: *Vervex* heeft *ēcis* (lang):
Remex heeft *īgis* kort: *Senex* heeft *senis*.

in *Ix* hebben 1) *īcis* (lang), gelyk *radix*, *cornix*, *cer-
vix*, *lodix*, *phoenix*, *perdix*, en de *Verbalia* en *Adjectiva*
in *ix*, gelyk *obstetrix*, *ultrix*, *nutrix*, *felix*. 2) *īcis*
(kort), gelyk *calix*, *pix*, *appendix*, *filix*, *fornix*, *hyslrix*,
navrix, *salix*, *varix*, *coxendix*, *cilix*. *Mastix* heeft *īgis*
(lang): *nix* heeft *nivis* (kort): *strix* *īgis* kort.

in *Ox* hebben *ocis*, gedeeltelyk lang, gelyk *vox*, *ferox*,
velox, *atrox cet.* gedeeltelyk kort, gelyk *Cappadox*,
praecox. *Nox* heeft *noctis*: *Allobrox* heeft *ōgis* kort.

in *Ux* hebben *ūcis* kort, gelyk *crux*, *trux*, *nux*, *dux*
met de *Composita*. *Lux* en *Pollux* hebben *ūcis* (lang).
2) *ūgis* (kort), gelyk *coniu*: in *frugis* (van *frux*) is de *ū*
lang: *Faux* heeft *faucis*.

in *Yx* hebben 1) *ȳcis*, (lang), gelyk *Bombyx*, *Ceyx*,
sandyx: de overige zyn kort: *Bebryx* heeft *ȳcis*, lang en
somsyds kort: 2) *ȳgis* (kort), gelyk *coccyx*, *Phryx*,
la-

Iapyx cet. 3) *ÿchis* en *ÿchòs*, kort, gelyk *Onyx*, *Sardonyx*.

in *lx*, *nx*, *rx*, veranderen de *x* in *cis*, gelyk *calx*, *falx*, *lanx*, *arx*, *merx*. De anderen hebben *gis*, gelyk *phalanx*, *sphinx cet.*

II. De *Dativus Sing.* der Grieksche woorden in *o* (ω) blyft *o*, gelyk *Echò cet.* als men ze niet op 't Latynsch declineert, (*oni*).

III. Van den *Accusativus Singul.* Sommige woorden hebben *im*, *in*, *a*, *o*:

1) *im* hebben sommige woorden in *is*, die in *Genitivo* even veel lettergreepen hebben, gelyk: *vis*, *tuffis*, *fitis*, *pelvis*, *buris*, *securis*, *cannabis*, *anuffis*, de *nomina propria* en *graeca*, gelyk *Albis*, *Tiberis*, *Syrtsis*, *Charybdis*: ook vind men *cucumim*, *praesepim*, van *cucumis*; *praesepis*: *Tigris* (rivier en dier) heeft *im* en *idem*, omdat de *Genitivus* heeft *is* en *idis*. *Puppis*, *restis*, *turris*, hebben meermaalen *im* dan *em* en *navis*, *clavis*, *febris*, *aqualis*, *strigilis*, *sementis*, hebben meermaalen *em* dan *im*.

2) De Grieksche woorden *a*) in *is*, welker *Genitivus eos* of *ios* heeft, hebben *in*, ook fomtyds *im*; als de *Genitivus* heeft *dos* of *dis*, dan hebben zy *in*, *da*, ook dikwyls *im* en *dem*, gelyk *Paris*, *Iris cet.* Doch sommigen van dezelve hebben alleen *da* en *dem*, gelyk *tyrannis*, *Aeneis*, *Nereis*, *Amaryllis*. *b*) in *ys*, (*Gen. yos*) hebben *yn* en *ym*. *Chlamys* (*Gen. dos*) heeft *da* en *dem*. *c*) De Grieksche *Feminina* in *o* behouden de *o*, gelyk *Sappho*, *Dido cet.* *d*) Vele andere Grieksche woorden hebben *em* en *a*, byzonder by de Dichters, gelyk *aer*, *aerem* en *aera cet.* *Pan* heeft *Pana*. *Demosthenes* en *Ganymedes* hebben *em* en *ea*: *Chremes* heeft *em*, *eta* en *etem*: *Dares* heeft *en*, *eta* en *etem*.

IV. De *Vocativus* is gelyk aan den *Nominativus*. Doch vele Grieksche woorden werpen de *s* van den *Nominativus* weg, gelyk 1) in *as*, *Gen. antis*, gelyk *Pallas*, *Palla*: 2) in *is*, gelyk *Daphnis*, *Daphnicet.* Dus ook *Tethys*, *Tethy*, *Melampus*, *Melampu*. Ook vind men van *Socrates*, *Lachès*, *Chremes*, *Sophoclès*, *Pericles*, *Ulysses*, *Achilles cet.* de *Vocativus es* en *e*.

V. De *Ablativus* eindigt op *e*: doch in sommigen op *i*, of *e* en *i*.

a) *i* hebben 1) de *Neutra* in *e*, *al*, *ar*, behalven *far*, *baccar*, *iubar*, *hepar*, *nestar*. 2) De woorden in *is*, die in *Genitivo* even veel lettergreepen hebben, en in *Accusativus im* of *in* hebben, gelyk *tuffis cet.* als ook *mugilis*, *strigilis*,

canalis. *Araris* heeft *e*. 3) De *Adiectiva* in *is* en *er*, gevolgelyk ook de *gentilia* en naamen der Maanden; als ook de *Substantiva* in *is*, die eigenlyk *adiiectiva* zyn, gelyk *natalis*, *familiaris*, *popularis*, *rivalis*, *bipennis*, *triremis*, *quadriremis*, *aedilis*, *sodalis*, *contubernalis*: doch men vind ook *natale*, *familiare*, *aedile*, *sodale*, *rivale*, *trireme*. *Affinis* (*Affinis*) heeft gemeenlyk *e*: *Rudis* (*subst.*) en *volucris* (*subst.*) hebben altyd *e*, dus ook de *Nomina propria*, die naar *adiiectiva* gelyken, gelyk *Martialis cet.*

- b) *e* en *i* hebben 1) de *Adiectiva* van ééne uitgang; dus ook *ultrix*, *victrix*. Dus ook de *Participia* in *ns*, wanneer zy *adiiectiva* worden. Doch als daadlyke *Participia* (B. v. in *Ablativo Consequentiae*) hebben zy liever, of wel altyd *e*. *Memor*, *immemor* benevens *par*, hebben alleen *i*: *pauper*, *hospes*, *sospes*, *senex*, *compos*, *impos*, *bicorpor*, *tricorpor*, *bipes*, *tripes*, *puber*, *impuber* hebben alleen *e*: ook brengt men *cicur* hier toe. 2) De *Comparativi*. 3) De woorden, die in *Accusativo em* en *im* hebben. 4) De volgende *Substantiva*, *amnis*, *anguis*, *avis*, *civis*, *cannabis*, *chrysis*, *collis*, *finis*, *fustis*, *ignis*, *imber*, *occiput*, *orbis*, *ovis*, *pars*, *postis*, *rus*, *supellex*, *tridens*, *vectis*, *unguis*: doch *e* is meer gebruikelyk. Ook vind men *Lacedaemoni*, *Carthagini cet.*

Not. De Grieksche woorden in *is* (G. *eos*) en *ys* (G. *vos*) werpen alleen de *s* weg, gelyk *genesis*, *genesi*, *Erinnys*, *Erinny*. De Grieksche woorden in *o* (ω) gelyk *Dido cet.* en die in *os*, gelyk *chaos cet.* hebben *o*.

VI. De *Genitivus Pluralis* heeft gemeenlyk *um*. Doch velen hebben *ium*, gelyk:

- 1) Die in *Ablativo Sing. i*, of *e* en *i* hebben. Doch *um* hebben a) *mugilis*, *strigilis*: b) de *Comparativi*, behalven *plures*, (dus ook *complures*): c) de volgende *Adiectiva*, *celer*, *dives*, *pauper*, *vigil*, *degener*, *uber*, *memor*, *immemor*, *supplex*, *compos*, *impos*, *bicorpor*, *tricorpor*, *vetus*, *inops*, *senex*, *anceps*, *praiceps*, *particeps*, de *Composita* van *pes* en *color*, ook somtyds *locuples*. d) De woorden in *fex*. 2) Die in *Genitivo* even veel lettergreepen hebben als in *Nominativo*. Doch sommigen hebben somtyds by de Dichters ook *um*. *Canis*, *panis*, *iuvenis*, *vates*, *pater*, *mater*, *frater*, *accipiter*, *senex* hebben altyd, en *apis*, *volucris* meesttyds *um*. 3) De woorden van ééne lettergreep, behalven *flos*, *fur*, *pes*, *ren*, *splen*, *laus*, *fraus* (*), *crus*, *grus*, *frux* (*inuf.*), *nux*, *sus*, *praes*, *mos*, *lynx*, *gryps*, *sphinx*, *rex*, *græx*, *lex*, *strix*, *vox*, *dux*, *bos* (G. *bovm*), *trux*, *Phryx*, *Thrax*.

Van

(*) Doch *fraudium* staat by *Cic. Offic. III. 18. extr.*

Van *os* (*oris*), *aes*, *crux*, *tus*, *fax*, *fex*, (*faex*), *nex*, *fel*, *mel*, *pax*, *pix*, *lux*, *glos*, *sol*, *pus*, *ros*, *rus*, *plebs* zal men niet ligt den *Genitivus* vinden.

4) De *Pluralia*, byzonder *neutra* in *ia*, gelyk *moenia cet.* ook *vires*, *tres*, *sales*. *Ambages*, *opes*, *coelites*, *proceres*, *primores*, *Lucetes*, *Lemures*, *Celeres* hebben *um*. *Penates* heeft *ium* en *um*.

5) *ium* en *um* hebben de woorden van twee en meer lettergreepen in *as*, *us* en *rs*. Doch *um* is meer gewoon. Hiertoe behooren *Quirites*, *Sannites*, *fornax*, *palus*, *radix*.

Not. Sommige *neutra* hebben ook *orum*, gelyk *poematum*, *poematorum cet.* Andere behouden ook den Griekfchen uitgang, gelyk *epigrammaton*, *metamorphoseon*.

VII. De *Dativus* en *Ablativus Plur.* heeft *ibus*. Doch 1) *bos* heeft *bobus* en *bubus*, *sus*, *subus*: 2) die in *ma* hebben *ibus* en *is* (volgens de tweede Declinatie), ook behouden zy fomtyds den Griekfchen uitgang, gelyk *poemasi*, *Dryasin*.

VIII. De *Accusativus Plur.* is gelyk aan den *Nominativus*. Doch men vind, inzonderheid by de Dichters, dikwyls *eis* of *is*, en van de Griekfche woorden *as*, gelyk *monteis*, *montis*, *heroas cet.*

D) De vierde Declinatie heeft 2 uitgangen, *us* en *u*.

Singularis.

<i>N. us Fruſtus</i> eene vrucht	<i>A. u Cornu</i> een hoorn
<i>G. us Fruſtus</i> eener vrucht	<i>G. u Cornu</i> van eenen hoorn
<i>D. ui Fruſtui</i> aan eene vrucht	<i>D. u Cornu</i> aan eenen hoorn
<i>A. um Fruſtum</i> eene vrucht	<i>A. u Cornu</i> eenen hoorn
<i>V.</i> gelyk de <i>Nom.</i> vrucht!	<i>V. u Cornu</i> hoorn!
<i>A. u Fruſtu</i> van de vrucht.	<i>A. u Cornu</i> van eenen hoorn.

Pluralis.

<i>N. us Fruſtus</i> de vruchten	<i>N. us Cornua</i> hoornen
<i>G. uum Fruſtuum</i> der vruchten	<i>G. uum Cornuum</i> der h.
<i>D. ibus (ubus) Fruſtibus</i> aan de vr.	<i>D. ibus (ubus) Cornibus</i> aan de h.
<i>A. us Fruſtus</i> de vruchten	<i>A. ua Cornua</i> de h.
<i>V.</i> gelyk de <i>Nom.</i> vruchten!	<i>V.</i> gelyk de <i>Nom.</i> hoornen!
<i>A. ibus Fruſtibus</i> van de vruchten.	<i>A. ibus (ubus) Cornibus</i> van de hoornen.

Dus gaat *caſus* een geval, Dus gaat *veru* een braadcurrus eene wagen, *acus* eene ſpit, *genu* de knie, *gelu* de naald enz. *keude* enz.

Not. 1) De vierde Declinatie is bykans geheel ontſtaan uit de derde door een ſaamentrekking, gelyk *fruſtus*, *Gen. fruſtui*, *contr. fruſtus*, *fruſtui* en *fruſtu*; *A. fruſtuem*, *contr. fruſtum cet.* Not. De *Dat.* in *u* komt dikwyls voor.

- 2) Men vind ook den *Genitivus* in *i* volgens de tweede, gelyk *senati, ornati cet.* Sommige woorden gaan ook geheel over de tweede en vierde, gelyk *ficus, laurus, pinus.* *Domus* gaat gedeeltelyk over beide, te weten dus: *N. domus, G. domi* (te huis) en *domus* (van het huis), *D. domui* en *domo, Ac. domum, V. domus, Ab. domo.* *Plur. N. domus, G. domuum* en *domorum, D. domibus, Ac. domus* en *domos, V. domus, Ab. domibus.*
- 3) De *Dativus* en *Ablativus Plur.* is meesttyds *ibus.* Sommige hebben *ubus*, gelyk *arcus, acus, partus, quercus, ficus, lacus, artus, tribus, specus.* *Portus, questus, genu, veru* hebben *ibus* en *ubus.*
- 4) *Iesus G. u, D. u, Ac. um, V. u, Ab. u,* behoort niet tot de vierde *Declinatie*, maar word naar het Grieksch gevormd.

E) De *vyfde Declinatie* heeft maar énnen uitgang *es.*

Singulari.

<i>N. es Res</i> eene zaak	<i>Dies</i> de dag
<i>G. ei Rei</i> eener zaak	<i>Diei</i> van den dag
<i>D. ei Rei</i> aan eene zaak	<i>Diei</i> aan den dag
<i>Ac. em Rem</i> eene zaak	<i>Diem</i> den dag
<i>V.</i> gelyk de <i>Nom.</i> gelyk de <i>Nom.</i> zaak!	gelyk de <i>Nom.</i> dag!
<i>Ab. e Re</i> van eene zaak.	<i>Die</i> van den dag.

Pluralis.

<i>N. es Res</i> de zaaken	<i>Dies</i> de dagen
<i>G. erum Rerum</i> der z.	<i>Dierum</i> der dagen
<i>D. ebus Rebus</i> aan de z.	<i>Diebus</i> aan de dagen
<i>A. es Res</i> de z.	<i>Dies</i> de dagen
<i>V.</i> gelyk de <i>Nom.</i> gelyk de <i>Nom.</i> zaaken!	gelyk de <i>Nom.</i> dagen!
<i>A. ebus Rebus</i> van de z.	<i>Diebus</i> van de dagen!

Dus gaat *spes, species, merities, acies, cet.*

Not. 1) De *Genitivus* en *Dativus sing.* heeft *ei* met eene lange *e*, als er eene *vocaal* voorgaat, gelyk *dies, diei*; maar als er een *Consonant* voorgaat, dan is de *e* kort, gelyk *fides, ei.* *Not.* Men vind ook *die, fide cet.* voor *diei, fidei*; ook *pernicii* voor *pernicii.* Oek hebben de Ouden vele woorden in de derde *Declinatie* naar de *vyfde* gevormd, gelyk *fames, ei* en *e*; *plebes* (voor *plebs*) *ei* en *i.*

2) De *Pluralis* is alleen by deeze woorden in gebruik, *acies, facies, dies, res, spes, species, superficies.* De *Genitivus Plur.* komt alleen voor van *res* en *dies.*

T W E E D E A F D E E L I N G.

Van de Nomina adjectiva in 't byzonder.

De *Adiectiva* beschouwt men ten aanzien der Uitgangen, Beteekenissen, en Trappen van vergelyking.

A) Ten aanzien van de Uitgangen van den *Nominativus*. De *Adiectiva* hebben gedeeltelyk drie Uitgangen, gedeeltelyk twee, gedeeltelyk éénen. Als zy er drie hebben, dan is de eerste *Gen. masculini*, de tweede *feminini*, de derde *neutrius*. Doch als zy er twee of éénen hebben, zo zyn er evenwel alle de drie *genera* in vervat.

I. *Adiectiva* van drie Uitgangen zyn van tweederleië foort a) *er, a, um*, of *us, a, um*, waarvan de eerste en laatste Uitgang over de tweede Declinatie gaat, en de middelste over de eerste, te weten *er* gaat als *liber, us* als *servus, a* als *mensa, um* als *ovum*. b) *er, is, e*, alle over de derde Declinatie.

1) Die in *er, a, um*, en *us, a, um*, gaan dus: B. v. *Singularis*.

N. <i>niger, nigra, nigrum</i> , zwart	<i>bonus, a, um</i> , goed
G. <i>nigri, nigrae, nigri</i>	<i>boni, ae, i</i>
D. <i>nigro, nigrae, nigro</i>	<i>bono, ae, o</i>
A. <i>nigrum, nigram, nigrum</i>	<i>bonum, am, um</i>
V. <i>niger, nigra, nigrum</i>	<i>bone, a, um</i>
A. <i>nigro, nigra, nigro</i> .	<i>hono, a, o</i> .

Pluralis.

N. <i>nigri, nigrae, nigra</i>	<i>boni, ae, a</i>
G. <i>nigrorum, nigrarum, nigrorum</i>	<i>bonorum, arum, orum</i>
D. <i>nigris</i> in alle 3 de <i>genera</i>	<i>bonis</i> in alle <i>genera</i>
A. <i>nigros, nigras, nigra</i>	<i>bonos, as, a</i>
V. <i>nigri, nigrae, nigra</i>	<i>boni, ae, a</i>
A. <i>nigris</i> in alle <i>genera</i> .	<i>bonis</i> in alle <i>genera</i> .

Dus gaat *pulcher, ater* *cet.* Dus gaat *malus, doctus*, ook *miser, misera, miserum* *cet.* *doctissimus* *cet.*

Not. a) *alius* heeft in *neutro* niet *alium*, maar *aliud*.

b) *unus, solus, totus, ullus, nullus, alius, neuter, alter, uter, alteruter, uterque, utervis, uterlibet, uterunque* hebben in *Genitivo ius*, en in *Dativo i* door alle *genera*, gelyk *unus, ius, i; uter, ius, i; uterque, utriusque*: dus ook *utriusvis, utriuslibet* *cet.* De *i* in *ius* is in de uitspraak lang, behalven in *alterius*, daar het kort is. *Alius* heeft *Gen alius* voor *aliius*. Doch men vind ook in *Dat. solae, alterae* *cet.*

c) *Duo* en *ambo* worden zonderling gedeclineerd, te weten: *Duo*, *duae*, *duo*, *Gen. duorum*, *duarum*, *duorum*, *D. duobus*, *abus*, *obus*. *A. duos* en *duo*, *duas*, *duo*. *V.* gelyk de *Nom. Abl.* gelyk de *Dat.* Dus ook *ambo*, *ae*, *o*.

2) Die in *er*, *is*, *e*, gaan over de derde, als *pater*, *avis*, *rete*, gelyk:

Singular.	Plural.
<i>N. acer</i> , <i>acris</i> , <i>acre</i>	<i>N. acres</i> , <i>acres</i> , <i>acria</i>
<i>G. acris</i> , in alle <i>gen.</i>	<i>G. acrium</i> , in alle <i>gen.</i>
<i>D. acri</i> , in alle <i>gen.</i>	<i>D. acribus</i> , in alle <i>gen.</i>
<i>A. acrem</i> , <i>acrem</i> , <i>acre</i>	<i>A. acres</i> , <i>acres</i> , <i>acria</i>
<i>V. acer</i> , <i>acris</i> , <i>acre</i>	<i>V. acres</i> , <i>acres</i> , <i>acria</i>
<i>A. acri</i> in alle <i>gen.</i>	<i>A. acribus</i> in alle <i>gen.</i>

Dus gaat *alacer*, *celeber*, *celer*, (*eris*), *campester*, *equester*, *pedester*, *paluster*, *saluber*, *sylvester*, *volucer*. **NB.** Van sommigen deezer woorden komt de tweede *Uitgang* van den *Nominativus*, ook in *masculino* voor, hoewel zeldzaam, gelyk *alacris*, *palustris*.

II. *Adjectiva* van twee *Uitgangen*: waar van de eerste *gen. masc.* en *gen. femin.* de derde *gen. neutr.* is. Hier toe behooren alle in *is* (*Neut. e.*) en de *Comparativi* in *or* (*Neut. us*): ziet hier voorbeelden van beide:

Singularis.	
<i>N. lenis</i> (<i>M. F.</i>), <i>lene</i> (<i>N.</i>)	<i>N. doctior</i> , (<i>M. F.</i>) <i>doctius</i> (<i>N.</i>)
<i>G. lenis</i> , in alle <i>gen.</i>	<i>G. doctioris</i> , in alle <i>gen.</i>
<i>D. leni</i> , in alle <i>gen.</i>	<i>D. doctiori</i> , in alle <i>gen.</i>
<i>A. lenem</i> (<i>M. F.</i>), <i>lene</i> (<i>N.</i>)	<i>A. doctiorem</i> (<i>M. F.</i>), <i>doctius</i> (<i>N.</i>)
<i>V. lenis</i> (<i>M. F.</i>), <i>lene</i> (<i>N.</i>)	<i>V. doctior</i> (<i>M. F.</i>), <i>doctius</i> (<i>N.</i>)
<i>A. leni</i> , in alle <i>gen.</i>	<i>A. doctiore</i> en <i>doctiori</i> in alle <i>gen.</i>

Pluralis.	
<i>N. lenes</i> (<i>M. F.</i>), <i>lenia</i> (<i>N.</i>)	<i>N. doctiores</i> (<i>M. F.</i>), <i>doctiora</i> (<i>N.</i>)
<i>G. lenium</i> , in alle <i>gen.</i>	<i>G. doctiorum</i> , in alle <i>gen.</i>
<i>D. lenibus</i> , in alle <i>gen.</i>	<i>D. doctioribus</i> , in alle <i>gen.</i>
<i>A. lenes</i> (<i>M. F.</i>), <i>lenia</i> (<i>N.</i>)	<i>A. doctiores</i> , (<i>M. F.</i>) <i>doctiora</i> (<i>N.</i>)
<i>V. lenes</i> (<i>M. F.</i>), <i>lenia</i> (<i>N.</i>)	<i>V. doctiores</i> (<i>M. F.</i>) <i>doctiora</i> (<i>N.</i>)
<i>A. lenibus</i> , in alle <i>gen.</i>	<i>A. doctioribus</i> , in alle <i>gen.</i>

Dus gaat *gravis*, *facilis*, *Dus* gaat *melior*, *minor*, *altior*, *difficilis*, *suavis* *cet.* ook *cet.* Maar *Plus* heeft *G. pluris*, *plur. tres*, *tria*, *G. trium*, *Ac. plus*, *Pl. N. plures*, *a*, *D. tribus*, *A. tres*, *ia*, *V. G. ium*, *D. ibus*, *Ac. es*, *a*, *tres*, *ia*, *A. tribus*. *A. ibus*.

III. *Adjectiva* van éénen *uitgang*, gaan over de derde *Declinatie*, *B. v.*

Sin-

Singularis.

N. <i>Felix</i> , in alle gen.	N. <i>Sapiens</i> in alle gen.
G. <i>Felicitis</i> , in alle gen.	G. <i>Sapientis</i> , in alle gen.
D. <i>Felici</i> , in alle gen.	D. <i>Sapienti</i> , in alle gen.
A. <i>Felicem</i> (M. F.), <i>felix</i> (N.)	A. <i>Sapientem</i> (M. F.), <i>sapiens</i> (N.)
V. <i>Felix</i> , in alle gen.	V. <i>Sapiens</i> , in alle gen.
A. <i>Felice</i> en <i>felici</i> in alle gen.	A. <i>Sapiente</i> en <i>ti</i> , in alle gen.

Pluralis.

N. <i>Felices</i> (M. F.), <i>felicia</i> (N.)	N. <i>Sapientes</i> (M. F.), <i>sapientia</i> (N.)
G. <i>Felicitum</i> , in alle gen.	G. <i>Sapientium</i> , in alle gen.
D. <i>Felicibus</i> , in alle gen.	D. <i>Sapientibus</i> , in alle gen.
A. <i>Felices</i> (M. F.), <i>felicia</i> (N.)	A. <i>Sapientes</i> (M. F.), <i>sapientia</i> (N.)
V. <i>Felices</i> (M. F.), <i>felicia</i> (N.)	V. <i>Sapientes</i> (M. F.), <i>sapientia</i> (N.)
A. <i>Felicibus</i> , in alle gen.	A. <i>Sapientibus</i> , in alle gen.

Dus gaat *velox*, *capax*, *simplex*, *praecepta* cet. ook *vetus*, G. *eris* cet. ook de *Participia* in *ans* en *ens*: alleen de *Ablativus* der *Participia* heeft liever *e* dan *i*.

B) Ten aanzien der beteekenis. Sommige wyzen de gesteldheid eener zaak aan, gelyk *longus* lang, *bonus* goed enz. anderen eenen tyd, of eene plaats enz. gelyk *hesternus* gisteren, *Romanus* Romynsch: byzonder moeten aangemerkt worden, die het getal aanwyzen, en *numeralia* heeten. Deeze *numeralia* zyn zesderlei:

I. *Cardinalia*, op de vraag *hoeveel?* gelyk: 1 *unus*, *a*, *um* één: 2 *duo*, *ae*, *o* twee: 3 *tres*, *ia* drie: 4 *quatuor*: 5 *quinque*: 6 *sex*: 7 *septem*: 8 *octo*: 9 *novem*: 10 *decem*: 11 *undecim*: 12 *duodecim*: 13 *tredecim*, ook *decem et tres*, of *tres et decem*: 14 *quatuordecim*: 15 *quindecim*: 16 *sedecim*, *sexdecim*, of *decem et sex*: 17 *septendecim*, of *decem et septem*: 18 *duodeviginti*, ook *decem et octo*: 19 *undeviginti*: 20 *viginti*: 21 *unus et viginti*, ook *viginti unus* cet. 22 *duodetriginta*: 23 *undetriginta*: 24 *triginta*: 25 *duodequadraginta*: 26 *undequadraginta*: 27 *quadraginta*: 28 *duodequingenta*: 29 *undequingenta*: 30 *quingenta*: 31 *duodesexaginta*: 32 *undesexaginta*: 33 *sexaginta*: 34 *duodeseptuaginta*: 35 *undesepuaginta*: 36 *septuaginta*: 37 *duodeoctoginta*: 38 *undeoctoginta*: 39 *octoginta*: 40 *duodenonaginta*: 41 *undenonaginta*: 42 *nonaginta*: 100 *centum*: 200 *ducenti*, *ae*, *a*: 300 *trecenti*, *ae*, *a*: 400 *quadringenti*, *ae*, *a*: 500 *quingenti*, *ae*, *a*: 600 *sexcenti*, *ae*, *a*: 700 *septingenti*, *ae*, *a*: 800 *octingenti*, *ae*, *a*: 900 *noncenti*, *ae*, *a*: 1000 *mille*:

2000 bis mille, of duo millia: 3000 ter mille, of tria millia cet.

Not. 1) unus, duo, tres worden gedeclineerd (zie boven): maar die van quatuor tot centum niet: De volgende van ducenti tot nongenti worden weder gedeclineerd; mille niet, behalven in Plurali: Not. unus heeft ook een' Pluralis; uni, ae, a; G. orum, arum, orum cet.

2) Wanneer twee Cardinalia byëengevoegd worden, dan staat in 't gemeen beneden de honderd het kleiner getal met et voor aan; of het grooter staat voor aan zonder et; gelyk unus et viginti, of viginti unus. Maar klimt het getal boven de honderd, dan staat het grooter getal met, of zonder et (ac cet.) voor aan, gelyk centum quinque, centum et quingue.

3) Mille is een Adiectivum indeclinabile. Maar de Plur. millia is een Substantivum, Gen. ium, D. ibus, Ac. ia, V. ia, A. ibus.

4) Men schryft ook de Talwoorden dikwyls met Romynsche getalen, gelyk I I: 2 II: 3 III: 4 IV, of netter IIII; 5 V: 6 VI: 7 VII: 8 VIII, niet IIX: 9 IX, of netter VIIII: 10 X: 11 XI: 12 XII: 13 XIII: 14 XIV, of netter XIIII: 15 XV: 16 XVI: 17 XVII: 18 XVIII, niet XIIX: 19 XIX, of netter XVIII: 20 XX, en zo voords: 30 XXX: 40 XL, of netter XXXX: 50 L: 60 LX: 70 LXX: 80 LXXX: 90 LXXXX: 100 C: 200 CC: 300 CCC: 400 CCCC: 500 Id, beter dan D: 600 Idc: 700 Idcc: 800 Idccc: 900 Idccc: 1000 clc: beter dan M, dus 2000 clc clc cet. 5000 Idc, 10000 ccIdc: 50000 Idcc: 100000 ccclccc.

II. Ordinalia, Talwoorden van orde en rang, slaan op de vraag: de hoeveelfte? gaan uit in us, a, um, en worden gedeclineerd gelyk bonus, a, um. 1 Primus, a, um, de eerste: 2 secundus, ook alter, a, um, de tweede: 3 tertius: 4 quartus: 5 quintus: 6 sextus: 7 septimus: 8 octavus: 9 nonus: 10 decimus: 11 undecimus: 12 duodecimus: 13 tertius decimus: 14 quartus decimus, en zo voort: 18 duodevicesimus: 19 undevicesimus: 20 vicesimus netter, dan viges.: 21 vicesimus primus cet.: 28 duodevicesimus: 29 undevicesimus: 30 tricesimus: 38 duodequadragesimus: 39 undequadragesimus: 40 quadragesimus: 48 duodequingagesimus: 49 undequingagesimus: 50 quinquagesimus: 58 duodesexagesimus: 59 undesexagesimus: 60 sexagesimus: 68 duodesepuagesimus: 69 undesepuagesimus: 70 septuagesimus, 80 octogesimus: 90 nonagesimus:

100 *centesimus*: 200 *ducentesimus*: 300 *trecentesimus*:
 400 *quadringsesimus*: 500 *quingentesimus*, 600 *sex-*
centesimus: 700 *septingentesimus*: 800 *octingentesimus*:
 900 *nongentesimus*: 1000 *millesimus*: 2000 *bis millesimus*
cet. Not. By de famenstelling der *Ordinatio* gaat dan het
 grooter, dan het kleiner getal voor af, zo wel met, als
 zonder *et*: ook staat fomtyds *unus* in plaats van *primus*,
 gelyk *unus et vicesimus cet.*

III. *Distributiva*. Talwoorden van verdeeling, op
 de vraag: hoeveel elk? gelyk: *singuli*, *ae*, *a*, elk één:
bini, *ae*, *a*, elk twee: dus ook *terni* 3: *quaterni* 4:
quini 5: *seni* 6: *septeni* 7: *octoni* 8: *noveni* 9: *deni* 10:
undeni 11: *duodeni* 12: *deni terni*, of *terni deni* 13 *cet.*:
viceni 20: *triceni* 30: *quadrageseni* 40: *quinguageni* 50:
sexageni 60: *septuageni* 70: *octogeni* 80: *nonageni* 90:
centeni 100: *ducenti* 200: *trecenti* 300: *quadringseni* 400:
quingeni 500: *sexcenti* 600: *septingeni* 700 *cet.* B. v.
dedit nobis binos libros, Hy gaf elk van ons twee Boeken.

IV. *Multiplicativa*, van vermenigvuldiging, op de
 vraag, hoe veelmaal? gelyk *simplex*, éénmaal, *duplex*,
triplex, *quadruplex*, *quintuplex*, *decemplex*.

V. *Proportionalia*, op de vraag, hoe veel maal meer?
 gelyk: *duplus*, *triplus*, *quadruplus*, *octuplus*.

VI. *Temporalia*, op de vraag, hoe oud? gelyk *bimus*
 tweejaarig, *trimus cet.* ook *biennis*, *triennis cet.* Dus
 ook *bimestris* van twee maanden, *trimestris cet.*

C) Ten aanzien der trappen van vergelyking, die
 men *Gradus* noemt. Daar zyn drie zulke *Gradus*: *Posi-*
tivus, *Comparativus* en *Superlativus*. De *Positivus* spreekt
 volstrekt zonder eenige vergelyking, gelyk *pulcher*,
 schoon, *doctus*, geleerd *cet.* De *Comparativus* vergelykt
 met eene bepaalde zaak of persoon, gelyk *pulchrior*,
 schooner, *doctior*, geleerder: de *Superlativus* vergelykt
 gedeeltelyk met eene menigte van hetzelfde geslacht,
 gedeeltelyk drukt hy alleen eenen hoogen trap uit, ge-
 lyk *pulcherrimus*, de schoonste, ook zeer schoon; *doctis-*
simus, de geleerdste, ook zeer geleerd.

Hoe worden deeze *Gradus* gemaakt?

- 1) De *Positivus* behoeft niet gemaakt te worden: alzo hy
 reeds daar is, en hy heeft alle de *Uitgangen* der *Adjectiva*,
 gelyk *bonus* goed, *pulcher* schoon, *sapiens* wys, *locuples*,
solers, *felix*, *velox*, *lenis cet.*

- 2) De *Comparativus* word op tweederlei wyze gemaakt:
 a) gemeenlyk zet men *or* (*Neut. us*) by den *Casus* van den *Positivus* in *i*, gelyk van *doctus*, *G. docti*, komt *doctior*, *doctius*, van *lenis*, *Dat. leni*, *lenior*, *lenius*. De *Uitgang or* is *masc.* en *feminini*, de *Uitgang us neutrius generis*.
 b) somtyds zet men *magis* by den *Positivus*, gelyk *magis doctus* geleerder: byzonder by de *Adjectiva*, die voor den *Uitgang us* of *is* een *Vocaal* hebben.
- 3) De *Superlativus* word ook op tweederlei wyze gemaakt:
 a) somtyds door het voorzetten van *maxime* voor den *Positivus*, gelyk *maxime doctus*; byzonder by de *Adjectiva*, die voor den *Uitgang us* en *is* een *Vocaal* hebben: b) door eenen byzonderen *uitgang mus*, en wel gemeenlyk *simus*, welke men achter den *Casus* van den *Positivus* in *is* voegt, gelyk *lenis*, *lenissimus*: *doctus* (*doctis*) *doctissimus*: *Felix* (*G. felicitis*) *feliciissimus*. Dus is het in de meeste. Doch sommigen hebben *rimus* en *limus*: a) *rimus* hebben de *Adjectiva* in *er*, en dan word dit *rimus* terstond achter dat *er* gevoegd, gelyk *acer*, *acerrimus cet.* dus ook *vetus* *veterrimus*, van *vetes*: b) *limus* hebben sommigen in *ilis*, gelyk *facilis* *facillimus*, dus ook *difficilis*, *gracilis*, *humilis*, *similis*, *dissimilis*. Ook zyn er nog meer *Uitgangen*, die in de *Aanmerkingen* zullen voorkomen.

Aanmerkingen.

- 1) De *Adjectiva* in *dicus*, *volus*, *ficus*, hebben in *Comparativo* *entior*, en in *superlativo* *entissimus*, gelyk *maledictus*, *centior*, *centissimus*, dus ook *malevolus*, *beneficus*, *magnificus*, *munificus*, *honorificus*. *Mirificus* heeft *mirificissimus*, maar geen *Comparativus*: van *veridicus* vind men noch *Comparativus*, noch *Superlativus*.
- 2) *Nequam* heeft *nequior*, *nequissimus*.
- 3) De *Adjectiva*, die voor den *uitgang us* en *is* een *Vocaal* hebben, maaken niet ligt den *Comparativus* in *or*, noch den *Superlativus* in *simus*, maar zetten liever by den *Positivus* *magis*, en *maxime*, om den *Comparativus* en *Superlativus* te maaken, gelyk *idoneus* bekwaam, *magis idoneus* bekwaamer, *maxime idoneus* de bekwaamste, zeer bekwaam, dus ook *pius*, *magis pius*, *maxime pius cet.* Doch van sommigen vind men ook den *Comparativus* in *or*, en den *Superlativus* in *simus*: in 't byzonder komt van *tenuis* dikwyls *tenuior* en *tenuissimus* voor.
- 4) De volgende hebben eenen byzonderen *Comparativus* en *Superlativus*:

Bonus, *melior*; *optimus*. *Malus*, *peior*, *peissimus*.

Magnus, *maior*, *maximus*. *Parvus*, *minor*, *minimus*.

Mul

Multus, — *plurimus*.

Multa, — *plurima*.

Multum, *plus*, *plurimum*. *Not.* van *multus* en *multa* ontbreekt de *Comparativus* in *Singulari*: maar *multum* heeft *plus*. In *Plurali* is de *Comparativus* geheel, gelyk: *N. plures*, *plura*, *G. ium*, *D. ibus*, *A. es*, *a*, *V. es*, *a*, *A. ibus*.

- 5) Sommigen hebben eenen dubbelden *Superlativus* in *mus*, gelyk: *Exterus*, *exterior*, *extremus* en *extimus*. *Inferus*, *inferior*, *infimus* en *imus*. *Superus*, *superior*, *supremus* en *summus*. *Posterus*, *posterior*, *postremus*, en somtyds *postumus* en *postimus*. *Maturus*, *urior*, *urissimus* en *urrinus*: *Imbecillus*, *lior*, *lissimus* en *linus*.
- 6) Van sommigen vind men geenen *Positivus*, gelyk: *interior*, *intimus*. *Citerior*, *citimus*. *Uterior*, *ultimus*. *Propior*, *proximus*. *Prior*, *primus*. *Deterior*, *deterrimus*. *Ocior*, *ocissimus*.
- 7) Van sommigen vind men geenen *Comparativus* in *or*, gelyk: *Inclytus*, *inchtissimus*. *Novus*, *novissimus*. *Sacer*, *facerrimus*. *Falsus*, *falsissimus*. *Meritus*, *meritissimus*. *Invidus*, *invictissimus*: *Persuasum*, *Persuasissimum* *cet.* Ook komt hy zelden voor van *fidus*, *diversus*, *apricus*, *consultus* *cet.*
- 8) Van sommigen vind men geenen-*Superlativus* in *mus*, gelyk: *Atolefcens*, *entior*. *Senex*, *Senior*. *Juvenis*, *iunior* (zelden *iuvenior*). *Licens*, *entior*: dus ook *proclivis*, *salutaris*, *propinquus*, *coecus*, *infinitus*, *supinus*, *satur*, *ingens* *cet.*
- 9) Van sommigen vind men noch *Positivus*, noch *Superlativus*, gelyk *anterior*, *sequior*.
- 10) Van velen vind men noch eenen *Comparativus* in *or*, noch eenen *Superlativus* in *mus*. Hier toe behooren a) *almus*, *balbus*, *blaesus*, *canus*, *canorus*, *cicur*, *claudus*, *compos*, *degener*, *dispar*, *egenus*, *impos*, *mancus*, *mediocris*, *mutus*, *mutilus*, *memor* *mirus*, *praeditus*: b) de *Composita* van *animus*, *iugum*, *somnus*, *arma*, en van *gero* en *fero*, gelyk *exanimis*, *biugis*, *exsomnia*, *leifer*, *corniger* *cet.* c) Die in *bundus*, *imus*, *inus*, *ivus*, *ster*; doch *tremebundus*, *sinister*, *sylyvester* heeft eenen *Comparativus* in *or*, en *festivus* heeft den *Comparativus* in *or*, en den *Superlativus* in *issimus*. d) De *possessiva*, gelyk *paternus*, *herilis*, *muliebris*, *funebri*, *civilis* (burgerlyk). Doch men vind *rusticior* van *rusticus*. e) Die in *plex*, behalven *simplex*. f) De *deminutiva*, gelyk *parvulus* *cet.* g) De *gentilia*, gelyk *Poenus* *cet.* By *Plautus* staat wel *Poenior*, waar figuurlyk. h) De *Composita* met *prae*, welker *Simpli-*

plicia Gradus hebben, behalven *praclarus*. 1) Die genen, welke uit den aart geen *Comparativus* en *Superlativus* kunnen hebben, gelyk *quernus*, *uter*, *alter*, *talis*, *nullus* *cet.* *Not.* Als men van sommigen der aangehaalde eenen *Comparativus* en *Superlativus* moet maaken, dan zet men *magis* en *maxime* daar by, gelyk *magis mutus* stommer, *maxime mutus* *cet.*

DERDE AFDEELING.

Van de Pronomina.

1) *Pronomina*, zyn woorden, welke de *Substantiva* vervangen, en dus tot afwisseling dienen; B. v. in plaats van: *Cicero* beloofde aan *Atticus*, niet alleen by *Atticus* te zullen komen, maar ook *Cicero's* broeder te zullen medebrengen, zegt men, *Cicero* beloofde aan *Atticus*, niet alleen by hem te zullen komen, maar ook zynen broeder te zullen medebrengen.

2) Men telt in 't gemeen twintig *Pronomina*, te weten: *ego*, *tu*, *sui*, *hic*, *ille*, *is*, *idem*, *iste*, *ipse*, *qui*, *quis*, (behalven *quicumque* *cet.*) *meus*, *tuus*, *suus*, *nofter*, *vester*, *nostras*, *vestras*, *cujus* en *cujas*. Doch alleen *ego*, *tui*, *sui*, benevens de afgeleide *meus*, *tuus*, *suus*, *nofter*, zyn eigenlyke en bestendige *Pronomina*. *Hic*, *ille*, *iste*, *ipse*, by zelf, *is*, die, *idem*, dezelfde, zyn alleen dan *Pronomina*, wanneer zy zonder een *Substantivum* staan. Integendeel *qui*, *quis* zyn eigenlyk geene *Pronomina*; ook zouden *cuius*, *a*, *um*, *cuias*, *nostras*, *vestras* beter onder de *Adiectiva* geteld worden.

3) Sommige *Pronomina* staan altyd *substantive*, gelyk *ego*, *tu*, *sui*, *quid* met zyne *Composita*: de overigen zyn *adiectiva*, en zouden *Pronomina adiectiva* kunnen heeten.

4) Men verdeelt ze in eenvoudige (*simplicia*) en samengestelde (*Composita*). De eenvoudige zyn de bovengenoemde, *ego*, *tu* *cet.* Samengesteld zyn de *Pronomina*, deels met zich zelve, gelyk *istic*, *illic*, uit *iste* *hic* *cet.* deels met een *Verbum*, gelyk *quivis*, *quilibet*, deels met zekere voorgezette of aangevoegde Lettergreepen, gelyk *ecquis*, *quisquam*, *quidam*, *quicumque*, *quisque* *cet.* vorders word met achter *ego*, *sibi* *cet.* en te achter *tu* gevoegd, gelyk *egomet*, *tute* *cet.* Dus staat ook *hicce*

voor *hic*, en *hicine* in eene vraag: verders vind men *meopte cet.*

5) Ten aanzien der beteekenis noemt men ze a) *Demonstrativa*, aantoonende, gelyk *ego, tu, hic, ille cet.* b) *relativa*, die op een woord betrekking hebben, betreklyke, gelyk *qui, is, idem, hic, iste, ille: c) reciproca*, die op het onderwerp van dezelfde stelling betrekking hebben, gelyk *sui* en *suus: d) interrogativa*, die tot eene vraag dienen, gelyk *quis; cuius, a, um; cujus; e) possessiva*, die aanwyzen, aan wien iet toe te schryven is, gelyk *meus, tuus, suus, noster, vester. f) gentilia*, die aanwyzen, van waar iemand is, gelyk *nostras, vestras, cuias.*

6) Byzonder dienen zy, om de spraakkundige Perfoonen uit te drukken. In *Singulari* is *ego* de eerste, *tu* de tweede persoon, de overige *Pronomina* in *Nominativo Singul. numeri* behooren tot de derde. In *Plurali* is *nos* de eerste, *vos* de tweede, de overigen, gelyk *hi, illi, cet.* behooren tot de derde.

7) Zy worden ook gedeclineerd, maar hebben geenen *Vocativus*, behalven *tu. meus*, en fomtyds *noster, nostras*. Not. a) de *possessiva meus, tuus, suus, noster, vester* gaan volkomen gelyk de *Adiectiva bonus, a, um, en niger, a, um*: doch *meus* heeft in *Vocativo mi* voor mee. b) *nostras, vestras, cuias* gaan over de derde *Declinatie*, als B. v. *nostras, G. atis, D. ati, Ac. atem, as: V.* gelyk de *Nom. Ab. ate* en *ati: Plur. ates, G. atium, D. atibus, Ac. ates, atia, V.* gelyk de *Nom. Abl. atibus.*

In de *Declinatie* wyken de volgende af:

I. Ego ik.

Singularis.

N. *ego* ik
G. *mei* mynes, jegens my
D. *mihî* aan my
A. *me* my
V. ontbreekt
A. *me* van my

Pluralis.

N. *nos* wy
G. *nostrî* onzer, jegens ons,
nostrum onder ons
D. *nobis* aan ons
A. *nos* ons
V. ontbreekt
A. *nobis* van ons

II. Tu gy.

Singularis.

- N. tu gy
 G. tui uwes, jegens u
 D. tibi aan u
 A. te u
 V. tu gy!
 A. te van u.

Pluralis.

- N. vos gylieden
 G. vestri uwer, jegens ul.
 vestrum onder ul.
 D. vobis aan ul.
 A. vos ul.
 V. vos gylieden!
 A. vobis van ul.

III. Sui van zich, zynes of haares.

Singularis.

- N. ontbreekt
 G. sui zynes, haares, jegens zich
 D. sibi aan zich, hem zelven, haar zelve
 A. se of sese zich
 V. ontbreekt
 A. se of sese van zich.

Pluralis is als de Singul.

- te weten N. ontbreekt, G. sui hunner, jegens zich, D. sibi aan zich, hun zelven, A. se of sese zich, V. ontbreekt, Ab. se of sese van zich.

IV. Hic, haec, hoc deeze, deeze, dit.

Singularis.

- N. hic haec hoc
 G. huius, in alle genera
 D. huic, in alle genera
 A. hunc hanc hoc
 V. ontbreekt
 A. hoc hac hoc.

Pluralis.

- N. hi haec haec
 G. horum harum horum
 D. his, in alle genera
 A. hos has haec
 V. ontbreekt
 A. his, in alle genera.

Not. Dus gaan ook *hiece, hiccine, illic* en *istic*: te weten *hiece haecce hocce*, G. *huiusce cet.*: *Hiccine haeccine hoccine*, *Ac. huncine hancine hoccine*. *Abl. hoccine haccine hoccine*. *Plur. Neut. haeccine*. *Illic illaec illoc* en *illuc*, *Ac. illunc illanc illoc* en *illuc*, *Ab. illoc illac illoc*: *Istic istaec istoc* en *istuc*, *Ac. istunc istanc istoc* en *istuc*, *Ab. istoc istac istoc*, *Plur. Neutr. istaec*.

V. Ille, illa, illud die, dezelve.

Singularis.

- N. ille illa illud
 G. illius, in alle genera
 D. illi, in alle genera
 A. illum illam illud
 V. ontbreekt
 A. illo illa illo.

Pluralis.

- N. illi illae illa
 G. illorum illarum illorum
 D. illis, in alle genera
 A. illos illas illa
 V. ontbreekt
 A. illis, in alle genera.

Not. Over *ille* gaat ook *Iste ista istud*, dezelve, datzelve, en *ipse ipsa ipsum* hy zelf enz. alleen dat dit in *Neutro* niet *ud*, maar *um*, heeft.

VI. Is

VI. *Is, ea, id, die, dat, ook dezelve enz.*

Singularis.

Pluralis.

N. *is ea id*N. *ii eae ea*G. *eius, in alle genera*G. *eorum earum eorum*D. *ei, in alle genera*D. *is of eis, in alle gen.*A. *eum eam id*A. *eos eas ea*

V. ontbreekt

V. ontbreekt

A. *eo ea eo.*A. *iis of eis, in alle gen.*

Not. Volgens *is ea id* gaat *idem eadem idem*, dezelfde, datzelfde: alleen word er *dem* achter aan gevoegd. Doch in *Accusativo sing.* is by ons meer in gebruik *eundem eandem*, dan *cundem eandem*; dus is ook in *Gen. Plur.* *eorundem earundem eorundem* meer in gebruik, dan *eorundem earundem eorumdem*.

VII. *Qui quae quod dewelke, het welk.*

Singularis.

Pluralis.

N. *qui quae quod*N. *qui quae quae*G. *cuius, in alle genera*G. *quorum quarum quorum*D. *cui, in alle genera*D. *quibus (ook quis, quaeis) in alle gen.*A. *quem quam quod*A. *quos quas quae*

V. ontbreekt

V. ontbreekt

A. *quo qua quo (ook qui).*A. *quibus (ook quis, quaeis) in alle genera.*

Not. Dus gaat ook a) *quicumque, quaecunque, quodcunque, G. cuiuscunque, D. cuicumque cet.* b) de overigen *Composita*, als *quivis, quilibet, quidam*, alleen dat zy in *Neutro quid* en *quod* hebben, gelyk *quivis quaevis quidvis* en *quodvis, G. cuiusvis cet.* dus ook *quilibet quaelibet quidlibet* en *quodlibet, G. cuiuslibet. cet.* dus ook *quidam quaedam quiddam* en *quoddam, G. cuiusdam cet.* Doch van het laatste is de *Accusativus* *quendam quandam* meer gewoon, dan *quemdam quamdam*, en de *Genitivus Plur.* *quorundam quarundam quorundam* meer in gebruik dan *quorumdam quarundam quorundam*.

VIII. *Quis quae quid en quod wie? welke? wat? gaat gelyk qui quae quod, als:*

Singularis.

Pluralis.

N. *quis? (ook qui) quae? quid? en quod?*N. *qui? quae? quae?*G. *cuius? in alle gen.*G. *quorum? quarum? quorum?*D. *cui? in alle gen.*D. *quibus? in alle gen.*A. *quem? quam? quid? en quod?*A. *quos? quas? quae?*

V. ontbreekt

V. ontbreekt

A. *quo? qua? quo?*A. *quibus? in alle gen.*

Not.

Not. Dus gaan ook de *Composita*: 1) *quisnam quænam quidnam* en *quodnam*, G. *cuiusnam cet.* 2) *quisque, quæque quidque* en *quodque*, G. *cuiusque cet.* Dus ook *unusquisque, unaquæque unumquidque* en *unumquodque*, G. *uniuscuiusque cet.* doch het heeft geen *Pluralis*; 3) *quisquam* (is *Masc.* en *Fem.*) in *Neut.* *quidquam* of *quicquam*, G. *cuiusquam cet.* De *Pluralis* ontbreekt. 4) *quispiam quidpiam* (*quippiam*) en *quodpiam*, G. *cuiuspiam cet.* Van den *Pluralis* komt alleen voor *quæpiam fem.* 5) *quisquis, quæquæ, quidquid*, en *quodquod*: waarvan nog de *Acc.* *quemquem* en *quidquid*, *Plur. N.* *quiqui*, *D.* *quibusquibus* voorkomt. In plaats van *quidquid* schryven sommigen *quicquid*; 6) *aliquis aliqua aliquid* en *aliquod*, G. *aliquis cet.* Not. In *Femin.* *Sing.* en *Neut. plural.* heeft het niet *aliquæ*, maar *aliqua*. Somtyds werpt het *ali* weg, gelyk *si quod, ne quis cet.* 7) *Ecquis ecqua ecquid* en *ecquod*: Not. in *Fem. Sing.* en *Neut. Plur.* heeft het *ecqua*, niet *ecquæ*. Doch men vind ook *ecquæ* voor *ecqua*. Men vind ook somtyds *ecquisnam ecquaenam ecquidnam* en *ecquodnam*, *Abl.* *ecquonam*. Not. Het *quid* staat altyd *substantive* en *quod adiective*.

IX. *Cuius, a, um* heeft in *Acc.* *cuium, am, um, Abl. fem. cuiæ*; *Plur. Nom. fem. cuiæ, Acc. fem. cuias*. Meer komt het niet voor.

Not. Sommigen rekenen *huiusmodi, eiusmodi, cuiusmodi cet.* onder de *Pronomina*, en noemen ze *indeclinabilia*. Maar het zyn twee woorden, te weten, de *Genitivi* van *hic, is, qui* of *quis*, en van *modus*. Not. Men vind ook *cuiuscuiusmodi* in plaats van *cuiuscuiusmodi*.

VIERDE AFDEELING.

Van de Verba.

§. I.

Wat *Verba* zyn?

Een *Verbun* (werkwoord) is een woord, dat zyne uitgangen verändert naar de gesteldheid van den voorgaanden spraakkundigen persoon (of onderwerp), en van den tyd, in welken iet geschied, en de wyze, hoe het geschied; of ook dus: Het is een woord, hetwelk een zyn, doen, of lyden aanwyst, eenen *Nominativus* voor zich heeft, en naar zekere *Tempora, modi* en *personæ* veränderd of gecon-

conjugueerd word, of korter : Het is een woord, dat geconjugueerd word.

Not. De spraakkundige *Perzoon* is het onderwerp, of de *Nominativus*, op de vraag: *wie?* gelyk *ik, gy, de vader, de moeder, het kind, enz. wy, gylieden, de vaders, moeders, kinderen enz.* *Ik* is de eerste, *gy* de tweede, en elke andere *Nominativus Singularis* de derde perfoon in *Singulari*: *wy* is de eerste, *gylieden* de tweede, en elke andere *Nominativus Pluralis* de derde perzoon van het *Pluralis*, B. v. *Ego sum* ik ben, *Tu es* gy zyt, *Pater est* de vader is, *Nos sumus* wy zyn, *Vos estis* gylieden zyt *Patres sunt* de vaders zyn. Dikwyls ontbreekt deeze perzoon: doch dan word zy er onder verstaan, gelyk *sum* ik ben, *es* gy zyt, *est* hy is, *sumus* wy zyn, *estis* gylieden zyt, *sunt* zy zyn.

§. 2.

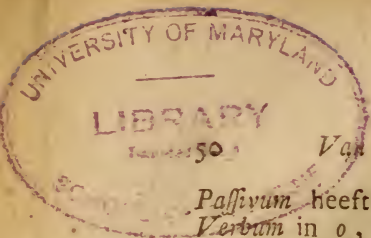
Van de verscheiden soorten der *Verba*.

I. Ten aanzien van den uitgang, der eerste perzoon zyn er drierleië *Verba*: a) in *o*: b) in *or*: c) één enkel in *um*, te weten *sum* met zynen *Composita*.

II. Ten aanzien van den uitgang der eerste perzoon en der beteekenis verdeelt men de *Verba* in vier *Genera*, te weten in *Activum* (of *Transitivum*), *Passivum*, *Neutrum* (*Intransitivum*) en *Deponens*. *Transitivum* (*Activum*) gaat uit op *o*, en heeft een *Passivum* in *or*: *Passivum* gaat uit in *or*, en heeft een *Activum* (*Transitivum*) in *o*: *Neutrum* (*Intransitivum*) gaat uit in *o*, en heeft geen *Passivum* in *or*: *Deponens* gaat uit in *or*, en heeft geen *Activum* (*Transitivum*) in *o*. Doch dewyl het *Passivum* eigenlyk geen *Verbum*, maar een deel van een *Verbum* is, zo word de verdeeling naauwkeuriger gemaakt in *Transitivum* (*Activum*), *Intransitivum* (*Neutrum*) en *Deponens*. *Transitivum* of *Activum* wyst de dubbele betrekking van doen aan, te weten het doen zelf, en gedaan worden, of lyden; en heeft gevolglyk 2 deelen, het doende (*Activum* in eenen naauwen zin) en het lydende (het *Passivum*). *Intransitivum* (*Neutrum*) en *Deponens* wyzen alleen het doen aan; het eerste gaat uit in *o*, het ander in *or*. Gevolglyk is 1) *Transitivum* (*Activum*) een *Verbum* in *o*, het welke eene op een voorwerp overgaande handeling aanwyst, eenen *Accusativus* regeert, en een geheel

D

Pas.

Van de verscheiden soorten der Verba.

Passivum heeft: 2) een *Intransitivum* (*Neutrum*) is een *Verbum* in *o*, het welk geene op een voorwerp overgaande handeling aanwyst, of wel geenen *Accusativus* regeert, gevolglyk geen geheel *Passivum* heeft, maar alleen deszelfs uitgang der derde perzoon *singularis numeri*, en wel zonder dat er eene spraakkundige perzoon (een *Nominativus*) word voorgezet, gelyk *parcitur, parcebatur cet.* 3) een *Deponens* is een *Verbum* in *or*, gaat in het Latyn, als een *Passivum* (behalven in *Infininitivo*,) en in het Nederduitsch, als een *Transitivum* (*Activum*), behalven in het *Participium* in *dus*, maar het welk het alleen dan heeft, wanneer het eenen *Accusativus* regeert, gelyk *sequendus*.

Not. 1) Men heeft ook *Neutropassiva*, d. i. *Neutra*, die in *Perfecto* gelyk *Passiva* gaan, zo als *fido fesus sum* (met de *Composita confido, diffido*): *audeo ausus sum: gaudeo gavisus sum: soleo solitus sum*.

2) Men heeft ook *neutralia passiva*, gelyk *veneo* ik word verkocht, *vapulo* ik word geslagen, kryg slagen.

III. De *Verba* zyn verders deels *Stamwoorden* (*primitiva*, gelyk *lego*, deels *afgeleide* (*derivata*), gelyk *lectito, esurio, numero cet.* welke deels van *Verba*, deels van een *Nomen, Adverbium cet.* afstammen. De afgeleiden zyn weder vierderleië:

1) *Inchoativa*, d. i. die een *begin* of een *worden* beteekenen. Zy gaan uit in *sco*, gaan naar de derde *Conjugatie*, en hebben gemeenlyk geen *perfectum* en *supinum*, of ontleenen het van hunne *Stamwoorden*. Zy stammen deels af van *verba*, deels van *Nomina*, gelyk *calesco* ik word warm, van *caleo*, *hebesco* ik word stomp, van *hebes cet.* Doch velen in *sco* behooren hier niet toe.

2) *Frequentativa*, d. i. die beteekenen, dat iets dikwyls geschied, en die uitgaan op *so, to, xo, co*, gelyk *pulso* ik klop dikwyls, van *pello*; *quasso* van *quatio*; *clamito, nexo, vellico cet.* Doch dikwyls beteekenen zy niet meer dan hunne *Stamwoorden*.

Not. Men heeft ook *imitativa* in *ssu* en *zo*, gelyk *patriSSu* ik volge den vader na, *platonizo cet.*

3) *Desiderativa* of *Meditativa*, d. i. die een *verlangen* of *willen* te kennen geven. Zy komen van de *supina* der *Stamwoorden* af, en gaan uit in *urio* met een korte *u*, gelyk *esurio* ik wil eeten, ik heb honger, van *edo*; *parturio cet.* De *Verba* in *urio* (met een lange *u*), gelyk

ligurio (ligurrio), scaturio *cet.* rekent men in 't gemeen er niet onder.

- 4) *Deminutiva*, d. i. die eene *vermindering* beduiden, zy gaan uit in *illo*, gelyk *cantillo* ik zing een weinig, *forbillo* *cet.* *Not. Refocillo, scintillo, titillo* schynen hier toe niet te behooren.

IV. De *Verba* zyn eindelyk deels *eenvoudige (simplicia)*, gelyk *lego, sector* *cet.* deels *saamgestelde (Composita)*, gelyk *perlego, confector*. De *samenstelling* geschied deels met een *Nomen*, gelyk *aedifico*; deels met andere *Verba*, gelyk *calefacio*: deels met een *Adverbium*, gelyk *benefacio, nolo, malo*: deels met een *Praepositio*, gelyk *advenio*. Deze laatste is de gewoonste *samenstelling*; doch hier vind men dikwyls eene letter van het *Stamwoord* of van de *Praepositie* veränderd, gelyk *abripio, retineo* *cet.* in plaats van *abrapio, reteneo*: *efficio, sufficio, afficio, officio* in plaats van *exfacio, subfacio, adfacio, obfacio* *cet.* Ook neemt *re* en *pro* voor eene *vocaal* een *d* aan, gelyk *redamo, redeo, prodes* voor *reamo, reeo, proes*. Somtyds word eene *Praepositie* verkort, gelyk *traicere* *cet.*

Not. 1) Men heeft *Composita*, welker *simplicia* buiten gebruik zyn, gelyk *excello, defendo, allicio, impleo* *cet.* 2) De *Composita* behouden geern het *Genus* en de *Conjugatie* der *Simplicia*, gelyk *amo, redamo*: *lego colligo*: *sequor exsequor* *cet.* Doch sommigen wyken hier van af, gelyk *sacro exsecror: cubo incumbo: sperno, aspernor* *cet.*

§. 3.

Van de deelen van het *Verbum*.

Het *Verbum* heeft vier *Modi*: ieder *Modus* vyf *Tempora*: ieder *Tempus* twee *Numeri*: ieder *Numerus* drie *uitgangen* der *perzoonen*.

I. De vier *Modi* zyn 1) *Indicativus*, die alleenlyk aantoon, dat iemand iet doet of lyd, gelyk *amo* ik bemin, *amor* ik word bemind. 2) *Conjunctivus* of *Subiunctivus (potentialis)*, die in 't gemeen van eene handeling als onzeker spreekt, en ze alleen als mooglyk voorstelt, gelyk *amem* dat ik beminne, *amer* dat ik bemind worde, *amarem* ik zou beminnen, *amarer* ik zou bemind worden: 3) *Imperativus* (liever *jussivus*);

D 2

door

door welken men iemand iet beveelt te doen, of daar toe aanzet, het zy door verzoek of bevel, gelyk *ama bemin, lege lees, veni kom* enz. 4) *Infinitivus*, die zonder perzoon kan gebruikt worden, gelyk *amare beminnen cet.* Not. Achter den *Infinitivus* staan de *Gerundia*, *Supina* en *Participia*; doch zy behooren er niet toe, maar a) de *Gerundia* zyn de *Casus Gen. neutrius* van het *Participium futuri passivi* in *dus, da, dum*, gelyk van *amandus, a, um* is het *Gerundium Amandum, di, do, dum, do*: Not. Alle *Verba* hebben deeze *Gerundia*, alſchoon zy ook geen *Participium* in *dus* hebben. b) De *Supina* ſchynen *Casus* van een *Substantivum* der vierde Declinatie te zyn: te weten het *Sup.* in *um* de *Accusativus*, in *u* de *Ablativus*, B. v. *amatum amatu* van *amatus*. c) De *Participia* zyn een ſoort van *Adjectiva*, en komen onder de V. afdeeling nog byzonder voor.

II. De vyf *Tempora* zyn *Praesens*, *Imperfectum*, *Perfectum*, *Plusquamperfectum* en *Futurum*.

- 1) *Praesens tempus* (de tegenwoordige tyd) toont eigenlyk aan, dat iet *thans* geſchied, gelyk *lego* ik leze.
- 2) *Imperfectum tempus* (de onvolmaakte tyd) toont eigenlyk eene onvoltooidde handeling aan, geduurende welke iet anders voorviel, gelyk *legebam* ik las, B. v. toen Vader kwam.
- 3) *Perfectum tempus* (de volmaakte tyd) toont eene voltooidde handeling aan, zonder opzigt tot eene volgende, gelyk *legi* ik heb gelezen.
- 4) *Plusquamperfectum tempus* (de meer dan volmaakte tyd) toont eigenlyk eene voltooidde handeling aan, met opzigt tot eene daar op volgende, gelyk *legeram* ik had gelezen, B. v. toen ik gelezen had, ſchreef ik.
- 5) *Futurum tempus* (de toekomstige tyd) toont eene toekomstige handeling aan; en is tweederlei, a) *Futurum simplex* toont blootlyk eene toekomstige handeling aan, gelyk *legam* ik zal lezen: b) *Futurum exactum* toont eene toekomstige handeling, met opzigt op eene, die daar op volgt, als voltooid aan, gelyk *legero* ik zal gelezen hebben; B. v. als ik zal gelezen hebben, dan zal ik ſchryven.

Not. Hier by moet men de *Formatio temporum* aanmerken, d. i. de aart en wyze, hoe de *Tempora* van elkanderen afſtammen. Zy ſtammen allen af, of van het *Praesens*, of van het *Perfectum Indicativi*, of van het *Supinum*, of van het *Praesens Infinitivi*. B. v. van *amo, amavi, amatum,*
ana.

amare. Doch het is niet volstrekt nodig, dat men het *Praesens Infin.* als een Stam-Tempus aanneemt.

Te weten

A. Van het *Praesens Indicativi* stammen af alle *Praesentia*, *Imperfecta* en *Futura*, behalven het *Futurum exactum* en *Futurum Coniunctivi*. Te weten 1) het *Praesens Coniunct.* in *Activo*. Uit *o* maak ik in de eerste Conjugatie *em*, in de overigen *am*, gelyk *amo*, *amem*, *moneo moneam*, *colo colam*, *audio audiam*. Maak ik verders van *o* *or*, dan heb ik het *Praesens Indicat. Passivi*, gelyk *amo amor cet.* en veränder ik het *m* van het *em* en *am* in *r*, dan heb ik het *Praesens Coniunct. passivi*, gelyk *amem amer*, *moneam monear cet.* 2) het *Imperfectum Indicat.* in *Activo*. Uit *o* maak ik in de eerste Conjugatie *abam*, in de tweede uit *eo ebam*, in de overigen uit *o ebam*, gelyk *amabam*, *monebam*, *colebam*, *audiebam*. Wanneer ik op het einde *m* in *r* verwisfel, dan heb ik het *Imperfectum Indicat. Passivi*, gelyk *amabar*, *monebar*, *colebar*, *audiebar*. 3) Het *Futurum Indicat. Activi*. Uit *o* maak ik in de eerste Conjugatie *abo*, in de tweede *ebo*, in de overigen *am*, gelyk *amabo*, *monebo*, *colam*, *audiam*. Nu voeg ik in de twee eersten een *r* by de *o*, en in de twee laatsten veränder ik de *m* in *r*, dan heb ik het *Futurum Indicat. Passivi*, gelyk *amabor*, *monebor*, *colar*, *audiar*. 4) Het *Praesens Infin.* in *Activo*. Te weten uit *o* maak ik in de eerste Conjugatie *are* met een lange *a*, in de tweede *ere* met een lange *e* voor de *r*, in de derde *ere* met een korte *e* voor de *r*, en in de vierde *iri* met een lange *i*, gelyk *amāre*, *monēre*, *colēre*, *audīre*: En hier van *a*) het *Imperfectum Coniunct.* in *Activo* door byvoeging van een *m*, gelyk *amare amarem*, *monere monerem*, *colere colerem*, *audire audirem*, *esse essem*, *velle vellem*; en vervolgens hier van, door verändering van de *m* in *r*, het *Imperfectum Coniunct. passivi*, gelyk *amarer*, *monerer*, *colerer*, *audirer*. b) Het *Praesens Imperat. Activi* door wegwerping der Lettergreep *re*, gelyk *ama*, *mone*, *cole*, *audi*. c) Het *Praesens Imperativi Passivi*. Dit is juist gelyk aan het *Praesens Infin.* *Activi*, gevolgelyk gebeurt hier geene verändering, gelyk *amare*, *docere cet.* d) Het *Praesens Infin.* *Passivi*. Uit *e* word in de eerste, tweede en vierde Conjugatie *i*, gelyk *amare amari*, *monere moneri*, *audire audiri*: in de derde

veränder ik *ere* in *i*, gelyk *colere coli*. 5) Het *Praesens Participii*. Uit *o* maak ik in de eerste Conjugatie *ans*, gelyk *amo amans*, in de tweede maak ik van *eo ens*, gelyk *moneo monens*, in de overigen uit *o ens*, gelyk *colo colens*, *audio audiens*; en van den *Genitivus* van dit *Participium (tis)* maak ik het *Participium Fut. Passivi*, te weten uit *tis* maak ik *dus*, gelyk *amans amantis amandus*, *monens monentis monendus*, *colens colentis colendus*, *audiens audientis audiendus*, dus ook *iens* (van *eo*) *euntis eundus*: gevolglyk heb ik terstond de *Gerundia*, gelyk *amandum*, *di, do, dum, do: monendum, di, do, dum, do: Colendum, di, do, dum, do: audiendum, di, do, dum, do: eundum, di, do cet.* Want de *Gerundia* zyn het *Neutrum* van het *Particip. Fut. passivi*.

Not. 1) Wanneer dien volgens een *Verbum* geen *Praesens* heeft, gelyk *memini, odi, coepi*, dat heeft het ook de *Tempora* niet, die daar van afstammen en boven genoemd zyn, noch ook het *Particip. praes. Act. en Fut. pass.*, gevolglyk ook geen *Praesens Infinitivi*. Hier uit blykt, dat het *Praesens Infinit. Act.* eigenlyk van het *Praesens Indicat.* gemaakt word.

2) Men zet by het *Particip. in dus* het *Verbum sum* (dat noemt men *conjugatio periphrastica*) gelyk *sum amandus* ik moet bemind worden, *es amandus* gy moet enz. *eram amandus* ik moest enz. *fui amandus* ik heb moeten enz. *fueram amandus* ik had moeten enz.

B. Van het *Perfectum* stammen af alle *Perfecta* en *Plusquamperfecta Activi* en het *Futurum exactum Activi*. 1) *Perfectum Coniunctivi*: Ik veränder de laatste Letter *i* in *erim*, gelyk *fui fuerim*, *amavi amaverim*, *monui monuerim*, *colui coluerim*, *audivi audiverim*: 2) *Plusquamperfectum Indicativi*: ik veränder *i* in *eram*, gelyk *fui fueram*, *amavi amaveram*, *monui monueram*, *colui colueram*, *audivi audiveram*. 3) *Plusquamperf. Coniunct.*: ik veränder *i* in *issem*, gelyk *fui fuisset*; dus ook *amavisset*, *monuisset*, *coluisset*, *audivisset*. 4) *Futurum exactum*: ik veränder *i* in *ero*, gelyk *fui fuero*, dus ook *amavero*, *monuero*, *coluero*, *audivero*. 5) *Perfectum Infinitivi*: ik veränder *i* in *isse*, gelyk *fui fuisse*, dus ook *amavisse*, *monuisse*, *coluisse*, *audivisse*. Not. De *Verba*, die geen *Perfectum Indicat.* hebben, kunnen gevolglyk de daar van afkomende *Tempora* niet hebben.

Ver-

Verders: de *Verba*, aan welken het *Perfectum* ontbreekt, hebben ook geen *Supinum*.

C. Van het *Supinum* stammen af

1) Het *Participium Futuri* in *Activo*. Te weten uit *um* maak ik *urus*, gelyk *amatum amaturus*, *monitum moniturus*, *cultum culturus*, *auditum auditurus*. Het word gedeclineerd, gelyk *bonus*, *a*, *um*: Als ik by dit *Participium sim* voeg, dan heb het *Futurum Coniunct. Activi*, gelyk *sim amaturus*, *a*, *um cet.*: en als ik *esse* voeg by den *Nominativus* en *Accusativus*, dan heb ik het *Futurum infinit. activi*, gelyk *esse amaturus*, *a*, *um*, *Acc. um*, *am*, *um*, *Plur. i*, *ae*, *a*, *Acc. os*, *as*, *a*, dus ook *esse moniturus*, *culturus*, *auditurus*. Men kan het geheele *Verbum sum* er by voegen: dat noemt men het de *coniugatio periphrastica*, d. i. de omschryvende Coniugatie; gelyk *Indicat. Praesf. sum amaturus*, *a*, *um*, ik zal beminnen, *es amaturus* gy zult beminnen, *est amaturus*, *sumus amaturi cet.* *Imperf. eram amaturus* ik wilde beminnen enz. *Perf. fui amaturus* ik heb willen beminnen: *Plusquamperf. fueram amaturus* ik had willen beminnen: *Fut. ero amaturus* ik zal willen beminnen, of ik zal beminnen: *Fut. exact. fuero amaturus* ik zal hebben willen beminnen: *Coniunct. Praesf. Sim amaturus* ik zal beminnen (dit vertoont ook het *Futurum Coniunct. van amo*); *Imperf. esset amaturus* ik zou beminnen: *Perf. fuerim amaturus* ik heb willen beminnen: *Plusquamperf. fuisset amaturus* ik zou bemind hebben: *Infinit. Praesf. en Imperf. esse amaturus*, *a*, *um*, *Ac. um*, *am*, *um*. *Plur. i*, *ae*, *a*, *os*, *as*, *a* zullen beminnen, (dit vertoont het *Futurum infinit. van amo*) *Perf. en Plusquamperf. fuisse amaturus*, *a*, *um cet.* zouden bemind hebben. Even dus maakt men het met de overige *Verba*, gelyk *sum moniturus*, *eram moniturus*, *fui moniturus*, *fueram moniturus*, *ero moniturus*, *sim moniturus cet.* Voorts is het hetzelfde, of *sum*, *sim*, *esse cet.* voor of achter aan staat, gelyk *sum amaturus* en *amaturus sum*; *esse amaturus* en *amaturus esse cet.*

2) Het *Participium Perfecti passivi*. Te weten uit *um* word *us*, gelyk *amatum amatus*, *monitum monitus*, *cultum cultus*. *auditum auditus*, *nexum nexus*, *visum visus cet.* En door behulp van dit *Participium* maakt men alle *Perfecta* en *Plusquamperfecta passivi* in *Indicativo*, *Coniunctivo* en *Infinitivo* als ook *Futuro exacto*, wanneer men *sum*, *sim*, *eram*, *esset*, *ero*, *esse*, of ook *fui*, *fuerim*, *fueram*, *fuissem*, *fuero*, *fuisse*, daar by voegt. Te weten als men a) *sum (fui)* daar by zet, dan heeft men het *Perfect. Indicativi*, gelyk *sum (fui) amatus*, *sum (fui) monitus cet.* als men

- sim* (*fuerim*) daar by voegt, zo heeft men het *Perfect. Coniunct.*, gelyk *sim* (*fuerim*) *amatus*, *sim* (*fuerim*) *monitus cet.* b) Als men *eram* (*fueram*) en *essem* (*fuissem*) daar by zet, dan heeft men het *Plusquamperfectum Indicativi* en *Coniunctivi*, gelyk *eram* (*fueram*) *amatus*, *essem* (*fuissem*) *amatus*; dus ook *eram* (*fueram*) *monitus cet.* c) Zet men *fuero* (*ero*) daar by, dan heeft men het *Futurum exactum*, gelyk *fuero* (*ero*) *amatus*, *fuero* (*ero*) *monitus cet.* d) Zet men *esse* (*fuisse*) daar by, dan heeft men het *Perf.* (en *Plusquamper.*) *Infinitivi*, gelyk *esse* (*fuisse*) *amatus*, *a*, *um*, *Acc. um*, *am*, *um*, *Plur. i*, *ae*, *a*, *os*, *as*, *a*. Doch somtyds ontbreekt by de Ouden het *esse* of *fuisse*. *Not.* Het is evenveel, of men dit *sum*, *sim*, (*fuerim*) *eram* (*fueram*), *essem* (*fuissem*), *ero* (*fuero*), en *esse* (*fuisse*) voor het *Participium* of er achter zet; gelyk *sim amatus*, en *amatus sim*; *esse amatus* of *amatus esse*.
- 3) Het *Futurum* in *Infinitivo passivi*. Te weten men zet alleen *iri* (*Infinit.* van *eo*) by het *Supinum* in *um*, gelyk *amatum iri*, *monitum iri*. Waardoor deeze uitgang onveranderlyk blyft, en niet heeft *um*, *am*, *um*, *os*, *as*, *a*: B. v. *patrem*, *matrem*, *fratres*, *sorores amatum iri*.

Not. a) De *Verba*, aan welken het *Supinum* ontbreekt, hebben gevolgelyk niet de *Tempora*, die daar van afstammen. *b)* Die de *Tempora* der *Passiva* kan afleiden, die kan ook de *Tempora* der *Deponentia* afleiden, dewyl de *Deponentia*, even als de *Passiva* gaan, behalven dat zy het *Futurum Infinitivi* als de *Activa* maaken, ook *Gerundia*, *Supina* en het *Participium praesent.* in *us* en van het *Futurum* in *urus* hebben, gelyk de *Activa*.

III. De twee *Numeri* zyh *Singularis* en *Pluralis*, gelyk als by de *Nomina*.

IV. Elk *Numerus* heeft drie *Perzoon-uitgangen* (niet *Perzoonen*, gelyk men kwalyk zegt) d. i. uitgangen, die met de drie spraakkundige *Perzoonen* (of onderwerpen) overëenkomen. Te weten in *Singulari* is de eerste perzoon *Ego*, de tweede *Tu*, de derde elke andere *Nominativus Singul. numeri*, gelyk *pater*, *hic*, *nux cet.* In *Plurali* is de eerste perzoon *Nos*, de tweede *Vos*, de derde elke andere *Nominativus plur. num.* gelyk *patres*, *nuxes cet.* Gevolgelyk word in *Singulari* dat de eerste perzoon-uitgang genoemd, voor welke *Ego* staat, of staan kan; de tweede voor welke *Tu* staat, of staan kan; de derde, voor welke de overige *Nominativi singul. num.* staan, of staan kunnen: In *Plurali* is de eerste die, voor wel-

welke *Nos* staat, of staan kan; de *tweede*, voor welke *Vos* staat, of staan kan; de *derde*, voor welke de overige *Nominativi plur. num.* staan, of staan kunnen.

- Not.* 1) Somtyds ontbreekt de *Perfoon*, die er diende voorgesteld te worden; dan moet men er die onder verstaan.
- 2) De *Verba*, voor welke de gemelde perzoonen *ego, tu, et.* staan kunnen, worden genoemd *Personalia* (perzoonlyk): maar die genen, voor welke deeze perzoonen niet kunnen staan, worden genoemd *impersonalia* (onperzoonlyke): deeze hebben deels eenen *activen*, deels eenen *passiven* uitgang, gelyk *libet* het lust, *poenitet* het berouwt, *curritur* men loopt enz. En zy zullen beneden §. 8. nader verklaard worden.

§. 4.

Van de Conjugatie van het *Verbum* in 't gemeen.

I. Wanneer men een *Verbum* naar deszelfs deelen, d. i. *modi, tempora, numeri* en Perzoons-uitgangen famenstelt, dat word *conjugeeeren* genaamd.

II. Men heeft vier foorten van Conjugatiën of vier Conjugatiën, die voornaamlyk door den *Infinitivus* onderscheiden worden. De *eerste* heeft *āre* met een lange *a*, gelyk *amāre*: de *tweede* heeft *ēre* met een lange *e*, gelyk *monēre*: de *derde* heeft *ēre*, met een korte *e*, gelyk *colēre*: de *vierde* heeft *īre*, met een lange *i*, gelyk *audīre*. Verders de *eerste* heeft in *Praesens Indicativi* in het gemeen *o*, zelden *eo* of *io*, de *tweede* altyd *eo*, de *derde* *o*, zelden *io*, de *vierde* altyd *io*.

Not. De *Verba*, die naar ééne van deeze Conjugatiën gaan, worden genoemd *regelmatige (regularia)*, die daar van afwyken, *onregelmatige (irregularia of anomala)*. Bovendien zyn er nog *gebrekkige (defectiva)* en *onperzoonlyke (impersonalia)*. Van de *regelmatige* heeft men de voorbeelden §. 5. de *onregelmatigen* §. 6. de *ontbrekende* §. 7. de *onperzoonlyke* §. 8.

§. 5.

Van de vier *regelmatige Conjugatiën*.

Nu dienen van de vier *regelmatige Conjugatiën* voorbeelden gegeven te worden. Doch, alzo zy zonder

het *Verbum sum* niet kunnen gemaakt worden, zo zullen wy dit *Verbum* vooraf laten gaan. Men merke ook nog het volgende aan:

- 1) Men moet vooraf eenige Nederduitsche *werkwoorden* conjugeeren, B. v. *ik ben, ik bemin, ik loop* enz.
- 2) Men moet by het Conjugeeren bestendig acht geven op de afstamming der *Tempora*.
- 3) Men moet de verkorting (*Contractio*) in het *Perfectum*, dat in *vi* uitgaat, en de *Tempora*, die daar van afstammen, opmerken, B. v. *amavi* heeft *amavisti* en *amasti*; *amavistis* en *amastis*, *amaverunt* en *amarunt*, *amavissim*, en *amassim*, *amavisse* en *amasse*. Dus is het ook in soortgelijke *Verba*, ook in anderen, gelyk *Novi*, *novisti* en *novisti*, *novistis* en *novistis*, *noverunt* en *norunt*, *noveram* en *noram*, *novissim* en *noissim cet.* *Peto* heeft *petivi* en *petii*, *petivistis* en *petiisti* en zo voort: *Audio* heeft *audivi* en *audivi*, *audivisti* en *audivisti*, ook *audivisti*, *audiverunt* en *audiero*, *audivisse* en *audivisse*, ook *audivisse cet.* *Eo* heeft *ivi* en *ii*, *iverim* en *ierim cet.* Byzonder hebben de *Composita* altyd deeze verkorting, gelyk *redeo*, *redii*, *redisti*, *redisti cet.* *redieram*, *redissim* en *redissim cet.*
- 4) De *Verba* der derde Conjugatie in *io* behouden de *i* in de *Tempora*, die van het *Praesens* afstammen, behalven in het *Praesens Imperativi* en *Infinitivi*, gevolgelyk ook in *Imperfecto Coniunctivi* van het *Activum* en *Passivum*, gelyk *capio*, *capiunt*: *Conj.* *capiam cet.* *Imperf.* *capiebam cet.* *Conjunct.* *caperem cet.* *Fut.* *capiam cet.* *Imperat.* *cape*, *capite*, *capite*, *capite*, *capiunto*: *Infin.* *capere*: *Gerund.* *capiendum cet.* *Particip.* *capiens*. *Pass.* *Praes.* *capior*, *caperis*, *capitur*, *capiuntur*: *Conjunct.* *capiar*; *Imperf.* *capiebar*, *Conj.* *caperer*, *Fut.* *capiar cet.* *Particip.* *Fut.* *capiendus*. Dus ook de *Deponentia* in *or*, gelyk *morior moreris cet.*
- 5) By vier *Imperativi* der derde Conjugatie is de *e* van achter niet zeer gewoon; te weten *dic*, *duc*, *fac*, *fer* van *dico*, *duco*, *facio*, *fero*: dus ook in de *Composita*, gelyk *adduc*, *adduc*, *calefac*, *adfer*. Doch de *Composita* van *facio*, die de *a* in *i* verwisfelen, gelyk *efficio cet.* behouden de *e*, gelyk *effice*.
- 6) De volgende *Stam-Verba* verdubbelen in *Perfecto* de eerste Lettergreep: *cado cecidi*, *caedo*, *cecidi*, *cano cecini*, *curro cucurri*, *disco didici*, *do dedi*, *fallo fefelli*, *mordeo momordi*, *pango pepigi*, *parco peperci*, *pario*, *peperi*, *pedo pepedi*, *pello pepuli*, *pendeo pependi*, *pendo pependi*, *posco poposci*, *pungo pupugi*, *spondeo spondidi*, *tango tetigi*,
tin-

tendo tetendi, tondeo totondi, tundo tutūdi. In de Composita vervalt deeze verdubbeling, behalven in de Composita van do, sto, disco, posco: en van curro komen accurro, discurro, decurro, excurro, incurro, percurro, procurro dan met, dan zonder verdubbeling voor.

- 7) Somtyds komen er ook verouderde Perfoons-uitgangen voor, gelyk duim, dui cet. voor dem, des: perduint voor perdant; creduim, creduis cet. voor credam credas: siem, siet, fiet cet. voor sim cet. fuam, fuat voor sim, fit: Verders excantassit voor excantaverit, expugnassere, prohibessere voor expugnaturum esse, prohibiturum esse cet. Verders lenibam cet. voor leniebam: scibo voor sciam cet. opperibor voor opperiar cet.

A. Conjugatie van het Verbum sum, fui, esse.

Indicativus Modus.

Coniunctivus Modus.

Praesens
Singul.

Sum ik ben
Es gy zyt
Est hy (zy, het) is.
Plur.

Sumus wy zyn
Estis gyl. zyt
Sunt zy zyn.

Imperfectum.
Singul.

Eram ik was
Eras gy waart
Erat hy (zy, het) was.
Plur.

Eramus wy waren
Eratis gyl. waart
Erant zy waren.

Perfectum
Sing.

Fui ik ben geweest
Fuiſti gy zyt geweest
Fuit hy (zy, het) is geweest.
Plur.

Fuimus wy zyn geweest
Fuiſtis gyl. zyt geweest
Fuerunt (ere) zy zyn geweest.

Praesens
Singul.

Sim dat ik zy
Sis dat gy zyt
Sit dat hy, (zy, het) zy.
Plur.

Simus dat wy zyn
Sitis dat gyl. zyt
Sint dat zy zyn.

Imperfectum.
Singul.

Essem ik zoude zyn
Esſes gy zoudt zyn
Esset hy (zy, het) zoude zyn.
Plur.

Essemus wy zouden zyn
Essetis gyl. zoudt zyn
Esſent zy zouden zyn.

Perfectum (i in erim)
Sing.

Fuerim dat ik geweest ben
Fueris dat gy geweest zyt
Fuerit dat hy (zy, het) gew. zy.
Plur.

Fuerimus dat wy geweest zyn
Fueritis dat gyl. geweest zyt
Fuerint dat zy geweest zyn.

Plus-

<i>Plusquamperfectum (i in eram)</i>		<i>Plusquamperfectum (i in issem)</i>	
Sing.		Sing.	
<i>Fuëram</i> ik was geweest	<i>Fuiffem</i> ik zoude geweest zyn		
<i>Fueras</i> gy waart geweest	<i>Fuiffes</i> gy zoudt geweest zyn		
<i>Fuerat</i> hy (zy, het) was gew.	<i>Fuiffet</i> hy (zy, het) zoude gew. zyn.		
Plural.		Plural.	
<i>Fueramus</i> wy waren geweest	<i>Fuiffemus</i> wy zouden geweest zyn		
<i>Fueratis</i> gyl. waart geweest	<i>Fuiffetis</i> gyl. zoudt geweest zyn		
<i>Fuerant</i> zy waren geweest.	<i>Fuiffent</i> zy zouden geweest zyn.		
<i>Futurum (simplex)</i>		<i>Futurum</i>	
Sing.		Sing.	
<i>Ero</i> ik zal zyn	<i>Futurus</i> { <i>sim</i> dat ik zal zyn <i>sis</i> dat gy zult zyn <i>sit</i> dat hy (zy, het) zal zyn.		
<i>Eris</i> gy zult zyn			
<i>Erit</i> hy (zy, het) zal zyn.			
Plur.		Plur.	
<i>Erimus</i> wy zullen zyn	<i>Futuri</i> { <i>simus</i> dat wy zullen zyn <i>fitis</i> dat gyl. zult zyn <i>fiunt</i> dat zy zullen zyn.		
<i>Eritis</i> gyl. zult zyn			
<i>Erunt</i> zy zullen zyn.			

Futurum exactum Indicat. (i in ero)

Sing.

Plur.

<i>Fuero</i> ik zal geweest zyn	<i>Fuerimus</i> wy zullen geweest zyn
<i>Fueris</i> gy zult geweest zyn	<i>Fueritis</i> gyl zult geweest zyn
<i>Fuerithy</i> (zy,het) zal gew.zyn.	<i>Fuerint</i> zy zullen geweest zyn.

*Imperativus of Iussivus**Praesens*

Sing.	<i>Es</i> weest (gy):	Plur.	<i>Este</i> weest (gyl.)
-------	-----------------------	-------	--------------------------

Futurum.

Sing.	<i>Eſto</i> wees (gy), gy zult zyn:	<i>Eſto</i> hy zy of zal zyn
Plur.	<i>Eſtote</i> gyl. zult zyn, of weest (gyl.)	<i>Sunto</i> zy zullen zyn.

Infinitivus

<i>Praef.</i> en <i>Imperf.</i>	<i>Esse</i> zyn (te zyn)
<i>Perf.</i> en <i>Plusquamp.</i>	<i>Fuisse</i> geweest zyn (geweest te zyn)
<i>Fut.</i>	<i>Esse</i> <i>futurus, a, um</i> <i>Ac. um, am, um</i> zullen zyn (<i>Not.</i> dus ook in <i>Plurali</i> , <i>Esse futuri, ae,</i> <i>a, os, as, a.</i>)

Participia 1) *Praef.* *Ens* een zaak of wezen, (word *substantive* gebruikt)

2) *Fut.* *Futurus, a, um, die, die, die, dat* zyn zal.
(met *sum*, ik zal zyn enz.)

NB. Dus gaan de *Composita* *absum, adsum, praesum, praesum cet.* Doch van deze is geen *Particip. praef.* in gebruik, dan *absens* en *praesens*.

B. Eerste Conjugatie.

B. v. *amo, avi, atum: sto, steti, statum: cubo, ui, itum: feco, etui, ectum: do, dedi, datum et.*

I. ACTIVUM in de eerste Conjugatie.

Indicativus

Praesens

Sing.

(o) *Amo* ik bemín
(as) *Amas* gy bemínt
(at) *Amat* hy (zy, het) bemínt.
Plur.

(amus) *Anamus* wy bemínnen
(atis) *Anatis* gyl. bemínt
(ant) *Amant* zy bemínnen.

Imperf.

Sing.

(abam) *Anābam* ik bemínde
(abas) *Anabas* gyl. bemíndet
(abat) *Anabat* hy bemínde.

Plur.

(abāmus) *Anabamus* wy bemínden
(abatis) *Anabatis* gyl. bemíndet
(abant) *Anabant* zy bemínden.

Perfectum

Sing.

(i) *Amavi* ik heb bemínd
(isti) *Anavisti* gy hebt bemínd
(it) *Anavit* hy (zy, het) heeft bemínd.

Plur.

(imus) *Anavimus* wy hebben bemínd
(istis) *Anavistis* gyl. hebt bemínd

(erunt, ere) *Anaverunt* (ere) (*) zy hebben bemínd.

Coniunctivus

Praesens

Sing.

(em) *Amem* dat ik bemíinne
(es) *Ames* dat gy bemínt
(et) *Amet* dat hy, (zy, het) bemíinne.
Plur.

(emus) *Amemus* dat wy bemínnen
(etis) *Ametis* dat gyl. bemínt
(ent) *Ament* dat zy bemínnen.

Imperf.

Sing.

(arem) *Anārem* ik zoude bemínnen
(ares) *Anares* gy zoudt bemínnen
(aret) *Amaret* hy (zy, het) zou bemínnen.

Plur.

(aremus) *Amaremus* wy zouden bemínnen
(aretis) *Amaretis* gyl. zoudt bemínnen
(arent) *Amarent* zy zouden bemínnen.

Perfectum (i in erim)

Sing.

(erim) *Amaverim* (**) dat ik heb bemínd
(eris) *Amaveris* dat gy heb bemínd
(erit) *Amaverit* dat hy (zy, het) heb bemínd.

Plur.

(erimus) *Amaverimus* dat wy hebben bemínd
(eritis) *Amaveritis* dat gyl. hebt bemínd

(erint) *Amaverint* dat zy hebben bemínd.

Plusq.

(*) Ook *amavis, amaverunt*, voor. *amavistis, amaverunt*.

(**) Ook *amarem, is, it et.*

<i>Plusquamperf. (i in eram)</i>		<i>Plusquamperf. (i in iſſem)</i>	
<i>Sing.</i>		<i>Sing.</i>	
(eram) <i>Amaveram</i> ik had be- mind	(iſſem) <i>Amaviſſem</i> (*) ik zou be- mind hebben		
(eras) <i>Amaveras</i> gy hadt be- mind	(iſſes) <i>Amaviſſes</i> gy zoudt be- mind hebben		
(erat) <i>Amaverat</i> hy (zy, het) had bemind.	(iſſet) <i>Amaviſſet</i> hy (zy, het) zou bemind hebben.		
<i>Plur.</i>		<i>Plur.</i>	
(eramus) <i>Amaveramus</i> wy had- den bemind	(iſſemus) <i>Anaviſſemus</i> wy zouden bemind hebben		
(eratis) <i>Amaveratis</i> gyl. hadt bemind	(iſſetis) <i>Amaviſſetis</i> gyl. zoudt be- mind hebben		
(erant) <i>Amaverant</i> zy hadden bemind.	(iſſent) <i>Amaviſſent</i> zy zouden be- mind hebben.		
<i>Futurum ſimplex (o in abo)</i>		<i>Fut. (ſim met het Partic. in rus)</i>	
<i>Sing.</i>		<i>Sing.</i>	
(abo) <i>Amabo</i> ik zal beminnen	<i>Amaturus</i> { a, um { ſim ik zal beminnen ſis gy zult beminnen ſit hy (zy, het) zal beminnen.		
(abis) <i>Amabis</i> gy zult beminnen			
(abit) <i>Amabit</i> hy (zy, het) zal beminnen.			
<i>Plur.</i>		<i>Plur.</i>	
(abimus) <i>Amabimus</i> wy zul- len beminnen	<i>Amaturi</i> { ae, a { ſimus wy zullen bem. ſitis gyl. zult beminnen ſint zy zullen beminn.		
(abitis) <i>Amabitis</i> gyl. zult beminnen			
(abunt) <i>Amabunt</i> zy zullen beminnen.			
<i>Futurum exactum (i in ero)</i>			
<i>Sing.</i>		<i>Plur.</i>	
(ero) <i>Amavero</i> (**) ik zal bemind hebben	(erimus) <i>Amaverimus</i> wy zullen bemind hebben		
(eris) <i>Amaveris</i> gy zult be- mind hebben	(eritis) <i>Amaveritis</i> gyl. zult be- mind hebben		
(erit) <i>Amaverit</i> hy (zy, het) zal bemind hebben.	(erint) <i>Amaverint</i> zy zullen be- mind hebben.		

(*) Ook *amaſſem, es, et cet.*(**) Ook *aro, aris, arit cet.*

Imperativus of Iussivus

<i>Praes. Sing.</i> (a) <i>Ama</i> bemin (gy)	<i>Fut. Sing.</i> (ato) <i>Amato</i> bemin, of gy zult beminnen
<i>Plur.</i> (ate) <i>Amate</i> be- mint (gyl.)	(ato) <i>Amato</i> hy zal be- minnen
	<i>Plur.</i> (atote) <i>Anatote</i> gyl. zult beminnen
	(anto) <i>Amanto</i> zy zullen beminnen

Infinitivus

<i>Praes. en Imperf.</i> (are) <i>Amare</i> beminnen, te beminnen
<i>Perf. en Plusq.</i> (iisse) <i>Amavisse</i> (*) bemind hebben
<i>Fut.</i> (<i>Esse</i> met het <i>Part. urus</i>) <i>Esse amaturus</i> (a, um, <i>Ac. um</i> , am, um, <i>Pl. i, ae, a, os, as, a</i>) zullen beminnen.
<i>Gerundia.</i> <i>Nom.</i> (dum) <i>Amandum est</i> het moet bemind worden, men moet beminnen
<i>Gen.</i> (di) <i>Amandi</i> om te beminnen (begeerig)
<i>Dat.</i> (do) <i>Amando</i> voor te beminnen (geschikt)
<i>Ac.</i> (dum) (ad) <i>Amandum</i> om te beminnen (geneigd)
<i>Abl.</i> (do) <i>Amando</i> door te beminnen
<i>Supina.</i> 1) (um) <i>Amatum</i> om te beminnen
2) (u) <i>Amatu</i> te beminnen (B. v. ligt, gemaklyk)
<i>Participia.</i> 1) <i>Praes. en Imp.</i> (<i>Amans</i>) beminnende, die bemint
2) <i>Fut.</i> (rus) <i>Amaturus, a, um</i> , zullende bemin- nen, die beminnen zal. <i>Not.</i> met <i>sum</i> , ik zal beminnen enz.

II. PASSIVUM in de eerste Conjugatie.

Not. De *Verba*, die geënen *Accusativus* regeeren, hebben geheel geen *Passivum*, maar alleen de uitgang van de derde Perzoon *Sing.*

<i>Indicativus</i>	<i>Coniunctivus</i>
<i>Praesens</i>	<i>Praesens</i>
<i>Sing.</i>	<i>Sing.</i>
(or) <i>Amor</i> ik word bemind	(er) <i>Amer</i> dat ik bemind worde
(aris en are) <i>Amāris</i> (āre) gy wordt bemind	(eris, ere) <i>Amēris</i> (ēre) dat gy bemind wordet
(atur) <i>Amatur</i> hy (zy, het) word bemind.	(etur) <i>Anetur</i> dat hy (zy, het) bemind worde.
	<i>Plur.</i>

(*) Ook *asse* voor *avisse*.

	<i>Plur.</i>		<i>Plur.</i>				
(<i>amur</i>) <i>Amamur</i>	wy worden be- mind	(<i>emur</i>) <i>Amemur</i>	dat wy bemind worden				
(<i>amini</i>) <i>Anamini</i>	gyl. wordt bemind	(<i>emini</i>) <i>Anemini</i>	dat gyl. bemind wordt				
(<i>antur</i>) <i>Amantur</i>	zy worden be- mind.	(<i>entur</i>) <i>Amentur</i>	dat zy bemind worden.				
	<i>Imperfectum (bam in bar)</i>		<i>Imperfectum (rem in rer)</i>				
	<i>Sing.</i>		<i>Sing.</i>				
(<i>abar</i>) <i>Amabar</i>	ik werd bemind	(<i>arer</i>) <i>Amarer</i>	ik zou bemind worden				
(<i>abaris, are</i>) <i>Anabāris (āre)</i>	gy werdt bemind	(<i>arēris, ēre</i>) <i>Amarēris (ēre)</i>	gy zoudt bemind worden				
(<i>a batur</i>) <i>Amabatur</i>	hy (zy, het) werd bemind.	(<i>aretur</i>) <i>Amaretur</i>	hy (zy, het) zoude bemind worden.				
	<i>Plur.</i>		<i>Plur.</i>				
(<i>abamur</i>) <i>Amabamur</i>	wy werden bemind	(<i>aremur</i>) <i>Amaremur</i>	wy zouden bemind worden				
(<i>abamini</i>) <i>Amabamini</i>	gyl. werdt bemind	(<i>aremini</i>) <i>Amaremini</i>	gyl. zoudt bemind worden				
(<i>abantur</i>) <i>Amabantur</i>	zy werden bemind.	(<i>arentur</i>) <i>Amarentur</i>	zy zouden bemind worden.				
	<i>Perfectum (sum met Part. Perf.)</i>		<i>Perfectum (sim met Part. Perf.)</i>				
	<i>Sing.</i>		<i>Sing.</i>				
<i>Amatus,</i> <i>a, um</i>	{	<i>sum</i>	ik ben bem. ge- weest	<i>Amatus,</i> <i>a, um</i>	{	<i>sim</i>	dat ik bem. ge- weest ben
		<i>es</i>	gy zyt bem. ge- weest			<i>sis</i>	dat gy bem. ge- weest zyt
		<i>est</i>	hy (zy, het) is bem. geweest.			<i>sit</i>	dat hy (zy, het) bem. geweest is.
	<i>Plur.</i>		<i>Plur.</i>				
<i>Amati,</i> <i>ae, a</i>	{	<i>sumus</i>	wy zyn bem. geweest	<i>Amati,</i> <i>ae, a</i>	{	<i>simus</i>	dat wy bem. geweest zyn
		<i>estis</i>	gyl. zyt bem. geweest			<i>stis</i>	dat gyl. bem. geweest zyt
		<i>sunt</i>	zy zyn bem. ge- weest.			<i>sint</i>	dat zy bem. ge- weest zyn.
	<i>Plusquamperf. (Eram met het Part. perf.)</i>		<i>Plusquamperf. (Eessem met het Part. Perf.)</i>				
	<i>Sing.</i>		<i>Sing.</i>				
<i>Amatus,</i> <i>a, um</i>	{	<i>eram</i>	ik was bem. geweest	<i>Amatus,</i> <i>a, um</i>	{	<i>essem</i>	ik zou bem. geweest zyn
		<i>eras</i>	gy waart bem. geweest			<i>esses</i>	gy zoudt bem. geweest zyn
		<i>erat</i>	hy (zy, het) was bem. geweest.			<i>esset</i>	hy (zy, het) zou bem. gew. zyn.
			<i>Plur</i>				

	Plur.		Plur.		
Amati, ae, a	{	eramus wy waren be-	Amati, ae, a	{	essumus wy zouden
		mind geweest			bem. gew. zyn
		eratis gyl. waart bem.			essetis gyl. zoudt bem.
		geweest			geweest zyn
		erant zy waren bem.			essent zyzouden bem.
		geweest.			geweest zyn.

Futurum simplex Indicat. (bo in bor)

	Sing.		Plur.
(abor)	Anabor ik zal bemind worden	(abimur)	Amabimur wy zullen bem. worden
(ab̄eris, ěre)	Anaberis (ere) gy zult bem. worden	(abimini)	Amabimini gyl. zult bem. worden
(abitur)	Amabitur hy (zy, het) zal bem. worden.	(abuntur)	Amabuntur zy zullen bem. worden.

Futurum exactum Indicat. (fuero by het Partic. Pass.)

	Sing.		Plur.		
Amatus, a, um	{	fuero ik zal bemind geweest zyn	Amati, ae, a	{	fuimus wy zullen bem. gew. zyn
		fueris gy zult bem. geweest zyn			fueritis gyl. zult bem. geweest zyn
		fuerit hy (zy, het) zal bem. gew. zyn.			fuerint zy zullen bemind gew. zyn.

Imperativus of Iussivus

Praef. Sing.	(are) Amare word (gy) bemind
Plur.	(amini) Amamini wordt (gyl.) bemind
Fut. Sing.	(ator) Amator gy zult bemind worden
	(ator) Amator hy zal bemind worden
Plur.	(aminor) Amaminor gyl. zult bemind worden
	(antor) Amantor zy zullen bemind worden.

Infinitivus

Praef. en Imp.	(ari) Amari bemind worden, bemind te worden (re in ri)
Perf. en Plusq.	(Esse met het Part. Perf.) Esse amatus, a um, Ac. um, om, um (Pl. i, ae, a, os, as, a) bemind geweest zyn
Fut. (Supin. met iri)	Amatum iri te zullen bemind worden
Particip. 1)	Perf. en Plusq. (us) Amatus, a, um bemind zynde
2)	Fut. (dus) Amandus, a, um zullende bemind worden, die bemind moet worden (met sum, ik moet bemind worden enz.)

Not. Het Passivum heeft geen Futurum Coniunctivi.

III. DEPONENS in de eerste Conjugatie gaat bykans als het *Passivum*. Ziet hier een voorbeeld: *Hortor*, *atus sum*, *ari* vermaanen.

Indicativus

Praesens

Sing.

Hortor ik vermaan

Hortāris (*āre*) gy vermaant

Hortatur hy (zy, het) vermaant.

Plural.

Hortamur wy vermaanen

Hortamini gyl. vermaant

Hortantur zy vermaanen.

Imperf.

Sing.

Hortabar ik vermaande

Hortabāris (*āre*) gy vermaandet

Hortabatur hy (zy, het) vermaande.

Plur.

Hortabamur wy vermaanden

Hortabamini gyl. vermaandet

Hortabantur zy vermaanden.

Perf. (*sum* met het *Part. Perf.*)

Sing.

Hortatus,
a, um { *sum* ik heb vermaand
es gy hebt vermaand
est hy (zy, het) heeft vermaand.

Plur.

Hortati,
ae, a { *sumus* wy hebben vermaand
estis gyl. hebt verm.
sunt zy hebben vermaand.

Coniunctivus

Praesens

Sing.

Horter dat ik vermaane

Hortēris (*ēre*) dat gy vermaant

Hortetur dat hy (zy, het) vermaane.

Plural.

Hortemur dat wy vermaanen

Hortemini dat gyl. vermaant

Hortentur dat zy vermaanen.

Imperf.

Sing.

Hortarer ik zoude vermaanen

Hortarēris (*ēre*) gy zoudt verm.

Hortaretur hy (zy, het) zou vermaanen.

Plur.

Hortaremur wy zouden verm.

Hortaremini gyl. zoudt verm.

Hortarentur zy zouden verm.

Perf. (*sim* met het *Part. Perf.*)

Sing.

Hortatus,
a, um { *sim* dat ik verm. heb
sis dat gy verm. hebt
sit dat hy (zy, het) verm. heeft.

Plur.

Hortati,
ae, a { *simus* dat wy verm. hebben
sitis dat gyl. verm. hebt
sint dat zy verm. hebben.

<i>Plusquamperf. (eram met het Part. Perf.)</i>		<i>Plusquamperf. (essem met het Part. Perf.)</i>	
<i>Sing.</i>		<i>Sing.</i>	
<i>Hortatus, a, um</i>	{ eram ik had vermaand eras gy hadt verm. erat hy (zy, het) had verm.	<i>Hortatus, a, um</i>	{ essem ik zoude vermaand hebben esses gy zoudt verm. hebben esset hy (zy, het) zou verm. hebben.
<i>Hortati, ae, a</i>	{ eramus wy hadden verm. eratis gyl. hadt vermaand erant zy hadden vermaand.	<i>Hortati, ae, a</i>	{ essemus wy zouden verm. hebben essetis gyl. zoudt verm. hebben essent zy zouden verm. hebben.
<i>Sing.</i>		<i>Sing.</i>	
<i>Hortabor</i> ik zal vermaanen		<i>Hortaturus, a, um</i>	{ sim dat ik zal vermaanen sis dat gy zult verm. sit dat hy (zy, het) zal verm.
<i>Hortaberis (ere)</i> gy zult vermaanen			
<i>Hortabitur</i> hy (zy, het) zal verm.		<i>Plur.</i>	
<i>Plur.</i>		<i>Hortaturi, ae, a</i>	{ simus dat wy vermaanen zullen sitis dat gyl. verm. zult sint dat zy zullen verm.
<i>Hortabimur</i> wy zullen vermaanen			
<i>Hortabimini</i> gyl. zult verm.			
<i>Hortabuntur</i> zy zullen verm.		<i>Futurum exactum Indicativi (fuero met het Part. Perf.)</i>	
<i>Sing.</i>		<i>Plur.</i>	
<i>Hortatus, a, um</i>	{ fuero ik zal vermaand hebben fueris gy zult verm. hebben fuerit hy (zy, het) zal verm. hebben.	<i>Hortati, ae, a</i>	{ fuerimus wy zullen verm. hebben fueritis gyl. zult verm. hebben fuerint zy zullen verm. hebben.
<i>Praef. Sing. Hortare</i> vermaan (gy). <i>Plur. Hortamini</i> vermaant (gyl.)			
<i>Fut. Sing. Hortator</i> vermaan of gy zult vermanen: <i>Hortator</i> hy zal vermaanen			
<i>Plur. Hortaminor</i> gyl. zult vermaanen: <i>Hortantor</i> zy zullen vermaanen.			

Infinitivus

Praef. en Imp. Hortari vermaanen, te vermaanen
Perf. en Plusq. Effe hortatus, a, um, (*Ac. um, am, um, Pl. i, ae, a, os, as, a*) vermaand hebben
Futur. Effe hortaturus, a, um (*Ac. um, am, um, Pl. i, ae, a, os, as, a*) zullen vermaanen
Gerundia. Nom. Hortandum est men moet vermaanen
Gen. Hortandi te vermaanen (B. v. begeerig)
Dat. Hortando tot vermaanen (B. v. geschikt)
Ac. (ad) Hortandum om te vermaanen (B. v. geneigd).
Ab. Hortando door vermaanen (*in hortando in vermaanen*).

Supina 1) in um: Hortatum om te vermaanen

2) in u: Hortatu te vermaanen.

Particip. 1) *Praef. en Imperf.* in ans: Hortans vermaanende

2) *Perf. en Plusq.* in us: Hortatus, a, um vermaand hebbende

3) *Fut. Act.* in rus: Hortaturus, a, um die vermaanen zal, zullende vermaanen (met sum, ik zal vermaanen enz.)

4) *Fut. Pass.* in dus: Hortandus, a, um die vermaand moet worden (met sum, ik moet vermaand worden enz.)

C) Tweede Conjugatie:

B. v. moneo, ui, itum: doceo, cui, dum: haereo, haesi, haesum cet.

I. ACTIVUM in de tweede Conjugatie.

Indicativus	Coniunctivus
Praesens	Praesens
Sing.	Sing.
(eo) Moneo ik herinner	(eam) Moneam dat ik herinnere
(es) Moneas gy herinnert	(eas) Moneas dat gy herinnert
(et) Monet hy (zy, het) herinnert.	(eat) Moneat dat hy (zy, het) herinnere.
Plur.	Plur.
(emus) Monemus wy herinneren	(eamus) Moneamus dat wy herinneren
(etis) Monetis gyl. herinnert	(eatis) Monetis dat gyl. herinnert
(ent) Monent zy herinneren.	(eant) Moncant dat zy herinneren.

Imperf. (eo in ebam)

Sing.

(*ebam*) *Monēbam* ik herinnerde
 (*ebas*) *Monēbas* gy herinnerdet
 (*ebat*) *Monēbat* hy (zy, het)
 herinnerde.

Plur.

(*ebamus*) *Monebamus* wy herinnerden
 (*ebatis*) *Monebatis* gyl. herinnerdet
 (*ebant*) *Monebant* zy herinnerden.

Perfectum

Sing.

(*i*) *Monui* ik heb herinnerd
 (*isti*) *Monuisti* gy hebt herinnerd
 (*it*) *Monuit* hy (zy, het) heeft herinnerd.

Plur.

(*imus*) *Monuimus* wy hebben herinnerd
 (*istis*) *Monuistis* gyl. hebt herinnerd
 (*erunt, ēre*) *Monuerunt (ēre)* zy hebben herinnerd.

Plusquamp. (i in eram)

Sing.

(*eram*) *Monueram* ik had herinnerd
 (*eras*) *Monueras* gy hadt herinnerd
 (*erat*) *Monuerat* hy (zy, het) had herinnerd.

Plur.

(*eramus*) *Monueramus* wy hadden herinnerd
 (*eratis*) *Monueratis* gyl. hadt herinnerd
 (*erant*) *Monuerant* zy hadden herinnerd.

Imperf. (re in rem)

Sing.

(*erem*) *Monērem* zoude herinneren
 (*eres*) *Monēres* gy zoudt herinneren
 (*eret*) *Monēret* hy (zy, het) zou herinneren.

Plur.

(*eremus*) *Moneremus* wy zouden herinneren
 (*eretis*) *Moneretis* gyl. zoudt herinneren
 (*erent*) *Monerent* zy zouden herinneren.

Perfectum (i in erim)

Sing.

(*erim*) *Monuerim* dat ik herinnerd heb
 (*eris*) *Monueris* dat gy herinnerd hebt
 (*erit*) *Monuerit* dat hy (zy, het) herinnerd heeft.

Plur.

(*erimus*) *Monuerimus* dat wy herinnerd hebben
 (*eritis*) *Monueritis* dat gyl. herinnerd hebt
 (*erint*) *Monuerint* dat zy herinnerd hebben.

Plusquamp. (i in iſſem)

Sing.

(*iſſem*) *Monuiſſem* ik zou herinnerd hebben
 (*iſſes*) *Monuiſſes* gy zoudt herinnerd hebben
 (*iſſet*) *Monuiſſet* hy (zy, het) zou herinnerd hebben.

Plur.

(*iſſemus*) *Monuiſſemus* wy zouden herinnerd hebben
 (*iſſetis*) *Monuiſſetis* gyl. zoudt herinnerd hebben
 (*iſſent*) *Monuiſſent* zy zouden herinnerd hebben.

<i>Futurum simplex (eo in ebo)</i>		<i>Futurum (sim c. Part. Fut.)</i>	
Sing.		Sing.	
(ebo) Monebo ik zal herinneren		Moniturus, a, um	} sim ik zal herinneren } sis gy zult herinneren } sit hy (zy, het) zal herinneren.
(ebis) Monebis gy zult herinneren			
(ebit) Monebit hy (zy, het) zal herinneren.			
Plur.		Plur.	
(ebimus) Monebimus wy zullen herinneren		Monituri, ae, a	} simus wy zullen herinneren } sitis gyl. zult herinneren } sint zy zullen herinneren.
(ebitis) Monebitis gyl. zult herinneren			
(ebunt) Monebunt zy zullen herinneren.			

Futurum exactum Indicativi (i in ero)

Sing.		Plur.	
(ero) Monuero ik zal herinnerd hebben	(erimus) Monuerimus wy zullen herinnerd hebben		
(eris) Monueris gy zult herinnerd hebben	(eritis) Monueritis gyl. zult herinnerd hebben		
(erit) Monuerit hy (zy, het) zal herinnerd hebben.	(erint) Monuerint zy zullen herinnerd hebben.		

Imperativus of Iussivus

<i>Praef. Sing. (e) Mone</i> herinner (gy)	<i>Fut. Sing. (eto) Moneto</i> gy zult herinneren
<i>Plur. (ete) Monete</i> herinnert (gyl.)	<i>(eto) Moneto</i> hy zal herinneren
	<i>Plur. (etote) Monetote</i> gyl. zult herinneren
	<i>(ento) Monento</i> zy zullen herinneren.

Infinitivus

<i>Praef. en Imp. (ēre) Monere</i> herinneren, te herinneren
<i>Perf. en Plusq. (isse) Monuisse</i> herinnerd hebben, te hebben. (i in isse)
<i>Fut. (Esse met het Part. urus) Esse moniturus, a, um, (Ac. um, am, um, Pl. i, ae, a, os, as, a)</i> zullen herinneren.
<i>Gerund. N. (dum) Monendum est</i> het moet herinnerd worden, men moet herinneren
G. (di) <i>Monendi</i> te herinneren (B. v. begeerig)
D. (do) <i>Monendo</i> tot herinneren (B. v. geschikt)

Ac. (dum) (ad) Monendum tot herinneren (B. v. geneigt)
Ab. (do) Monendo door herinneren : in *monendo* in herinneren.

Supina 1) (*um*) *Monitum* om te herinneren

2) (*u*) *Monitu* te herinneren (B. v. ligt).

Particip. 1) *Praesf. en Imp. (ens) Monens* herinnerende.

2) *Fut. (rus) Moniturus, a, um* zullende herinneren : met *sum*, ik zal herinneren (enz.)

II. PASSIVUM in de tweede Conjugatie. *Not.* Alleen die *Verba* hebben het zelve geheel, die eenen *Accusativus* geregen.

<i>Indicativus</i> <i>Praesens</i> <i>Sing.</i>	<i>Coniunctivus</i> <i>Praesens</i> <i>Sing.</i>
(<i>eor</i>) <i>Moncor</i> ik word herinnerd	(<i>ear</i>) <i>Monear</i> dat ik herinnerd worde
(<i>ēris, ēre</i>) <i>Monēris (ēre)</i> gy wordt herinnerd	(<i>eāris, āre</i>) <i>Moneāris (āre)</i> dat gy herinnerd wordt
(<i>etur</i>) <i>Monētur</i> hy (zy, het) word herinnerd.	(<i>eatur</i>) <i>Moneatur</i> dat hy (zy, het) herinnerd worde.
<i>Plur.</i>	<i>Plur.</i>
(<i>emur</i>) <i>Monēmur</i> wy worden herinnerd	(<i>eamur</i>) <i>Moneamur</i> dat wy herinnerd worden
(<i>emini</i>) <i>Monemini</i> gyl. wordt herinnerd	(<i>eamini</i>) <i>Moneamini</i> dat gyl. herinnerd wordt
(<i>entur</i>) <i>Monentur</i> zy worden herinnerd.	(<i>cantur</i>) <i>Moneantur</i> dat zy herinnerd worden.
<i>Imperf. (bam in bar)</i> <i>Sing.</i>	<i>Imperf. (rem in rer)</i> <i>Sing.</i>
(<i>ebar</i>) <i>Monēbar</i> ik werd herinnerd	(<i>ērer</i>) <i>Monērer</i> ik zou herinnerd worden
(<i>ebāris, āre</i>) <i>Monebāris (āre)</i> gy werdt herinnerd	(<i>erēris, ēre</i>) <i>Monerēris (ēre)</i> gy zoudt herinnerd worden
(<i>ebatur</i>) <i>Monebatur</i> hy (zy, het) werd herinnerd.	(<i>erētur</i>) <i>Monerētur</i> hy (zy, het) zou herinnerd worden.
<i>Plur.</i>	<i>Plur.</i>
(<i>ebamur</i>) <i>Monebamur</i> wy werden herinnerd	(<i>eremur</i>) <i>Moneremur</i> wy zouden herinnerd worden
(<i>ebamini</i>) <i>Monebamini</i> gyl. werd herinnerd	(<i>eremini</i>) <i>Moneremini</i> gyl. zoudt herinnerd worden
(<i>ebantur</i>) <i>Monebantur</i> zy werden herinnerd.	(<i>erentur</i>) <i>Monerentur</i> zy zouden herinnerd worden.

<i>Perfekt.</i> (<i>sum</i> met het <i>Part. Perf.</i>)		<i>Perfekt.</i> (<i>sum</i> met het <i>Part. Perf.</i>)	
<i>Sing.</i>		<i>Sing.</i>	
<i>Monitus,</i> <i>a, um</i>	{ <i>sum</i> ik ben her'nn. <i>es</i> gy zyt her'innerd <i>est</i> hy (zy, het) is her'nerd.	<i>Monitus,</i> <i>a, um</i>	{ <i>sum</i> dat ik her'nn. ben <i>sis</i> dat gy her'nn. zyt <i>sit</i> dat hy (zy, het) her'innerd is.
<i>Plur.</i>		<i>Plur.</i>	
<i>Moniti,</i> <i>ae, a</i>	{ <i>sumus</i> wy zyn her'innerd <i>estis</i> gyl. zyt her'innerd <i>sunt</i> zy zyn her'innerd.	<i>Moniti,</i> <i>ae, a</i>	{ <i>sumus</i> dat wy her'innerd zyn <i>fitis</i> dat gyl. her'innerd zyt <i>sint</i> dat zy her'nn. zyn.
<i>Plusquampt.</i> (<i>eram</i> met het <i>Part. Perf.</i>)		<i>Plusquampt.</i> (<i>essent</i> met het <i>Part. Perf.</i>)	
<i>Singularis</i>		<i>Singularis</i>	
<i>Monitus,</i> <i>a, um</i>	{ <i>eram</i> ik was her'innerd <i>eras</i> gy waart her'innerd <i>erat</i> hy (zy, het) was her'nn.	<i>Monitus,</i> <i>a, um</i>	{ <i>essent</i> ik zou her'innerd zyn <i>esses</i> gy zoudt her'innerd zyn <i>esset</i> hy (zy, het) zou her'nn. zyn.
<i>Plur.</i>		<i>Plur.</i>	
<i>Moniti,</i> <i>ae, a</i>	{ <i>eramus</i> wy waren her'innerd <i>eratis</i> gyl. waart her'innerd <i>erant</i> zy waren her'innerd.	<i>Moniti,</i> <i>ae, a</i>	{ <i>essentus</i> wy zouden her'innerd zyn <i>essetis</i> gyl. zoudt her'innerd zyn <i>essent</i> zy zouden her'innerd zyn.

Futurum simplex Indicat. (*bo* in *bor*)

<i>Sing.</i>		<i>Plur.</i>
(ēbor) <i>Monebor</i> ik zal her'innerd worden	(ēbimur) <i>Monebimur</i> wy zullen her'innerd worden	
(ēbēris, ēre) <i>Monebēris</i> (ēre) gy zult her'nn. worden	(ēbimini) <i>Monebimini</i> gyl. zult her'innerd worden	
(ēbitur) <i>Monebitur</i> hy (zy, het) zal her'nn. worden.	(ēbuntur) <i>Monebuntur</i> zy zullen her'nerd worden.	

Futurum exactum Indicat. (*fuero* met het *Partic. Perf.*!)

	<i>Sing.</i>		<i>Plur.</i>	
<i>M nitus,</i> <i>a, um</i>	{	<i>fuero</i> ik zal herinnerd geweest zyn	{	<i>fueringimus</i> wy zullen herinn. gew. zyn
		<i>fueringis</i> gy zult herinnerd gew. zyn		<i>fueringitis</i> gyl. zult herinn. gew. zyn
		<i>fueringit</i> hy (zy, het) zal herinn. gew. zyn.		<i>fueringint</i> zy zullen herinn. gew. zyn.
		<i>Moniti,</i> <i>ae, a</i>		

Imperativus of Iussivus

- Praef. Sing.* (*ēre*) *Monēre* word herinnerd
Plur. (*emini*) *Monemini* wordt gyl. herinnerd
Fut. Sing. (*ētor*) *Monētor* gy zult herinnerd worden
 (*ētor*) *Monētor* hy (zy, het) zal herinnerd worden
Plur. (*eminor*) *Moneminor* gyl. zult herinnerd worden
 (*entor*) *Monentor* zy zullen herinnerd worden.

Infinitivus

- Praef. en Imp.* (*eri*) *Moneri* herinnerd worden, te worden
 (*re in ri*)
Perf. en Plusq. (*Esse* met het *Part. Perf.*) *Esse monitus, a, um,*
 (*Ac. um, am, un, Pl. i, ae, a, os, as, a*) herinnerd geweest zyn.
Fut. (*Supin.* met *iri*) *Monitum iri* te zullen herinnerd worden.
Particip. 1) Perf. en Plusq. (*us*) *Monitus, a, um* herinnerd zynde.
 2) *Fut.* (*dus*) *Monendus, a, um* zullende herinnerd worden, die herinnerd moet worden, (met *sum*, ik moet herinnerd worden.)

Not. Het *Passivum* heeft geen *Futurum Coniunct.*

III. DEPONENS in de tweede Conjugatie. Het gaat bykans als het *Passivum*. Ziet hier een voorbeeld: *Fateor, fassus sum, eri* bekennen.

<i>Indicativus</i>	<i>Coniunctivus</i>
<i>Praesens</i>	<i>Praesens</i>
<i>Sing.</i>	<i>Sing.</i>
<i>Fateor</i> ik beken	<i>Fatear</i> dat ik bekenne
<i>Fatēris</i> (<i>ēre</i>) gy bekennt	<i>Fatearis</i> (<i>are</i>) dat gy bekennt
<i>Fatetur</i> hy (zy, het) bekennt.	<i>Fateatur</i> dat hy (zy, het) bekennt.
	<i>Plur.</i>

Plur.
Fatemur wy bekennen
Fatemini gyl. bekend
Fatentur zy bekennen.
Imperfectum
Sing.
Fatebar ik bekende
Fatebaris (are) gy bekendet
Fatebatur hy (zy, het) bekende.

Plur.
Fatebamur wy bekenden
Fatebamini gyl. bekendet
Fatebantur zy bekenden.
Perfect. (*sum* met het *Part.*
Perf.)
Sing.

Fassus, { *sum* ik heb bekend
a, um { *es* gy hebt bekend
 { *est* hy (zy, het) heeft
 { bekend.

Plur.
Fassi, { *sumus* wy hebben be-
ae, a { *estis* gyl. hebt be-
 { *sunt* zy hebben be-
 { kend.
Plusq. (*eram* met het *Part.*
Perf.)
Sing.

Fassus, { *eram* ik had bekend
a, um { *eras* gy hadt bekend
 { *erat* hy (zy, het) had
 { bekend.

Plur.
Fassi, { *eramus* wy hadden be-
ae, a { *eratis* gyl. hadt be-
 { *erant* zy hadden be-
 { kend.

Plur.
Fateamur dat wy bekennen
Fateamini dat gyl. bekend
Fateantur dat zy bekennen.
Imperfectum
Sing.
Faterer ik zou bekennen
Fatereris (eris) gy zoudt bek.
Fateretur hy (zy, het) zou
 bekennen.

Plur.
Fateremur wy zouden bekenn.
Fateremini gyl. zoudt bekennen
Faterentur zy zouden bekenn.
Perfect. (*sim* met het *Part.*
Perf.)
Sing.

Fassus, { *sim* dat ik bekend heb
a, um { *sis* dat gy bekend hebt
 { *sit* dat hy (zy, het)
 { bekend heeft.

Plur.
Fassi, { *simus* dat wy bekend
ae, a { *fitis* dat gyl. bekend
 { *sint* dat zy bekend
 { hebben.
Plusq. (*esset* met het *Part.*
Perf.)
Sing.

Fassus, { *esset* ik zou bekend
a, um { *esses* gy zoudt bekend
 { hebben
 { *esset* hy (zy, het) zou
 { bekend hebben.
Plur.

Fassi, { *essemus* wy zouden be-
ae, a { *essetis* gyl. zoudt be-
 { *essent* zy zouden be-
 { kend hebben.

Futurum simplex

Sing.

Fatēbor ik zal bekennen
Fatebēris (ēre) gy zult bekennen
Fatebitur hy (zy, het) zal bekennen.

Plur.

Fatebimur wy zullen bekennen
Fatebimini gyl. zult bekennen
Fatebuntur zy zullen bekennen.

Futurum (sim met het Part. Fut.)

Sing.

Fassurus,
a, um } *sim* ik zal bekennen
 } *sis* gy zult bekenn.
 } *sit* hy (zy, het) zal bekennen.

Plur.

Fassuri,
ae, a } *simus* wy zullen bekennen
 } *fitis* gyl. zult bek.
 } *sint* zy zullen bek.

Futurum exactum Indicativi (fuero met het Part. Perf.)

Sing.

Fassus,
a, um } *fuero* ik zal bekend hebben
 } *fuero* ik zal bekend hebben
 } *fuero* ik zal bekend hebben
 } *fuero* ik zal bekend hebben
 } *fuero* ik zal bekend hebben

Plur.

Fassi,
ae, a } *fuimus* wy zullen bekend hebben
 } *fuistis* gyl. zult bekend hebben
 } *fuissent* zy zullen bekend hebben.

Imperativus of Iussivus

Praef. Sing. Fatēre beken (gy): *Pl. Fatemini* bekent (gyl.)

Fut. Sing. Fatētor beken, gy zult bekennen: *Fatētor* hy zal bekennen

Plur. Fateminor gyl. zult bekennen *Fatentor* zy zullen bekennen.

Infinitivus

Praef. en Imp. Fateri bekennen, te bekennen.

Perf. en Plusq. Esse fassus, *a, um*, (*Ac. um, am, um, Pl. i, ae, a, os, as, a*) bekend hebben.

Fut. Esse fassurus, *a, um*, (*Ac. um, am, um, Pl. i, ae, a, os, as, a*) zullen bekennen.

Gerundia: Nom. Fatendum est het moet bekend worden, men moet bekennen.

Gen. Fatendi te bekennen, (B. v. begeerig)

Dat. Fatendo tot bekennen (B. v. geschikt)

Ac. (ad) Fatendum om te bekennen (B. v. geneigd)

Ab. Fatendo door te bekennen; *in fatendo* in bekennen enz.

Supina: 1) in um: Fassum om te bekennen

2) in u: *Fassu* te bekennen.

Par-

- Particip:* 1) *Praesf.* en *Imp.* in *ens*: *Fatens*, bekende
 2) *Perf.* en *Plusq.* in *us*: *Fassus*, *a*, *um* bekend heb-
 bende
 3) *Fut. Act.* in *rus*: *Fassurus*, *a*, *um* zullende be-
 kennen
 4) *Fut. Passf.* in *-dus*: *Fatendus*, *a*, *um* dat bekend
 moet worden.

D) Derde Conjugatie.

B. v. *colo*, *colui*, *cultum*: *cado*, *cecid*, *casum*: *tollo*,
subtul, *sublatum*: *capio*, *cepi*, *captum*: *lego*, *legi*,
lectum *et*.

I. ACTIVUM in de derde Conjugatie.

<i>Indicativus</i>	<i>Coniunctivus</i>
<i>Praesens</i>	<i>Praesens</i>
<i>Sing.</i>	<i>Sing.</i>
(o) <i>Colo</i> ik eere	(am) <i>Colam</i> dat ik eere
(is) <i>Colis</i> gy eert	(as) <i>Colas</i> dat gy eert
(it) <i>Colit</i> hy (zy, het) eert.	(at) <i>Colat</i> dat hy (zy, het) eere.
<i>Plur.</i>	<i>Plur.</i>
(imus) <i>Colimus</i> wy eeren	(amus) <i>Colamus</i> dat wy eeren
(itis) <i>Colitis</i> gyl. eert	(atis) <i>Colatis</i> dat gyl. eert
(unt) <i>Colunt</i> zy eeren.	(ant) <i>Colant</i> dat zy eeren.
<i>Imperf. (o in eham)</i>	<i>Imperf. (re in rem)</i>
<i>Sing.</i>	<i>Sing.</i>
(ebim) <i>Colebam</i> ik eerde	(erem) <i>Colerem</i> ik zou eeren
(ebas) <i>Colebas</i> gy eerdet	(eres) <i>Coleres</i> gy zoudet eeren
(ebat) <i>Colebat</i> hy (zy, het) eerde.	(eret) <i>Coleret</i> hy (zy, het) zou eeren.
<i>Plur.</i>	<i>Plur.</i>
(ebamus) <i>Colebamus</i> wy eerden	(eremus) <i>Coleremus</i> wy zouden eeren
(ebatis) <i>Colebatis</i> gyl. eerdet	(eretis) <i>Coleretis</i> gyl. zoudt eeren
(ebant) <i>Colebant</i> zy eerden.	(erent) <i>Colerent</i> zy zouden eeren.

Perfect.

Perfect. (i in erim).

Sing.

(i) Colui ik heb geëerd
(isti) Coluisti gy hebt geëerd
(it) Coluit hy (zy, het) heeft geëerd.

Sing.

(ërim) Coluërim dat ik geëerd heb
(eris) Colueris dat gy geëerd hebt
(erit) Coluerit dat hy (zy, het) geëerd heeft.

Plur.

(imus) Coluimus wy hebben geëerd
(istis) Coluistis gyl. hebt geëerd
(erunt, ère) Coluerunt (ere) zy hebben geëerd.

Plur.

(erimus) Coluerimus dat wy geëerd hebben
(eritis) Colueritis dat gyl. geëerd hebt
(erint) Coluerint dat zy geëerd hebben.

Plusquam. (i in eram).

Plusquam. (i in issem).

Sing.

(ëram) Coluëram ik had geëerd
(eras) Colueras gy hadt geëerd
(erat) Coluerat hy (zy, het) had geëerd.

Sing.

(issem) Coluissem ik zou geëerd hebben
(isses) Coluisses gy zoudt geëerd hebben
(isset) Coluisset hy (zy, het) zoude geëerd hebben.

Plur.

(eramus) Colueramus wy hadden geëerd
(eratis) Colueratis gyl. hadt geëerd
(erant) Coluerant zy hadden geëerd.

Plur.

(issemus) Coluissemus wy zouden geëerd hebben
(issetis) Coluissetis gyl. zoudt geëerd hebben
(issent) Coluissent zy zouden geëerd hebben.

Futurum simplex (o in am.)

Futurum (sim met het Part. Fut.)

Sing.

(am) Colam ik zal eeren
(es) Coles gy zult eeren
(et) Colet hy (zy, het) zal eeren.

Sing.

Culturus, $\left\{ \begin{array}{l} \text{sim ik zal eeren} \\ \text{fis gy zult eeren} \\ \text{fit hy (zy, het) zal eeren.} \end{array} \right.$
a, um

Plur.

(emus) Colemus wy zullen eeren
(etis) Coletis gyl. zult eeren
(ent) Colent zy zullen eeren.

Plur.

Culturi, $\left\{ \begin{array}{l} \text{sinus wy zullen eeren} \\ \text{fitis gyl. zult eeren} \\ \text{fint zy zullen eeren.} \end{array} \right.$
ae, a

Futurum exactum Indicativi (i in ero).

Sing.	Plur.
(ero) Coluero ik zal geëerd hebben	(erimus) Coluerimus wy zullen geëerd hebben
(eris) Colueris gy zult geëerd hebben	(eritis) Colueritis gyl. zult geëerd hebben
(erit) Coluerit hy (zy, het) zal geëerd hebben.	(erint) Coluerint zy zullen geëerd hebben.

Imperativus of Iuffivus

Praef. Sing. (e) Cole eer (gy)	Fut. Sing. (ito) Colito eer, gy zult eeren
Plur. (ite) Colite eert (gyl.)	(ito) Colito hy zal eeren
	Plur. (itote) Colitote gyl. zult eeren
	(unto) Colunto zy zullen eeren

Infinitivus

Praef. en Imp. (ere) Colere eeren, te eeren.

Perf. en Plusq. (isse) Coluisse geëerd hebben, geëerd te hebben (i in isse).

Fut. (Esse met het Part. urus) Esse culturus, a, um, (Ac. um, am, um, Plur. i, ae, a, os, as, a) zullen eeren.

Gerund. Nom. (dum) Colendum est het moet geëerd worden, men moet eeren

Gen. (di) Colendi om te eeren (begeerig)

Dat. (do) Colendo tot eeren (gefchikt)

Ac. (dum) (ad) Colendum te eeren (gencigd)

Ab. (do) Colendo door te eeren: in colendo in te eeren.

Supina 1) (um) Cultum om te eeren

2) (u) cultu te eeren.

Particip. 1) Praef. en Imp. (ens) Colens eerende, of die eert

2) Fut. (rus) Culturus, a, um, zullende eeren (met sum ik zal eeren enz.)

II. PASSIVUM in de derde Conjugatie. *Not.* Alleen die *Verba* hebben dit geheel, die eenen *Accusativus* regeeren.

Indicativus

Praesens

Sing.

(or) *Color* ik word geëerd
(ēris en ēre) *Colēris* (ēre) gy
wordt geëerd
(itur) *Colitur* hy (zy, het)
word geëerd.

Plur.

(imur) *Colimur* wy worden ge-
ëerd
(imini) *Colimini* gyl. word ge-
ëerd
(untur) *Coluntur* zy worden
geëerd.

Imperf. (ham in bar).

Sing.

(ēbar) *Colēbar* ik werd geëerd
(ebaris, are) *Colebaris* (are) gy
werdt geëerd
(ebatur) *Colebatur* hy (zy, het)
werd geëerd.

Plur.

(ebamur) *Colebamur* wy werden
geëerd
(ebamini) *Colebamini* gyl. werdt
geëerd
(ebantur) *Colebantur* zy werden
geëerd.

Perfect. (sum met Part. Perf.)

Sing.

Cultus, { *sum* ik ben geëerd ge-
weest
a, um } *es* gy zyt geëerd ge-
weest
} *est* hy (zy, het) is ge-
ëerd geweest.

Coniunctivus

Praesens

Sing.

(ar) *Colar* dat ik geëerd worde
(aris, are) *Colāris* (āre) dat gy
geëerd wordt
(atur) *Colatur* dat hy (zy, het)
geëerd worde.

Plur.

(amur) *Colamur* dat wy geëerd
worden
(amini) *Colamini* dat gyl. ge-
ëerd wordt
(antur) *Colantur* dat zy geëerd
worden.

Imperf. (rem in rer).

Sing.

(ērer) *Colērer* ik zou geëerd
worden
(erēris, ēre) *Colerēris* (ēre) gy
zoudt geëerd worden
(eretur) *Coleretur* hy (zy, het)
zoude geëerd worden.

Plur.

(eremur) *Coleremur* wy zouden
geëerd worden
(eremini) *Coleremini* gyl. zoudt
geëerd worden
(erentur) *Colerentur* zy zouden
geëerd worden.

Perfect. (sum met Part. Perf.)

Sing.

Cultus, { *sum* dat ik geëerd ben
a, um } *sis* dat gy geëerd zyt
} *sit* dat hy (zy, het) ge-
ëerd zy.

Plur.

Plur.		Plur.		
Culti, ae, a	{	sumus wy zyn geëerd	{	simus dat wy geëerd
		gew.		zyn
		estis gyl. zyt g. gew.		fitis dat gyl. geëerd
		funt zy zyn g. gew.		fint dat zy geëerd zyn.

Plusquamperf. (eram met Part. Perf.)

Plusquamperf. (effem met Part. Perf.)

Singularis.		Singularis.		
Cultus, a, um	{	eram ik was g. gew.	{	effem ik zou geëerd
		eras gy waart g. gew.		zyn
		erat hy (zy, het) was		effes gy zoudt geëerd
		g. gew.		zyn
				effet hy (zy, het) zou-
				de g. gew. zyn.

Plur.		Plur.		
Culti, ae, a	{	eramus wy waren g.	{	effemus wy zouden g.
		gew.		zyn
		eratis gyl. waart g.		effetis gyl. zoudt g.
		gew.		zyn
		erant zy waren geëerd		effent zy zouden g.
		gew.		zyn.

Futurum simplex Indicat. (am in ar).

Sing.		Plur.	
(ar) Colar ik zal geëerd wor-		(emur) Colemur wy zullen g.	
den		worden	
(ēris, ēre) Colēris (ēre) gy zult		(emini) Colemini gyl. zult g.	
geëerd worden		worden	
(etur) Coletur hy (zy, het) zal		(entur) Colentur zy zullen g.	
geëerd worden.		worden.	

Futurum exactum Indicat. (fuero met het Part. Perf.)

Sing.		Plur.		
Cultus, a, um	{	fuero ik zal g. gew.	{	fucriinus wy zullen g.
		zyn		zyn
		fueris gy zult g. gew.		fueritis gyl. zult g.
		zyn		zyn
		fuerit hy (zy, het)		fuerint zy zullen g.
		zal g. gew. zyn.		gew. zyn.

Imperativus of Iussivus

- Praef. Sing.* (*ēre*) *Colere* word geëerd
Plur. (*imini*) *Colimini* wordt gyl. geëerd.
Fut. Sing. (*itor*) *Colitor* gy zult geëerd worden
 (*itor*) *Colitor* hy (zy, het) zal geëerd worden.
Plur. (*iminator*) *Coliminator* gyl. zult geëerd worden
 (*untor*) *Coluntor* zy zullen geëerd worden.

Infinitivus

- Praef. en Imp.* (*i*) *Coli* geëerd worden, geëerd te worden,
 (*ere* in *i*).
Perf. en Plusq. (*Esse* met het *Part. Perf.*) *Esse cultus, a, um,*
 (*Ac. um, am, um, Pl. i, ae, a,*
os, as, a) geëerd geweest zyn.
Fut. (*Supin.* met *iri*) *Cultum iri* zullen geëerd worden.
Particip. 1) *Perf. en Plusq.* (*us*) *Cultus, a, um* geëerd zynde
 2) *Fut.* (*dus*) *Colendus, a, um* moettende geëerd worden,
 (met *sum*, ik moet geëerd worden enz.)

Not. Het *Passivum* heeft geen *Futurum Coniunct.*

III. DEPONENS in de derde Conjugatie. Dit gaat bykans als het *Passivum*. Ziet hier een voorbeeld: *Loquor, locutus sum, loqui.*

Indicativus

Praefens

Sing.

- Loquor* ik spreek
Loqueris (*ēre*) gy spreekt
Loquitur hy (zy, het) spreekt.

Plur.

- Loquimur* wy spreken
Loquimini gyl. spreekt
Loquuntur zy spreken.

Imperfectum

Sing.

- Loquēbar* ik sprak
Loquebāris (*are*) gy sprakt
Loquebatur hy (zy, het) sprak.

Coniunctivus

Praefens

Sing.

- Loquor* dat ik spreek
Loquaris (*ire*) dat gy spreekt
Loquatur dat hy (zy, het) spreekt.

Plur.

- Loquamur* dat wy spreken
Loquamini dat gyl. spreekt
Loquantur dat zy spreken.

Imperfectum

Sing.

- Loquērer* ik zou spreken
Loquerēris (*ērē*) gy zoudt spreken
Loqueretur hy (zy, het) zoude spreken.

F

Plur.

	<i>Plur.</i>		<i>Plur.</i>
	<i>Loquebamur</i> wy spraken		<i>Loqueremur</i> wy zouden spreken
	<i>Loquebamini</i> gyl. spraakt		<i>Loqueremini</i> gyl. zoudt spreken
	<i>Loquebantur</i> zy spraken.		<i>Loquerentur</i> zy zouden spreken.
	<i>Perf. (sum met het Part. Perf.)</i>		<i>Perf. (sim met het Part. Perf.)</i>
	<i>Sing.</i>		<i>Sing.</i>
	<i>Locutus, a, um</i> { <i>sum</i> ik heb gesproken		<i>Locutus, a, um</i> { <i>sim</i> dat ik gesproken heb
	{ <i>es</i> gy hebt gesproken		{ <i>sis</i> dat gy gespr. hebt
	{ <i>est</i> hy (zy, het) heeft gesproken.		{ <i>sit</i> dat hy (zy, het) gespr. hebbe.
	<i>Plur.</i>		<i>Plur.</i>
	<i>Locuti, ae, a</i> { <i>sumus</i> wy hebben gesproken		<i>Locuti, ae, a</i> { <i>simus</i> dat wy gespr. hebben
	{ <i>estis</i> gyl. hebt gesproken		{ <i>sitis</i> dat gyl. gespr. hebt
	{ <i>sunt</i> zy hebben gesproken.		{ <i>sint</i> dat zy gespr. hebben.
	<i>Plusquam p. (eram met het Part. Perf.)</i>		<i>Plusquam p. (esset met het Part. Perf.)</i>
	<i>Singularis.</i>		<i>Singularis.</i>
	<i>Locutus, a, um</i> { <i>eram</i> ik had gespr.		<i>Locutus, a, um</i> { <i>essem</i> ik zou gespr. hebben
	{ <i>eras</i> gy hadt gespr.		{ <i>esses</i> gy zoudt gespr. hebben
	{ <i>erat</i> hy (zy, het) had gespr.		{ <i>esset</i> hy (zy, het) zoude gespr. hebb.
	<i>Plur.</i>		<i>Plur.</i>
	<i>Locuti, ae, a</i> { <i>eramus</i> wy hadden gespr.		<i>Locuti, ae, a</i> { <i>essemus</i> wy zoude gespr. hebben
	{ <i>eratis</i> gyl. hadt gespr.		{ <i>essetis</i> gyl. zoudt gespr. hebben
	{ <i>erant</i> zy hadden gespr.		{ <i>essent</i> zy zouden gespr. hebben.
	<i>Futurum simplex</i>		<i>Futurum (sim met het Part. Fut.)</i>
	<i>Sing.</i>		<i>Sing.</i>
	<i>Loquar</i> ik zal spreken		<i>Locuturus, a, um</i> { <i>sim</i> ik zal spreken
	<i>Loqueris (ere)</i> gy zult spreken		{ <i>sis</i> gy zult spreken
	<i>Loquetur</i> hy (zy, het) zal spreken.		{ <i>sit</i> hy (zy, het) zal spreken.
			<i>Plur.</i>

<i>Plur.</i>		<i>Plur.</i>	
<i>Loquemur</i> wy zullen spreken		{	<i>simus</i> wy zullen spreken
<i>Loquimini</i> gy zult spreken			<i>fitis</i> gyl. zult spreken
<i>Loquentur</i> zy zullen spreken.	<i>Locuturi,</i> <i>ae, a</i>		<i>sint</i> zy zullen spreken.

Futurum exactum Indicat. (*fuero* met het *Part. Perf.*)

<i>Sing.</i>		<i>Plur.</i>	
{	<i>Locutus,</i> <i>a, um</i>	{	<i>fuero</i> ik zal gespr. hebben
	<i>fueris</i> gy zult gespr. hebben		<i>Locuti,</i> <i>ae, a</i>
	<i>fuerit</i> hy (zy, het) zal gespr. hebben.		<i>fuerimus</i> wy zullen gespr. hebben
			<i>fueritis</i> gyl. zult gespr. hebben
			<i>fuerint</i> zy zullen gespr. hebben.

Imperativus of *Iussivus*

Praes. Sing. *Loquere* spreek (gy): *Pl. Loquimini* spreekt (gyl.)

Fut. Sing. *Loquitur* spreek, gy zult spreken: *Loquitur* hy zal spreken.

Plur. *Loquimini* gyl. zult spreken: *Loquuntur* zy zullen spreken.

Infinitivus

Praes. en Imp. *Loqui* spreken, te spreken.

Perf. en Plusq. *Esse locutus, a, um, (Ac. um, am, um, Pl. i, ae, a, os, as, a)* gesproken hebben.

Fut. *Esse locuturus, a, um, (Ac. um, am, um, Pl. i, ae, a, os, as, a)* zullen spreken.

Gerund. Nom. *Loquendum est* daar moet gesproken worden, men moet spreken.

Gen. *Loquendi* om te spreken (B. v. begeerig)

Dat. *Loquendo* tot spreken (B. v. geschikt)

Ac. (ad) *Loquendum* om te spreken (geneigd)

Ab. *Loquendo* door te spreken: *in loquendo* in te spreken.

Supina: 1) in *um*: *Locutum* om te spreken

2) in *u*: *Locutu* te spreken.

Participia: 1) *Praes. en Imp.* in *ens*: *Loquens* spreekende

2) *Perf. en Plusq.* in *us*: *Locutus, a, um* gesproken hebbende

F 2

3) *Fut.*

- 3) *Fut. Act.* in *rus*: *Locuturus*, a, um zullende spreken
 4) *Fut. Pass.* in *dus*: *Loquendus*, a, um dat gesproken moet worden.

E) Vierde Conjugatie.

B. v. *audio*, *ivi*, *iium*: *haurio*, *hausi*, *stum*: *sepelio*, *pelivi*, *pultum* *et*.

I. ACTIVUM in de vierde Conjugatie.

*Indicativus**Praesens**Sing.*

- (*io*) *Aud̄o* ik hoore
 (*is*) *Aud̄is* gy hoort
 (*it*) *Aud̄it* hy (zy, het) hoort.

Plur.

- (*imus*) *Aud̄imus* wy hooren
 (*itis*) *Aud̄itis* gyl. hoort
 (*iunt*) *Aud̄iunt* zy hooren.

Imperfect. (*o* in *ebam*).*Sing.*

- (*iebam*) *Aud̄iebam* ik hoorde
 (*iebas*) *Aud̄iebas* gy hoordet
 (*iebat*) *Aud̄iebat* hy (zy, het) hoorde.

Plur.

- (*iebamus*) *Aud̄iebamus* wy hoorden
 (*iebatis*) *Aud̄iebatis* gyl. hoordet
 (*iebant*) *Aud̄iebant* zy hoorden.

*Perfectum**Sing.*

- (*i*) *Aud̄ivi* ik heb gehoord
 (*isti*) *Aud̄ivisti* gy hebt gehoord
 (*it*) *Aud̄iviti*: hy (zy, het) heeft gehoord.

*Coniunctivus**Praesens**Sing.*

- (*iam*) *Aud̄iam* dat ik hoore
 (*ias*) *Aud̄ias* dat gy hoort
 (*iat*) *Aud̄iat* dat hy (zy, het) hoore.

Plur.

- (*iamus*) *Aud̄iamus* dat wy hooren
 (*iatis*) *Aud̄iatis* dat gyl. hoort
 (*iant*) *Aud̄iant* dat zy hooren.

Imperfect. (*re* in *rem*).*Sing.*

- (*irem*) *Aud̄irem* ik zou hooren
 (*ires*) *Aud̄ires* gy zoudt hooren
 (*iret*) *Aud̄iret* hy (zy, het) zoude hooren.

Plur.

- (*iremus*) *Aud̄iremus* wy zouden hooren
 (*iretis*) *Aud̄iretis* gyl. zoudt hooren
 (*irent*) *Aud̄irent* zy zouden hooren.

Perf. (*i* in *erim*).*Sing.*

- (*erim*) *Aud̄iverim* dat ik geh. heb
 (*eris*) *Aud̄iveris* dat gy geh. hebt
 (*erit*) *Aud̄iverit* dat hy (zy, het) geh. heeft.

Plur.

Plur.
 (imus) *Audivimus* wy hebben
 geh.
 (istis) *Audivistis* gyl. hebt geh.
 (erunt, ere) *Audiverunt* (ere)
 zy hebben geh.

Not. Ook *audii*, *audiiſti* of
audiſti, *audiit*, *audiimus*,
audiſtis en *audierunt*.

Plusquamp. (i in *eram*).

Sing.
 (eram) *Audiveram* ik had ge-
 hoord
 (eras) *Audiveras* gy hadt geh.
 (erat) *Audiverat* hy (zy, het)
 had geh.

Plur.
 (eramus) *Audiveramus* wy had-
 den geh.
 (eratis) *Audiveratis* gyl. hadt
 geh.
 (erant) *Audiverant* zy hadden
 geh.

Futurum ſimplex (o in *am*).

Sing.
 (iam) *Audiam* ik zal hooren
 (ies) *Audies* gy zult hooren
 (iet) *Audiet* hy (zy, het) zal
 hooren.

Plur.
 (iemus) *Audiemus* wy zullen
 hooren
 (ietis) *Audietis* gyl. zult hooren
 (ient) *Audient* zy zullen hooren.

Plur.
 (erimus) *Audiverimus* dat wy
 geh. hebben
 (eritis) *Audiveritis* dat gyl. geh.
 hebt
 (erint) *Audiverint* dat zy geh.
 hebben.

Not. Ook *audierim*, *is cet.*

Plusquamp. (i in *iſſem*).

Sing.
 (iſſem) *Audiviſſem* ik zoude geh.
 hebben
 (iſſes) *Audiviſſes* gy zoudt geh.
 hebben
 (iſſet) *Audiviſſet* hy (zy, het)
 zoude geh. hebben.

Plur.
 (iſſemus) *Audiviſſemus* wy zou-
 den geh. hebben
 (iſſetis) *Audiviſſetis* gyl. zoudt
 geh. hebben
 (iſſent) *Audiviſſent* zy zouden
 geh. hebben.

Not. Ook *Audiſſem*, of *au-
 diſſem*, *es cet.*

Futurum (ſim met het *Part. Fut.*)

Sing.
Auditur } *ſim* ik zal hooren
rus } *ſis* gy zult hooren
a, um } *ſit* hy (zy, het) zal
 hooren.

Plur.
Audituri } *ſimus* wy zullen
ae, a } *ſitis* gyl. zult hoo-
 ren
 } *ſint* zy zullen hoo-
 ren.

Futurum exactum Indicat. (i in ero).

Sing.	Sing.
(ero) <i>Audivero</i> ik zal geh. heb- ben	(erimus) <i>Audiverimus</i> wy zul- len geh. hebben
(eris) <i>Audiveris</i> gy zult geh. hebben	(eritis) <i>Audiveritis</i> gyl. zult geh. hebben
(erit) <i>Audiverit</i> hy (zy, het) zal geh. hebben.	(erint) <i>Audiverint</i> zy zullen geh. hebben.

Imperativus of Iuffivus

<i>Praef. Sing. (i) Audi</i> hoor (gy)	<i>Fut. Sing. (ito) Audito</i> hoor, gy zult hooren
<i>Plur. (ite) Audite</i> hoort (gyl.)	<i>(ito) Audito</i> hy zal hooren
	<i>Plur. (itote) Auditote</i> gyl. zult hooren
	<i>(iunto) Audiunto</i> zy zullen hooren.

Infinitivus

- Praef. en Imp. (ire) Audire* hooren, te hooren
Perf. en Plusq. (isse) Audivisse gechoord hebben, gechoord te
 hebben (i in *isse*)
Fut. (Esse met het Part. urus) Esse auditurus, a, um (Ac. um,
am, um, Pl. i, ae, a, os, as, a)
 zullen hooren.
Gerund. N. (dum) Audiendum est men moet hooren, daar moet
 gechoord worden
G. (di) Audiendi om te hooren (B. v. begeerig)
D. (do) Audiendo tot hooren (B. v. bekwaam)
Ac. (dum) (ad) Audiendum, om te hooren (B. v. ge-
 neigd)
Ab. (do) Audiendo door te hooren: *in audiendo* in te
 hooren.
Supina 1) *(um) Auditum* om te hooren
 2) *(u) Auditum* te hooren (B. v. schriklyk).
Particip. 1) Praef. en Imp. (ens) Audiens hoorende
 2) *Fut. (rus) Auditurus, a, um* zullende hooren, (met
sum, ik zal hooren enz.)

II. PASSIVUM in de vierde Conjugatie.

Indicativus

Praesens

Sing.

(ior) *Audior* ik word gehoord

(iris en ire) *Audiris* (ire) gy wordt gehoord

(iur) *Auditur* hy (zy, het) wordt gehoord.

Plur.

(imur) *Audimur* wy worden geh.

(imini) *Audimini* gyl. wordt geh.

(iuntur) *Audiuntur* zy worden geh.

Imperfectum (bam in bar).

Sing.

(iebar) *Audiebar* ik werd gehoord

(iebaris, re) *Audiebaris* (re) gy werd geh.

(iebatur) *Audiebatur* hy (zy, het) werd geh.

Plur.

(iebamur) *Audiebamur* wy werden geh.

(iebamini) *Audiebamini* gyl. werd geh.

(iebantur) *Audiebantur* zy werden geh.

Perfekt. (sum met het Part. Perf.)

Sing.

Auditus,
a, um { sum ik ben gehoord
 geweest
 es gy zyt geh. ge-
 weest
 est hy (zy, het) is
 geh. geweest.

F 4

Coniunctivus

Praesens

Sing.

(iar) *Audiar* dat ik geh. worde

(iaris, re) *Audiaris* (are) dat gy geh. wordt

(iatur) *Audiatur* dat hy (zy, het) geh. worde.

Plur.

(iamur) *Audiamur* dat wy geh. worden

(iamini) *Audiamini* dat gyl. geh. wordt

(iantur) *Audiantur* dat zy gehoord worden.

Imperfectum (rem in rer).

Sing.

(irer) *Audirer* ik zoude geh. worden

(ireris, re) *Audireris* (re) gy zoude geh. worden

(iretur) *Audiretur* hy (zy, het) zoude geh. worden.

Plur.

(iremur) *Audiremur* wy zouden geh. worden

(iremini) *Audiremini* gyl. zoude geh. worden

(irentur) *Audirentur* zy zouden geh. worden.

Perf. (sim met het Part. Perf.)

Sing.

Auditus,
a, um { sim dat ik geh. ben
 geweest
 sis dat gy geh. zyt
 sit dat hy (zy, het)
 geh. zy.

Plur.

	Plur.		Plur.	
<i>Auditi,</i> <i>ae, a</i>	{	<i>sumus</i> wy zyn geh. geweest	{	
		<i>estis</i> gyl. zyt geh. geweest		<i>simus</i> dat wy geh. zyn
		<i>sunt</i> zy zyn geh. ge- weest.		<i>fitis</i> dat gyl. geh. zyt <i>sint</i> dat zy geh. zyn.

Plusq. (*eram* met het Part.
Perf.)

Plusq. (*essent* met het Part.
Perf.)

	Sing.		Sing.	
<i>Auditus,</i> <i>a, um</i>	{	<i>eram</i> ik was geh. ge- weest	{	
		<i>eras</i> gy waart geh. geweest		<i>esset</i> gy zoudt geh. geweest zyn
		<i>erat</i> hy (zy, het) was geh. geweest.		<i>esset</i> hy (zy, het) zou- de geh. gew. zyn.
	Plur.		Plur.	
<i>Auditi,</i> <i>ae, a</i>	{	<i>eramus</i> wy waren geh. geweest	{	
		<i>eratis</i> gyl. waart ge- hoord geweest		<i>essent</i> wy zouden geh. geweest zyn
		<i>erant</i> zy waren geh. geweest.		<i>essent</i> gyl. zoudt geh. gew. zyn <i>essent</i> zy zouden geh. geweest zyn.

Futurum simplex Indicat. (*am* in *ar.*)

	Sing.		Plur.
(<i>iar</i>) <i>Audiar</i> ik zal geh. worden	(<i>iemur</i>) <i>Audiemur</i> wy zullen geh. worden		
(<i>iēris, re</i>) <i>Audiēris (re)</i> gy zult geh. worden	(<i>iemini</i>) <i>Audiemini</i> gyl. zult geh. worden		
(<i>ietur</i>) <i>Audietur</i> hy (zy, het) zal geh. worden.	(<i>ientur</i>) <i>Audientur</i> zy zullen geh. worden.		

Futurum exactum Indicat. (*fuero* met het Part. Perf.)

	Sing.		Plur.	
<i>Auditus,</i> <i>a, um</i>	{	<i>fuero</i> ik zal geh. geweest zyn	{	
		<i>fuēris</i> gy zult geh. geweest zyn		<i>fuērimus</i> wy zullen geh. gew. zyn
		<i>fuērit</i> hy (zy, het) zal geh. gew. zyn.		<i>fuēritis</i> gyl. zult geh. gew. zyn <i>fuērint</i> zy zullen geh. gew. zyn.

Imperativus of Ieffivus

- Praef. Sing.* (*ire*) *Audire* word gehoord
Plur. (*imini*) *Audimini* word gyl. gehoord
Fut. Sing. (*itor*) *Auditor* gy zult gehoord worden
 (*itor*) *Auditor* hy (zy, het) zal gehoord worden
Plur. (*iminoꝛ*) *Audiminoꝛ* gyl. zult gehoord worden
 (*iuntor*) *Audiuntor* zy zullen gehoord worden.

Infinitivus

- Praef. en Imperf.* (*iri*) *Audiri* gehoord worden, gehoord te worden.
Perf. en Plusq. (*Esse* met het *Part. Perf.*) *Esse auditus, a, um* (*Ac. um, am, um, Pl. i, ae, a, os, as, a*) zullende gehoord worden.
Fut. (*Supin.* met *iri*) *Auditum iri* gehoord geweest zyn.
Participia. 1) (*us*) *Auditus, a, um* gehoord zynde
 2) (*dus*) *Audiendus, a, um* die gehoord moet worden (met *sum*, ik moet gehoord worden enz.)

Not. Het *Passivum* heeft geen *Futurum Coniunct.*

III. DEPONENS in de vierde Conjugatie. Het gaat bykans als het *Passivum*. Ziet hier een voorbeeld: *Experior, ertus sum, eriri, verzoeken, beproeven.*

Indicativus

Praefens

Sing.

- Experior* ik beproeve
Experiris (re) gy beproeft
Experitur hy (zy, het) beproeft.

Plur.

- Experimur* wy beproeven
Experimini gyl. beproeft
Experiantur zy beproeven.

Imperfectum

Sing.

- Experiebar* ik beproefde
Experiebaris gy beproefdet
Experiebatur hy (zy, het) beproefde.

Coniunctivus

Praefens

Sing.

- Experiar* dat ik beproeve
Experiaris (re) dat gy beproeft
Experiat dat hy (zy, het) beproeve.

Plur.

- Experiamur* dat wy beproeven
Experiamini dat gyl. beproeft
Experiantur dat zy beproeven.

Imperfectum

Sing.

- Experirer* ik zoude beproeven
Experireris (re) gy zoudt beproeven
Experiretur hy (zy, het) zoude beproeven.

	<i>Plur.</i>		<i>Plur.</i>
<i>Experiebamur</i> wy beproefden		<i>Experiremur</i> wy zouden beproeven	
<i>Experiebamini</i> gyl. beproefdet		<i>Experiremini</i> gyl. zoudt beproeven	
<i>Experiebantur</i> zy beproefden.		<i>Experirentur</i> zy zouden beproeven.	
<i>Perf.</i> (<i>sum</i> met het <i>Part. Perf.</i>)		<i>Perfekt.</i> (<i>sim</i> met het <i>Part. Perf.</i>)	
<i>Sing.</i>		<i>Sing.</i>	
<i>Expertus</i> , { <i>sum</i> ik heb bepr.		<i>Expertus</i> , { <i>sim</i> dat ik bepr.	
<i>a, um</i> { <i>es</i> gy hebt bepr.		<i>a, um</i> { <i>sis</i> dat gy bepr.	
{ <i>est</i> hy (zy, het) heeft bepr.		{ <i>sit</i> dat hy (zy, het) bepr. heeft.	
<i>Plur.</i>		<i>Plur.</i>	
<i>Experti</i> , { <i>sumus</i> wy hebben bepr.		<i>Experti</i> , { <i>simus</i> dat wy bepr. hebben	
<i>ae, a</i> { <i>estis</i> gyl. hebt bepr.		<i>ae, a</i> { <i>fitis</i> dat gyl. bepr. hebt	
{ <i>sunt</i> zy hebben beproefd.		{ <i>sint</i> dat zy bepr. hebben.	
<i>Plusquam.</i> (<i>eram</i> met het <i>Part. Perf.</i>)		<i>Plusquam.</i> (<i>essem</i> met het <i>Part. Perf.</i>)	
<i>Sing.</i>		<i>Sing.</i>	
<i>Expertus</i> , { <i>eram</i> ik had bepr.		<i>Expertus</i> , { <i>essem</i> ik zoude bepr. hebben	
<i>a, um</i> { <i>eras</i> gy hadt bepr.		<i>a, um</i> { <i>esses</i> gy zoudt bepr. hebben	
{ <i>erat</i> hy (zy, het) had bepr.		{ <i>esset</i> hy (zy, het) zoude bepr. hebb.	
<i>Plur.</i>		<i>Plur.</i>	
<i>Experti</i> , { <i>eramus</i> wy hadden bepr.		<i>Experti</i> , { <i>essemus</i> wy zouden bepr. hebben	
<i>ae, a</i> { <i>eratis</i> gyl. hadt beproefd		<i>ae, a</i> { <i>essetis</i> gyl. zoudt bepr. hebben	
{ <i>erant</i> zy hadden beproefd.		{ <i>essent</i> zy zouden bepr. hebben.	
<i>Futurum simplex</i> (or in ar.)		<i>Futurum</i> (<i>sim</i> met het <i>Part. Fut.</i>)	
<i>Sing.</i>		<i>Sing.</i>	
<i>Experiar</i> ik zal beproeven		<i>Experturus</i> , { <i>sim</i> ik zal beproeven	
<i>Experieris</i> (re) gy zult beproeven		<i>a, um</i> { <i>sis</i> gy zult bepr.	
<i>Experietur</i> hy (zy, het) zal bepr.		{ <i>sit</i> hy (zy, het) zal bepr.	
		<i>Plur.</i>	

<i>Plur.</i>			<i>Plur.</i>	
<i>Experiemur</i> wy zullen beproe- ven			<i>simus</i> wy zullen bepr.	
<i>Experiemini</i> gyl. zult bepr.	<i>Experturi,</i> <i>ae, a</i>	}	<i>fitis</i> gyl. zult be- proeven	
<i>Experientur</i> zy zullen bepr.			<i>sint</i> zy zullen be- proeven.	

Futurum exactum Indicat. (*fuero* met het *Partic. Perf.*)

<i>Singul.</i>			<i>Plural.</i>		
<i>Expertus,</i> <i>a, um</i>	}	<i>fuero</i> ik zal bepr. hebben	<i>Experti,</i> <i>ae, a</i>	}	<i>fuermus</i> wy zullen bepr. hebben
		<i>fuertis</i> gy zult bepr. hebben			<i>fuertis</i> gyl. zult be- proefd hebben
		<i>fuertit</i> hy (zy, het) zal bepr. hebb.			<i>fuertint</i> zy zullen be- proefd hebben.

Imperativus of Iuffivus

Praef. Sing. Experire beproef (gy). *Pl. Experimini* beproeft (gyl.)

Fut. Sing. Expertitor gy zult beproeven: *Expertitor* hy zal beproeven.

Plur. Experimitor gyl. zult beproeven: *Experiantor* zy zullen beproeven.

Infinitivus

Praef. en Imp. Experiri beproeven, te beproeven.

Perf. en Plusq. Esse expertus, *a, um* (*Ac. um, am, um, Pl. i, ae, a, os, as, a*) beproefd hebben.

Futur. Esse experturus, *a, um* (*Ac. um, am, um, Pl. i, ae, a, os, as, a*) zullen beproeven.

Gerundia. Nom. Experiendum est men moet beproeven

Gen. Experiendi om te beproeven (B. v. begeertig)

Dat. Experiendo om te beproeven (B. v. bekwaam)

Ac. (ad) Experiendum om te beproeven (B. v. geneigd)

Abl. Experiendo door te beproeven: *in experiendo* in beproeven.

Supina 1) in *um*: *Expertum* om te beproeven:

2) in *u*: *Expertu* te beproeven.

- Particip.* 1) *Praes.* en *Imp.* in *ens*: *Experiens* beproevende
 2) *Perf.* en *Plusq.* in *us*: *Expertus*, *a um* beproefd hebbende
 3) *Fut. Aët.* in *rus*: *Experturus*, *a, um* zullende beproeven
 4) *Fut. Pass.* in *dus*: *Experiendus*, *a, um* dat beproefd moet worden.

Not. *Orior* gaat gedeeltelyk ook over de derde Conjug. B. v. *oriris* en *oriris*, *oritur*, *orimur*: *Imper.* *orere cet.*

F) *Coniugatio periphrastica* (omschryvende) is wanneer het *Verbum Sum* met de *Participia* in *us* samensteld word.

1) Met het *Partic. Fut.* in *rus*: B. v. *sum*, *es*, *est futurus*, *a, um* ik zal zyn, *Sumus*, *estis*, *sunt*, *Futuri*, *ae*, *a wy*, *gyl.*, zy zullen zyn: dus ook *eram*, *eras*, *erat cet.* *Futurus*, *a, um*, *i*, *ae*, *a*: ik zoude zyn: *Coniunct.* *Sim*, *sis*, *sit futurus*, *a, um* ik zal zyn, *essem*, *esses*, *esset futurus cet.* En dus is het by alle Conjugatiën, gelyk

Indicat.

<i>Amaturus</i> ,	$\left\{ \begin{array}{l} \textit{sum cet. ik zal beminnen enz.} \\ \textit{eram cet. ik zou beminnen} \\ \textit{fui cet. ik heb zullen beminnen} \\ \textit{fueram cet. ik had zullen beminnen} \\ \textit{ero cet. ik zal beminnen, of willen beminnen} \\ \textit{fuero ik zal hebben willen beminnen.} \end{array} \right.$
<i>a, um, cet.</i>	
<i>Moniturus</i> ,	
<i>a, um, cet.</i>	
<i>culturus cet.</i>	

Coniunct.

<i>Amaturus</i> ,	$\left\{ \begin{array}{l} \textit{sim cet. ik zal beminnen} \\ \textit{essem cet. ik zou beminnen} \\ \textit{fuerim cet. ik heb willen beminnen} \\ \textit{fuissim cet. ik zou bemind hebben.} \end{array} \right.$
<i>a, um cet.</i>	
<i>Moniturus cet.</i>	

Infinit.

<i>Amaturus</i> , <i>a, um</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \textit{esse zullen beminnen} \\ \textit{fuisse zouden bemind hebben.} \end{array} \right.$
<i>Ac. um, am, um</i>	
<i>Plur. i, ae, acet.</i>	

2) Met het *Partic. perf.* in *tus*, *sus*, *xus*: dit is reeds boven in de vier Conjugatiën voorgekomen: B. v.

Indicat.

<i>Amatus</i> ,	$\left\{ \begin{array}{l} \textit{sum, ook fui ik ben bemind geweest} \\ \textit{eram, ook fueram ik was bemind geweest} \\ \textit{ero, ook fuero, ik zal bemind geweest zyn.} \end{array} \right.$
<i>a, um</i>	
<i>Amati, ae, a</i>	

Coniunct.

Amatus, *a, um* } *sim*, ook *fuerim* dat ik bemind geweest ben
Amati, *ae, a* } *essem*, ook *fuissem* ik zoude bemind geweest
 zyn.

Infinit.

Amatus, *a, um*, *Ac. um*, } *esse*, ook *fuisse* bemind zyn ge-
am, *um*, *Pl. i*, *ae, a*, } weest.
os, as, a

3) Met het *Partic.* in *us*. *Not.* Hier toe behooren ook de *Deponentia*:

Indicat.

Amandus, *a, um*, } *sum cet.* ik moet bemind worden
Amandi, *ae, a*, } *eram cet.* ik moest bemind worden
us ook *Monen-* } *fui cet.* ik heb moeten bemind worden
us cet. *hortan-* } *fueram cet.* ik had moeten bemind worden
us cet. } *ero cet.* ik zal moeten bemind worden
 } *fuiro cet.* ik zal moeten bemind geweest zyn.

Coniunct.

Amandus, *a, um*, } *sim cet.* dat ik moet bemind worden
amandi, *ae, a*: } *essem cet.* ik zou moeten bemind worden
us, *hortandus* } *fuerim cet.* dat ik heb moeten bem. worden
cet. } *fuissem cet.* ik zou hebben moeten bemind
 worden.

Infinit.

Amandus, *a*, } *esse* moeten bemind worden
um, *Ac. um*, } *fuisse* hebben moeten bemind worden.
am, *um*, *Pl. i*, }
ae, a cet.

Aanmerkingen by de *Verba*:

I. Sommige *Verba* gaan uit als *Transitiva* of *Intransitiva* in *o*, en ook als *Deponentia* in *or*, gelyk *adulor adulo*, *mereor mereo cet.*

II. Sommige *Verba* staan in éénen uitgang dan *Intransitive* zonder *Accusativus*, (gevolglyk hebben zy geen *Passivum*), dan *Transitive* met eenen *Accusativus*, gelyk

<i>Intransitive</i>	<i>Transitive</i>
<i>Differo</i> ik ben onderscheiden	<i>Differo</i> ik stelle uit
<i>Moror</i> ik vertoeve	<i>Moror</i> ik vertraage
<i>Consulo</i> ik zorg voor iem.	<i>Consulo</i> ik vraag om raad; en meer anderen.

III. Sommige *Verba* van onderscheiden Conjugatiën hebben denzelfden uitgang van de eerste perzoon, gelyk:

lyk: *Aggero*, as ik hoope op, *Aggero*, is bydraagen, *Appello*, as aanspreken, *Appello*, is aanlanden: *Lego*, as zenden, *Lego*, is lezen, *Volo*, as vliegen, *Volo*, vis willen: Hier toe behoort ook *Colligo*, *Compello*, *Colo*, *Deligo*, *Dico*, *Educo*, *Effero*, *Fundo*, *Mando*, *Obfero*, *Refero* *cet.*

IV. Verscheiden *Verba* hebben hetzelfde *Perfectum*, gelyk *Consto* en *Confisto* *constiti*; *Insto* en *Infisto* *institi*; *Aceo* en *Acuo* *acui*; *Cresco* en *cerno* *crevi*; *Frigeo* en *Friigo* *frixi*; *Fulgeo* en *Fulciò* *fulsi*; *Luceo* en *Lugeo* *luxi*; *Mulceo* en *Mulgeo* *mulsi*; *Paveo* en *Pafco* *pavi*; *Pendeo* en *Pendo* *pependi*.

V. Verscheiden *Verba* hebben hetzelfde *Supinum*, gelyk *Cresco* en *cerno* *cretum*; *Maneo* en *Mando* *mansum*; *Pando* en *Patior* *passum*; *Pango* en *Pacifcor* *paatum*; *Sio* en *Sisto* *statum*; *Succenfeo* en *Succendo* *succensum*; *Teneo* en *Tendo* *tentum*; *Vinco* en *vivo* *victum*; *Verro* en *Verto* *versum*.

§. 6.

Van de *Verba Anomala* of *Irregularia*!

De *Verba*, die niet naar de bovengemelde vier Conjugatiën gaan, heeten *Anomala* (afwykende) of *Irregularia*. Zy zyn de volgende: *Sum* met zyne *Composita*, waar toe ook *Poffum* behoort, *Fero*, *Volo*, *Nolo*, *Malo*, *Edo*, *Fio*, *Eo*, *Queo*, *Nequeo*, *Veneo*.

I. *Sum*: dit hebben wy boven reeds gehad.

II. *Poffum* ik kan, is famengefteld uit *potis* en *sum*, (in plaats van *potis sum*) en gaat derhalven gelyk *sum*: Te weten:

Indicativus	Coniundivus
Praef. <i>Poffum</i> , <i>potes</i> , <i>potest</i> , <i>poiffumus</i> , <i>potestis</i> , <i>poiffunt</i> .	Praef. <i>Poffim</i> , <i>poiffic</i> , <i>poiffit</i> , <i>poiffimus</i> , <i>poiffitis</i> , <i>poiffunt</i> .
Imp. <i>Poteram</i> , as, at, <i>amus</i> , <i>atis</i> , ant.	Imp. <i>Poffem</i> , <i>poiffes</i> , <i>poiffet</i> , <i>poiffemus</i> , <i>poiffetis</i> , <i>poiffent</i> .
Perf. <i>Potui</i> , <i>ifti</i> , it, <i>imus</i> , <i>iftis</i> , <i>erunt</i> en <i>ere</i> .	Perf. <i>Potuerim</i> , <i>is</i> , it, <i>imus</i> , <i>itis</i> , int.
Plusq. <i>Potueram</i> , as, at, <i>amus</i> , <i>atis</i> , ant.	Plusq. <i>Potuiiffem</i> , <i>es</i> , et, <i>emus</i> , <i>etis</i> , ent.
Futurum simpl. <i>Potero</i> , <i>is</i> , it, <i>imus</i> , <i>itis</i> , <i>erunt</i> .	Fut. Coni. ontbreekt, dewyl het geen <i>Partic. Fut.</i> heeft.
Fut. exact. <i>Poturo</i> , <i>is</i> , it, <i>imus</i> , <i>itis</i> , int.	

Imperat. ontbreekt. *Infin.* *Praes.* en *Imp. posse*: *Perf.* en *Plus.* potuisse.

Fut. ontbreekt, ook ontbreeken *Gerundia* en *Supina*.

Partic. Praes. potens magtig, word alleen als een *Activum* gebruikt.

Not. Men vind ook in *Passivo potestur*.

III. *Fero, tuli, latum, ferre* gaat gewoonlyk naar de derde Conjugatie; alleen werpt het somtyds de *e* of *i* weg, en heeft in *Infin. Pass. ferri*. Te weten:

a) Het *Activum*

Indicativus

Praes. Fero, fers (voor *feris*), *fert* (voor *ferit*), *ferimus, fertis* (voor *feritis*), *ferunt*.

Imperf. gaat gewoonlyk: *fererem, as, at, amur, atis, ant*.

Perf. gewoonlyk: *tuli, isti cet*.

Plusq. gewoonlyk: *tuleram, as, cet*.

Fut. simpl. gewoonlyk: *feram, es cet*.

Fut. exact. gewoonlyk: *tulero, is cet*.

Imperativus

Praes. Sing. Fer (voor *ferere*)

Pl. Ferte (voor *ferite*)

Fut. Sing. Ferto (voor *ferito*)

Ferto (voor *ferito*)

Pl. Fertote (voor *feritote*), *Ferunto*.

Coniunctivus

Praes. gaat gewoonlyk: *Feram, as, at, amur, atis, ant*.

Imp. Ferrem, ferres, ferret, ferremus, ferretis, ferrent (voor *fererem cet*.)

Perf. gewoonlyk: *tulerim, is cet*.

Plusq. gewoonlyk: *tulissim, es cet*.

Fut. Coni. gewoonlyk: *sim, sis, sit laturus, a, um*: *Pl. simus cet*.

Infinitivus

Praes. en *Imp. ferre* (voor *ferrere*)

Perf. en *Plusq. tulisse*

Fut. Esse laturus, a, um, (Ac. um, am, um: *Pl. i, ae, a, os, as, a)*

Gerund. Ferendum, i, o, um, o

Supina: latum, latu

Partic. Praes. ferens: *Fut. laturus, a, um*.

b) Het *Passivum*

Indicativus

Praes. feror, ferris (voor *fereris*), *fertur*, (voor *feritur*), *ferimur, ferimini, feruntur*.

Coniunctivus

Praes. is gewoonlyk: *Ferar, aris (are), atur, amur, amini, antur*.

Imp.

<i>Imp.</i> gewoonlyk: <i>ferebar, aris, atur, amur, amini, antur.</i>	<i>Imp.</i> werpt de <i>e</i> weg: <i>Ferrer, ferreris (ēre), ferretur, ferremur, ferremini, ferrentur.</i>
<i>Perf.</i> gewoonlyk: <i>Sum, es, est latus, a, um, Pl. sumus, estis, sunt lati cet.</i>	<i>Perf.</i> gewoonlyk: <i>Sim, sis, sit latus, a, um, Pl. simus, sitis, sint lati cet.</i>
<i>Plusq.</i> gewoonlyk: <i>Eram, eras, erat latus, a, um, Pl. eramus cet.</i>	<i>Plusq.</i> gewoonlyk: <i>Essem, eses, esset latus, a, um: Pl. essemus cet.</i>
<i>Fut. simpl.</i> gewoonlyk: <i>Ferar, eris cet.</i>	
<i>Fut. exact.</i> gewoonlyk: <i>Fuero latus, a, um cet.</i>	

<i>Imperativus</i>	<i>Infinitivus</i>
<i>Praef. Sing.</i> <i>Ferre</i> voor <i>Ferrere</i>	<i>Praef. en Imp.</i> <i>ferri</i>
<i>Plur.</i> <i>ferimini</i>	<i>Perf. en Plusq.</i> <i>Esse, latus, a, um (Ac. um, em, um, Pl. i, ae, a, os, as, a)</i>
<i>Fut. Sing.</i> <i>fertor</i> voor <i>feritor</i>	<i>Fut. Latum</i> <i>iri</i>
<i>Plur.</i> <i>ferimur, feruntur.</i>	<i>Partic. 1) Perf. en Plusq.</i> <i>latus, a, um.</i>
	<i>2) Fut.</i> <i>Ferendus, a, um.</i>

IV. *Volo* ik wil, *volui*, *velle*: *Nolo*, *nolui*, *nolle* niet willen: *Malo*, *malui*, *malle* liever willen, gaan dus:

A) *Volo*

<i>Indicativus</i>	<i>Coniunctivus</i>
<i>Praef.</i> <i>Volo, vis, vult, volumus, vultis, volunt.</i>	<i>Praef.</i> <i>Velim, is, it, imus, itis, int.</i>
<i>Imp.</i> <i>Volebam, as, at, amur, atis, ant.</i>	<i>Imp.</i> <i>Vellem, es, et, emus, etis, ent.</i>
<i>Perf.</i> <i>Volui, isti, it cet.</i>	<i>Perf.</i> <i>Voluerim, is, it cet.</i>
<i>Plusq.</i> <i>Volueram, as cet.</i>	<i>Plusq.</i> <i>Voluissem, es, et cet.</i>
<i>Fut. simpl.</i> <i>Volam, es cet.</i>	<i>Fut. Coniunct.</i> ontbreekt, om dat er geen <i>Particip. Fut.</i> in is.
<i>Fut. exact.</i> <i>Voluero, is cet.</i>	

Imperativus
ontbreekt.

Infinitivus

Praef. en Imp. *Velle.* *Perf. en Plusq.* *Voluisse.*
Fut. ontbreekt. *Gerundia* en *Supina* ontbreken.
Partic. *Volens* word in 't gemeen *adiectieve* gebruikt.

B)

B) *Nolo* gaat als *Volo*.*Indicativus*

Praes. Nolo, non vis, non vult, nolumus, non vultis, nolunt.

Imp. Notebam, as, at cet.

Perf. Nolui, isti, it, cet.

Plusq. Nolueram, as cet.

Fut. simpl. Nolum. es cet.

Fut. exact. Noluero, is, cet.

Imperativus

Praes. Sing. Noli.

Puur. Nolite.

Fut. Sing. Nolito wil niet.

Plur. Nolitote, Nolunto.

Coniunctivus

Praes. Nolim, is, it, imus, itis, int.

Imp. Nollem, es, et, emus, etis, ent.

Perf. Noluerim, is, it cet.

Plusq. Noluissem, es cet.

Fut. Coni. ontbreekt, om dat er geen Part. in rus is.

Infinitivus

Praes. en Imperf. Nolle.

Perf. en Plusq. Noluisse.

Fut. ontbreekt. Gerundia en Supina ontbreeken.

Partic. Nolens word Adiective gebruikt.

C) *Malo* gaat ook, als *Volo*.*Indicativus*

Praes. Malo, mavis, mavult, malumus, mavultis, malunt.

Imperf. Malebam, as, at, cet.

Perf. Malui, isti, it cet.

Plusq. Malueram, as cet.

Fut. simpl. Malam, es cet.

Fut. exact. Maluero, is cet.

Imperativus

ontbreekt.

Coniunctivus

Praes. Malim, is, it, imus, itis, int.

Imperf. Mallem, es, et cet.

Perf. Maluerim, is, it cet.

Plusq. Maluissem, es cet.

Fut. Coni. ontbreekt, om dat er geen Part. in rus is.

Infinitivus

Praes. en Imp. Malle.

Perf. en Plusq. Maluisse.

V. *Edo* ik eete, gaat wel gewoonlyk naar de derde Conjugatie: maar het neemt ook de Persoons-uitgangen aan van het *Verbum sum*, die op *es* eindigen, of daarmede beginnen, gelyk:

Indicativus

Praes. Edo, edis en es, edit en est, edimus, editis en estis, edunt.

Coniunctivus

Praes. Eadam, as cet. gaat gewoonlyk.

G

Imp.

<i>Imp. Edebam cet.</i> gewoonlyk.	<i>Imp. Ederem en effem, Ederes en effes, ederet en effet, ederemus en effemus, ederetis en effetis, ederent en effent.</i>
<i>Perf. Edi, isti cet.</i> gewoonlyk.	<i>Perf. Ederim, is cet.</i> gewoonlyk.
<i>Plusq. Ederam, as cet.</i> gewoonlyk.	<i>Plusq. Ediffem, es cet.</i> gewoonlyk.
<i>Fut. simpl. Edam cet.</i> gewoonlyk.	<i>Fut. Coni. gaat gewoonlyk: Sim esurus, a, um cet.</i>
<i>Fut. exact. Edero cet.</i> gewoonlyk.	

Imperativus

Praef. Ede en es, Pl. edite en este.
Fut. Edito en esto: Edito en esto.
Pl. Editote en estote: Edunto.

Infinitivus

Praef. en Imp. edere en esse.
Perf. en Plusq. edisse.
Fut. Esse esurus cet. Gerund. en Supina gewoonlyk: Edendum cet. Esium cet.
Partic. gewoonlyk: Edens, Esurus.

Not. Dus ook de Composita, gelyk comedis en comes cet. Ook vind men estur voor editur:

VI. *Fio, factus sum, fieri* worden, gemaakt worden, geschieden, is het *Passivum* van *Facio* voor *Facior*. Het *Praesens* en de daar van afstammende *Tempora* gaan als *Audio*: alleen het *Praesens Infinit.* en het *Perfectum* benevens de *Tempora*, die daar van afstammen, gaan als een *Passivum*.

Indicativus

Praef. Fio, fis, fit, fimus, fitis, fiunt.
Imp. Fiebam, as, at cet.
Perf. Factus, a, um sum cet.
Plusq. Factus, a, um eram cet.
Fut. simpl. Fiam, es cet.
Fut. exact. Factus, a, um fuero cet.

Coniunctivus

Praef. Fiam, as, at cet.
Imp. Fierem, es, et cet.
Perf. Factus, a, um sim cet.
Plusq. Factus, a, um essem cet.
Fut. Coni. heeft het niet.

Imperativus

Praef. Fi, fite: Fut. fito, fito; fiote, fiunto.

Infinitivus

Praef. en Imp. Fieri worden, geschieden.
Perf. en Plusq. Esse factus, a, um, Ac. um, am, um, Pl. i, ae, a, es, as, a.

Fut.

Fut. *Factum iri.*

Gerundia en *Supina* ontbreeken.

Particip. 1) *Perf.* en *Plusq. factus, a, um.*

2) *Fut. faciendus, a, um.*

Not. 1) *Fimus, fitis, fis*, en de *Imperativus* word niet dikwyls gevonden.

2) Over *fi* gaan de *Composita*, gelyk *calesco cet.* Want alle *Composita* van *facio*, die de *a* behouden, gelyk *calescio cet.* hebben *fi* tot haar *Passivum*: maar die *a* in *i* veranderen, hebben *ficio*, naar de derde *Conjugatie*, gelyk *efficio, efficior cet.*

VII. *Eo, ivi* (soms tyds *ii*) *itum, ire* gaan, gaat naar de vierde *Conjugatie*, en wykt maar weinig af, gelyk:

Indicativus

Praes. Eo, is, it, imus, itis,
eunt.

Imp. Ibam, as, at cet.

Perf. Ivi, isti, it cet.

Plusq. Iveram, as cet.

Fut. simpl. Ibo, ibis, ibit, ibimus, ibitis, ibunt.

Fut. Exact. Ivero, is, it cet.

Coniunctivus

Praes. Eam, eas, eat, eamus, eatis, eant.

Imp. Irem, es, et cet.

Perf. Iverim, is, it cet.

Plusq. Ivissem, es, et cet.

Fut. Coni. Iturus, a, um sim cet.

Imperativus

Praes. I ga; ite gaat

Fut. Ito ga, gy zult gaan

Ito hy zal gaan

Itote gyl. zult gaan

Eunto zy zullen gaan.

Infinitivus

Praes. en Imp. Ire gaan

Perf. en Plusq. Ivisse

Fut. Esse iturus, a, um cet.

Gerund. Eundum, i, o, um, o

Sup. Itum, Itu

Part. 1) Praes. en Imp. Iens, G. euntis

2) *Fut. Iturus, a, um.*

Not. 1) In het *Passivum* is alleen de derde *Perzoons-uitgang* in gebruik, gelyk *Itur* men gaat, *eatur, ibatur, itum est* men is gegaan.

2) Naar *Eo* gaan deszelfs *Composita*, gelyk *abeo cet.* Alleen werpen zy in *Perfecto* en de daar van afstammende *Tempora* geerne de *v* weg, gelyk *abii, abiiisti, abierim, abieram, abiiissem, abiiisse.* Ook *abiiissem, abiiisse.* En zo in de overigen, behalven *ambio*, het welk geheel als *audio* gaat, gelyk *ambio, iunt, Coni. ambiam cet. Part. ambiens, G. entis cet.* Ook zegt men van ei zelf, *ii, ieram, iissem, iero, iisse.*

VIII. *Queo* ik kan, *Nequeo* ik kan niet, en *Veneo* ik word verkogt, gaan als *Eo*: alleen ontbreekt hun het één en ander; gelyk:

Indicativus

Praes. *Queo*, *quis*, *quit*, *qui-*
mus, *quitis*, *queunt*.

Imp. *Quibam*, *as cet.*

Perf. *Quivi*, *isti cet.*

Plusq. *Quiveram*, *as cet.*

Fut. simpl. *Quibo*, *is*, *it cet.*

Fut. exact. *Quivero*, *is cet.*

Imperativus ontbreekt.

Infinitivus

Praes. en Imp. *Quire*. *Perf. en Plusq.* *Quivisse*.

Fut. *Esse quiturus*, *a*, *um*, (*um*, *am*, *um*, *Pl. i*, *ae*, *a cet.*)

Gerundia ontbreken. *Sup.* *Quitum* en *Quituu*.

Partic. Praes. *Quiens*. *Fut.* *Quiturus*.

Dus gaat ook *Nequeo*: men behoeft er alleen *ne* voor te zetten. Ook is de *Contractie* gebruiklyk. B. v. *quisti*, *quieris*, *nequisri cet.* *Not.* Van *queo* komt, behalven *queo*, *queunt*, *queam*, *as*, *at*, *amus*, *atis*, *ant*, het overige juist niet veel voor: dus is het ook met *nequeo*. Men vind ook *queatur* by *Lucretius* en *quita est* by *Terentius*.

Veneo gaat ook als *eo*: men behoeft er alleen *ven* voor te zetten: gelyk:

Indic. Praes. *Veneo*, *venis cet.* *Imp.* *Venibam* en *veniebam cet.*

Perf. *venivi* en *venii*, *veniiſti cet.* *Plusq.* *Venieram cet.* *Fut.*

simpl. *Venibo cet.* *Fut. exact.* *Veniero cet.*

Coniunct. Praes. *Veneam*, *as cet.* *Imp.* *Venirem cet.* *Perf.*

Venicrim (gewoonlyker, dan *veniverim*) *cet.* *Plusq.* *Veniis-*

sem cet. *Fut. Coni.* ontbreekt, dewyl het *Part. Fut.* ont-

breekt.

Imper. ontbreekt. *Infin. Praes. en Imp.* *Venire*, *Perf. en Plusq.*

veniiſſe. *Fut.* ontbreekt. *Gerundia*, *Supina* en *Partic.* ont-

breeken.

§. 7.

Van de gebrekige *Verba* (*defectiva*).

Gebrekige *Verba* (*defectiva*) zyn, van welke niet alle *Medi*, *Tempora* en *Perſoons-uitgangen* voorkomen. Hier toe zouden ontallyke *Verba* kunnen gerekend worden. Doch, wy willen hier alleen die genen noemen, welke meer in het gemeen gewoon is, by te brengen;

I. *Aio* ik zegge, bevestige, zegge ja.

Indic. Praef. Aio, ais, ait *Coni. Praef. aiām, as, at*
Plur. — aiunt. *Plur. — aiant..*
Imp. Aiebam, as, at, amūs,
atis, ant.

II. *Inquam* (voor *inquo*) ik zegge, of, zeg ik:

Indic. Praef. Inquam, inquis, inquit, inquitus, inquitis, inquitis, inquitis, inquitis. *Coni. Praef. — inquias, iat, Plur. — iatis, iant.*
Imp. Inquiebam, as, at, amūs, atis, ant.
Perf. — — inquisti: Pl. inquistis.
Fut. — inquies, inquiet, Pl. inquiet.
Imper. Praef. Inque. Fut. Inquito.

III. *Memini* ik gedenke, *Odi* ik haate, *Coepi* ik heb begonnen, *zjn Perfecta* en hebben alle *Tempora*, die van het *Perfectum* afkomen:

a) *Memini* word in het Nederduitsch, als een *Praesens* gebruikt.

*Indicativus**Coniunctivus*

<i>Praef. en Imp. ontbreekt</i>	<i>Praef. en Imp. ontbreekt</i>
<i>Perf. Memini, isti, it cet.</i>	<i>Perf. Meminerim, is, it cet.</i>
<i>Plusq. Memineram, as cet.</i>	<i>Plusq. Meminissē, es cet.</i>
<i>Fut. simpl. ontbreekt: in plaats daarvan word het Fut. exact. gebruikt.</i>	<i>Fut. Coni. ontbreekt, om dat het Partic. in rus ontbreekt.</i>
<i>Fut. exact. Meminero ik zal gedacht hebben, en ik zal gedenken, is, it cet.</i>	
<i>Imperat. Praef. en Imp. ontbreekt. Fut. Memento gedenk, memento: Pl. mementote gedenkt gylieden.</i>	
<i>Infin. Praef. en Imp. ontbreekt. Perf. en Plusq. Meminisse gedenken.</i>	

b) Odi ik haate, word als een *Praesens* gebruikt.

*Indicativus**Coniunctivus*

Praes. en *Imp.* ontbreeken *Praes.* en *Imp.* ontbreeken
Perf. Odi ik haate, *isti cet.* *Perf.* Oderim, *is, it cet.*
Plusq. Oderam ik haatte, *as cet.* *Plusq.* Odissim, *es cet.*
Fut. simpl. ontbreekt: daar *Fut. Coni.* Ojurus, *a, um sim cet.*
 voor gebruikt men het *Fut.*
exact.
Fut. exact. Odero ik zal gehaat hebben, en ik zal haaten,
is, it cet.
Imperativus ontbreekt.
Infinit. *Praes.* en *Imp.* ontbreekt. *Perf.* en *Plusq.* odisse.
Fut. esse ofurus, a, um, Ac. um, am, um cet.
Gerundia en *Supina* ontbreeken.
Partic. Fut. ofurus, a, um. Not. Het heeft ook een
Partic. Perf. ofus, a, um, gehaat hebbende; men
 voegt er ook het *Verbum Sum* by, gelyk *sum ofus,*
 ik heb gehaat enz.

c) Coepi ik heb begonnen, gaat gewoonlyk: alleen ontbreekt er het één en ander.

*Indicativus**Coniunctivus*

Praes. en *Imp.* ontbreekt *Praes.* en *Imp.* ontbreekt
Perf. Coepi, *isti cet.* *Perf.* Coeperim, *is cet.*
Plusq. Coeperam, *as cet.* *Plusq.* Coepissim, *es cet.*
Fut. simpl. ontbreekt; daar *Fut. Coni.* is gewoonlyk: *Coep-*
 voor neemt men het *Fut.* *turus, a, um sim, sis cet.*
exact.
Fut. exact. Coepero ik zal begonnen hebben, en ik zal begin-
 nen, *is, it cet.*
Imperativus ontbreekt.
Infinit. *Praes.* en *Imp.* ontbreekt: *Perf.* en *Plusq.* Coepisse
Fut. Esse coepturus, a, um, Ac. um, am, um cet.
Gerundia en *Supina* ontbreeken.
Particip. Fut. coepturus, a, um. Not. Men heeft ook
 een *Particip. Perf. Pass. Coeptus, a, um,* begonnen
 zynde: Men zet er ook het *Verbum sum, eram cet.*
 by, en gebruikt het in plaats van *coepi,* wanneer er
 een *Infinitivus Praes.* op volgt, gelyk *domus aedificari*
coepita est.

Not.

Not. Men rekent hier ook toe *Novi* ik kenne. Maar dit is van *Noſco* ik leere kennen, *Noſcebam* ik leerde kennen, van daar *Perf. Novi* ik heb leeren kennen. Gevolglyk; ik kenne: *Noveram* ik had leeren kennen, gevolglyk: ik kende. Doch, men merke aan, dat *Novi* de lettergreep *ve* en *vi* gern wegwerpt, gelyk *noviſti* en *noſti*, *noviſtis* en *noſtis*, *noverunt* en *norunt*; *noveram* en *noram*, *noviſem* en *noſſem*, *noviſſe* en *noſſe cet.*

IV. *Auſim* ik zou durven, beſtaan, en *Faxim* dat ik maake, telt men ook onder de *Defectiva*. Zy zyn veel meer oude *Perfecta*, en hebben de beteekenis van het *Praeſens*, zo als *dixerim*, *i. e. dicam*.

- a) *Auſim* (in plaats van het oude *aufferim*, *i. e. auſus ſim*), *auſis*, *auſit*, *Pl. auſint*.
- b) *Faxim* (in plaats van *fecerim*, *i. e. faciam*), *is*, *it*, *imus*, *itis*, *int.* *Fut. exact. Faxo*, *is*, *it cet.* voor *fecero*, *is cet.*

V. *Forem* ik zoude zyn, *fores*, *foret*, *Pl. forent*; ſtaat voor *Futurus eſſem*, *eſſes cet.* of ook enkel voor *eſſem*, *eſſes cet.* *Infin. Fore* ſtaat voor *futurum*, *am*, *um eſſe cet.*

VI. *Salve* en *Ave* wees gegroet zyn *Imperativi* van de oude *Verba ſalveo* en *aveo*.

- a) *Salve*, *Salvete*, *Fut. ſalveto*: *Infin. ſalvere*; ook *Fut. ſalvebis*.
- b) *Ave*, *avete*, *Fut. Aveto*. *Infin. Avere*. NB. Hier toe brengt men ook *Vale* vaar wel, eigenlyk wees gezond, maar dat is van *Valeo*, het welk niet gebrekig is.

VII. *Defit* het ontbreekt, *Infin. deſieri*: ook heeft *Gellius deſiunt*: ook ſtaat *deſiet* by *Liv.* en *deſiat* by *Plaut.*

VIII. *Inſit* hy begint. Meer komt er niet van voor.

IX. *Cedo* geef hier, zeg op, geeft hier, zegt op; in *Sing.* en *Plur.* Ook zegt *Plautus* in *Plur. cete* voor *cedite* door eene *Contractie*. Meer komt er niet van voor.

X. *Quaeſo* ik bidde, *Plur. quaeſumus*: ook komt by zeer oude Schryvers voor *quaeſere*, *quaeſit*, *quaeſens*, *quaeſendum*. Meer vind men niet.

XI. Van *Dari* en *Fari* word de eerste Perzoons-uitgang *Praef. Indic. en Coniunct. Dor, Der, For, Fer* niet gevonden.

XII. *Scio* heeft in *Imper.* niet *sci*; daar voor zegt men *scito*.

XIII. Van *Apage* of *apage te* pak u weg is niets meer gebruikelijk. Dit is ook natuurlijk. Want het is eigenlyk de Grieksche *Imp. ἀπαγε*.

XIV. Van *Ovare* dartelen, zegevieren, vind men mischienniet meer, dan *ovat, over, ovaret, ovandi, ovans, ovatus, ovaturus*.

§. 8.

Van de onperfoonlyke *Verba (Impersonalia.)*

Onperzoonlyke *Verba (Impersonalia)* zyn, van welke alleen de derde Perzoons-uitgang *Sing.* en wel zonder voorzetting der spraakkundige Perzoon of van den *Nominativus* in gebruik is. Zy zyn van tweederlei foort:

I. Eenigen hebben een *Active* uitgang, gelyk *libet (lubet)* het belieft, *licet* het is geoorloofd, *piget* het verdriet (my B. v. van den arbeid), *taedet* het verveelt, *lucescit* het word dag: Hier toe behooren ook 1) *decet* het betaamt, *miseret* het jammert, *oportet* het behoort, *pudet* (B. v. *me* ik schaame my), *poenitet* het berouwt. Doch, men vind ook, hoewel zeldzaam, *decent, deccant cet. pudent, pudeo, miseret ipse*: 2) *Tonat* het dondert, *pluit* het regent, *ningit* het sneeuwt, *fulgurat*, het blikfemt, *grandinat* het hagelt, *vesperascit* het word avond. 3) De volgende, die alleen in zekere beteekenis onperzoonlyk staan; *Interest* en *refert* daar is aangelegen, *vacat* het is ledig, *constat* het is zeker, *praestat* het is beter, *fit* het gebeurt, *inuat* het vermaakt, *attinet* het betreft, *conducit* het is nuttig, *contingit*, *accidit* en *evenit* het gebeurt, *convenit* het is voegzaam, *expedit* het is nuttig, dus ook *patet, restat, sufficit cet.*

Tot welke Conjugatie zy behooren, leert de uitgang, gelyk:

1) Naar de eerste: *Tonat, tonabat, tonuit, tonuerat, tonabit, tonuerit. Coni. tonet, tonaret cet. Inf. tonare, tonuisse, dus ook fulgurat cet.*

2) Naar

- 2) Naar de tweede: *Oportet, oportebat, oportuit cet. Coni. oporteat, oporteret cet. Inf. oportere, oportuisse. Zo gaan alle in et, gelyk Poenitet, Poenituit cet. Piget, uit, Decet, uit. Miseret heeft Perf. misertum est: Libet heeft lihuut en libitum est: Licet heeft Perf. licuit en licitum est: Taedet heeft wel taeduit; maar daar voor gebruikt men liever Pertaesum est cet.*
- 3) Naar de derde: *accidit, contingit cet.*
- 4) Naar de vierde: *convenit cet.*
- 5) *Interest* gaat, gelyk *est, Imp. intererat cet. Coni. interfit, interesset cet. Refert* gaat gelyk *fert* van *fero. Imp. referabat cet. Coni. referat cet.*

Not. Alle *Impersonalia* hebben eenen *Infinitivus*, maar geen *Imperativus*; daar voor gebruikt men den *Coniunctivus*, gelyk *pudeat te* schaam u. Zy hebben ook geene *Supina*.

II. Eenigen hebben een' *Passive* uitgang, maar *gen. neutrius*, d. i. men kan er in het Hollandsch daar voorzetten, ook *men*, gelyk *curritur* daar word geloopt, men loopt, *Imperf. curriebatur* daar werd geloopt, men liep, *Perf. cursum est, Plusq. cursum erat, Fut. curretur cet. Coniunct. curratur cet.* dus ook *statur, persuadetur cet.* met één woord alle *Passiva* der *Verba*, die geen *Accusativus* regeeren, moeten dus gebruikt worden. Doch, ook somtyds kunnen de *Passiva* der *Verba*, die eenen *Accusativus* regeeren, onperzoonlyk gebruikt worden, gelyk *bibitur* daar word gedronken, men drinkt, *bibebatur cet.* dus ook *editur, scribitur cet.*

V Y F D E A F D E E L I N G.

Van de Participia.

Participia zyn van *Verba* afstammende *Byvoeglyke* woorden der *Substantiva*, die by dezelve even ééns, als de *Adiectiva*, in gelyke *genus, numerus* en *casus* gezet, gevolglyk even ééns gedeclineerd worden. Zy onderscheiden zich van deeze daardoor, dat zy 1) van *Verba* afstammen, 2) gevolglyk een *doen*, of *gedaan worden* aanwyzende, 3) aan de regeering van hunne *Verba* deel nemen, gelyk *amo deum* en *amans deum: amor a deo* en *amatus a deo*: 4) dat zy in het gemeen een denkbeeld

van tyd in zich bevatten, gelyk *amans* iemand, die thaus bemint, *amaturus* iemand, die in 't toekomstige beminnen zal. En wegens deeze viervuldige *Deel-neming* heeten zy juist *Participia*, deelwoorden, van *particeps* deelächtig.

Men merke het volgende aan:

I. De *Participia* zyn verkortingen van het voorstel, gelyk *homo amans deum fit felix* staat voor *homo, qui deum amat, fit cet.*

II. Alle *Verba* in O, zowel *Transitiva* als *Intransitiva*, hebben in 't gemeen twee *Participia*: 1) *Praesf.* en *Imp.* in *ns*: 2) *Fut.* in *rus, a, um*. De *Passiva* der *Verba*, die eenen *Accusativus* regeeren, hebben ook twee *Participia*: 1) *Perf.* en *Plusq.* in *us, a, um*, 2) *Fut.* in *dus, a, um*. Integendeel *Passiva* van de *Verba*, die geen *Accusativus* regeeren, hebben geene *Participia*. De *Neutropassiva* hebben drie *Participia*, in *ns, us* en *urus*, gelyk *Gaudeo gaudens, gavisus, gavisurus*. De *Deponentia*, die eenen *Accusativus* regeeren, gelyk *hortor, sequor cet.* hebben alle deeze vier *Participia*: 1) *Praesf.* in *ns*, gelyk *hortans, sequens*: 2) *Perf.* en *Plusq.* in *us*, gelyk *hortatus, secutus*: 3) *Fut. Act.* in *rus*, gelyk *hortaturus, secuturus*: 4) *Fut. Pass.* gelyk *hortandus, sequendus*. Doch, de *Deponentia*, die geen *Accusativus* regeeren, gelyk *utor, fruor cet.* hebben maar drie *Participia*, naamlyk *ns, us* en *urus*, gelyk *utens, usus, ufurus*.

Not. 1) De *Verba*, aan welken het *Participium* in *dus* ontbreekt, hebben nogthans de *Gerundia* in *dum, di, do, dum, do*.

2) Van veele *Verba*, die geen *Accusativus* regeeren, vind men somtyds het *Participium* in *dus*, gelyk *audendus, carendus, dolendus, utendus, fruendus cet.* van *audeo, careo, doleo, utor, fruor cet.*

3) Van veele *Intransitiva* vind men het *Perfectum Passivi*, het welk deels *passive* staat, gelyk *titubata vestigia*; dus ook *erratus, cessatus, festinatus, laboratus, triumphatus, successus cet.* deels *intransitive*, gelyk *adultus, i. e. qui adolevit, coenatus, i. e. qui coenavit, iuratus, i. e. qui iuravit cet.*

4) Menigmaal staat het *Participium Praesf.* van een *Transitivum passive* of *reciproce*, gelyk *vertens, volvens cet. B. v. anno vertente, volventibus annis.*

5) Ook

- 5) Ook staan de *Participia Perf.* van veele *Deponentia* fomtyds *Passive*; gelyk *adeptus* verkreegen, *comitatus*, verzeld, dus ook *confessus*; *detestatus*, *dignatus*, *dimensus*, *amensus*, *ementitus*, *mentitus*, *exsecratus*, *interpretatus*, *lamentatus*, *metatus*, *moratus*, *professus* en andere, byzonder *expertus* beproefd, *paetus* bedongen, *testatus* getuigd, welke dikwyls *passive* staan.

III. De *Participia* worden dikwyls *Nomina adiectiva*. Dit geschied:

- 1) Wanneer zy het denkbeeld van tyd geheel verliezen, gelyk *sapiens* wys, *tutus* zeker, enz.
- 2) Wanneer zy met *in*, dat is, on, saamgesteld zyn, gelyk *indoctus* ongeleerd, *infractus*, ongebrokeu, *impatiens*, *insipiens* *cet.* Not. Dit *in* schynt niet te zyn de *Praepositio in*, maar *sine* met weglating der *s*, of het Grieksche *εν* (uit *ειν*), gelyk *ενελευθεριος*: waarmede ons on overeenkomt.
- 3) Wanneer zy de regeering verliezen, of eene andere aannemen, gelyk *paciens frigidis*, *amans dei* *cet.*
- 4) Wanneer zy de trappen van vergelyking (*Gradus*) aannemen, gelyk *amans*, *amantior*, *amantissimus*; *egens*, *entior*, *entissimus*: *munitus*, *ior*, *issimus*: *optatus*, *ior*, *issimus*: *tutus*, *ior*, *issimus*. Veeleu hebben alleen den *Comparativus*, gelyk *tectus*, *ior*: Veeleu alleen den *Superlativus*, gelyk *deditus* *deditissimus*; *meritus* *meritissimus*: *persuasum* *persuasissimum* *cet.*

Z E S D E A F D E E L I N G.

Van de *Adverbia*.

I. *Adverbia* zyn de eerste soort van woorden, welke noch gedeclineerd, noch geconjugueerd worden, en die in 't gemeen *Particulae* (Partikulen) heeten.

Adverbia zyn een soort van Bywoorden, welke voornaamlyk by de *Verba*, om den tyd, plaats, of eenige andere omstandigheid of hoedaanigheid aan te toonen, vervolgens by de *Adiectiva* en *Adverbia*, fomtyds ook by de *Substantiva* gezet worden, gelyk *heri aegrotabam*, *valde aegrotabam*, *valde doctus*, *valde bene* *cet.* Derzelveu uitgangen zyn meenigvuldig, gelyk *im*, *as*, *i*, *ies*, *ic*, *o*, *a*, *us*, *is*, *e*, *er*, *l*, *um*, *quam*, *que*, *x*, *cet.* gelyk *sensim*, *cras*, *toties*, *sic*, *cito*, *ita*, *intus* *cet.*

II. Zy zyn deels stamwoorden (*Primitiva*), deels afgeleide (*derivata*). Deeze komen deels af van *Verba*, gelyk *statim* van *sto*, deels van *Participia*, gelyk *abundanter*, deels van Praepositiën, gelyk *intus*, deels van *Substantiva*, gelyk *membratim*, deels byzonder van *Adiectiva*, en wël dus: die van de *Adiectiva* der tweede declinatie afstammen, eindigen in 't gemeen op *e* of *o*, gelyk *malus male*, *tutus tuto*: Maar, die van de *Adiectiva* in de derde declinatie afstammen, eindigen in 't gemeen in *ter*, gelyk *fortis fortiter*, *sapiens sapienter*.

III. Zy zyn gedeeltelyk eenvoudige (*simplicia*), gedeeltelyk samengestelde (*Composita*), B. v. *hodie* uit *hoc* en *die*, *saepenumero* uit *saepe* en *numero*, *magnopere* uit *magno* en *opere*, *quapropter* uit *quae* en *propter*, *denuo* uit *de* en *novo*, *scilicet* uit *fire licet*, *videlicet* uit *videre licet*, *sicut* uit *sic* en *uti*, *persaepe* uit *per* en *saepe cet*.

IV. Men verdeelt ze naar haare betekenis in veele klassen, het welk geene byzondere nuttigheid heeft. Echter willen wy er eenige aanhaalen:

- 1) Sommigen duiden eene plaats aan: a) op de vragge, waar? Hier is de uitgang *i* of *ic* gewoonlyk, gelyk *ibi* daar; *ubi* waar? *ubique* overäl, *ubicunque* waar het ook zy; *hic* hier, *istuc*, *illuc* daar, aldaar: b) op de vragge waar heen? alwaar de uitgangen *uc*, *o* en *orsum* (*rsum*, gewoonlyk zyn, gelyk *huc* hier heen, *istuc*, *illuc* daar heen, *quo* waar heen? *eo* derwaards, *eodem* naar dezelfde plaats, *quocunque* werwaards het zy, *utro citroque* heren derwaards, *isto* derwaards heen, *intro* naa binnen, *alio* elders heen, *dextrorsum* te regtchand, *sinistrorsum* naa de linkehand, *quorsum* waar heen? *deorsum* nederwaards, *sursum* opwaards, naa boven enz. c) op de vragge, van waar? alwaar de uitgangen *inc* en *de* gewoon zyn, gelyk *hinc* van hier, *istinc*, *illinc* van daar, *unde* van waar? *undecunque* van waar het zy, *undique* van alle kanten, *alivnde* ergens van daan enz.
- 2) Sommigen wyzen een' tyd aan, gelyk: *quando* wanneer; *quandocunque*, *quandoque* wanneer het zy: *cras* morgen, *hodie* heeden; *nunc* nu, *thens*, *iam* nu, reeds: *mane* vroeg: *sero* laat, *olim* oudtyds, *éens*: *diu* lang, *ubi* als, *cum* wanneer; *dum* terwyl: *quotidie* daaglyks; *nuper* onlangs; *modo* zo even; *cum primum* zo dra als; *quam primum* ten eersten: *simul* met *ac*, *atque*, ook zonder deeze, zo dra, ais enz.
- 3) Eenige dienen tot getallen, gelyk *primum* eerstelyk,

de-

deinde daarna, ten tweeden, *tum* hier op of ten derden, *praeterea* buiten dien of ten vierden enz. dus kan men verders *postea*, *porro*, *insuper* en op het einde *denique*, *postremo* zetten. *Semel* eenmaal, *bis* tweemaal, *ter* driemaal, *quater* viermaal, *quinquies* vyfmaal, *sexies*, *septies*, *octies*, *novies*, *decies*; *vicies*, *tricies*, *centies*, *millies* *et.* Men brengt hier ook toe *saepe*, *crebro* dikwyls, *plerumque* meestendeels, *raro* zelden, *aliquoties* eenige maalen, *toties* zo dikwyls, *quoties* hoe dikwyls? *iterum* ten tweedemaal, *rursum* wederom enz.

- 4) Sommigen dienen om te vragen, gelyk *quomodo*? *qui*? hoe? *ubi* waar? *ubinam* waar zo? *unde* van waar? *quando* wanneer? *quam diu* hoe lange? *quo* waar heen? *cur*, *quare* waarom? Byzonder vragen *num*, *an* en *ne*, gelyk *num me amas*? *an me amas*? *amasne me*? Bemint gy my? ook zonder vraag: *nescio an me ames* ik weet niet, of' gy enz. Dus ook *utrum* of *ne* met *an*, by eene dubbelde vraag, gelyk: *Utrum amas an odisti*? *Amasne an odisti*? bemint, of haat gy? En zonder vraag: *nescio utrum ames (amesne) an oderis*, ik. weet niet, of gy bemint of haat.
- 5) Sommigen dienen tot vergelykingen, gelyk *ut*, *uti*, *sicut*, *sicuti*, *velut*, *veluti*, *quemadmodum* gelyk, gelyk als: *tanquam*, *quasi* als of, gelyk als: *perinde*, *aeque* even zo: *tam* zo; *quam* als: *magis* meer: *minus* minder enz.
- 6) Sommigen drukken eenige verzekering uit, gelyk *nae*, *profecto*, *sane* voorwaar; *utique* alszins; *vere* in waarheid, waarlyk: *certo*, *certe*, *haud dubie* zeker.
- 7) Sommigen drukken een vermoeden uit, gelyk *forfan*, *forfitan*, *fortasse*, *fortassis* misfchien.
- 8) Sommigen ontkennen, gelyk *non*, *haud* neen, niet: *minime* geenszins: *nedum* gezwegen, laat staan.
- 9) Sommigen verbeteren, gelyk *potius* veelmeer, *imo* liever neenmaar, ja, veelmeer; *quin* ja, veelmeer.
- 10) Sommigen sluiten andere dingen uit, gelyk *solum*, *modo*, *tantummodo*, *tantum*, *duntaxat* alleen,
- 11) Sommigen drukken den aart en wyze uit, gelyk *bene* wel, *melius* beter, *optime* allerbest, zeer goed: *pulchre* schoon, fraai, *pulchrius* fraaiër, *pulcherrime* zeer fraai, *audacter* stoutelyk, *prudenter* voorzigtiglyk, *sapienter* wyslyk, *diligenter* naarstiglyk, *studiose* yvrig, *recte* regt, *male* kwalyk, *stulte* dwaaslyk, *coram* mondeling, *clam* heimlyk, *omnino* geheellyk, *docte* geleerdelyk, *amice* vriendlyk, *simul* te gelyk, *una* te famen, *membratim* by stukken, *fluksgewyze*, *celeriter*, *cito* snellyk enz.

Not.

Not. Men telt ook velen onder de *Adverbia*, dat eigenlyk *ablativi* zyn, gelyk *vesperi* des avonds, *diu* by dag, *noctu* by nacht, *merito* billyk, *vero* waarächtig, dus ook *certo*, *falso*, *crebro* *et.* Maar *Age*, *Agite* (en *Agedum*, *Agitedum*) het welk men *kom aan* vertaalt, is de *Imperativus* van *ago* doet! verders *quare*, *quamobrem*, *quomodo* *et.* zyn saamgestelde woorden uit *qua re*, *quam ob rem*, *quomodo* *et.*

V. Veele *Adverbia* hebben de trappen van vergelyking (*Gradus*). Hier schikken zich die, welke van *Adiectiva* afstammen, naar dezelve. Te weten: 1) als de *Positivus* der *Adiectiva* uitgaat op *us*, *a*, *um*, of *er*, *a*, *um*, zo gaat de *Positivus* der *Adverbia* uit op *e* of *o*, gelyk *doctus docte*, *pulcher*, *pulchre*, *certus certo* *et.* Doch van *multus* komt *multum*, van *parvus* *parum*, van *humanus* *humaniter* en *humane*. Maar is de *Positivus* van het *Adiectivum* in de derde Declinatie, gelyk *lenis*, *felix*, *sapiens*, *acer*, zo gaat de *Positivus* van het *Adverbium* uit op *ter*, gelyk *leniter*, *feliciter*, *sapienter*, *arriter*: doch van *facilis* komt *facile*. 2) De *Comparativus* van het *Adverbium* is met het *Neutrum* van den *Comparativus* van het *Adiectivum* hetzelfde, gelyk *doctus*, *melius* *et.* 3) De *Superlativus* van het *Adiectivum* is gelyk aan den *Superlativus* van het *Adiectivum*, behalven dat hy *us* in *e* verändert, gelyk *doctissimus doctissime*, *optimus optime*. gevolglyk zegt men, *docte*, *doctius*, *doctissime*: *Male*, *peius*, *peissime*: *Bene*, *melius*, *optime*: *similiter*, *similius*, *simillime*: *fortiter*, *fortius*, *fortissime*: *magnifice*, *entius*, *entissime* *et.* Wanneer derhalyen de *Adiectiva* de *Gradus* niet door *or* en *simus*, maar door byvoeging van *magis* en *maxime* maaken, B. v. *egregius*, *magis egregius*, *maxime egregius*, zo maaken het de *Adverbia* ook zo, gelyk *egregie*, *magis egregie*, *maxime egregie*: *pie*, *magis pie*, *maxime pie*.

Ook andere *Adiectiva*, die niet van *Adiectiva* afstammen, hebben *Gradus*, gelyk *saepe*, *saepius*, *saepissime*: *diu*, *diutius*, *diutissime*: *nuder*, *nuperrime* zonder *Comparativus*. Sommigen hebben geen' *Positivus*, gelyk *magis*, *maxime*: *ocius* *ocissime*: *potius* *potissimum*; anderen geen' *Superlativus*, gelyk *satis*, *satius*: *tempori* by tyds, (de oude *Abl.* van *tempus*), *temporius* en *temperius* tydiger.

Z E V E N D E A F D E E L I N G .

Van de Praepositiën of voorzetwoordjes.

Praepositiones zyn woorden, die voor andere woorden gezet worden, om of een saamgesteld woord (*Compositum*) te maaken, of om een *casus* te regeeren, of in beiden opzigte. Zy zyn derhalven van tweederlei foort.

I. Sommigen worden alleenlyk voor een woord gezet, om een saamgesteld woord te maaken; en staan derhalven nooit alleen, en heeten onafscheidbaare praepositiën (*inseparabiles*). Zy zyn de volgende: *amb*, *com*, *dis*, *re*, *se*, *re*, *ne*.

- 1) *Amb* om, gelyk *ambire* rondömggaan. Voor de Consonanten verändert het in *an*, gelyk *anquiro*, *anceps*.
- 2) *Com* met, te saamen, behoud de *m* voor *b*, *m*, *p*; gelyk *combibo*, *commeo*, *compono*: voor de overige Consonanten verändert het de *m* in *n*, gelyk *confringo*, *conjungo* *cet.* Ook word de *m* dikwils in de volgende Consonant veränderd, gelyk *colligo*, *corruo* *cet.* voor *conligo*, *conruo*. Voor een vocaal en voor de *h* valt de *m* weg, gelyk *coeo*, *cohabito* *cet.* behalven *comedo*, *comitia*: somtyds neemt dit *co* de volgende vocaal geheel weg, gelyk *cogo* voor *coago*.
- 3) *Dis* of *di* ver, in verscheiden deelen, gelyk *disiicio* verstrooien, *digero* *cet.* Ook word de *s* in *f* verwisfeld, gelyk *differ*, *difficilis* *cet.* voor *disfero* *cet.*
- 4) *Re* te rug, wederöm, gelyk *reiicio* terugwerpen, *revertor* *cet.* Voor een vocaal en *h* neemt het een *d* aan, gelyk *redeo*, *redhibeo*.
- 5) *Se* bezyden, gelyk *sepono* bezyden leggen.
- 6) *Ve* zonder, gelyk *vecors* zonder verstand, onveritandig.
- 7) *Ne* beteekent eene ontkenning, gelyk *nefas*.

II. De overigen helpen ook wel gedeeltelyk een saamgesteld woord maaken; maar zy kunnen ook alleen staan, en heeten daarom afscheidbaare (*separabiles*), en regeeren dan of eenen *Accusativus*, of *Ablativus*, of de beide *Casus*.

A) Eenen *Accusativus* regeeren de volgende:

Al 1) tot 2) by 3) ten aanzien 4) jegens enz.

Apud by

Ante voor (gelyk voor drie dagen enz.)
Adversus en *Adversum* tegens, jegens
Cis, *Citra* aan deeze zyde B. v. de rivier
Circa, *Circum* om (B. v. om de stad gaan)
Circiter omtrent, tegen B. v. den middag enz.
Contra 1) tegen of tegen over 2) integendeel
Erga jegens (B. v. liefde jegens God)
Extra buiten, behalven
Intra binnen, van plaats en tyd
Infra onder (B. v. onder de Tafel)
Inter onder of tusfchen (B. v. onder de menfchen zyn)
Iuxta, nevens, naby
Ob 1) wegens 2) voor (B. v. voor oogen zyn)
Penes by (wanneer het een vermogen of eene bezitting be-
teekent)
Per door (ook by, *iuro per deum*)
Pone achter
Post na of achter
Praeter behalven, uitgezonderd
Prope na, naby
Propter 1) wegens 2) nevens, naby
Secundum 1) naar of volgens, 2) na (van tyd)
Supra boven
Trans aan geene of de overzyde (B. v. de rivier)
Versus na of waards (B. v. na *Poolen* heen)
Ultra aan geene zyde (B. v. der rivier)

B) Eenën *Ablativus* regeeren de volgende:

A, *ab*, *abs* van. *Not.* 1) *a* zet men alleen voor een Con-
fonant, behalven voor de *h*: *ab* staat voor een vocaal,
en voor *h*, ook dikwyls voor andere Confonanten: *abs*
staat alleen fomwylen voor *t* en *q*, gelyk *abs te*, *abs quo-*
vis; 2) *a* (*ab*) van en *de* van, is onderscheiden: *a* staat,
wanneer iet van iemand gemaakt of gedaan word, het
zy dit in zaaken of woorden bestaat: B. v. de wereld is
van God gemaakt: de redevoering is van Cicero gehou-
den, d. i. hy heeft ze gehouden: *de* staat, wanneer het
zo veel is, als aangaande, nopends, of wanneer het
iemand betreft, gelyk de luiden fpreeken van *u*.

Absque zonder, is zeldzaamer dan *sine*

Ciam heimlyk, zonder weeten

Contra voor of in tegenwoordigheid

Cum met, benevens

De van, nopends, aangaande

E en **ex** uit; na of sedert. *Not.* **e** staat alleen voor een Consonans, behalven de **h**: **ex** staat voor de vocaalen en alle Consonanten.

Prae 1) voor d. i. wegens 2) by, d. i. in vergelyking

Pro 1) voor of in plaats van 2) naar B. v. vermogen

Sine zonder

Tenus tot aan B. v. den hals.

C) Den *Accusativus* en *Ablativus* regeeren de volgende:

In 1) in, met den *Accusativus* op de vraag *waar heen?* met den *Ablativus* op de vraag, *waar?* 2) jegens, met den *Accusativus*, gelyk, de liefde jegens God, 3) onder, met den *Ablativus*, gelyk, de geleerdste onder de Grieken.

Sub 1) onder, op de vraag *waar heen?* met den *Accusativus*, en op de vraag *waar?* met den *Ablativus*: gelyk onder de bank: 2) tegen B. v. den nagt: 3) naby B. v. den berg.

Super buiten, boven.

Subter onder, gelyk onder de tafel.

Aanmerkingen.

I. Van deeze Praepositiën worden ook de volgende voor andere woorden gezet, om saamgestelde woorden (*Composita*) te maaken.

- 1) *Al*, gelyk *adfero* of *affero*; *adpono* of *appono* cet.
- 2) *Ante*, gelyk *antepono* voortrekken.
- 3) *Circum*, gelyk *circumdo* omgeven.
- 4) *Inter*, gelyk *interpono* tuschenstellen.
- 5) *Ob*, gelyk *obfero* of *offero* tegendragen, aanbieden.
- 6) *Per*, gelyk *perlego* doorlezen: ook beteekent het zeer, gelyk *perdoctus* zeer geleerd.
- 7) *Post*, gelyk *postpono* achterzetten.
- 8) *Praeter*, gelyk *praetero* voorbygaan.
- 9) *Trans*, gelyk *transjicio* of *traicio* over of aan de andere zyde zetten.
- 10) *A*, *ab*, *abs*, gelyk *amitto*, *abiicio*, *abscedo*.
- 11) *De*: daar het nederwaards, of een ophouden beteekent, gelyk *delabor* nedervallen, *demens* zonder verstand, verstandeloos: *detono* ophouden te donderen.
- 12) *Ex* en *e*, gelyk *eiicio* uitwerpen, *exeo* uitgaan; dus is *effero* voor *exfero* of *efero* somtyds beteekent het *in de hoogte*, gelyk *escendo* opklimmen.
- 13) *Prae*, daar het een' voorrang beteekent, gelyk *praeferre* voortrekken, *praedives* zeer ryk.

- 14) *Pro*, wanneer het of *hervoort* beteekent, gelyk *profero*: of voort, verder, gelyk *propago* voortplanten.
- 15) *In*, gelyk *infero* indragen. Dikwils beteekent het niets, gelyk *infringo* verbreken. Men geloof, dat het ook *on* beteekent, gelyk *indoctus* ongeleerd: doch dan fchynt het niet dit *in*, maar uit *sine*, Gr. *ἀνευ*, gemaakt te zyn. De *n* word dikwils in de volgende letter veränderd, gelyk *illido*, *irritus*.
- 16) *Sub*, wanneer het dan *onder* beteekent, gelyk *subpono* of *suppono*: dan nederwaards, dan in de hoogte, dan eene nabyheid.
- 17) *Super*, gelyk *supersto*.
- 18) *Subter*, gelyk *subterfugio*.

II. Veele Praepositiën worden ook zonder haaren *Casus* gevonden, en staan dan als *Adverbia*, gelyk:

- 1) *Ad*, wanneer het heet tegens, by, in het te kennen geven van een onzeker getal, staat by de Geschiedfchryvers dikwils zonder *Accusativus*, gelyk: *occisis ad quingentis*.
- 2) *Ante*, wanneer het beteekent te vooren, voorheen, staat ontallyke keeren zonder *Accusativus*, gelyk *ante dixi*.
- 3) *Alversus* (*um*), wanneer het daar tegen beteekent, en *Citra* staan fomtyds zonder *Accusativus*.
- 4) *Circa* rondöm, *Circiter* omtrent, *Contra*, wanneer het integendeel, daarëntegen beteekent, *extra* behalven, staan zeer dikwils zonder *Accusativus*.
- 5) *Intra* staat zelden zonder *Accusativus*.
- 6) *Infra*, wanneer het onder heet, staat fomtyds zonder *Accusativus*.
- 7) *Iuxta* nevens, *Propter* daar nevens, *Prope* naby, in de nabyheid, *Post* daarna, staan zeer dikwils zonder *Accusativus*.
- 8) *Pone* achter, achter na, staat meesttyds zonder *Accusativus*.
- 9) *Praeter* behalven, *secundum* naar, (achtervolgends) staan zelden zonder *Accusativus*.
- 10) *Supra* boven, *Ultra* over, verder, staan zeer dikwils zonder *Accusativus*.
- 11) *Versus* jegens, staat zeer dikwils als een *Adverbium* en heeft de Praepositie *ad* of *in* by zich.
- 12) *Clam* heimlyk, zonder iemands weten, staat niet zelden zonder *Accusativus*.
- 13) *Coram* mondeling, in tegenwoordigheid, *Super* daarenboven, staan dikwils zonder haaren *Casus*.
- 14) *Subter* onder, staat fomtyds zonder zynen *Casus*.

III. Men vind ook veele Praepositiën achter haaren *Casus* gezet, gelyk:

- 1) *Verfus* en *Tenus* staan altyd achter haaren *Casus*: en *cum* word met *me*, *te*, *se*, *nobis*, *vobis* altyd, en dikwils ook achter den *Ablativus* van *qui* gezet, gelyk *Romam versus*, *capulo tenus*, *mecum*, *tecum*, *secum*, *nobiscum*, *vobiscum*, *quocum* (*quicum*), *quibuscum*.
- 2) Ook anderen, gelyk *ad*, *inter*, *citra*, *circa*, *contra*, *penes*, *propter*, *ultra*, *de*, vind men by de beste Schryvers achter het pronomen *qui*, *quae*, *quod*, gezet. Ook vind men by *Nepos hunc iuxta*, *Diomedonte coram*, en by *Tacitus lucem intra*, *Scythas inter*, *urbem iuxta cet.* Ook zegt *Livius: qui Faesulas inter Arretiumque iacent.*

Not. Veele tellen ook *secus*, *usque*, *palam*, *simul*, *pridie*, *postridie* onder de Praepositiën. Maar de *Casus*, die somtyds by deeze staat, word eigenlyk van eene uitgelaatene Praepositie geregeerd: gevolglyk noemt menze beter *Adverbia*.

A C H T S T E A F D E E L I N G.

Van de Conjunctiën of Koppelwoorden.

Coniunctiones zyn koppelwoorden, d. i. woorden, door welke twee of meer woorden en voorstellen verbonden worden. Zy zyn veelvuldig, en heeten

I. *Copulativae*, gelyk:

Et, *que*, *ac*, *atque* en. Als het tweemaal staat, dan heet het, zo *wel*, *als* ook, of *niet alleen*, maar ook.

Not. *que* word achter aangevoegd, gelyk *paterque*.

Et, *etiam*, *quoque* ook. *Item* ook, insgelyks: *vel*, ook, zelfs.

Nec, *Neque* en niet, ook niet, noch: voor *vero*, *enim* heet het niet. Als *nec* of *neque* tweemaal staat, dan heet het gemeenlyk *noch*.

Tum tweemaal, of *cum* met *tum* heet zo *wel*, *als* ook, of *niet alleen*, maar ook.

II. *Disiunctivae*, gelyk:

Sed maar. *Aut*, *vel*, *ve* of. Maar als *aut* of *vel* tweemaal staat, dan heet het de eerste keer *het zy*, de tweede keer of: ook kan men daar voor tweemaal *sive*

of *seu* nemen, of ééns *sive* en ééns *seu*. *Not. ve* word achter aangehecht, gelyk *paterve*.

III. *Explicativae*, gelyk:

Seu, *sive* of, by twee verscheiden naamen van ééne perfoon of zaak, gelyk *Pallas seu Minerva*: verders *scilicet*, *nimirum*, *nempe* naamlyk, te weten.

IV. *Conditionales*, gelyk:

Si indien, voor zo verre: *sin* (met en zonder *autem*) maar indien, maar in zo verre (gemeenlyk als *si* voorafgegaan is): *Siquidem* indien anders, indien naamlyk: *Nisi*, *ni* indien niet, in zo verre niet: *Dummodo* indien maar, waar voor ook *dum* of *modo* gezet word: *dum ne*, *modo ne*, indien maar niet.

V. *Adversativae*, gelyk:

At, *ast*, *verum*, *enimvero*, *atqui*, *sed*, *vero*, *autem* maar of alleenlyk. *Tamen* nogthans, egter. *Attamen* maar nogthans, evenwel.

VI. *Concessivae*, gelyk:

Etsi, *tametsi*, *quanquam*, *quamvis*, *licet* alhoewel, of schoon. *Etiamsi* schoon ook. *Quantumvis*, *quamvis* hoe zeer het ook zy. *Ut* gesteld, dat. *Equidem* ik wel, ik voor myn perfoon, ik ten minsten. *Quidem* wel, ten minsten.

VII. *Causales*, gelyk:

Nam, *namque*, *etenim*, *enim* want. *Quia*, *quoniam*, *quod*, *quando* dewyl, omdat. *Quod* dat, wanneer het zo veel is, als dewyl. *Ut*, *quo* op dat, ten einde. *Ut* dat (na zo groot, zo zeer enz. na bidden enz.) *Ne*, *quin*, *quo minus* dat niet. *Quippe* als B. v. *quippe qui* als die enz. *Cum* alzo, B. v. alzo het zeker is enz.

VIII. *Conclusivae*, gelyk:

Ergo, *igitur*, *itaque*, *ideo*, *idcirco*, *hinc*, *inde*, *proinde*, *propterea*, *quare*, *quamobrem* daarom, derhalven, dienvolgens, deswegens, alzo; B. v. wy zien derhalven, dat enz.

IX. *Ordinativae*, gelyk:

Primum eerstelyk, *deinde* ten tweeden, *tum* ten derden, dan volgt *praeterea*, *postea*, *porro*, *insuper* of ook weder *deinde*, *tum*: ten laaften *postremo*, *denique* eindelyk. Want men telt niet geern *primo*, *secundo*, *tertio* cet.

X. *Tem-*

X. *Temporales*, die een tydsbepaaling begiinnen, gelyk:

Posteaquam, *postquam* nadat, *ubi*, *ut*, *cum*, wanneer, toen, *dum* ondertusichen, of geduurende dien tyd, dat: *simul* met *ac* of *atque*, of ook zonder beide, zodra als enz.

Not. Enim, *autem*, *vero*, *quidem*, *quoque* staan niet geern in 't begin van eenen volzin, maar worden achter één of ook meer woorden gezet, gelyk *Nemo enim* *cet.*

NEGENDE AFDEELING.

Van de Interjectiën.

Interjectiën (*Interjectiones*) zyn woorden van harts-togten, of teekens eener gemoeds-aandoening, van vreugde, droefheid enz. B. v. in 't Nederduitsch! o! ach! Helas! au! enz. Even dus in 't Latyn. Men rekent er in 't gemeen de volgende toe:

- 1) By vreugde: *evax!* *io!* *iu!*
- 2) By weenen: *hei!* *hoi!* *oh!*
- 3) By beklagen: *vae!* *hei!* *ah!* *eheu!*
- 4) By ongenoegen: *eheu!* *oh!* *proh!* *vah!* *hem!* Ook rekent men hier toe *malum!* (*substant.*) de henker!
- 5) By liefkoozen: *eia!* ei lieve: *sodes* (voor *si audes*) *i. e.* hoor ééns, als u belieft! dus ook *sis* (voor *si vis*). Men telt hier ook toe *quaeſo* en *obſecro* ik bid, *amabo* ik zal u liefhebben, het welk ook *Verba* zyn.
- 6) By roepen: *heus!* *i. e.* hoor hier! *o!* *eho!*
- 7) By zekere antwoorden: als men niet wil uitkomen: *hem!*
- 8) Als men iet pryst of goedkeurt, gelyk *euge*, *i. e.* braaf! *eia* wel aan!
- 9) Als men zich verwondert: *hem!* *ehem!* *o!* *vah!* *hui!*
- 10) Als men uitroept: *o!* *ah!*

VIERDE HOOFDSTUK.

Van de beteekenissen der woorden.

Men moet ook de woorden verstaan, dat is, haare beteekenissen leeren. Hier toe kan eene korte Spraakkunde onmooglyk genoegzaame aanleiding geven.

Men moet hier een goed Woordenboek raadplegen. Echter zullen wy ons hier over twee zaaken kortelyk verklaren, 1) voor eenige onregte beteekenissen waar schuwven, 2) eene gemaklykheid by het aanleeren der beteekenissen tragten aan de hand te geven.

I. Men moet van de woorden geene onregte beteekenissen leeren, gelyk:

Ambitio is niet *trotsheid*, maar veel meer *verwaandheid*, *eerzucht*.

Aequor is niet de *zee* in 't gemeen, maar wanneer zy stil en vlak is.

Animal niet enkel een *dier*, maar elk bezielde *wezen*.

Apparere niet *schynen*, den schyn hebben, maar *verschynen*, zichtbaar, openbaar zyn.

Arma zyn alleen *wapenen* ter verdediging, gelyk helm, schild enz. niet *wapenen*, om aan te vallen, als spies, degen enz.

Avarus heet *hebzugtig*, *geldgierig*, maar niet in 't gemeen, *gierig*, *karig*.

Calamitas niet elk *ongeluk*, maar daar een gewigtig verlies is.

Columnia is niet de *laster*, maar *chicane*.

Convincere niet *overtuigen* in 't gemeen, maar alleen van eene kwaade zaak, als van eene misdaad, dwaaling enz.

Crimen niet de *misdaad* op zich zelve, maar die iemand te last gelegd word, een *verwyt*, *beschuldiging*.

Diligentia niet de *vlyt*, *naarstigheid*, maar *zorgvuldigheid*, *behoedzaamheid*.

Divertere heet van elkanderen gaan: *devertere* inkeeren.

Imo stemt niet ligt toe, maar heet in 't gemeen ja *veelmeer*, *neen*, omgekeerd, *au contraire*.

Infans niet elk *kind*, maar dat nog niet spreken kan.

Laqueus niet elke *strik*, maar een *valstrik*.

Legem ferre niet ligt eene *wet* maken, maar eene *wet* voorstellen.

Liberi zyn kinderen, niet met betrekking tot de jaaren, maar tot de ouders.

Magistratus was een byzonder eerämbt, niet de Stads-Overigheid.

Omnino heet in 't gemeen *geheel*, *gantschlyk*.

Opinio *vermoeding*, niet alle *meening*.

Pietas kan zyn de liefde tot God, ouders, nabestaanden enz.

Provincia is een Landschap, dat de Romeinen met hunne Staaten verëenigden, en door eenen Stadhouder lieten regeeren, en schattingen daar in ligten.

Publicani niet *Tollenaars*, invorderaars van den tol, maar Generaal-pachters der Romeinsche inkomsten.

Publicus niet openlyk, voor alle menschen, maar het geen met betrekking tot den Staat, in naam van den Staat enz. geschied.

Remedium nooit elk middel, maar een hulpmiddel tegen iet.

Salus niet gezondheid, maar de onverhinderde welvaart van iemand, het heil, de veiligheid.

Si indien, van eene voorwaarde, niet van tyd.

Tunica is het onderkleed, de vest.

Verna een straf, die in zyns Heeren huis gebooren is.

Vultus de gelaatstrekken.

II. Tot gemaklykheid, om de waare beteekenis te vinden, dient,

1) Dat men op de afstamming der woorden zie, B. v. *animal* van *anima* het leven, gevolglyk, het geen leeft: *avarus* van *aveo* en *aes*, derhalven geldgierig; *aequor* van *aequus* gelyk, vlak, gelyk de vlakkens: *mollis* is uit *mobilis*, derhalven buigzaam, week: *prudens* uit *providens*, gevolglyk voorzigtig, kloek; dus ook *imprudens* onvoorzigtig, verders, of zy uit het Grieksch komen, gelyk *museum* eigenlyk eene plaats der Mufen enz.

2) Dat men de uitgangen der woorden versta, gelyk:

- a) *Quam* beteekent *ergens*, gelyk *quisquam* ergens iemand; *usquam* ergens.
- b) *Cunqve* beteekent eene algemeenheid, of het zy, wie, wat, hoe, waar, wanneer het wille, gelyk *quicunqve*, *ubicunqve* *cet.*
- c) *O* en *uc* beteekenen by *Adverbia* waar heen? gelyk *eo*, *quo*, *huc* *cet.* maar *inc* beteekent van waar? gelyk *hinc* *cet.* en *ic* waar? gelyk *hic* *illuc* *cet.*
- d) *Osus* en *idus* wyzen eene meenigte of volheid aan, gelyk *piscosus* vol vischen, dus ook *annosus*, *vinosus*, *ingeniosus* *cet.* *Floridus* vol bloemen, dus ook *herbidus* *cet.*
- e) *Ibilis* wyst eene ligtheid, waardigheid, doenlykheid aan, gelyk: *credibilis* gelooflyk, *amabilis* lievenswaardig, *flexibilis* *cet.*
- f) *Fer* of *ferus* dragende, gelyk *pinifer* pynboomdragend.
- g) *Ficus* van *facio*, gelyk *beneficus* goedaadig enz.
- h) *Eus* beteekent, dat iet uit metaal, hout enz. gemaakt, maar *atus*, dat het daarmede overtrokken, of voorzien, beslaagen is, gelyk *aureus* goud, van goud, *auratus* verguld, met goud beslagen, dus ook *argenteus*, *argentatus*, *aereus*, *buxeus* uit busboom enz. In plaats van

eus heeft men ook *inus*, gelyk *CrySTALLINUS* van krystal enz

i) *Alis* beteekent dikwils eene gelykheid, gelykvormigheid, B. v. *regalis* koninglyk, koningen passende, B. v. *divitiae regales*: maar *regius* koninglyk, d. i. eenen koning toekomende.

k) *Urío* (in de *Verba*) beteekent een verlangen, gelyk *esurio* *cet.*

l) *Etium* en *eum*, beteekenen eene plaats, verblyf, gelyk *dumetum* eene plaats, daar doornen zyn, *vinetum* wyngaard, wynberg, *castanctum* *cet.* *Museum* een verblyf der Musen. Studeerkamer enz. *Gynaecum* vrouwenvertrek, de Harem. Ook *arium* beteekent eene plaats, of verblyf, gelyk *aviarium* een vogelhuis, *armarium*, *sacrarium*, *atramentarium* *cet.*

m) In de *Substantiva verbalia* beteekent *or* den manspersoon, die iet doet, *ix*, het vrouwspersoon, *io* en *us* de handeling, gelyk *victor*, overwinnaar, *victrix* overwinnaresse, dus ook *ultor*, *ultrix*, *ultio* de wraake: *questus* het klagen; *lector* de lezer, *lectio* het lezen enz.

3) By woorden, die meer dan eene beteekenis hebben, moet men eerst de eigenlyke en eerste beteekenis leeren; vervolgens kan men de anderen daar ligt van afleiden: B. v.

Ambire 1) eigentlyk rondgaan, van den éénen tot den anderen; van daar 2) om een ambt aanhouden, om dat de Candidaaten rondgingen, en het volk persoonlyk daar om verzogten: van daar *Ambitio* 1) het rondgaan om een ambt, 2) de ecrzugt.

Callidus 1) vol celd, B. v. van veel werk, van daar 2) ervaaren, loos.

Calamitas 1) de schade aan het gewas: 2) in 't gemeen een verlies, onheil.

Egregius 1) uit de *kudde* uitgelezen. 2) voortreflyk.

Offendere 1) onvoorziens aanstooten, van daar 2) vinden, ontroeten, 3) beledigen, 4) misdoen. Dijs zich stoot, die vind, beledigt enz.

Probus 1) echt, B. v. goud, 2) deugdzaam.

Scrupulus 1) een scherp steentje: dit veroorzaakt ongemak in de schoen, van daar 2) bedenkykheid, onrust van het geweeten.

Not. 1) De eerste beteekenis is de moeder der overigen, gevolglyk de gewigtigste; 2) zy is van alle woorden nog niet bekend, of zeker; daarom nog na te spooren; 3) de onderwyzer en een goed woordenboek moeten in 't begin het beste doen.

T W E E D E D E E L.

Van de *Syntaxis*, of samenvoeging der woorden.

De samenvoeging der woorden, (in 't Grieksch *Syntaxis*) moet op acht onderscheiden wyzen beschouwd worden: 1) ten aanzien der *Regeering*, 2) de *rangschikking* der woorden, 3) van het *Numerus*, 4) der *verbinding*, 5) der *afwisseling*, 6) des *overyloeds*, 7) der *kortheid*, 8) der *verskunde*.

E E R S T E H O O F D S T U K.

Van de samenvoeging der woorden ten aanzien der *Regeering*, d. i. ten aanzien van den regten *Casus*, *Numerus*, *Genus*, *Tempus*, *Modus* *et*.

Hier omtrent is het volgende vooraf wel op te merken:

- 1) Alles, wat wy spreken of lezen, zyn stellingen.
- 2) Eene stelling bestaat (ten minsten) uit één onderwerp (*subiectum*) en één gezegde (*Praedicatum*). Onderwerp is, het geen, waar van iet gezegd word: gezegde dat, het welk van een onderwerp gezegd word. B. v. de vader is gestorven. Hier is *de vader* het onderwerp, *gestorven* het gezegde. Als ik daar voor zeg, gestorven is de vader, blyft evenwel *de vader* het onderwerp.
- 3) Somtyds krygt het onderwerp een byvoeglyk woord, gelyk, de goede Vader is gestorven: de gekochte Boeken zyn verlooren.
- 4) Dikwyls worden de onderwerpen vermenigvuldigd, gelyk: Vader, Moeder en Broeder zyn gestorven; of de gezegdens, gelyk: de Vader is geleerd, verstandig, en deugdzaam.
- 5) Dikwyls word het onderwerp van zyn gezegde, door inlasching van eene nieuwe stelling, afgescheiden, gelyk: de Vader, dien ik zo zeer beminde, is gestorven.
- 6) In dit Hoofdstuk word dikwyls gezegd, een woord of *Casus* gaat voor, of volgt, of staat by een woord. Dit

is niet zo te verstaan, als of dat woord in de schriften der Ouden voorstaat, of volgt, of 'er by staat, maar de orde van Constructie of regeering word gemeend, d. i. hoe de woorden elkanderen regeeren. B. v. In de woorden: *pater filium amat* of *amat filium pater* volgt *amat* na *pater*, en *filium* na *amat*, volgens de orde der Constructie: Verders: *bonus te amat pater*: Hier, zegt men, staat *bonus* by *pater*.

E E R S T E A F D E E L I N G.

Ecnige algemeene Regelen.

§. 1.

Van de Appositie.

Wanneer by een *Substantivum* of *Pronomen Personale* (*ego* *et.*) een ander *Substantivum*, ter verklaring, of bepaaing, zonder *et* en zonder het *Verbum Sum* gezet word. dan staan zy beide in denzelfden *Casus*. Dit word *Appositio* genoemd. B. v.

Cicero Consul hoc fecit: Ciceronis Consulis officium fuit: Ciceroni consuli mandarunt: Pompeius, vir clarus: Aetna mons: Roma urbs: Romam urbem: Socr tuus, vir egregius: aquila, regina avium, convocavit concilium: Hoc me docuit usus magister optimus: Ego consul hoc feci: me consulem vidistis et.

Not. Doch men vind ook *urbs Patavii: Amnis Eridani: Flumen Rheni et.*

Aanmerkingen.

- 1) Deze *Appositio* is eigenlyk eene verkorte wyze van spreken, in plaats van *qui* of *cum* met het *Verbum Sum*, gelyk *Cicero Consul hoc fecit* staat voor *Cicero, qui Consul erat* (*cum consul esset*) *hoc fecit*. Men kan 'er ook *tanquam* by denken, gelyk *Cicero, tanquam Consul, hoc fecit*, deed het als *Consul*, gelyk dan ook *tanquam* er dikwyls by pleegt te staan.
- 2) Het bygestelde *Substantivum* moet, als het mooglyk is, met het voorgaande in gelyke *Genus* en *Numerus* staan, gelyk: *docuit, hoc me usus* (de ervaring) *magister optimus*, niet *magistra optima*. Integendeel: *docuit me exerci-*
ci-

citatio, magistra optima, niet *magister optimus*. Dus ook: *aquila, regina avium*, niet *rex: pecunia, domina mundi*, niet *dominus*. Maar somtyds is het niet mooglyk, dewyl men geen voegzaam woord in het zelfde Genus en Numerus heeft: a) in het Genus, gelyk: *pecuniā, auctor multarum rerum*, om dat men geen *auctrix* heeft: *Tempus, magister multarum rerum: Scipiones, duo fulmina*. b) In het Numerus, gelyk *Athenae urbs*, om dat *urbes* niet past. c) In het Genus en Numerus tevens: *Aesopos deliciae tuae: Nate, meae vires Virgil. Aen. I, 668. Aborigines, genus hominum agreste cet. Sallust. Langobardi, gens ferocior cet. Vellej.*

Not. Wanneer er een *Verbum* op volgt, dan schikt het zich naar het hoofdwoord, en niet naar het bygevoegde: *B. v. Filia, solatium meum, mortua est: Deliciae tuae, noster Aesopos, talis fuit cet. Cic.*

3) In plaats van het bygevoegde *Substantivum* staat ook ontallyke malen een *Adiectivum* of *Participium*, gelyk: *Scipio egregius in bello, suscepit imperium: Hannibal, patria expulsus, venit ad cet.*

4) Eene sonderlinge wyze van Appositie is *Liv. Onerariae, pars maxima ad Aegimurum, aliae adversus urbem ipsam ad Calidas Aquas delatae sunt*, in plaats van *Onerarium*. *Cic. Pictores et poetae suum quisque opus a vulgo confiderari vult.*

5) *Mea unius culpa cet.* behoort ook tot de Appositie.

§. 2.

Van de overëenkomst van het *Subjectum* en *Praedicatum*.

Wanneer tusschen het *Subjectum* en *Praedicatum* het *Verbum Sum* komt te staan, dan staan zy beide in gelyke *Casus*: *B. v. Cicero fuit Consul: Cicero dicitur fuisse Consul: scio-Ciceronem fuisse Consulem; tu es doctus: scio te esse doctum.*

Not. 1) Het *Praedicatum* moet, indien mooglyk, in hetzelfde Genus en Numerus staan, gelyk: *aquila est regina avium*, niet *rex: aquila dicitur esse regina avium: dicunt aquilam esse reginam avium. Usus dicitur esse magister optimus: dicunt, usum esse magistrum optimum. Exercitatio est magistra optima, dicitur esse magistra optima: dicunt, exercitationem esse magistrum optimum.* Doch indien het niet mooglyk is, dan verändert Genus en Numerus, gelyk
Athe-

Athenae sunt urbs Graeciae: Athenae dicuntur esse urbs cet. Dicunt Athenas esse urbem cet. Langobardi sunt gens fera: Langobardi dicuntur esse gens fera: Audio, Langobardos esse gentem feram.

- 2) In plaats van het *Verbum sum* staan ook soortgelyke *Verba*, gelyk *forem*, *maneo*, en de *Passiva*, welke een worden, gemaakt worden, genocmd worden, benoemd of verkooren worden tot een ambt, ook schynen, daar voor gehouden, of bevonden worden, beteekenen B. v. *Tu fores beatus: credo, te fore beatum. Deus manet sapiens: scio deum manere sapientem: Tu factus (redditus) es doctus: pater dicitur factus (redditus) esse dives: scio, patrem factum (redditum) esse divitem: Tu vocaris Carolus: scio, te vocari Carolum. Langobardi dicuntur esse gens fera: audio, Langobardos esse gentem feram: Cicero electus, creatus, designatus (renuntiatus uitgeroepen) est consul: Cicero dicitur electus, creatus, designatus (renuntiatus) esse consul: Scio, Ciceronem electum, creatum, designatum (renuntiatum) esse consulem. Pater videtur (invenitur) doctus: Scio patrem videri (inveniri) doctum: Mater habetur prudens: scio matrem haberi prudentem. Not. Doch by *videor* en *invenior* ontbrekt eigenlyk *esse*.*

§. 3.

Van de samenvoeging van meer Subjecten of Praedictaten.

Twee (ook meer) Subjecten of Praedictaten, wanneer zy door de koppelwoordjes (*et cet.*) en de woordjes van vergelyking (*tam, quam cet.*) verbonden worden, en het zelfde *Verbum* gemeen hebben, staan in denzelfden *Casus* B. v.

- 1) Achter koppelwoordjes, gelyk *et, ac, que, atque, nec, non solum sed etiam, cum tum of tum tum cet.* B. v. *pater et mater: vidi patrem et (ac) matrem: Nec patrem nec matrem odi. Dignus es honore et divitiis.* Doch men vind somtyds, als het *Verbum* tweederleiën *Casus* regceert, ook twee *Casus*, gelyk *homo est formae pulchrae et magno animo cet.*
- 2) Achter woordjes van vergelyking, gelyk *quam* achter den *Comparativus*, of *tam; usque ac (atque); ita ut* (zo als): *tantum quantum cet.* B. v. *Pater est doctior, quam ego: scio, patrem esse doctorem, quam filium: Caius me aequo amat, ac tu: Scio, te aequo doctum esse, ac patrem tuum.*

§. 4.

§. 4.

Met den *Casus*, daar men mede vraagt, word ook geantwoord, indien er naamlyk geen ander *Verbum* by het antwoord staat: B. v. *Quis hoc fecit? ego. Cuius est haec penna? fratris. Cui dedisti librum? fratri. Quem quaeris? patrem.* Doch somtyds moet het verschillen, gelyk: *Cuium pecus hoc est? patris. Quanti emisti? sex grossis.*

T W E E D E A F D E E L I N G.

Van het gebruik der *Prōnomina Sui* en *Suus*.

De moeilykheid, om deeze twee *Pronomina* regt te gebruiken, en ze van *eum*, *ei*, *eius*, *eorum* te onderscheiden komt 1) daar van, omdat het Nederduitsche *hy*, *hem* niet alleen met *eum*, *ei*, maar ook dikwyls met *se*, *sibi*, en het Nederduitsche *zyn* niet alleen met *suus*, maar ook dikwyls met *eius*, *eorum* overeenkomt: B. v. *Pater scripsit, se* (dat *hy*) *venturum esse: sed ego credo, eum* (dat *hy*) *non venturum. Pater opiat, ut sibi* (hem) *ignoscatur; et ego opto, ut ei* (hem) *ignoscatur. Pater credit, liberos suos* (zyne) *esse sanos; sed ego credo, liberos eius* (zyne) *esse aegrotos.* 2) Van daar, omdat de Ouden zelve hier niet naauwkeurig zyn, en dikwyls *se*, *sibi* en *suus* zetten, daar zy *eum*, *ei*, *eius*, *eorum* behoorden te zetten.

Men merke derhalven het volgende op:

I. *Sui*, *sibi*, *se*, heeft eigenlyk betrekking op het naaste *Subjectum* (*Nominativus*), of in dezelfde stelling, gelyk *Pater se amat* bemint zich zelve, alwaar *se* op *pater* staat, of in de voorafgaande stelling: B. v. *Pater rogat, ut sibi ignoscatur* dat men *hem* vergeeve: hier staat *sibi* op het naaste *subject* *pater*, want in *ignoscatur* is geen *subject* (*Nominativus*): Als ik *ei* zette, dan zou het niet op den *Vader* slaan. Verders: *Pater scripsit, se venturum esse* dat *hy* (de *Vader*) komen zal; Als ik *eum* zet, dan staat het niet op den *Vader*: vervolgens, *Pater credit, sibi esse curandum* dat *hy* (de *Vader*) zorgen moet enz. Maar als dit *hy* niet op den vader moet slaan, dan moet het *eum*, *ei* zyn, B. v. *pater de filio scrip-*

scripsit, eum (de Zoon) venturum: en ei (de Zoon) esse curandum. Verders *Pater credit, filium sibi consulturum:* hier is *filium* het naaste Subject by *sibi*, gevolglyk slaat *sibi* op *filium*, maar zeg ik *ei* voor *sibi*, dan slaat het op den Vader, als het verstaande Subject. — Dit is het nauwkeurig gebruik. Maar, wanneer er geene dubbelzinnigheid plaats heeft, dan pleeg dit *Sui, sibi, se* ontallyke maalen in plaats van *eius, ei, eum* te staan: B. v. *mater rogavit patrem, ut ad se (matrem) veniret (scil. pater).* *Pater rogavit filium, ut sibi (i. e. patri) libros mitteret. Rogavit me, ut ad se venirem.*

II. *Suus, a, um* wordt even dus gebruikt. Het heeft eigenlyk betrekking op het naaste Subject: B. v. *pater amat liberos suos:* integendeel *ego amo hortos eius:* Verders: *pater credit, liberos suos (i. e. patris) esse sanos:* integendeel *ego credo, liberos eius esse aegrotos.* Verders *parentes credunt, liberos suos (hunne eigene) esse doctos:* niet *eorum;* want anders sloeg het niet op *parentes.* Want *eius* en *eorum* slaan op het verder afstaande Subject, gelyk *Caius de Titio credit, eius (Titii) liberos esse indoctos.* Verders: *Pater me rogavit, ut eius (zyne) libros inspicerem, niet suos.* — Evenwel, als er geene dubbelzinnigheid is, dan pleeg *suos* ontallyke maalen voor *eius, eorum* gezet te worden, B. v. *pater me rogavit, ut libros suos inspicerem.* Dus ook: *Milo rogavit Ciceronem ut suam (Milonis) causam ageret.* Zo zegt Cic. *tum Pythius piscatores ad se convocavit, et ab his petivit, ut ante suos (i. e. Pythii) hortulos piscarentur.* En zo spreken de Ouden dikwyls.

Not. Ook word *suus* 1) achter den *Casus obliquus* van het Objectum gezet, gelyk *Patrem sui liberi oderunt:* en 2) geern voor *quisque* gezet, gelyk *Sua cuique fors displicet cet.*

DERDE AFDEELING.

Van de samenvoeging der *Nomina Adiectiva,*
der *Pronomina Adiectiva* en der *Participia* met *Substantiva.*

§. I.

Een *Nomen Adiectivum,* *Pronomen Adiectivum* en *Participium* kan zonder een *Substantivum* niet verstaan wor-

worden: maar dit moet er of bystaan, of wel niet lang te vooren zyn vooraf gegaan. *Not.* Een *Nomen Adiectivum*, *Pronomen adiectivum* en *Participium* staan of als een byvoeglyk woord, gelyk: *liber bonus* een goed boek, *liber meus* myn boek, *liber emtus* het gekogte boek, of als een *Praedicaat*, gelyk *liber est bonus* het boek is goed, *liber est meus* het boek is myn: *liber est emtus* het boek is gekogt.

§. 2.

Wanneer een *Adiectivum*, *Pronomen*, of *Participium*, by een *Substantivum* in dezelfde stelling gezet word, zo, dat beide samen een *Subject* uitmaaken, dan schikt het zich naar het zelve in *Genus*, *Numerus* en *Casus*. Maar staat het niet met het *Substantivum* in dezelfde stelling, dan schikt het zich naar het zelve alleen in *Genus* en *Numerus*: De *Casus* moet door het *Verbum* in de nieuwe stelling beslist worden. B. v.

- 1) In dezelfde stelling, gelyk: *Cicero fuit orator magnus et clarus. Homines mortui debent sepeliri. Vidi multos homines. Fruimur voluptate vera. Vidi hunc hominem. Ubi est pater tuus?*
- 2) Niet in dezelfde stelling, gelyk *Hic est liber meus, ubi habes tuum? scil. librum.* Hier schikt zich tuum naar *liber* alleen in *Genus* en *Numerus*. *Pater mortuus est: eum cras sepeliemus. Tu abundas libris: ego nullos habeo. Tu laudas amicos tuos: ego faveo meis.* Byzonder behooren hier toe: *Qui, Quâlis, Quartus*, gelyk: *Laudo homines, qui virtuti student: Amici mortui sunt, quibus usus sum: Praeclaræ sunt res, quas deus creavit. Libris talibus uteris, quales vix alibi reperiuntur. Caesar tantas res gessit, quantae vix ab alio geri potuerint.*

Not. Doch het kan by geval gebeuren, dat alle deeze *Adiectiva* en *Pronomina* en *Participia* met het *Substantivum* ook in *Casus* overëenkomen, wanneer er naanlyk geen nieuw *Verbum* bykomt, of dat het nieuw *Verbum* denzelfden *Casus* verëischt, gelyk: *Tu habes multos libros, ego paucos. Opus est tibi libris, quibus mihi non opus est. Pater heri mortuus est: is cras sepelietur. Homines laudantur, qui virtuti student. Laudo homines, quos virtus delectat. Tu habes tales libros, quales alii non habent. Caesar tantas res gessit, quantas alius gerere non potuit.*

Aanmerking.

Byzonder is het veelvuldig gebruik van het *Pronom. qui, quae, quod* aan te merken.

- 1) Het schikt zich naar 't voorgaande *Nomen* of ook *Pronomen* in *Genus* en *Numerus*, maar niet in den *Casus*, gelyk *faveo iis, qui virtutem amant: laudo eos, qui virtutem amant: felix est homo, quem deus amat*. Doch dikwyls komt het by geval ook in den *Casus* overëen, gelyk: *faveo iis, quibus tu faves: amo eos, quos tu amas, Felix est homo, qui a deo amatur*. Dit is het gemeenste en meest bekende gebruik.
- 2) Het herhaalt niet zelden het *Substantivum*, daar het betrekking op heeft, B. v. *Caes. B. G. I, 6. Erant omnino duo itinera, quibus itineribus deo exire possent, alwaar itineribus onnodig was. Ibid. 29. ultra eum locum, quo in loco Germani confederant cet.*
- 3) Het neemt het *Substantivum*, naar 't welk het zich behoort te schikken, geern by zich, en word dan een byvoeglyk woord, B. v. in plaats van *narrabo tibi eam rem, quam audiavi*, zegt men: *quam rem audiavi, eam tibi narrabo*: in plaats van *narrabo tibi rem, de qua audiavi*, zegt men: *de qua re audiavi, eam tibi narrabo*. De Ouden spreken geern zo: B. v. *Cic. ad Div. II, 1. §. 6. ut, quam expectationem tui hic concitasti, hanc sustinere possis* in plaats van: *ut hanc (i. e. eam) expectationem cet. Offic. I, 31. ad quas res aptissimi erimus, in iis potissimum elaborabimus* in plaats van: *in iis rebus, ad quas apt. cet.* Moeilyker is *Liv. I, 1. in quem primum egressi sunt locum, Troia vocatur* voor: *Locus, in quem cet. Not.* Even zo gaat het met *quantus, qualis, quot*, B. v. men zegt geern: *quantae res a nemine gestae sunt, tantas Caesar gessit* voor: *tantas res gessit, quantae cet.* Dus ook *Quales libros pauci habent, tales habes* voor *habes tales libros, quales pauci cet.* Zo ook *Quot bella alii vix legerunt, tot Pompeius gessit* voor *Pompeius tot bella gessit, quot alii cet.*
- 4) Het slaat wel op het voorgaande *Substantivum*, maar neemt, ter verklaring, een ander, en wel vermaagschapt, *Substantivum* by zich, dat van het eerste dikwyls in *Genus* en *Numerus* onderscheiden is; B. v. *Cic. ad Div. II, 10. §. 4. cum venissem ad Ananum, qui mons mihi communis est cet.* alwaar *mons* had kunnen wegblyven. *Caes. B. G. I, 10. a Tolosatium finibus absunt, quae civitas est in provincia, voor qui (Tolosates) sunt cet. Sall. Jug. 17. ab ortu solis (habet) declivem latitudinem, quem*

- quem locum Catabathmon incolae appellant. *Ibid.* 36. in ante comitia, quod tempus haud longe aberat cet. *Ibid.* 75. ipse ex flumine, quam proxumam oppido aquam supra diximus. cet. Not. Dus word ook *hic*, *is*, *ille*, *iste* gebruikt.
- 5) Men vind ook, hoewel zelden, dat het zich schikt naar het voorgaande woord niet alleen in 't zelfde Genus en Numerus, maar ook in den Casus, hoewel het volgende Verbum dien niet regeert, gelyk *Cic. ad Div. V*, 14. §. 2. cum scribas at aliquid agas eorum, quorum consuesti, gaudeo voor quibus. Dit is naar den aart der Grieken. Doch men moet de plaatzen hier niet toe brengen, alwaar de Casus van het Verbum, dat men uit het voorgaande er onder verstaan moet, geregeerd word, B. v. *Cic. Or. II*, 45. non facile est perficere, ut irascatur ei, cui tu velis, iudex cet. hier ontbreekt irasci iudicem by cui. *Cic. ad Div. I*, 9. §. 6. magnus animorum factus est motus cum eorum, quorum oportuit, voor quorum oportuit motum fieri.
- 6) Men vind ook, dat zich *qui* niet naar het Genus van het woord, daar het op slaat, maar naar het Genus van het volgende Praedickatum schikt; B. v. *Cic. Sext.* 42. conventicula hominum, quae postea civitates nominatae sunt. *Ibid.* domicilia coniuncta, quas urbes dicimus. *Cic. Leg. I*, 7. animal hoc providum, — plenum rationis, quem vocamus hominem. *Sall.* est locus in Carcere, quod Tullianum appellatur. *Liv.* Brixianque, quod caput gentis erat. Doch dit vind men gemeenlyk alleen a) by de Verba zyn, noemen, ergens voor houden: b) wanneer het Praedickatum terstond achter *qui* gezet word. Hetzelfde geschied somtyds met Substantiva, gelyk *Cic.* non omnis error stultitia est dicenda voor dicendus: *Liv. I*, 1. gens universa Veneti appellati voor appellata.
- 7) Dikwils schikt zich *qui* naar een uitgelaaten, maar gemaklyk te verstaan woord in 't zelfde Genus en Numerus, gelyk: sunt, qui dicant, scilicet homines. Dit is zeer gewoon. Byzonder ontbreekt *is*, *ea*, *id*, wanneer *qui* quae quod in denzelfden Casus daarmede staat, gelyk errat, qui hoc credit; of qui hoc credit, errat, alwaar *is* by errat ontbreekt: dus ook errant, qui hoc credunt; of qui hoc credunt, errant, alwaar *ii* ontbreekt: dus ook: ego amo, quos tu amas, alwaar eos ontbreekt: ego faveo, qui us faves, alwaar *iis* ontbreekt. Ook slaat het op het uitgelatene ego, tu, nos, vos, gelyk: sapiens es, qui hinc absis.
- 8) Somtyds schikt zich *qui* quae quod naar het voorgaand
1
woord

woord alleen in hetzelfde Genus, gelyk Cic. Mil. 4. *si tempus est ullum iure hominis necandi, quae (sc. tempora) multa sunt*, hoedaanigen er veelen zyn.

- 9) Men vind ook plaatzen, alwaar *quae quod* zich naar het voorgaande woord alleen wat den zin betreft, schikt, gevolglyk niet altyd het Genus behoud, B. v. Cic. Catil. II, 10. *quartum genus est — turbulentum, qui iam pridem premuntur: voor quod premitur; by qui* denkt men aan *homines*, dat in het genus ligt. Cic. ad Div. I, 9. §. 34. *illa furia, qui cet.* alwaar Clodius verstaan word. Terent. *ubi illic est scelus (die schelm), qui me perdidit? Sallust. in favorem nobilitatis (i. e. nobilitum) veniret; quorum (nobilium) pars cet.* Byzonder merke men op: Cic. *nostrum consilium laudandum est, qui — noluerim: hier staat qui op nostrum, i. e. meum.* Terent. *omnes laudare fortunas meas, qui gnatum haberem cet.* Cic. *nullis in aliis — sermonibus versatus sum; quae nec possunt scribi, nec scribenda sunt: quae (sc. negotia) voor qui: Neg. testarum suffragiis, quod (sc. negotium) illi ostracisnum vocant.* Sall. *Coniuravere potero — in quibus Catilina.* De qua, quam brevissime potero, dicam: by qua moet men coniuratione denken, het welk in coniuravere ligt. Sall. Jug. 40. *in abundantia earum rerum, quae (voor quas, sc. negotia) prima mortales ducunt.* Harder is Cic. Senect. 3. *Saepe interfui querelis meorum aequalium — — quae C. Salinator — Albinus, homines consulares, deplorare solebant.* Sall. *Vigilias ipse circumire non diffidentia futuri, quae imperavisset voor futuri, quod attinet ad ea, quae imperavisset.*

- 10) *Qui quae quod*, wanneer het staat op meer Substantiva van allerhande genera, byzonder, wanneer zy levenlooze dingen aanduiden, staat gemeenlyk in Neutro plurali, gelyk Cic. Off. III, 5. *voluptas, vita, divitiae, quae quidem contemnere cet.* Sall. Cat. 31. *ex summa laetitia et lascivia, quae diuturna quies pepererat cet.* Cic. Senect. 13. *delectabatur crebro funali et tibicine, quae sibi — sumserat: Men behoest quae alleen door quas res te verklaaren, of negotia daarby te denken. Even zo zet men haec, illa cet. voor hae res, has res cet.*

- 11) Wanneer *qui quae quod* staat op eene geheele gedagten, of stelling, zo staat het Neutrum quod, of ook *id quod*, B. v. *amas virtutem, quod (i. e. te amare virtutem) valde laudo: Terent. in tempore-veni; quod rerum omnium est primum.* Maar staat het op meer gedachten (stellingen), zo staat het Neutrum plurale, gelyk *Amas virtutem, colis parentes: quae valde laudanda sunt.* By quod ontbreekt

negotium, by *quae* ontbreekt *negotia*. Even dus word *hoc*, *id*, *illud*, *istud* en *haec*, *ea*, *illa*, *ista* gebruikt.

- 12) Zonderling, maar zeer gewoonlyk zyn de spreekwyzen: *qui tuus est in me amor: quae tua est humanitas: qua es humanitate* en dergelyke, d. i. naar uwe liefde jegens my, naar uwe menschlievendheid, voor *pro amore tuo*, *qui in me est*, *pro tua humanitate cet.* Cic. *ad Div. VII.* 2. §. 2. *qui meus amor in te est.* Ibid. XIII, 78. *quae tua natura est* naar uwen imborst. Sulp. *in epp.* Cic. *qui illius in te amor fuit.* Dolab. *ibid.* IX, 9. *qua est humanitate Caesar*, naar de menschlievendheid van Caesar.
- 13) *Qui quae quod* staat dikwyls a) voor *ut ego*, *ut tu*, *ut nos*, *ut vos*, *ut is* door alle *Casus* en *Numeri*, gelyk *dignus es*, *qui ameris*, voor *ut tu: dignus sum*, *qui amer* voor *ut ego*: dus ook *mater est digna*, *quae ametur*, of *quam amemus: digni estis*, *qui amemini*; *digni sumus*, *quos* (i. e. *ut nos*) *amatis: dignus es*, *cui credam cet.* b) voor *cum ego*, *cum tu*, *cum nos*, *cum vos*, *cum is* door alle *Casus* en *Numeri*, gelyk: *quid me prodis*, *qui te servaverim?* daar ik u behouden heb?
- 14) De *Ablativus fem. qua* staat dikwyls, zonder dat hy op een voorgaand woord slaat; dan ontbreekt *parte*: en men vertaalt het: daar, of aan dien kant, daar; B. v. Liv. I, 38. *urbem, qua nondum muniterat, cingere parat.* Sall. *Cat.* 57. *sub ipsis radicibus montium confedit, qua illi descensus erat.* Zo staat ook *ea*, *scil. parte*: Sall. *Iug.* 38. *locum hostibus introeundi dedit: eaque Numidae irrupere.*
- 15) *Qui quae quod* kan het *Subjekt* van alle drie de *Perfoonen* uitdrukken, gevolglyk by alle *persoons-uitgangen* gezet worden, gelyk: *non is sum*, *qui glorier*: *non is es*, *qui glorieris*: *non ii sumus*, *qui gloriemur*: *dignus sum*, *qui amer*, *dignus es*, *qui ameris cet.*
- 16) *Qui* staat dikwyls voor *quis*; B. v. *domino navis, qui fit, aperit.*
- 17) Voor *qui quae quod* staat dikwyls *si quis*, *si qua*; *si quid*, *cet.* wanneer er voorwaardelyk, of van eene onzekere zaak gesproken word, gelyk Cic. *Verr.* I, 4. *non istum magis in se scelus concepisse, quam eos, si qui istum — liberarint*, voor *eos, qui istum cet.* *Offic.* I, 41. *fit enim, nescio quomodo, ut magis in aliis cernamus, si quid delinquitur*: voor *id*, *quod delinq.*

§. 3.

De *Pronomina hic*, *iste*, *ille*, *is*, *quis cet.* wanneer zy als *Subjecten* staan, schikken zich geern ten aanzien van het

het *Genus* en *Numerus* naar het *Substantivum*, dat in dezelfde stelling als een *Praedicatum* staat; B. v.

Hic est pater meus dat of deeze is myn Vader, niet *Hoc*: dus ook: *Haec est mater mea* dat of deeze is myne Moeder: *Hi sunt liberi mei* deeze zyn myne Kinderen, dus ook; *ille est pater meus* die is myn Vader; *illa est mater mea*; *illi sunt liberi mei*: dus ook *quis est pater? quae est mater? cet.* wie is de Vader? welk is de Moeder? *Liv. eaque ipsa causa belli fuit* en dat was juist de enz. *Cic. is denique honos mihi videri solet* dat schynt my eerst eene eere enz. *Virg. hic labor est* dat is de moeite.

§. 4.

Sommige *Adiectiva*, en de *Pronomina relativa qui, hic, is cet.* staan wel by een *Substantivum* in gelyke *Genus*, *Numerus* en *Casus*, doch slaan dikwyls niet op hetzelfde, maar op een *Substantivum*, dat er onder verstaat moet worden.

- 1) *Adiectiva*, gelyk *primus*, *ultimus*, *extremus*, *intimus*, *summus*, *medius cet.* B. v. *prima urbs*, voor *prima urbis pars*: *extrema urbs* voor *pars extrema urbis cet.* gelyk *habitare in prima urbe* in het eerste deel der stad woonen: *Cic. in insula extrema* in het uiterste van het Eiland: *Liv. ad primam auroram* by het aanbreeken van den dageraad; Dus zegt men geern: *in medio mari* midden in zee, *in media urbe cet.* Zo ook: *in summa domo*, i. e. *in summa parte domus*.
- 2) *Pronomina*, gelyk: *ea fama* voor *fama eius rei*: *Terent. Andr. I. 1. 27: hac fama impulsus*, i. e. *fama huius rei*.

§. 5.

Men vind ook, dat de Ouden somtyds het *Adiectivum* by het verkeerde *Substantivum* gezet hebben, B. v.

Cic. quod aedificationis tuae consilium mea commendatione nolebam impediri, voor *tuum*: *Liv. I. 9. accusantes violati hospitii foedus* in plaats van *violatum*: *Ibid. I. sed ad maiora initia rerum tucentibus fatis* voor *maiorum*.

§. 6.

De *Adiectiva*, ook de *Pronomina*, worden dikwyls in plaats der *Genitivi* gebruikt, B. v.

Laus aliena i. e. aliorum Cic. ad Div. V, 8. §. 3. Causa regia i. e. regis Ibid. I, 1. Puerili specie dicitur visus i. e. pueri Cic. Divin. II, 22. Senili fuisse prudentia i. e. senis Ibid. Nomen Ascanium i. e. Ascanii Liv. I, 1. Evandrius enfis i. e. Evandri Virg. Aen. X, 394. Dus ook iniuria mea, tua cet. in plaats van mei, tui jegens my enz.

§. 7.

Men vraagt, of by één *Substantivum* twee *Adiectiva* zonder de Koppelwoordjes *et*, *ac cet.* gezet kunnen worden? Hier merke men aan:

1) Wanneer deeze twee *Adiectiva* eene hoedaanigheid aanwyzyn, B. v. groot, klein, lang, schoon, kuisch enz. zo moeten zy door *et*, *ac cet.* verbonden worden, gelyk *longam et latam mensam* niet *longam latam cet.* Behalven in gemoedsbewegingen; B. v. *o rem praeclaram, insignem, admirandam!*

Not. Egter vind men by de Ouden twee zulke *Adiectiva* buiten gemoedsbewegingen zonder de Koppelwoordjes *et*, *ac cet.* B. v. *Nep. Eum. 13 ext. hi militari honesto funere, — humaverunt. Cic. Man. 9. magnis adventiciis auxiliis. Cic. Phil. I, 13. carissimus tuus parvulus filius: Cic. Phil. V, 15. periculosissimum civile bellum: Ibid. bellum acerbissimum civile: Tusc. II, 11. malam domesticam disciplinam.* Misschien komt dit daar van, omdat menig *Adiectivum* reeds zo dikwyls met het *Substantivum* verbonden is, gelyk *civile bellum, domestica disciplina cet.* dat men ze beide voor één woord heeft aangezien.

2) Doch men kan twee *Adiectiva* heel wel zonder *et*, *ac cet.* by een *Substantivum* zetten, wanneer het één eene hoedaanigheid, en het ander een getal, menigte, geringheid, land of plaats aanwyst, of een *Nomen proprium* of *Pronomen* is, gelyk *multi divites parentes: omnes honesti homines: multi romani milites: nulla alia res: hanc rem praeclaram admiror: Mithridaticum bellum magnum.* Ja, in gevalle het één slegts de hoedaanigheid aanwyst, kunnen er drie of meer zonder Koppelwoorden staan, gelyk: *multos magnos Carthaginienses imperatores: hos multos magnos Imperatores cet.* Zo zegt *Cic. ad Div. I, 9. §. 62. nullum meum minimum dictum: en Ibid. VI, 6. §. 24. externos multos claros viros.*

§. 8.

Dikwyls staan *Adiectiva* en *Pronomina* door het
I 3 spraak-

spraakgebruik zonder *substantiva*, gevolglyk *substantive*, B. v.

Mortales de stervelingen, *sc. homines*: *dextra*, *sc. manus*: *Fera*, *sc. bestia*: Dus ook de *Neutra*, gelyk *Omne*, *omnia* alles: *Utile*, *utilia* het nuttige: *Cuncta*, *Pulchra*, *Haec*, *hoc cet.* Zo ook *Meum est*, *tuum*, B. v. *meum est discere cet.* Veelen nemen ook *Adiectiva*, *Participia cet.* by zich, deels als byvoeglyke woorden, gelyk: *familiarissimus meus*, *iusta funebria*, *multa utilia cet.* deels als *Praedicata*, gelyk *honestum est utile*: *multa sunt legenda cet.* Ja veele *Neutra* regeeren zelfs eenen *Genitivus*, gelyk *multum laudis*, *id rei cet.*

§. 9.

Dikwyls staan er *Pronomina* by de *Infinitivi*, als Byvoeglyke woorden, maar meermaals *Adiectiva* als *Praedicata*. B. v.

Scire tuum uw, weeten: *Discere est pulchrum*: *Dulce et decorum est pro patria mori*: *facile est videre*: *meum est discere cet.*

§. 10.

De *Participia* staan somtyds alleen, gevolglyk niet als Byvoeglyke woorden, of *Praedicata*. B. v.

- 1) *Partic. in ns*: gelyk *amantes* de beminrende, minnaars.
- 2) *Nominativus Partic. Perf. passivi Gen. neutr.* by *Livius* zeer dikwyls, B. v. *VII*, 8. *diu non perlitatum tenuerat dictatorem* dat er niet gelukkig geöfferd was, had den *Dictator* te rug gehouden.
- 3) *Ablativus absolutus* van het zelfde *Participium*, B. v. *Liv. tum demum palam facto* nadat bekend geworden was. Ook staan de *Adiectiva* somtyds zo: *Liv. haud cuiquam dubio, opprimi posse*. *Cicero* schynt zo niet te spreken.
- 4) *Neutrum Partic. in dum*, of *Gerundium necessitatis*, gelyk *est scribendum*, *est eundum*.

§. 11.

Ook staat somtyds een *Adiectum* by de naamen der *Letters*, de *Imperativi*, *Adverbia* en andere woorden, die niet gedeclineerd worden, wanneer zy *substantive* staan. B. v.

Mensa est dissyllabum: *triste vale*: *O parvum*, *clarum*
ma. 10.

§. 12.

§. 12.

Eenige Pronomina staan fomtyds overtollig, gelyk:

- 1) Ille by *quidem*, gelyk: *Habeo libros, non illos quidem multos, sed tamen pulchros.* Cicero spreekt geern dus.
- 2) *Hoc, id, illud, istud* staan voor den *Accusativus* met den *Infinitivus* dikwyls overtollig, gelyk: *Hoc (id, illud) credas, me omnia facturum.* Ook *quod* voor *si, nisi*, fomtyds ook *utinam*, als er een *punctum* mede begint: gevolglyk dient het tot eene verbinding, en is dus niet geheel overtollig.

§. 13.

Het Pronomen *is, ea, id* word dikwyls met *et* of *que* by de verklaring van een *Substantivum* in denzelfden *Casus* herhaald, en drukt ons *en vel* uit:

B. v. *habeo multos libros et eos pulchros.* Dus staat ook *nec* voor *et non*: *certa flagitii merces, nec ea parva.* Maar staat het op een *Verbum* of eene geheele stelling, dan staat er *id*, gelyk: *expectabam tuas literas, idque cum multis, Cic.*

§. 14.

Twee *Substantiva* by één *Adiectivum*, Pronomen of *Participium*, als een Byvoeglyk woord.

De Romeinen zetten uit liefde tot de duidlykheid, niet geern by twee door *et* verbonden *Substantiva*, vooräl van verschillende *Genera*, een enkel *Adiectivum*, Pronomen of *Participium* als een byvoeglyk woord, maar herhaalen liever hetzelfde of een dergelyk; of zy verbinden ten minsten de *Substantiva* door een dubbel *et*, B. v.

Habeo multas villas et multos agros: habeo multas villas, non paucos agros: habeo pulchram et domum et villam.

Doch fomtyds verbinden zy ook de beide *Substantiva* met één *et*. Dan staat het byvoeglyk woord of voor het eerste *Substantivum*, of achter het laatste, en schikt zich naar het naastbystaande, B. v.

Habeo multos agros et villas, of villas et agros multos, of multas villas et agros, of agros et villas multas. Dus ook: *habeo chartam et pennam praeclaram, of praeclaram chartam*

sam et pennam; gevolgelyk is het niet goed gezegd: *habeo agros multos et villas*, of *villas multas et agros*. Doch men vind ook plaatzen, daar het achter aanstaande Byvoegelyk woord zich schikt naar het verst-aftaande *Substantivum*, gelyk *Liv. gens est, cui natura corpora animosque magna magis, quam firma, dederit*, byaldien hier *magna* en *firma* niet misfchien *Praedicata* zyn.

§. 15.

Twee (of meer) *Subiecten* by één *Adiectivum*, *Pronomen* of *Participium*, als één *Praedicatum*.

Wanneer de Ouden by twee, of meer *Subiecten* één enkel *Praedicatum* zetten, het zy een *Adiectivum*, *Pronomen* of *Participium*, dan komt het er op aan 1) of de *Subiecten* van gelyke *Genera* zyn, 2) of zy in *Singulari* of in *Plurali* staan.

1) Zyn de *Subiecten* van gelyke *Genera*, dan staat het *Praedicatum* met het *Koppel-Verbum Sum, Fio* (en andere *Verba*, die eenen *Nominativus* regeeren) in *Plurali*, en wel in gelyke *Genus*, gelyk *Pater et Frater sunt sani: charta et penna sunt amissae: Furtum et homicidium sunt turpia (punita)*. *Not.* Doch achter levenlooze *Subiecten* kan het *Praedicatum* met het *Koppel-Verbum Sum cet.* in *Singulari* blyven, wanneer men het by elk *Subiect* in 't byzonder denken kan, B. v. *charta et penna est amissa: Furtum et homicidium est turpe*: doch men herhaalt liever in dit geval *et*, gelyk: *Et charta et penna est amissa: Et furtum et homicidium est turpe*. Ook by *Perfoonen* en andere levendige schepzelen kan het *Praedicatum* met een dubbel *et* volgen: gelyk: *Et pater et frater est sanus*. In plaats van dit dubbel *et* kunnen er ook andere dergelyke dubbele *Koppelwoordjes* staan, gelyk *tum tum, cum tum, non minus quam, aequae ac, non magis quam, non tantum sed etiam cet.* B. v. *Tum charta tum penna est amissa: Cum pater tum frater est sanus, charta aequae ac penna est amissa*. Want na dergelyke dubbele *Koppelwoordjes*, als *et et, tum tum cet.* moet de *Singularis* volgen.

2) Zyn de *Subiecten* van verschillende *Genera* en *Singularis Numeri*, dan staat het *Praedicatum* met het *Koppel-Verbum* eigenlyk in *Plurali*, en schikt zich by levende schepzelen, by onder *Perfoonen*, ten aanzien van het *Genus* naar het *Asyndetivum*, gelyk *Pater et mater sunt sani, mortui*:

By

By leevenlooze dingen staat het in *Neutro*, gelyk: *Ager et domus sunt direpta: calamus et charta sunt amissa*: Doch by levenlooze dingen kan het *Praedicatum* met het *Koppel-Verbum* in *Singulari* blyven; dan schikt het zich ten aanzien van het *Genus* naar het naaste *Subjeet*, gelyk: *ager et domus direpta est*, of *domus et ager direptus est*. Doch hier van wyken af de volgende plaatzen: *Cic. ad Div. X, 25. §. 2. operam tuam, navitatem, animum in rempublicam celebritati praeturae anteponendam censeo. Ibid. ep. 24. §. 3. amor tuus ac iudicium de me utrum — sit allaturus*; alwaar het *Praedicatum* op het verst afstaande *Subjeet* staat: *anteponendum* en *allaturum* zou' beter zyn.

NB. Doch als men de bovengemelde dubbele *Koppelwoordjes* *et et, tum tum cet.* wil gebruiken, dan moet er de *Singularis* staan, en wel in het *Genus* van het naastbystaande *Subjeet*; B. v. *Et ager et domus est amissa*, of *Et domus et ager est amissus*: dit is byzonder in gebruik by leevenlooze dingen.

- 3) Als de *Subjeeten* van verscheiden *Genera* en *Pluralis Numeri* zyn, dan staat het *Praedicatum* met het *Koppel-Verbum* in *Plurali*, en schikt zich a) als het bezielde schepzelen, byzonder *Perfoonen* zyn, ten aanzien van het *Genus* naar het *Masculinum*, gelyk: *Fratres et sorores sunt sani, amandi cet.* b) wanneer het leevenlooze dingen zyn, dan staat het of in *Neutro*, gelyk: *agri et domus sunt direpta*: of schikt zich somtyds naar het laatste *Subjeet*, gelyk: *agri et domus sunt direptae*, of *domus et agri sunt direpti*. Maar zyn er meer dan twee *Subjeeten*, en van drieërlei *Genera*, dan staat alleen het *Neutrum*, gelyk *Cic. Offic. I, 32. regna, imperia, nobilitates, honores, divitiae in casu sita sunt*. Dus is het ook, wanneer de *Subjeeten* tevens van verschillende *Numerus* zyn, gelyk *Sall. Cat. 5. huic — bella intestina, rapinae, discordia civilis grata fuere*, en *c. 20. divitiae, decus, gloria in oculis sita sunt*. Doch het schikt zich ook naar het laatste *Subjeet*, wanneer het in *Plurali* staat, gelyk *Sall. gloria opesque inventae*. c) Als het één *Subjeet* eenen *Perfoon* aanwyst, dan schikt zich het *Praedicatum* somtyds naar hetzelfde, somtyds staat het in *Neutro*, gelyk *Sall. ipsi (Numidae) atque signa militaria obscurati sunt*: en *c. 17. quae loca et nationes — minus frequentata sunt*.

Aanmerkingen.

- 1) Men vind ook, byzonder by *Geschiedschryvers*, dat het *Praedicatum* zich niet naar het *Genus* en *Numerus* van

het *Subjeet*, maar naar deszelfs Denkbeeld schikt. Hiertoe behoort a) *Liv. X, 1. capita (i. e. principes) coniurationis virgis caesi cet.* en meer anderen. b) Byzonder geschied dit by de samenvattende woorden (*Collectiva*), gelyk *pars, quisque, cohors cet.* B. v. *Liv. V, 40. pars per agros dilapsi. Ibid. suam quisque spem — exsequentes. Sall. Jug. 58. magna pars vulnerati.*

- 2) Somtyds volgt op een *Subjeet Singularis Numeri*, dat met een ander *Subjeet* door *cum* verbonden is, het *Praedicatum* in *Plurali*, B. v. *Nep. Demosthenes cum ceteris in exsilium erant expulsi.*

§. 16.

Somtyds schikt zich het *Adiectivum*, als *Praedicatum*, niet naar het *Substantivum*, als zyn *Subjeet*, maar staat in *Neutro*; dan moet men er *negotium* onder verstaan, B. v.

Virg. Triste lupus stabulis is eene droevige zaak. Ovid. Turpe senex miles, turpe senilis amor. Cic. praesertim cum omnium mors sit extremum.

§. 17.

In plaats van *Adiectiva* staan somtyds andere woorden, gelvk:

- 1) Een *Substantivum*, B. v. *victor equus* het overwinnend ros, *Virg.* Dus staat vaak *nemo* voor *nullus*, B. v. *Terent. Eun. III, 5, 1. nemo homo est. Cic. ad Div. III, 5. hominem neminem: Ibid. XII, 27. equiti romano nemini.*
- 2) *Nescio quis, quae, quod* staat dikwyls voor *ignotus, a, um*: B. v. *vidi hominem, nescio quem.*
- 3) Ook staan *Adverbia* in plaats van *Adiectiva* B. v. *sic* zeer dikwyls voor *talis*, B. v. *sic vita hominum est, Cic. Rosc. Am. 30. sic hic est* zo is hy, *Ter. And. V, 4, 16. Harder is heri semper lenitas, Terent. And. I, 2, 1. voor sempiterna.*

§. 18.

Van de *Pronomina hic, ille, iste, isse* merke men aan:

- 1) *Hic* slaat op eene naby zynde zaak of persoon; *ille* op eene verder afstaande; B. v. *cum patre locutus. Hunc interrogavi, niet illum.* Wanneer er daarom van twee zaaken of persoonnen gesproken word, dan staat *ille* op de

cer-

eerste, *hic* op de tweede, B. v. *virtus et doctrina praeclara est: hanc (doctrinam) omnes cupiunt, illam (virt.) contemnunt*: of: *illam contemnunt omnes, hanc cupiunt*. Doch men vind plaatzen, alwaar *hic* op de eerste zaak of persoon, *ille* op de tweede staat. Als er drie zaaken of personen voorkomen, dan neemt men nog *iste*, welk op de middelste staat; B. v. *Marius, Sulla et Caesar feliciter pugnarunt: ille cum Cimbris, iste cum Mithridate, hic cum Pompeio*.

- 2) *Ipse*, wanneer het by andere Pronomina staat, blyft geern als Subject in den Nominativus (behalven, wanneer de Accusativus met den Infinitivus moet staan, dan word het de Accusativus), alſchoon deeze Pronomina in andere Casus staan, gelyk: *mihî ipse faveo*: niet *ipse*: dus ook *me ipse amo*: *tibi ipse faves*: *se ipse amat*: Behalven in tegenſtellingen, B. v. *alios amas, te ipsum odisti*: doch Cicero zegt ook *ad Div. I, 1. in. mihî ipse* by eene tegenſtelling, gelyk dan ook *me ipsum, te ipsum, se ipsum cet.* ook buiten tegenſtelling voorkomt, B. v. Cicero *Nat. D. II. 3. extr. se ipsos diis devoverent*.

§. 19.

De byvoeglyke woorden, zo wel *Adiectiva*, als *Pronomina* en *Participia*, worden dikwyls van hunne *Substantiva* gefcheiden, B. v.

Tuo unius studio. Cic. ad Div. I. 9. §. 28. cum sententiae nostrae magnum in senatu pondus haberent.

Not. Ja ſomtyds staan zy in de volgende ſtelling, gelyk *Cic. Verr. IV, 27. vasa ea, quae pulcherrima apud eum viderat*, en meermaals: *Virg. Aen. X, 381. non replenda est curia verbis, quae tuto tibi magna volant.*

§. 20.

Van de *Adiectiva Numeralia* merke men nog op:

- 1) *Unus* staat a) by de *substantiva plur. numeri* in *Plurali*, gelyk *unae nuptiae*: b) by de *superlativi* om te vergrooten, gelyk *unus doctissimus* de allergeleerdſte.
- 2) Van de *Cardinalia* staat a) beneden honderd of het kleiner getal voor het grooter met *et*, of zonder *et* achter aan, gelyk *septem et triginta, quinquaginta quinque cet.* dus ſpreken goede Schryvers. Doch men vind ook ſomtyds het kleiner getal achter het grooter met *et* gezet, gelyk *quinquaginta et quatuor* by *Plautus* enz. b) Als het

het getal boven de honderd klimt, dan staat het grooter getal met of zonder *et* voor aan, gelyk *centum et septem*: *centum quindecim cet.* Not. Ook omschryven de Dichters somtyds de *Cardinalia* door *Adverbia numeralia*, gelyk *bis sex* voor *duodecim cet.*

- 3) Van de *Ordinalia* staat zonder onderscheid dan het grooter dan het kleiner getal voor aan, met en zonder *et*, gelyk *sexto et vicesimo anno*, *tertius decimus cet.* Doch het getal, dat de honderden uitdrukt, staat eerst, gelyk *septingentesimo sexagesimo quinto.*

Not. By de *Ordinalia* word *quisque* voor *omnis* gezet, om de algemeenheid uittedrukken, B. v. *septimus quisque dies sacris faciendis est destinatus*: *Decimus quemque occidi iussit*: *Tertio quoque mense proficiscitur*: *Millesimus quisque vix ista facere potest.* Maar *quisque* moet altyd achter aan staan. Dit volgen de *superlativi* en *quotus* na, gelyk: *optimus quisque* de beste; *quotus quisque hoc credit?* Hoe veelen gelooven dit?

- 4) De *Distributiva* staan a) eigenlyk, om aan te wyzen, hoe veel aan elk in 't byzonder toekomt, gelyk: *dedit nobis binos libros* hy heeft elk van ons twee Boeken gegeven: b) by de *substantiva*, die alleen in *Plurali* gebruikt worden, staan zy in plaats der *Cardinalia*, gelyk *binæ nuptiæ*, *binæ literæ* twee brieven, *binæ castra cet.* Doch zy staan ook somtyds, inzonderheid by Dichters, by andere *substantiva*, die eenen *Pluralis* hebben.

- 5) *Mille* is in *Singulari* een *Adiectivum*, gelyk *mille homines cet.* Doch somtyds staat het *Substantivum*, gelyk *Nep. Milt. 5. ea mille misit militem.* Maar *millia* is een *substantivum* en beteekent meer duizenden, gelyk *dus millia milium.*

- 6) Het getal, dat boven honderd duizend of duizendmaal duizend gaat, word met de *Adverbia numeralia* vermeerderd, gelyk *decies centum millia*, of *aecies centena millia.*

- 7) In plaats van *millies millena* zeggen de Ouden liever *decies centum* (of *centena*) *millia*: zo ook *vicies centum* (*centena*) *millia* voor *bis millies millena cet.*

- 8) *Decies sestertium* heet by de Ouden tienmaal honderd duizend *Sestertii*, dus ook *vicies sestertium* twintigmaal honderd duizend *Sestertii*: *centies sestertium* honderdmaal honderd duizend *Sestertii*. Om dit te verstaan, merke men op: a) een *Sestertius* is eene munt, en bedraagt ongeveer een schelling: maar een *Sestertium* is eene somme gelds, en bedraagt duizend *Sestertii*. b) By de *Adverbia numeralia* in *ies* is *Sestertium* alzins de Singu-

laris Gen. neutrius. Gevolglyk zou *decies Sestertium* of *H. S.* eigenlyk zo veel zyn als tien duizend *Sestertii*; maar het beteekent tienmaal honderd duizend *Sestertii*. Te weten *centies* is daarby weggelaaten. Het woord *Sestertium* word in alle *Casus* dus gebruikt, B. v. *dos decies sestertii* of *H. S.* van tienmaal honderd duizend *Sestertii*: *Accepi decies sestertium (Accus.)* of *H. S.* Dus ook *emi decies sestertio* of *H. S.*

VIERDE AFDEELING.

Van het gebruik van den *Nominativus*.

Daar is een dubbele *Nominativus*, die wel onderscheiden moet worden; a) de *eerste* staat voor het *Verbum* (in de schikking der Constructie) en is het *onderwerp*, of de *Hoofd-nominativus* (de *Nominativus* van het onderwerp), naar welken het *Verbum* zich schikt. b) De *andere* staat achter het *Verbum* (volgens de woordvoeging) en is de *Nominativus* van het *gezegde* (*Praedicatum*) om dat die het gezegde of wel deszelfs bestemming is. Dewyl zy by de Ouden niet altyd in hun eigenlyke orde staan, zo zyn zy dikwils moeilyk te herkennen en te onderscheiden.

§. I.

Van den *Nominativus* van het Subject, of de *Hoofd-nominativus*.

I. Elk voorstel moet met een *Subject* of *Nominativus* van het *Subject* beginnen; B. v. *pater est doctus*, of *doctus est pater*. In beide stellingen is *pater* het *Subject*. *Virtus nos reddit felices*, of *Felices nos reddit virtus*.

Uitzondering. Dikwils ontbreekt deeze *Nominativus* van het *Subject*.

A) Daar hy gemaklyk te verstaan is, daar laat men hem weg. B. v.

1) De *Nominativi Ego, Tu, Nos, Vos* laat men gemeenlyk weg, gelyk *amo te*; *amamus te cet.*

Not. Doch deeze *Pronomina* moeten er bystaan, a) wanneer er eene nadruk in is, d. i. wanneer zy met eenen *Accent* uitgesproken worden, gelyk *Egone sum?* ben ik het? *Tu fecisti* gy hebt het gedaan, (eu niemand anders):

Nos

Nos Consules desumus Cic. Cat. I, 1. b) By tegenstellingen, gelyk: *Ego sum pauper, tu dives. Frater tuus me amat, tu me odisti. Ego reges eieci, vos tyrannos introducitis.*

- 2) *Ille*, is en andere *Nominativi* worden weggelaten, wanneer zy kort te vooren voorafgegaan, of wel uit den samenhang ligt te verstaan zyn: B. v. *pater te amat et in perpetuum amabit*, voor *et is in perpet cet.* *Locutus sum cum Caio. Rogavit me cet.* Doch wanneer er een nadruk of tegenstelling in deeze *Nominativi* ligt, dan moeten zy er bystaan.

Not. Hard is de volgende uitlating van den *Nominativus Liv. XLV, 20. omnibus sermonibus muneribusque et praesens est cultus Attalus et proficiscentem profecuti sunt: scil. Romani.* En dergelyken komen er meer voor, doch zyn niet na te volgen.

- 3) De *Nominativus* ontbreekt ook in de zeer gewoone zegswyzen *aiunt, dicunt, ferunt*, men zegt, *scil. homines.* Zo vind men ook somtyds *credunt, arbitrantur* men geloofst, *admirantur* men bewondert enz.
- 4) By den uitgang des derden persoons van het *Verbum sum* ontbreekt dikwils de *Nominativus*, wanneer *qui, quae, quod* daarop volgt, gelyk in de volgende zegswyzen: *est, qui dicat, sunt, qui dicant: Fuerunt, qui dicerent cet.* alwaar *homo* (of *aliquis*) en *homines* (of *nonnulli*) ontbreekt.
- 5) Dikwils ontbreekt *is, ea, id*, wanneer *qui, quae, quod* daar op volgt, of voorgaat, gelyk: *felix est, qui deum amat: Qui deum amat, felix est. Errant, qui hoc credunt: Qui hoc credunt, errant.*

B) By zekere *Verba* ontbreekt altyd een *Nominativus*, en er kan geen onder verstaan worden. gelyk:

- 1) By den uitgang van den derden persoon van het *Singularis* der *passiva* van de *Verba*, die geen *Accusativus* regeeren, gelyk: *parcitur mihi* ik word verschoond, *parcitur tibi, fratri, nobis, vobis cet.* *Parcebatur mihi, fratri cet.* Dus ook *persuadetur mihi, tibi, patri, nobis cet.* ik, gy, de vader, wy worden overtuigd enz. *Persuasum est mihi, tibi cet.* en dus door alle *Tempora.*
- 2) By het *Neutrum Particip. Fut. passivi*, wanneer het onpersooneel staat, en het *Gerundium necessitatis* genoemd word, gelyk *est eundum* of *eundum est* er moet gegaan worden, of men moet gaan; dus ook *scribendum est, erat, fuit cet.* *Not.* Dit *Gerundium* is altyd het gezegde: weshalven de regte schikking is *est eundum, est scribendum*, en niet *eundum est cet.*

3) By

3) By de onpersoneele *Verba* met een *Activen* uitgang, gelyk *poenitet*, *pudet*, *miseret*, *taedet*, ook *ningit*, *tonat*, *pluit*, *decet*, *oportet*, *piget* *et.* waar toe ook *interest* en *refert* behooren. B. v. *Poenitet me* ik heb berouw, *pudet me* ik schaame my, *taedet te* het verdriet u, *decet nos* het betaamt ons, *oportet patrem scribere* de vader moet schryven enz. : *interest patris*, *refert mea*, daar ligt den vader, daar ligt my aan gelegen.

Not. Egter vind men ook *decet* met den *Nominativus*, gelyk *forma viros neglecta decet* : *ea decent* : dus ook somtyds *oportet*, *pudent*, *pudeo*, ook *conditio me poenitet*, *miseret ipse sui et.*

C) De *Nominativus* ontbreekt in de zegswyze *venit mihi in mentem rei*, *diei*, *temporis et.* alwaar de *Genitivus* fraat in plaats van den *Nominativus*. Want men kan even zo wel zeggen : *venit mihi in mentem res*, *dies*, *tempus et.* Men gelooft, dat deeze *Genitivus* geregeerd word van het uitgelaaten' *negotium* : en *negotium rei*, *diei*, *temporis* zal zo veel zyn, als *res*, *dies*, *tempus et.*

D) In plaats van deezen *Nominativus* vind men ook eenen *Accusativus*, byzonder, wanneer *qui* of *quis* volgt; B. v. *Terent. Eun. IV*, 3. 11. *Eunuchum, quem dedisti nobis, quantas dedit turbas*: *Virg. Aen. I*, 577. *Urben, quam statuo, vestra est*; alwaar de *Accusativus* door *quod attinet ad* verklaard kan worden. Maar dikwils word hy van het volgende *Verbum* geregeerd, gelyk *Caes. B. G. I*, 39. *rem frumentariam, ut satis commode supportari posset, timere dicebant.* *Coel. in Epp. Cic. nosti Marcellum, quam tardus sit*: *Terent. scin me. in quibus sim gaudiis.*

E) Somtyds moet de *Nominativus* uit het voorgaande genomen, somtyds uit het volgende gegist worden; a) uit het voorgaande, gelyk *scin me, in quibus sim gaudiis Ter.* voor *scin, in quibus ego sim et.* *Nosti Marcellum, quam tardus sit Coel. ad Cic. VIII*, 10. dus ook *Liv. et, in quem — egressi sunt locum, Troia vocatur* voor *hic Troia vocatur.* b) Uit het volgende *Liv. I*, 14 *vastatur agri, quod inter urbem ac Fidenas est* voor *id agri, quod et.*

Men merke nog aan by den *Nominativus* van het Subject:

1) Somtyds staan er by de Ouden meer dan één *Nominativus* van het Subject, van welke de één het geheel, de ander een deel aanwyst: *Liv. XXX*, 24. *Onerariae, pars maxi-*

maxima ad Aegimurum — aliae adversus urbem — delatae sunt voor *Onerariarum*. Men kan het ook aanzien als eene *Appositie*, en het is hier boven ook onder deezen naam bygebragt.

- 2) Voor *qui quae quod* staat dikwils, wanneer voorwaardelyk gesproken word, *si quis, si qua, si quid cet.* Daar dan *is ea id* voorgeat, volgt of ontbreekt. B. v. *Cic. Verr. V, 25. iste — si qui senes aut deformes erant, eos in hostium numero ducit* voor *qui senes cet.* *Cic. ad Div. IX, 11. non tam id laboro, ut, si qui mihi obtrectent, a te refutentur.*
- 3) De *Pluralis* van *qui, quae, quod*, wanneer hy, als een Subject, het *Praedicatum pauci* of *multi* achter zich heeft, staat altyd in den *Nominativus*, alhoewel wy den *Genitivus* in onze moedertaal aannemen, gelyk *cave inimicos, qui multi sunt* waarvan er veelen zyn: dus ook: *amici, qui pauci sunt*. Maar wanneer *pauci* en *multi* staan als een deel van *qui*, dan word *qui* in *quorum* veranderd, gelyk *amici, quarum pauci, (multi) adhuc vivunt*, van welken enz. Dus is ook *quot estis* en *quot sunt vestrum, quot sunt homines* en *quot sunt hominum* onderscheiden; ziet hier na II, 3.
- 4) *Ipse* blyft by *Pronomina personalia* geern in den *Nominativus*, gelyk *mihi ipse, me ipse, tibi ipse, sibi ipse cet.* niet *mihi ipsi cet.* behalven in tegenstellingen. Zie hier voor *Afd. 3. §. 18.*

II. Het Subject of de *Nominativus* van het Subject verëischt het *Verbum* in den perfoons-uitgang, die hem toekomt. Te weten in *Singulari* volgt op *ego* de eerste, op *tu* de tweede, op de overige *Nominativi* de derde perfoons-uitgang: Dus in *Plurali* op *Nos* de eerste, op *Vos* de tweede, op de overige *Nominativi* de derde: B. v. *ego amo, tu doces, pater legit: Nos amamus Vos docetis, parentes legunt.*

Not. 1) Deeze perfoons-uitgangen volgen ook, alhoewel de genoemde *Nominativi* van het Subject (Perfoonen) soms ontbreeken, B. v. *amo, doces, amamus, amatis: qui hoc credunt, (ii) errant.*

- 2) *Qui quae quod* bekleed alle perfoonen, en kan derhalven alle perfoons-uitgangen aanneemen: B. v. *ego, qui te pro amico habui, erravi. Tu, qui literas attas, felix es. Vos, qui virtutem odistis, estis infelices. Nos, qui virtutem amamus, sumus felices.* Dus ook *dignus sum, qui amer: dignus es, qui ameris: digni sumus, qui amemur cet.* Dus ook
non

non is sum, qui glorier: non is es, qui velis cet. non ii sumus, qui gloriemur cet.

3) *Quot*, wanneer het naar het gantsche getal vraagt, heeft alle perfoons-uitgangen van den *Pluralis* by zich: B. v. *quot sumus* hoe veelen zyn wy? (saamen genomen), niet *nostrum*: dus ook *quot estis* hoe veelen zyt gy? *quot sunt illi homines*: Zo is het ook met het. antwoord: *nos sumus decem* wy zyn tien: *vos estis viginti: illi sunt centum*. Iet anders is *quot sunt nostrum, vestrum, illorum?* *nostrum sunt decem cet.* dan drukt het alleen een deel uit: hoe veel zyn er onder ons? ulieden enz. onder ons zyn er tien.

4) De *Nominativus* van het Subject staat niet alleen voor het *Verbum finitum*, d. i. voor dat deel van het *Verbum*, het welk perfoons-uitgangen heeft; gevolgelyk voor den *Indicativus* en *Coniunctivus*, maar ook ontallyke keeren voor het *Imperfectum Infinitivi*: doch alleen in verhaalen. B. v. *Ego currere* ik liep, *Caesar proficisci* vertrok enz. *Caes. Caesar Aeduos frumentum flagitare. Sall. pauci ex amicis auxilio esse. Cic. Verr. II, 76. haerere homo, versari, rubere. Virg. nos pavidi trepidare metu.* Men noemt het den verhaalenden *Infinitivus* (*infinitivus narratorius*, niet, zo als veelen, *historicus*). Men geloof, dat hy van het *Verbum coepi* geregeerd word. Doch dit past niet altyd, B. v. *Sall. Iug. 92. milites neque pro opere consistere — neque — sine periculo administrare cet.* alwaar eer *potuerunt*, dan *coeperunt*, te verstaan zou zyn. *Mischien* hebben er de Ouden geheel geen *Verbum* by gedacht. Ook staat er somtyds *cum* voor, gelyk *Sall. cum tamen barbari nihil remittere cet.*

III. De *Nominativus* van het Subject veröischt ook achter zich het *Verbum* in gelyke *Numerus*: B. v. *litterae sunt scriptae* de Brief is geschreeven: *Nuptiae sunt factae cet.*

Not. Achter de samenvattende woorden (*Collectiva*), gelyk *pars, multitudo cet.* volgt dikwils by de Ouden het *Verbum* in *Plurali*, omdat zy op het denkbeeld zagen, gelyk: *Liv. pars maior receperunt sese. Sall. pleraque nobilitas (i. e. nobiles) — credebant. Virg. pars epulis onerant mensas et plena reponunt pocula. Plaut. quid huc tantum hominum incedunt?* zo veel menschen? Men kan hier ook toe brengen de *Substantiva*, die met *cum* verbonden worden, gelyk *dux cum principibus capiuntur cet.*

2) Men vind ook plaatzen, daar het *Verbum* zich niet schikt naar het Subject of den *Nominativus* van het Subject,

maar naar het Praedicatum, het welk eigenlyk eene fout is, die denklyk veroorzaakt is door het Praedicaat vooraan te zetten; B. v. *Ter. Amantium irae amoris integratio est* voor *sunt*: *Ovid. Art. III, 222. Vestes, quas geritis, sordida lana fuit.*

- 3) Men vind ook plaatzen, alwaar het *Verbum* zich niet schikt naar den Hoofd-nominativus of het Subject, maar naar de verklaringswoorden, die er by gevonden worden (appositie), gelyk *Plin. H. N. XXXI, 2. Tungri, civitas Galliae, fontem habet insignem* voor *habent*. Cicero en zyne tydgenooten doen dit niet ligt. Egter is de volgende plaats van hem op te merken *Off. I, 41. Ut pictores et ii, qui signa fabricantur, et vero etiam poetae suum quisque opus a vulgo considerari vult* voor *volunt*: Hier heeft *quisque* de schuld van.

IV. Het Subject of de Nominativus van 't Subject verëischt ook achter zich het Praedicaat of den Nominativus van het Predicaat in gelyke *Numerus* en *Genus*. Zie hier van beneden §. 2. n. II. en III.

V. Het Subject (de Nominativus van 't Subject) is

- 1) Gemeenlyk een *Substantivum*, gelyk: *pater docet: filii discunt.*
- 2) Dikwils een *Adjectivum*, gelyk: *multi credunt: honesta sunt sequenda.*
- 3) Dikwils een *Pronomen*, gelyk: *ille fecit: hoc est bonum cet.*
- 4) Dikwils een *Infinitivus* a) zonder *Casus*, gelyk: *errare est humanum: discere est suave*: Hier toe behooren inzonderheid de volgende voorbeelden, alwaat de *Infinitivus* als Subject, achter aan itaat; *meum est discere: patris est docere: venit mihi in mentem vereri cet.* b) met zynen *Casus*, ook alles, wat daar toe behoort, gelyk: *vacare culpa magnum est solatium: Didicisse fideliter artes emollit mores nec finit esse feros.* Dus ook *Boni pastoris est tondere pecus, non deglubere: Patris est alere liberos.*
- 5) Dikwils eene gheele stelling: gelyk a) de *Accusativus* met den *Infinitivus*, gelyk: *Te non istud audisse mirum est: Cic. facinus est vinciri civem romanum.* b) Hier toe schynen ook de stellingen met *ut* te behooren, gelyk *necessè est, ut homo moriatur. Accidit, ut pater moretur.*
- 6) Ook het *Participium Nrut. generis* by Livius, gelyk *VII, 8 diu non perlitatum tenuerat dictatorem. XXVIII, 26 cum ab obviis auditum, postero die omnem exercitum proficisci, non modo omni metu-liberaret eos cet.*

7) Som-

- 7) Somtyds *Adverbia*, gelyk *iam clarum mane fenestras intrat. Perf.*
- 8) Ook somtyds andere woorden, wanneer men niet op derzelve beteekenis ziet, gelyk: *amo est activum: amor est passivum: mus est monosyllabum cet.*

VI. Twee of meer Subjecten (of *Nominativi* van het Subject) *Singul. Numeri* verëischen het *Verbum* achter zich in *Plurali*, gelyk: *pater et mater adhuc vivunt: charta et penna sunt amissae*, inzonderheid wanneer een Subject in *Plurali* staat, gelyk: *vita, mors, divitiae, paupertas omnes homines — permovent. Cic.*

- Not. 1) By levenlooze dingen volgt ontallyke keeren de *Singularis* van het *Verbum*, gelyk *charta et penna amissa est. Mens et ratio et consilium in senibus est; Cic. Tempus necessitasque postulat, Cic. Not.* Ook gebeurt het soms, wanneer onder veele Subjecten één in *Plurali* is, indien het maar niet op het laatst staat; *Liv. I. 47. Dii te penates patriique et patris imago et domus regia et in domo regale solium et nomen Tarquinius creat vocatque regem.*
- 2) Een samenvattend woord (*Collectivum*), gelyk *pars, quisque cet.* heeft by de Ouden somtyds achter zich het *Verbum* in *Plurali*, B. v. *turba ruunt: pars caeduntur.* Zie boven n. III, 1.
 - 3) Achter een Subject *Sing. Numeri*, dat met een ander door *cum* verbonden is, vind men ook somtyds het *Verbum* in *Plurali*: *Liv. XXI, 60. dux cum aliquot principibus capiuntur voor capitur. Sall. Jug. 101. Bocchus cum pedibus — aciem invadunt. Nep. Phoc. 2. Demosthenes cum ceteris — erant expulsi.*
 - 4) Eene byzondere plaats is *Liv. I, 32.* Hier spreekt de *Fetialis: Ego populusque Romanus — bellum indico.*

VII. Als er twee (of meer) *Nominativi* van 't Subject van onderscheiden spraakkundige personen (*ego, tu, pater cet.* voor het *Verbum* gaan, dan schikt zich de *Pluralis* van het *Verbum* ten aanzien van den persoonsuitgang naar den waardigsten, d. i. de eerste persoon (*ego*) heeft den voorrang boven den tweeden (*tu*), de tweede boven den derden. B. v.

Ego et tu sumus felices, of Tu et ego sumus cet. Ego et pater profecti sumus. Si tu et Tullia valetis Cic.

Not. Doch dit geldt alleen, wanneer de geheele stelling aan de beide Subjecten gemeen is. Als dit niet zo is, d. i. als er by elk Subject nog een byzonder woord staat, B. v. een *Adverbium*, een *Accusativus* enz. dan

schikt zich het *Verbum* enkel naar het naaste Subject ten aanzien van het *Numerus* en den perfoons-uitgang, B. v. *Ego misere, tu feliciter vivis, of Ego misere vivo, tu feliciter.* Hier zou *vivimus* verkeerd zyn. Dus ook: *Ego multos habeo libros, frater paucos, of Ego multos libros, frater paucos habet: niet habemus.*

VIII. Achter twee Subjecten *numeri singul.* staat het Praedicaat in *Plurali*, en schikt zich by bezielde wezens, als de *genera* verscheiden zyn, naar het *Masculinum*, maar by levenlooze dingen staat het in *Neutro*, of schikt zich naar het naaste, of kan ook met het *Verbum* in *Singulari* staan. Zie boven *Afd. III. §. 15.*

§. 2.

Van den *Nominativus* van het Praedicaat.

I. Achter sommige *Verba* staat ook een *Nominativus*, die het *Praedicatum* uitdrukt, en daarom de *Nominativus* van het *Praedicatum* heet. Dit zyn enkel *Verba*, die zyn of worden beteekenen, of dit zyn of worden in zich bevatten. Te weten:

- 1) *Sun* en *forem*: B. v. *Deus est iustus: Tu fores felicitior, si esses doctior.* Dus ook *Ira furor brevis est.*
- 2) *Manco*: B. v. *Deus manet iustus.*
- 3) *Fio* worden, gemaakt worden: *existo, evado* worden: *reddor* gemaakt worden, (tot ict) B. v. *Non omnes homines fiunt docti. Non omnes redduntur felices. Nep. postquam ephebus factus est. Cic. ego huic causae patronus extiti: Cic. perfectus Epicureus evaserat.*
- 4) De *Passiva*, welke beteekenen genoemd of benoemd, betiteld worden. Dergelyken zyn a) *nominor, vocor, dicor*, en de meer zeldzaame *nuncupor, usurpor, perhibeor* ik word genoemd, heete, B. v. *Tu vocaris (nominaris) Carolus. Cic. Laelius is, qui sapiens usurpatur. Plaut. Mercurius, Iovis qui nuntius perhibetur.* b) *Appellor*, ik word toegenaamd, betiteld, bekom den bynaam, B. v. *Alexander, qui Magnus appellatur: Deiotarus appellatus est rex.* Hier toe behoort ook *salutor* en *audio*, welke, hoewel zelden, by de Dichters staan voor *appellor*, B. v. *Hor. cur ego poeta salutor? Hor. rexque paterque audisti coram.*
- 5) De *Passiva*, welke beteekenen, tot een ambt verkoozen, benoemd; of (naar de Romeinsche manier) uitgeroepen worden. Zodanigen zyn B. v. *legor, eligor designor*
ik

ik word verkooren, (B. v. tot *Consul*). *Renuntior* ik word uitgeroepen, (B. v. als *Consul*); gelyk, *Cicero creatus est consul: designatus est praetor; renuntiatus est consul.*

Not. De *Activa* van alle tot hier tot bygebragte *Passiva* regeeren op gelyke wyze eenen dubbelen *Accusativus*, gelyk: *Reddidi te felicem: Romani Ciceronem creaverunt consulem: Vocant me Carolum cet.*

6) De *Passiva*, die beteekenen, voor iet gehouden, bevonden, erkend worden, of schynen, gelyk *credor, existimor, putor, habeor, iudicor, numeror, videor, cognoscor, deprehendor, invenior, reperior cet.* B. v. *Pater tuus creditur (existimatur, habetur) doctus: Frater videtur astutus. Socrates inventus (reperitus) est innocens. Soror tua indicatur docta.* Maar by alle deeze *Passiva* (uitgezonderd *habeor*) ontbreekt *esse*, en hier van word eigenlyk de *Nominativus* geregeerd; gelyk *Pater creditur (esse) doctus: Frater videtur (esse) astutus cet.* gelyk dan dit *esse* er zeer dikwils bystaat.

Not. Ook de *Activa* deczer *Passiva* hebben eenen dubbelen *Accusativus* by zich, gelyk: *habeo (credo, puto, existimo) te doctum: Invenerunt patrem fortem* als dapper enz. Doch hier word insgelyks (behalven by *habeo*) *esse* verstaan; gelyk het er dan ook dikwils bystaat, gelyk *Credo, te esse doctum: Iudico, patrem esse sapientem cet.*

II. Het Praedicaat schikt zich benevens het koppel-*Verbum* naar het Subject ten aanzien van het *Numerus*. B. v. *homo est mortalis: homines sunt mortales: bona sunt praesferenda malis.* Behalven, daar in het Praedicaat geen *Pluralis* te denken is, B. v. *mali cives sunt (vocantur) sentina reipublicae: aedificia coniuncta vocantur urbs.*

Not. De samenvattende woorden (*Collectiva*) hebben soms het Praedicaat in *Plurali*, gelyk *pars in crucem acti, pars bestis obiecti (sunt) Sall.* Hetzelfde geschied ook somtyds achter een Subject *Singul. Numeri*, wanneer het met een ander door *cum* verbonden word, gelyk *Nep. Demosthenes cum ceteris — erant expulsi.* Zie kort hier voor onder n. V. en boven *Afd. 3. §. 17.* Dat achter twee Subjecten het Praedicaat in *Plurali*, of ook in zekere gevallen, in *Singulari* staat, daar van zie boven *Afd. 3. §. 15.*

III. Het Praedicaat, wanneer het een *Adiectivum*, *Pronomen* of *Participium* is, schikt zich in het *Genus*

naar het Subject; B. v. *pater est doctus: mater est mortua: hae vestes sunt nostrae.*

Not. Ook wanneer het een *Substantivum* is, doet het dit, zo het mooglyk is, B. v. *aquila est regina*, niet *rex: usus est dicendi magister: exercitatio est optima magistra*. Doch dikwils is het niet mooglyk, B. v. *pecunia est auctor multorum malorum*. Zie hier van boven *Afd. I. §. 2.* Dat het *Praedicaat*, wanneer het by twee of meer Subjecten van onderscheiden *Genera* gezet word, zich deels naar het Subject *gen. masculini*, deels naar het naaste Subject schikt, maar ook deels in *Neutro* staat, daar van zie boven *Afd. 3. §. 15.*

IV. Ook staat er achter andere *Verba* een *Nominativus*, die wel niet het *Praedicaat*, maar eene hoedaanigheid, nadere bepaaling, of aart en wyze van het *Praedicaat*, dat in het *Verbum* ligt, uitdrukt, en eenigermate eene *Appositie* is, waar by men *tanquam* verstaan kan: B. v.

*Virg. apparet liquido sublimis in aere Nifus. Cic. a parentibus parvus sum procreatus; a vobis natus sum consularis. Cic. Mur. 6. nemo fere saltat sobrius cet. Cic. venit in decemprimis legatus in castra Capito. Liv. capite arma frequentes. Cic. carus omnibus expectatusque venies. Virg. cum corpora — resupinus frangeret. Sall. Jug. 14. laeti pacem agitabamus. Zo zegt men: cecidit pronus. Hier toe behooren veele *Adiectiva*, die in plaats der *Adverbia* staan, gelyk *primus, ultimus, solus, en unus cet.* voor *primum, ultimum, solum cet.* gelyk *pater primus dixit: frater discessit ultimus: ego remansi solus: insgelyks de Poëtische, gelyk nocturnus, matutinus, vespertinus* voor *noctu, mane, vesperi: Virg. lupus — nocturnus obambulat. Aeneas se matutinus agebat.**

V. *Opus* van *node*, *nodig*, *dienstig*, staat als een *Praedicaat* by het *Verbum sum*, en heeft de persoon, die iet nodig heeft, in den *Dativus*, en de zaak, die by van *node* heeft, in den *Nominativus* of *Ablativus*.

B. v. *liber mihi opus est*, of *opus est mihi libro*: vorders *libri mihi opus sunt*, of *opus est mihi libris. Not.* Wanneer de zaak in den *Nominativus* staat, dan schikt zich het *Verbum* daar naar, en staat dus dan in *Singulari*, dan in *Plurali*; maar staat zy in den *Ablativus*, dan blyft het *Verbum* altyd in *Singulari*.

Aanmerkingen.

- 1) In plaats van den *Nominativus* of *Ablativus* der zaak, staat ook de *Infinitivus*, ook de *Accusativus* met den *Infinitivus*, ook *ut*, gelyk: *Non opus est affirmare: nihil opus est, te expectare: opus est, ut lavem.* Plaut.
- 2) Ook vind men *opus* met eenen *Genitivus* der zaak, B. v. *Liv. XXII, 51. ad consilium pensandum temporis opus esse.* Men haalt ook aan *Planc. ad Cic. in Epp. Cic. ad Div. X, 8. sed aliquantum nobis temporis et magni laboris et multae impensae opus fuerunt.* Maar mischien moet daar *labores* gelezen worden. Hier toe moet men die plaatzen niet brengen, daar *opus* het werk, de zaak beteekent, of schynt te beteekenen, gelyk *Ovid. Art. II, 14. Casus inest illic: hic erit artis opus.*
- 3) Ook vind men *opus* met eenen *Accusativus* der zaak by zich, B. v. *quid isti suppositum puerum opus est?* Plaut. *Truc. I, 5, 7.* Dus ook *Ibid. V. 10. puero opus est cibum.* Men vind ook, B. v. *quid opus est mihi vita, en si quid est, quod opera mea opus sit vobis:* Doch dat is geen *Accusativus* der nodige zaak; daar ontbreekt *ad*. Maar zonderling is *opus* by *facto*. B. v. *quaeritur, quid facto opus sit, Nep. Eum. 9.* dus ook *quod facto est opus.* Hier vraagt men, of het de *Nominativus* of *Accusativus* is. Indien het eerste, dan zou *facto* zyn, ten aanzien van het doen, maar indien het laatste, dan moest het van *facto* (voor *factu*) geregeerd worden.

VI. *Ufus* (*subst.*) van *node*, *nodig*, komt by Dichters en Comediën-schryvers voor, en heeft, even als *opus*, den persoon, die nodig heeft, in den *Dativus*, en de zaak in den *Ablativus*, gelyk: *Virg. nunc viribus usus.* Ook gelooft men, dat de *Nominativus* der zaak itaat, *Plaut. Curcul. III. 13. usus est pecunia.* Doch dit kan ook de *Ablativus* zyn.

V Y F D E A F D E E L I N G.

Van het gebruik van den *Genitivus*.

De *Genitivus* staat 1) achter *Substantiva*, 2) achter *Adiectiva* en *Pronomina*, 3) achter *Verba*, 4) achter *Adverbia*, 5) achter *Praepositiën* en *Interjectiën*.

§. I.

Van den Genitivus achter Substantiva.

De Genitivus word geern van een Substantivum geregeerd; gemeenlyk op de vraag *wiens?* of ook dikwils *waarvan?* *waarnaar?* enz. Dit geschied,

I. Wanneer de Genitivus een doen aanwyst, en gevolglyk active staat.

Hierby vraagt men gemeenlyk *wiens?* gelyk *peccatum hominis* van den mensch: *victoria Caesaris*: *Orationes Ciceronis*: *pugna militum*: *facta virorum fortium*: *Sermo Furnii*. Hier toe behoort ook *Vulnus Ulyffis*, i. e. die *Ulyffes* gemaakt heeft *Virg. Aen. II. 436*.

II. Wanneer de Genitivus eene bezitting of een hebben aanwyst, gevolglyk possessive staat. Ook hier word gemeenlyk gevraagd: *wiens?* gelyk: *liber patris*: *vestes matris*: *filius Ciceronis*: *fides nuntii*: *odium patris*: *amor matris*: *virtus hominis*. Hier toe behoort ook *res rationum Cic. Verr. I, 14. i. e.* dingen, die de rekening in zich bevat, berekende dingen.

Not. By deeze twee gevallen (onder I en II) vind geen Genitivus der Pronomina *ego*, *tu*, *sui*, *nos*, *vos* plaats; maar hier moeten de Possessiva *meus*, *tuus*, *nofter*, *vester* staan. B. v. *peccatum meum* myne zonde, niet *mei*: dus ook *factum tuum*, *nostrum cet.* *Vestis mea*, *tua cet.* *Amor meus*, *tuus cet.* (*Amor mei*, dus ook *odium mei*, *tui cet.* beteekent geheel iet anders Zie n. III. A.)

Egter vind men somtyds de Genitivi *mei*, *tui*, *sui*, *cet.* voor *meus*, *tuus*, *suius cet.* doch dit geschied gemeenlyk alleen, wanneer er nog een Genitivus bystaat, B. v. *Cic. ad Div. II, 6. ext. cum autem tui unius studio me adsequi posse confido.* *Plaut. Pseud. I, 1. 3. duorum labori — hominum parvissem libens, mei, te rogandi, et tui, respondendi mihi.* *Suet. Caes. 30. expectationem, quam de adventu sui fecerat voor suo.* Dus staat ook *vestrum* *Plaut. Men. V, 8, 56. vestrum patri fui quot eratis?* *Sall. Cat. 33. §. 3. saepe maiores vestrum cet.* volgens de Uitgaave van *Korte*.

III. Wanneer de Genitivus obiective staat, dat is, den persoon of de zaak, op wien de handeling overgaat, b teekent; dan word hy in het Nederduitsch gemeen-

meenlyk door eene Praepositie uitgedrukt. Zodaanige Genitivi zyn

1) *Mei, tui, fui, nostri, vestri* (van *Ego* en *tu*): B. v. *amor mei, tui, fui, nostri, vestri* de liefde tot my, u, zich, ons, ulieden; Dus ook *odium mei, tui cet.* de haat tegen my, u enz. *Desiderium mei, tui, fui cet.* het verlangen naar my, u enz. *studium mei, tui cet.* de genegenheid jegens my, enz. Zo moet men altyd spreken, en niet *amor meus, tuus cet.* Not. En nogthans staan sointyds daar voor de *Pronomina Possessiva meus, tuus, suus, noster, vester*, B. v. *iniuria mea* het onrecht tegen my, *Sall. Jug. 14*: dus ook *iniuria sua* tegen hem, *Ib. Cat. 51*. Dus ook *observantia tua* eerbied jegens u, *Planc. ad Cic. in Epp. Cic. ad Div. X, 24. negligentia tua* nalaatigheid jegens u *Terent. Heaut. II, 2, 26; odium tuum* tegen u, voor *tui, Ibid.*

Not. In plaats van *mei, tui cet.* kan men ook even goed zeggen *in me, adversus me, erga me*, als *amor erga (in) me: odium in (adversus) me cet.*

2) Ook doen dit de Genitivi der Substantiva en *Pronomina relativa*, gelyk *hic, ille, is, iste, qui, idem cet.* B. v. *amor dei* jegens God: *odium patris* jegens den vader: *timor illius* vreeze voor hem: *memoria fratris* aan den broeder: *cura liberorum* voor de kinderen: *studium rei* yver voor de zaak: *desiderium patris* naar den vader: *notitia rei* kennis van de zaak: *iniuria patris* jegens den vader: *spes salutis* ter redding: *potestas rei* gelegenheid tot eene zaak enz. welke zeer gewoon zyn. Daar zyn ook moeilyker, gelyk: *ira belli, i. e. propter bellum: iudicium Verris* geregtelyk onderzoek omtrent *Verris: comitia praetorum, i. e. daar in Praetoren verkooren worden: proditio hominis* jegens iemand: *negligentia deum, i. e. erga deos cet.*

Not. Doch deeze Genitivi mogen er niet staan, als er eene dubbelzinnigheid te vreezen is. Want zy konden ook *active* verstaan worden, B. v. *amor dei* de liefde Gods: *odium patris* des Vaders. Gevolglyk moet men den samenhang raadplegen. Als er eene dubbelzinnigheid te vreezen is, dan zet men liever *erga, in cet.* gelyk *amor in deum cet.*

IV. De Genitivus word ook van sommige Substantiva geregeerd, die zulks niet schynen te zyn; zodaanigen zyn *instar, nihil*, en de *Ablativi causa, gratia, ergo.*

- 1) *Instar*, gelyk *amo te instar patris* als een vader: *Virg. instar montis equum aedificant: jcil. ad.* Somtyds schynt het de *Nominativus* te zyn, gelyk *Cic. Plato mihi unus instar est omnium millium.*
- 2) *Nihil*, gelyk *Nihil pecuniae* geen geld: *nihil librorum.* Dus ook *nihil pulchri, mali cet.* niets fraais enz. Doch men vind ook *nihil* met het volgende *Adjectivum* in gelyken *Casus*, B. v. *nihil reconditum, nihil expectatum Cic. Orat. I, 31. Natura solitarium nihil amat Cic. Amic. 23 extr.* en meermaalen.
- 3) *Causa en gratia* om, van wegen, gelyk *patris causa, huius rei causa* of *gratia cet.* Men zet het ook geern by de *Pronomina possessiva*, gelyk *mea causa* mynentwegen, *tua, sua, nostra, vestra causa* uwentwegen enz. Dus ook *mea gratia, tua, sua, nostra, vestra gratia* mynentwegen enz. *Not.* *Causa* en *gratia* worden gemeenlyk achter aan gezet, gelyk *patris causa, (gratia), mea causa cet.* doch men vind ook *causa* niet zelden voor, gelyk *Terent. Eun. I, 2, 122 causa virginis feci.*
- 4) *Ergo* wegens (*Gr. ἐργῶ*), B. v. *Nep. Paus. i victoriae ergo: Virg. Illius ergo venimus.*

V. De *Genitivus* der woorden, die een *getal*, *geslacht*, of een *geheel* beteekenen, word van *Substantiva* geregeerd, die een *deel* of eene *soort* daar van uitdrukken, B. v.

Magna pars hominum. Nihil harum rerum niets van deeze dingen. *Pars civitatis. Nemo nostrum, vestrum* van ons, ulieden (niet *nostrum, vestrum*). *Multitudo hominum* eene menigte menschen. *Res huius generis. Tria millia captivorum.* Hier toe behoort *Plin. H. N. IX. 10. piscium feminae maiores, quam mares* onder de vischen: *Suet. Claud. 28. Libertorum praecipue suspexit* *Posiden.* *Not.* Dit volgen de *Adiectiva* en *Pronomina* na: zie §. 2. n. II. en III.

VI. De *Genitivus* van een *Substantivum* word van een ander *Substantivum* geregeerd, om de *gesteldheid*, *loedaanigheid*, *tyd* enz. uit te drukken, gemeenlyk op de vraag *waar van?* Doch *Not.* Deeze *Genitivus* heeft geern een byvoeglyk woord (*Adiectivum, Pronomen* of *Participium*) by zich. B. v.

- 1) *Eigenschap*, gelyk *puer bonae indolis: homo boni ingenii: Aulescens summae audaciae, Sall.: Vir exempli recti, Liv.: Homo expertae virtutis, magnae doctrinae: Vir magni nominis:*

nis: Homo ingenui vultus. Hier toe behoort *Cic. Non multi tibi hospitem accipies, sed multi ioci.*

- 2) Gedaante, gelyk *mulier formae pulchrae.*
- 3) Waarde, rang, gelyk *homo parvi pretii: Imi subsellii viros, Plaut.* — Dus ook *homo nihili.*
- 4) Geweld, gelyk *homo sui iuris.*
- 5) Gewigt, gelyk *lapis centum librarum.*
- 6) Tyd, gelyk *exsilium decem annorum.*
- 7) Lengte, grootte, dikte, breedte enz. gelyk *fossa pedum viginti, Caes.*
- 8) Ook behooren hier meer anderen toe op de vraag waar van? *res ingentis operis* van grooten arbeid, *Liv. V, 5: tu trium literarum homo, i. e. fur, Plaut.*

Not. Doch er kan in veelen van de aangehaalde woorden even zo wel de *Ablativus* staan, als men er *praeditus* begaafd, by kan denken: B. v. *Adolescens eximia spe, Cic. ad Div. I, 7. Homo antiqua virtute ac fide, Ter. Ad. III, 4. 79. Adolescens summa virtute et humanitate, Caes. B. G. I, 47. Femina eximia pulchritudine, Cic. Divin. I, 25: Mulier egregia forma atque aetate integra, Ter. And. I, 1, 45. Adolescentula forma bona, vultu modesto cet. Ibid. 91.* Somtyds moet de *Ablativus* staan, dewyl er geen *Genitivus* is, gelyk *homo magno natu* van hoogen ouderdom.

VII. De *Genitivus* der woorden, welke dingen, die ergens in bevat zyn, aanduiden, staat by de *Substantiva*, die het gereedschap of vaatwerk beteekenen; waar in deeze dingen bevat zyn, B. v. *navis auri* een schip met goud, *Cic.* Hier schynt *plena* te ontbreeken: dus ook *cadus vini, pyxis veneni cet.*

VIII. Somtyds staat de zogenoemde *Appositie*, in *Genitivo*: doch alleen by levenlooze zaaken; B. v. *Cic. in urbe Antiochiae: Sall. ad oppidum Laris* voor *Larim.* Dus komt *flumen Rheni, fons Arethusae, oppidum Patavii cet.* voor: zo zegt men ook: *est mihi nomen Petri:* Ook schynt hier toe te behooren: *Nep. Alc. 9. quinquaginta talenta vestigalis, en Ibid. Timoth. 1. mille et ducenta talenta praedae.*

IX. De *Genitivus* staat somtyds by het *Substantivum*, om aan te toonen, waar toe de zaak dient of gebruikt word, B. v. *apparatus urbium oppugnandarum, Liv. Talenta dotis duo, Ter. Vasa abaci Cic. Verr. IV. 16. Vasa aliquot abacorum, Ibid. 25.*

Aan.

Aanmerkingen.

- 1) Dikwils regeert een *Genitivus* een' anderen, B. v. *Cic. causa intermissionis literarum: Liv. I, 38. fratris hic filius erat regis: Liv. Praef. iuvabit tamen rerum gestarum memoriae principis terrarum populi pro civili parte et me ipsum consuluisse.*
- 2) Dikwils regeert een *Substantivum* twee verschillende *Genitivi* te gelyk, van welken gemeenlyk de één *active* of *possessive*, de ander *obiective* te verklaaren is, B. v. *patris studium literarum: Cic. Sullae et Caesaris pecuniarum translatio a iustis dominis ad alienos: Cic. ad Div. IX. 8. superiorum temporum fortuna reipublicae: Nep. quod sibi Agamemnonis belli gloriam videretur consecutus.*
- 3) Dikwils word de *Genitivus* van zyn *Substantivum* gescheiden: *Liv. quia consulendi res non dabat spatium: Liv. XXVIII, 30. quinquere mis romana — unius (sc. tiremis) praelata impetu lateris alterius deterfit.* Dit geschied ook by de *Adiectiva*, gelyk *Cic. ad Div. I, 9. §. 37. de — fortissimo viro meoque iudicio omnium magnitudine animi et constantia praestantissimo cet.*
- 4) Dikwils staat in plaats van den *Genitivus* een *Adiectivum*, B. v. *laus aliena, i. e. aliorum, Cic. ad Div. V, 8: Evandrius ensis, i. e. Evandri, Virg. dus ook oratio Ciceroniana, crudelitas Sullana cet.* Zie boven *Afdeel. 3. §. 6.*
- 5) Somtyds regeeren de *Substantiva verbalia* in plaats van den *Genitivus* den *Casus* der *Verba*, van welke zy afstammen, B. v. *Plaut. quid tibi hanc curatio est rem?* Dus ook *Cic. obtemperatio scriptis legibus institutisque populorum: Caes. domum reditionis spe sublata.*
- 6) Dikwils word de *Genitivus* van een *Substantivum* geregeerd, die uit de voorafgaande woorden moet ontleend worden, gelyk: *Cic. Arch. II. nullam virtus aliam mercedem — desiderat, praeter hanc laudis et gloriae, sc. mercedem: Verr. Act. I, 12. eos velle fidei diligentiaeque periculum facere, qui innocentiae abstinentiaeque fecissent.*
- 7) Dikwils schynt het *Substantivum* voor eenen *Genitivus* te ontbreken; maar men moet het dubbel nemen; gelyk *haec vestis est patris, sc. vestis.*
- 8) Dikwils ontbreekt het *Substantivum*, welke den *Genitivus* regeert, geheel; dan moet het verband en de Geschiedenis leeren, welk men er onder verstaan moet, B. v.
 - a) Dikwils ontbreekt *aces*: B. v. *a Vestae, ad Vestae, ad Castoris, ad Iuturnae, ad Dianae, ad Iovis cet.* by *Cicero, Terentius, Livius* enz.

b) Som-

- b) Somtyds ontbreekt *uxor*, *filius*, *filia*, *servus*, *discipulus* *cet.* B. v. *Virg. Aen. III*, 319. *Hectoris Andromache*, *sc. uxor*: *Cic. ad Div. IX*, 10. *Sophia Septimiae*, *sc. filia*. *Terent. And. II*, 2, 20. *forte ibi huius videō Byrrhiam*, *sc. servum*. *Theophrasti Strato*, *Cic. scil. discipulus*.
- c) Somtyds ontbreekt *homo*, gelyk *Nep. Cat. I. primum stipendium meruit annorum decem septemque*. *Plaut. unde is, nihili?* *Suet. somni brevissimi erat*.
- d) Dikwils ontbreekt *res* of *negotium*, *i. e. res*, B. v. *Plaut. dii immortales! mercimonii lepidi?* Byzonder achter *est*, gelyk *magni animi est contemnere divitias*. *Sapientis est iniuriam perferre. Est equorum hinnire* *cet.* daar van zie beneden §. 3. onder n. I. 2, 3.
- e) Somtyds ontbreekt *causa*, *gratia*, gelyk *Ter. Al. II*, 4, 6. *ne id assentandi magis facere existimes*. Byzonder spreek *Tacitus* geern zo, gelyk *Ann. II*, 59. *Germanicus Aegyptum proficiscitur cognoscendae antiquitatis*, dus ook *III*, 9. en 27.
- f) Zonderling schynt de plaats van *Lentulus* in *Epp. Cic. ad Div. XII*, 15. *naves onerarias, quarum minor nulla erat duum millium amphorum* *cet.* Dan er ontbreekt *quam*, en de *Genitivus* slaat op de vraag waar van? Dus zegt *Livius* *minores octonum denum annorum*, *i. e.* jonger dan van achttien jaaren. Doch ook staat de *Genitivus* somtyds voor den *Ablativus* op de wyze der Grieken, B. v. *ne minus quinum millium* *cet.* *Liv. XXX*, 17. *extr.* Zo zegt ook *Plin. H. N. VII*, 30. *omnium triumphorum lauream adepti maiorem*. Doch hier verstaat *Perizonius laureis*.

§. 2.

Van den *Genitivus* achter de *Adiectiva*, ook gedeeltelyk achter de *Pronomina*.

I. Achter veele *Adiectiva*, inzonderheid, die eene begeerte, yver, of afkeer, een weten, geschiktheid of ongeschiktheid, eene geheugenis of vergetelheid, een deelnemen, een ryk of arm, vol of ledig zyn, aanduiden, en ontallyke anderen, staat een *Genitivus*, die gemeenlyk in 't Nederduitsch door naar, aan, of ten aanzien te verklaren is.

- 1) Die eene begeerte, yver of het tegendeel beteekenen: B. v. *cupidus* of *avidus laudis* naar lof: *studiosus literarum*
yvrig

yvrig op de geleerdheid: *sum studiosissimus tui* ik ben u zeer geneigd: *curiosus rerum novarum* die zich met nieuwtjes ophoud, nieuwsgierig. *Fastidiosus literarum latinarum Cic.* die een walg heeft van enz. Hier toe behooren ook *amans patriae*, *appetens gloriae*, *fugiens laboris* *et.*

Not. Doch men vind ook a) *avidus* met *ad* en *in*, gelyk *avidus ad rem*: *avidus in novas res* *et.* by goede Schryvers, b) *studiosus* met den *Dativus*, *Plaut. Mil. III, 1, 206. qui nisi adulterio, studiosus rei nullae aliae est.*

2) Die een weten, bewust zyn, geschiktheid of het tegendeel aanwyzen, gelyk *consciis* bewust, *insciis*, *nesciis* en *ignarus* onwetend, *praesciis* voorwetend, *peritus*, ook somtyds *prudens* en *consultus* ervaaren, *imperitus* en somtyds *imprudens* onervaaren ergens in, *rudis* onwetend, onervaaren, ongeschikt; ook *doctus* en *indoctus* *et.* B. v. *Sum consciis huius rei*: *Praescia futuri vates*, *Virg.*: *Nescia mens hominum fati sortisque futurae* *Virg.*: *Peritus iuris et literarum*, *Cic.*: *Imperitus rerum*, *Caes.*: *Rudis literarum graecarum*: *Iuris consultus*: *Insciis*, *ignarus rerum omnium*: *Rudis rei militaris*, *Prudens rei militaris*, *Nep. Con. 1.*: *Imprudens harum rerum*, *Ter. Eun. 1, 1, 56.*: *Doctissima fandi*, *Virg.*: *Indoctus pilae*, *Horat.*

Not. Men vind ook a) *peritus* en *consultus* met den *Ablativus*, byzonder *iure*: b) *rudis* in *re*: B. v. *Cic. ad Div. IV, 1*: ook zonder *in*, gelyk *Ovid. arte rudis*: ook met *ad*, gelyk *Liv. ad bella rudis*. c) *Consciis* met den *Dativus* der zaak, gelyk *Cic. Cluent. 20. consciis illi facinori fuisse. Cic. huic facinori — conscia*: *cf. Ovid. Met. VII, 194.*

3) Die beteekenen een geheugen of vergetelheid, gelyk *mortis memor*, *immemor*.

4) Die een deelnemen of het tegendeel beteekenen, gelyk *particeps*, *socius*, *consors* deelnemend, *exfors*, *expers*, niet deelnemend: B. v. *sum socius* of *consors laboris*: *Es exfors amicitiae*, *expers periculi*. Dikwils beteekent *expers* zonder, gelyk *expers humanitatis* zonder menschlievendheid enz. Ook staat *expers* somtyds met den *Ablativus*, gelyk *Sall. Cat. 33.*

5) Die beteekenen magtig of vermogend te zyn over iet, of het tegendeel, gelyk *compos mentis* het verstand magtig: *impos animi* die zulks niet is. *Impotens irae* die zyn' toorn niet matigen kan.

6) Die beteekenen een rykdom, overvloed, vrugthaarheid, gebrek, een ledig of vry zyn van iet. Doch deeze hebben

ben zo wel den Genitivus, als Ablativus by zich; doch gemeenlyk den eenen meermaalen, dan den anderen.

- a) Rykdom, menigte, volheid, overvloed enz. B. v. *Plenus* gemeenlyk met den Genitivus, gelyk *plenus rimarum sum Ter.* fomtyds met den Ablativus, gelyk *Plaut. splendore plenum. Refertus* gemeenlyk met den Ablativus, fomtyds met den Genitivus, gelyk *Cic. referto praedonum mari. Abundans* gemeenlyk met den Ablativus, fomtyds met den Genitivus, gelyk *Virg. Ecl. II, 20. lactis abundans. Dives* met den Genitivus en Ablativus, gelyk *Virg. dives pecoris; Hor. dives agris. Onustus* met den Ablativus, zelden met den Genitivus. *Ferax* met den Genitivus *Ovid. terra ferax Cereris*, met den Ablativus *Plin. V. ep. 15. saeculum ferax bonis artibus. Fertilis* met den Genitivus *Liv. Gallia frugum hominumque fertilis*, met den Ablativus *Virg. Fecundus* met den Ablativus *Plaut.* met den Genitivus *Tac. Satur* met den Genitivus *Ter. sum omnium rerum satur*, met den Ablativus *Pers. satur anseris extis. Locuples* met den Ablativus *Cic. oratione locuples*, met den Genitivus *Virg.* Ook reekenen sommigen hier toe *maeste*, gelyk *maeste virtute* by Livius en Virgilius, *maeste animi* by Virgilius. Doch wy twyfelden, of het hier wel toe behoore.
- b) Gebrek, behoefte, ledig, bloot, vry zyn enz. B. v. *Inops* heeft beide *Casus*, gelyk *Cic. inops humanitatis, Cic. inops verbis*; ook met *a*, *Cic. inops ab amicis. Egenus* en *pauper* hebben beide de *Casus*, gelyk *Sil. VIII, 12. egenus cunctarum rerum: Tac. egenum com- meatu castellum. Hor. pauper aquae: Id. macro pauper agello. Liber, Vacuus* en *Nudus* is dikwils met den Ablativus, of ook met *a*, gelyk *liber labore*, en *a labore, Vacuus periculo* en *a periculo; Nudus re* en *a re*; zelden met den Genitivus, gelyk *Hor. liber laborum: Sall. ager frugum vacuus: Id. loca nuda gignentium. Indigus* met den Genitivus *Virg. Georg. II, 428.* met den Ablativus *Lucr. V, 224. Inanis* staat gemeenlyk met den Genitivus, zelden met den Ablativus. *Sterilis* staat zelden met een' *Casus*, dan met den Genitivus. *Tac.* met den Ablativus *Plin. Paneg. Viduus* staat fomtyds met den Ablativus, zelden met den Genitivus. Hier toe behooren *extorris* en *exful*, welke gemeenlyk den Ablativus by zich hebben: ook staat *extorris* met *a Liv. V, 3: Hor. Od. II, 16, 19.* staat *exful patriae*; maar hier is het zeker een *Substantivum*. Ook behooren hier toe *expers* en *exfors*, welke n. 4. voor-

voorgekomen zyn. Verders *causus*, het welk alleen den *Ablativus* heeft. Sommigen brengen hier ook toe *captus*, B. v. *oculis*, *mente cet.* Maar dit schynt hier niet te behooren.

7) Voords staan by den *Genitivus*

a) De *Adiectiva verba* in *ax*: B. v. *tempus edax rerum* *Ovid.* *vini cibique capacissimum* *Liv.* IX, 16: *tenax propositi* *vir Hor.*: *fugacissimus gloriae* *Senec.* *Ben.* *Pervicax recti* *Tac.* *Not.* *capax* staat by den *Dativus* *Plin.* II, ep. 17. *villa usibus capax*: maar daar heet het ruim genoeg voor enz.

b) De *Participia* in *is*, wanneer zy *Adiectiva* worden, gelyk: *amans mei*, *amantissimus tui*: *patiens frigoris*, *inediae*, *laboris cet.* en *impatiens frigoris*, *inediae cet.* *Homo mei observantissimus*: *appetens gloriae*: *Fugiens laboris*, *Caes.* *Fugitans litium*, *Ter.* *diligens veritatis*, *Nep.*: *sitientem virtutis tuae*, *Cic.*: *audiens imperii*, *Plaut.* *Not.* *audiens* gehoorzaam staat ook dikwils met den *Dativus*, wanneer de *Ablativus* diſto voorgaat, gelyk *Nep.* *Iphic.* 2. *diſto audientes fuerunt duci.*

8) Hiertoe behooren ook ontallyke andere *Adiectiva*, die ſomtyds met eenen *Genitivus*, die door *ratione* of in *negotio* ten aanzien te verklaaren is, gevonden worden, gelyk:

a) Die eene bekommering, schrik, twyfeling, moed, voorzigtigheid, list, traagheid enz. beteekenen; gelyk *Anxius futuri*, *Ovid.* *Ager animi* *Liv.* *Securus odii* *Tac.* *Dubius animi* *Virg.* *Ambiguus consilii* *Tac.* *Callidus temporum* *Tac.* *Interritus leti* *Ovid.* *Impavidus somni* *Sen.* *Timidus procellae* *Hor.* *Trepidus verum suarum* *Liv.* *Ferox linguae* *Tac.* *Fidens animi* *Tac.* *Haud segnis accaſionum* *Tac.* *Socors rerum* *Ter.* *cet.*

b) Die eene mildheid, verkwisting, vrekheid aanwyzen, gelyk *liberalis pecuniae* *Sall.* *Vini ſomnique benignus* *Hor.* *Prodigus aeris* *Hor.* *Profusus sui* *Sall.* *Pecuniae ſuae parvus*, *publicae avarus* *Tac.* *cet.*

c) Nog anderen, gelyk *integer vitae ſclerisque purus* *Hor.* *Solers cunſtandi* *Sil.* *Egregius animi* *Virg.* *Praeſtans animi* *Virg.* *Praeclarus eloquentiae* *Tac.* *Praecipuus circumveniendi* *Tac.* *Inſons publici conſilii* *Liv.* *Conſtans fidei* *Tac.* *Felix curarum* *Stat.* *Modicus virium* *Veil.* *Irritus ſpei* *Curt.* *Ingens animi* *Tac.* *Manifestus ſcleris* *Sall.* *Lacta laborum* *Virg.* *Fortunatus laborum* *Virg.* *Maturus animi* *Virg.* *Reus culpae* *Liv.* *Noxius conuentionis* *Tac.* *Innoxius conſilii* *Curt.* *Fervidus ingenii* *Sil.* *Aſſuetus tumultus Gallici* *Liv.* *Injuetus laboris* *Caes.*

Caes. en meer. *Not.* De meesten komen alleen by Dichters of laater Schryvers voor, weinige by *Caesar*, *Livius* of *Terentius*. *Affuetus* en *Injuetus* staat liever met den *Dativus*, ook staat *affuetus* met den *Ablativus*, *Cic. Insons* ook met den *Ablativus*, gelyk *crimine Liv.*: *Reus* ook met *de*: *purus* met *a cet.* In 't gemeen staan de meesten onder *num.* 8. voorkomende liever met *Praepositiën*, of met eenen *Ablativus*; dan met den *Genitivus*, *B. v. constans in fide, aeger animo cet.* Ook *dignus* heeft somtyds een' *Genitivus*.

- 9) Sommige *Adiectiva*, die anders een' *Dativus* regeeren, hebben ook den *Genitivus* by zich, gelyk byzonder *similis*, *dissimilis*, *proprius*, *communis*, vervolgens *consimilis*, *adfnis*, *alienus*, *fidus*, *superstes*, *par*, *dispar*, welke alleen somtyds of zeldzaam met den *Genitivus* gevonden worden. *B. v. similis es patris: dissimilis es mei, Commune animantium omnium est cet. Cic.* (alwaar het niet *Substantive* staat). *Libertas est propria romani nominis. Affines (i. e. participes) illarum rerum esse, i. e. deel er in nemen Ter. Haec sunt aliarum rerum aliena Lucret. Regina tui fidiissima Virg. Dignitatis superstitem Cic. Dispar sui Cic. Par huius erat Lucan. Consimilis vestrum Ter.*

II. De *Genitivus* van den *Pluralis* der *Substantiva*, *Adiectiva* en *Pronomina* staat dikwils in plaats der *Praepositiën* *ex*, *de*, *inter*, *in* (onder), wanneer er *Adiectiva* of *Pronomina* voorafgaan, die als een deel van het woord, dat in *Genitivo* staat, beschouwd worden. Men vertaalt deezen *Genitivus* gemeenlyk door *onder*, *uit. van.* Dergelyke voorafgaande woorden zyn:

- 1) De *Numeralia*, gelyk *unus horum* één van deezen: *millesimus hominum* de duizendste onder de enz.
- 2) *Uter*, *alter*, *neuter*, *uterque*, *alius* en *alii*, *solus*, *unus*, *ullus*, *nullus*, *quis*, *qui*, *is* (die geen), *quisquis*, *quicumque*, *quisque*, *quisquam*, *aliquis*, *multi*, *plurimi*, *plerique*, *nonnulli*, *pauci*, *quot*, *quotcunque*, *quotus*, *tot* en dergelyken; verders *ille* en *hic* (in tegenstellingen), en de *Superlativi cet.* *B. v. Uter horum fecit? Uter nostrum (vestrum) vult? Alter fratrum est felix, alter infelix. Neuter horum fecit: neutrum librorum cupio: neuter nostrum (vestrum) dixit: Uterque fratrum beide de Broeders; uterque nostrum, vestrum, wy beide, gy beide. Alius doctorum negat, alius adfirmat één der geleerden ontkent enz. of Alii doctorum negant, alii affirmant sommigen van de enz. Omnium rerum sola virtus mihi placet. Si ullus eruditorum est cet. Nullus eruditorum hoc credit. Quis of*
L. Quis.

Quisnam hominum id credat? Qui hominum talia facit, is felix est: quos eruditorum vidi, ii dixere. Hominum eos amo, qui virtutem colunt. Quisque (quicumque) hominum hoc dixit, is erravit. Vix quisquam eruditorum id affirmare potuit. Aliquis illorum dixit: si quis vestrum credit cet. Multos eruditorum novi. Pauci sunt doctorum, qui id negent. Quisque nostrum id videt. Plurimi testium illud negarunt. Plerique mortalium sibi nimis confidunt. Nonnulli illorum mortui sunt. Pauci horum vivunt. Quot hominum sunt, qui id credant? Quotus nostrum talia audeat? Doctorum hic ita sentit, ille aliter; doctorum illi hoc negant, quod hi adfirmant. Socrates fuit doctissimus Graecorum. Virtus est omnium rerum pulcherrima.

Aanmerkingen.

- 1) Men vind ook somtyds *cuncti* en *omnes*, en andere *Adiectiva*, die waarlyk byvoeglyke woorden zyn, met zulken *Genitivus Pluralis*, B. v. *Liv. XXXI, 45. Attalus — Macedonum fere omnibus et quibusdam Andriorum — persuasit. Hor. superis deorum gratus et imis voor diis: Hor. Sat. II, 2, 60. aliosve dierum festos. Virg. Aen. IV, 576. sequimur te, sancte deorum. Plin. VIII, c. 48. nigrae lanarum nullum colorem bibunt: Ib. XI, 51. degeneres canum caudam sub alvum reflectunt. Curt. captivae feminarum.* Dit is naar de wyze der Grieken. Bykans dergelyk is *uterque fratrum, nostrum, vestrum*, beide de broeders, wy beiden, gyl. beiden, hetwelk zeer gewoon is.
- 2) Somtyds staat deeze *Genitivus*, naar de wyze der Grieken, zonder een *Adjectivum*: dan verstaat men er onder *unus* of *aliquis*, gelyk *Hor. fies nobilium tu quoque fontium. Plaut. cedo signum, si harum Baccharum es scil. una.*
- 3) Dat in plaats van deezen *Genitivus* ook *de, ex, inter, in* (met een' *Ablativus*) kan gezet worden, begrypt men van zelve, gelyk *unus e multis, de multis, inter multos cet.*
- 4) De *Genitivus* van *nos* en *vos* moet hier *nostrum, vestrum*, en niet *nostri, vestri* zyn.
- 5) Als het *Substantivum*, in den *Genitivus* overgaande, een samenvattend woord (*Collectivum*) is, B. v. *civitas, Graecia cet.* dan staat de *Genitivus Singularis*, B. v. *princeps senatus, primus municipii cet.* Doch de *Praepositiën* zyn meer gebruiklyk, behalven wanneer er een *Substantivum* by staat, gelyk *Nep. Ham. 2. valentissima totius Africae oppida*: alwaar dan de *Genitivus* meer van het *Substantivum*

tyum geregeerd word. Zonderling is de plaats *Cic. Off. I, 13. totius autem iniustitiae nulla capitalior est, quam eorum, qui cet.* van alle ongeregtigheden is er geene gevaarlyker, dan enz.

6) Het Nederduitsche *onder, uit, van* blyft dikwils weg, gelyk *multi hominum*, veele menschen: *pauci doctorum* weinige geleerden. Zo beteekent *uterque nostrum, vestrum* wy beide, gy beide, niet beide onder ons enz.

7) Als er van twee gesproken word, vraagt men niet *qui* wie? maar *uter*? En men antwoord met *neuter*, en niet met *nullus*, B. v. wanneer er van Cicero en Virgilius gesproken word: *uter eorum fuit Graecus? neuter.*

8) Van den Superlativus merke men aan:

a) Hy rigt zich in het Genus naar het Subject, gelyk: *Cic. Indus, qui est omnium fluminum maximus*, niet *maximum*.

b) Als er van twee gesproken word, zetten de Latynen altyd den Comparativus in plaats van den Superlativus, B. v. wanneer ik van Cicero en Virgilius vraag: welke is de beste van hun? *Uter eorum est melior?* niet *optimus*: dus ook *utra manuum est agilior?* daarom regeert deeze Comparativus als dan, even als de Superlativus, eenen Genitivus, gelyk *Nep. Dion. 1. filias, nomine Sophrosynen et Areten: quarum priorem Dionysio — nuptum dedit.* Zo zegt men ook van twee zonen; *natu maior, minor* de oudste, de jongste.

III. Sommige Neutra Adiectivorum en Pronominum Singularis numeri staan substantive met eenen Genitiva zo wel van een Substantivum, als Adiectivum en Pronomen. Zy zyn tantum zo veel, quantum hoeveel; aliquantum, plus, multum, plurimum, reliquum, dimidium, medium, nimium, aliud, quid met zyne Compositis aliquid, quidquid, quidquam cet. hoc, id, illud, istud, quod. Doch men merke dit onderscheid op:

1) Sommigen daarvan staan altyd substantive, gelyk: tantum, quantum, aliquantum, plus, ook gemeenlyk quid, met zyne Composita aliquid, quidquam cet. en quod, wanneer het voor quantum staat. B. v. *Tantum studii* zo veel yvers. *Quantum temporis impendisti?* hoe veel tyd hebt gy enz. Dus ook *habeo tantum librorum, quantum hominum vix vidisti* zo veel boeken, als gy naauwlyks enz. *Aliquantum temporis* een geruime tyd. *Plus temporis. Quid negotii habes? Quid mulieris uxorem habes? Ter.* Dus ook *aliquid temporis* eenigen tyd. *Quidquid rerum gessit,*

gessit, *id laudatur* wat voor daaden hy ook gedaan heeft, die worden enz. *Quidquam novi* eenig nieuws. Dit alles is zeer gewoon. Dus ook *quod* (van *qui*) voor *quantum*, B. v. *Cic. Off. I, 6. quod in rebus honestis — curae operaeque ponetur, id iure laudabitur* zo veel zorge enz. Dus ook *quod eius* zo veel hierin. En men vraagt, of niet overal in plaats van het vermaarde *quoad eius* B. v. *fieri poterit*, liever *quod eius* behoorde gelezen te worden. Doch *quid* en *aliquid* staat ook niet zelden adiective, B. v. *quid honestum*, *Liv. aliquid extremum*, *Cic.*

Not. a) *Tantum*, wanneer het *substantive*, d. i. alleen of met éenen *Genitivus* staat, heet altyd zo veel. Maar als het beteekent zo groot, dan is het een *Adiectivum*, en schikt zich, gelyk *tantus*, *tanta*, naar zyn *Substantivum* in *Casu*, *Numero* en *Genere*; B. v. *tantus labor*, *tanta cupiditas*, *tantum studium* zo groote arbeid, begeerte, zo groote yver. Maar *tantum laboris*, *cupiditatis*, *studii* zo veel arbeids, begeerte, yvers. Dus is het ook met *quantum substantive* gebruikt, en *quantus*, *a*, *um*, B. v. *quantus labor*, *quanta cupiditas*, *quantum studium* hoe groote enz. Integendeel *quantum laboris*, *cupiditatis*, *studii* hoe veel enz.

- b) Gelyk als *quid* met zyne *Composita aliquid cet.* gemeenlyk *substantive* staat, zo staat integendeel *quod* (van *quis*) met zynen *Composita* altyd adiective, gelyk *quid negotii* en *quod negotium*: *aliquid temporis* en *aliquod tempus cet.*
- 2) De overige *Neutra*: *multum*, *plurimum*, *reliquum*, *dimidium*, *medium*, *nimum*, *aliud*, *hoc*, *id*, *istud*, *illud* (of *istuc*, *illuc*), *quod* (van *qui*), wanneer het niet voor *quantum* staat enz. staan niet altyd *substantive*, maar het is willekeurig, om ze in 't gemeen adiective of *substantive* te gebruiken, B. v. ik kan zeggen *multum tempus en temporis*; *plurimum negotium en negotii*, *reliquum tempus en temporis*, *dimidium negotium en negotii*, *medium tempus en temporis*, *nimum tempus en temporis*, *aliud commodum en commodi*, dus ook *hoc*, *id*, *istud*, *illud tempus en temporis*: ook met andere *Genera*, gelyk *multum noctis* en *multa nox cet.* dus ook *hoc literarum* en *hae literae*, *id rei* en *ea res cet.* zo staat *quod voluntatis Cic. Inv. II, 2.* in plaats van *quae voluntas*. Doch men zegt liever *multum*, *plurimum*, *nimum temporis*, dan *tempus*. Zo zegt men geern *id aetatis* voor *ea aetate*. Integendeel zegt men niet *hoc patris*, *matris* voor *hic pater cet.* En in 't gemeen zet men de *Neutra hoc*, *id cet.* alleen, wanneer van zaaken gesproken word. Zo staat *dimidium*, wan-
neer

neer het *de helft* beteekent, geern *substantive*, gelyk *dimidium facti*: maar wanneer het *half* beteekent, en niet *substantive* gedacht kan worden, dan staat het *adiective*, gelyk *dimidia pars*, niet *dimidium partis*. Integendeel staat *medium* liever *adiective*, gelyk *in medio mari*, niet *maris*, *in media urbe*, niet *in medio urbis* *et.*

Aanmerkingen.

- a) Wanneer de onder *n. 1* en *2* bygebragte *Neutra tantum*, *quantum*, *quid*, *hoc* *et.* eenen *Genitivus* regeeren, en deeze *Genitivus* een *Adiectivum gen. neut.* is, welk zonder *Substantivum* staat, gelyk *tantum boni*, *quid mali* *et.* dan moet deeze *Genitivus* uit de tweede Declinatie, maar niet uit de derde zyn. B. v. men zegt wel *aliquid boni*, *quidquam mali* *et.* maar niet *aliquid tristis*, *quidquam talis*, maar *aliquid triste*, *quidquam tale* *et.* Ook zegt men niet *quid alius*, maar *aliud*. Doch wanneer er een *Genitivus* der tweede Declinatie bystaat, dan staat er ook een *Genitivus* der derde, B. v. *aliquid boni et utilis*: zo staat *Liv. V, 3. si quidquam in vobis, non dico civilis, sed humani esset.*
- b) Alle deeze *Neutra*, die, gelyk gezegd is, eenen *Genitivus* regeeren, worden alleen in den *Nominativus* en *Accusativus* zo gebruikt, B. v. ik zeg wel *tantum librorum habeo*; *multum pecuniae mihi est* *et.* Maar niet *tanto librorum utor* *et.* *Not.* Men zou dan de spreekwyzen *eo loci, quo loci* *et.* hiertoe betrekken moeten.
- c) Onder deeze *Adiectiva*, die eenen *Genitivus* regeeren, behoort ook *mille*, welk fomtyds eenen *Genitivus* by zich heeft, gelyk *Nep. Milt. 5. ea mille misit militum.*
- d) Men vind ook, byzonder by Dichters, eenige *Neutra Adiectivorum* en *Participiorum* met eenen *Genitivus*, gelyk *strata viarum, i. e. stratae viae*: dus ook *abditae rerum* *et.*

§. 3.

Van den Genitivus achter de Verba.

I. De *Genitivus* staat op veelerhande wyzen by het *Verbum esse*;

- 1) By de beschryving van een persoon of zaak, naar derzelve gedaante, eigenschap, gewigt, waarde, ouderdom, of eenige andere hoedaanigheid, alwaar dan mischien een *Substantivum*, gelyk *homo*, *femina*, *negotium* *et.*

te verstaan is, B. v. *hic homo est magni ingenii: haec mulier est egregiae formae. Nep. qui eiusdem aetatis fuit. Ter. tam nulli consilii sum. Nep. quod alienae erat civitatis. Liv. nec magni certaminis ea dimicatio fuit. Suet. erat brevissimi somni. Liv. se potestatis suae esse respondebant. Nep. Alc. 8. se nullius momenti apud exercitum fore.* Hier toe behooren alle de Genitivi van §. 1. n. VI. *Esse* behoeft alleen in plaats van den Nominativus vooraan gezet te worden.

Not. a) Somtyds ontbreekt het *Verbum esse*, gelyk *Suet. cibi plurimi traditur, sc. fuisse.*

b) Gelyk boven §. 2. n. VI. aangemerkt is, dat in plaats van den Genitivus in yeele gevallen ook de Ablativus staat, zo is het hier ook zo, gelyk *hic est antiqua virtute, magno ingenio, sc. praeditus.*

2) Byzonder behooren hier toe, de volgende en soortgelyke zegswyzen, alwaar *negotium* of *opus* schynt te ontbrecken; *est moris* het is naar de gewoonte. *Cic. Verr. I, 26. moris esse Graecorum. Caes. Est hoc gallicae consuetudinis.* Byzonder zegt men geern: *est sapientis, stulti cet.* het is de zaak eens wyzen, dwaazen enz. of, het is wys, dwaas, enz. *Cic. cuiusvis hominis est errare; nullius, nisi insipientis, in errore perseverare. Cic. Off. I, 23. fortis et constantis est non perturbari in rebus asperis, en kort daarop: hoc animi, illud etiam ingenii magni est cet. Ibid. 26. ut adversas res, ita secundas immoderate ferre levitatis est.* Dus ook *boni pastoris est tondere pecus, non deglubere.* Overal kan men *negotium* of *opus* verstaan. Zo is het ook met de Pronomina, gelyk *canere non est meum, tuum cet.* is myne zaak niet. Hier toe behoort *Cic. ad Div. I, 20 §. 9. non est id rationum* 't behoort niet tot de rekening, eigenlyk, is de zaak der rekening niet: *Ibid. §. 23. non mei errati (est), sed tui, sc. negotium* het is de zaak niet van myn enz. daarin heb ik niet misgehad, maar gy. Somtyds staat *negotium* er by, gelyk *Cic. ad Div. III, 12. non horum temporum, non horum hominum atque morum negotium.* Hier toe kan men ook de spreekwyzen rekenen, alwaar anders *officium* verstaan word, B. v. *liberorum est colere parentes: parentum est alere liberos*, om dat *negotium* by slot zo veel is, als *officium*.

Not. Dikwils ontbreekt het *Verbum esse* achter de Verba van gelooven, gelyk *Cic. fortis animi ducendum est, sc. esse negotium. Nep. quod non liberalis, sed levis (esse) arbitrabatur, polliceri cet.*

3) *Esse* staat geern met den Genitivus, wanneer er eene schuld of plicht aangewezen word, gelyk: *parentum est alere*

alere liberos : *liberorum est colere parentes*. Hier ontbreekt *officium*, of ook *negotium* in dezelfde beteekenis, zo zegt men ook *est meum, tuum, nostrum, vestrum* het is uw, myn, onze pligt. Not. Dikwils ontbreekt *esse* by de *Verba* van gelooven, B. v. *parentum duco alere liberos* voor *duco parentum esse*: dus ook *liberos alere parentum est ducendum, sc. esse*: dus ook *meum duxi, tuum duxi* etc. ik heb het voor myn' pligt geëgt.

- 4) *Esse*, wanneer het beteekent dienstig, voordeelig zyn, staat by *Livius* en *Sallustius* met den *Genitivus* vergezeld van het *Participium futuri passivi*, gelyk *Liv. quam (concordiam) dissolvendae maxime tribuniciae potestatis rentur esse*, en meermaals. *Sall. regium imperium, quod initio conservandae libertatis — fuerat*: misfchien ontbreekt *negotium*. Hier toe kan men betrekken *Caes. B. G. IV, 2. haec (iumenta) quotidiana exercitatione, summi ut sint laboris efficiunt*.
- 5) *Esse* staat by een' *Genitivus*, wanneer het beteekent iemand toebehooren, iemands eigendom zyn: en wel a) met *totus*, gelyk *Cic. iam me Pompeii totum esse scis*; *Liv. hominum, non caesarum, toti erant*, en meermaals: b) zonder *totus*; *Liv. III, 38. suarumque rerum erant, amissa publica*: *Liv. plebes cum iam unius hominis esse cet. Sall. periculoſe a paucis emi, quod multorum esset*.

II. By de *Verba* van ſchatten, (gelyk *aestimo, facio, pendo*, ook ſomtjds *puto* en *habeo*) en geſchat worden, (gelyk *aestimor, fio, pendor, sum*) ſtaan de volgende *Genitivi* van de waarde 1) *Adiectivorum*; *magni, maximi, pluris, plurimi, parvi, minoris, minimi, tanti, tantidem, quanti, quanticunque, quantivis*, alwaar naastdenklyk *pretii* ontbreekt, 2) *Substantivorum*: *nauci, nihili, flocci, pili, pensi, teruncii, assis*; en 3) *lucis*. Not. *maioris* zeggen de Ouden hier niet. B. v.

Aestimare (facere) magni hoogschatten, *parvi* gering, *minoris* geringer, *pluris* hooger, *tanti* zo hoog enz. *Tu virtutem parvi aestimas. Quanti me facis (aestimas)? Tu me non tanti aestimas (facis), quanti ego te aestimo (facio). Dolorem facit nihili*. Dus ook *flocci non facere (pendere), non nauci habere, non pili facere, non pensi ducere* voor niets houden, voor eene kleinigheid houden; Dus ook *non teruncii (assis) facere* niet een heller waardig agten; *non huius facere* niet zo veel waardig agten, (als men B. v. in de hand houd). Dus ook *Parvi putare, pluris putare*. Zo ook *Aestimari (fieri, pendere) magni, parvi, pluris* etc. Zo ook *magni esse* in groote waarde

zyn : *pluris esse* in grooter waarde enz. *Not. Facere* en *aestimare* zyn met haare *Passiva* en dit *esse* de gewoonite : ook *pendo* is zeer gewoon, maar minder *puto* en *habeo*.

Van waar deeze *Genitivi* geregeerd worden , is kwalijk te zeggen. Daar schynt *negotium* of *rea* te ontbreken : B. v. *Aestimo libros magni* staat voor *aestimo libros tanquam negotium (rem) magni pretii* ; zo is het met *parvi cet.* Insgelyks met *Pendo*. *Facio te magni* staat voor *Facio te negotium (rem) magni pretii*, ik maak u tot eene zaak van groote waarde, d. i. ik schatte u hoog. Dus ook by *puto* en *duco* ; maar hier ontbreekt *esse* ; B. v. *parvi te puto (duco)* staat voor *puto (duco) te esse negotium (rem) parvi pretii*. Dus ook by *sum* en de *Passiva*, B. v. *es magni* in plaats van *es negotium magni pretii* : *fio magni* voor *fio negotium (res) magni pretii*.

Aanmerkingen.

- 1) Men vindt ook somtyds *vendo* en *emo* met de gemelde *Genitivi* der *Adiectiva magni, parvi, pluris cet.* B. v. *magni vendere, (emere)* duur verkoopen, *parvi* goedkoop, *pluris* duurder : *tanti* zo duur enz.
- 2) Ook schynt hier toe te behooren de sprcekwyze *aequi consulo, boni consulo, aequi bonique facio* of *consulo* te vrède zyn met iet, iet zich laten welgevallen ; B. v. *Ter. istuc (istud) aequi bonique facio* ; het schynt te staan voor *istud facio negotium aequi bonique pretii*. *Ovid. consule missa boni* ; dit schynt te staan voor *consule (i. e. iudica) missa esse negotia boni pretii*. *Perizonius* verstaat *negotii* in plaats van *pretii*.
- 3) Nog is aan te merken, dat men ook vind *aestimare magno (sc. pretio)* hoogschatten, *Cic.* en *aestimare non-nihilo* een weinig schatten, *Cic.*

III. De *Verba meminī, recordor, reminiscor* ik gedenke, en *obliviscor* ik vergeete, hebben de zaak, die men gedenkt of die men vergeet, in den *Genitivus* of *Accusativus* by zich ; B. v.

Memini, recordor, reminiscor, obliviscor rei en *rem. Recordor, reminiscor, obliviscor hominis* en *hominem*. Waar van deeze *Genitivus* geregeerd word, wet men niet. Sommigen verstaan *memoriam* of *recordationem*, het welk wonderbaar is ; anderen *negotium*, B. v. *memini diei, scil. negotium, i. e. diem*. Doch mischien ontbreekt er volstrekt niets.

Net.

- Not. 1) Men gelooft gemeenlyk, dat *memini* nooit met den *Accusativus* des Perfoons voorkomt, maar alleen met den *Accusativus* der zaak. Doch men heeft mis: B. v. *facito, ut me memineris, Plaut. Equem longo meministis in aevo, Ovid.* Ook zegt *Cicero*: *memineramus Cinnam nimis potentem*, en meermaalen.
- 2) *Recordor* staat ook met *de*, d. i. eigenlyk ten aanzien, B. v. *Cic. et petimus (ab auditoribus), ut de suis liberis aut parentibus — recordentur.*
- 3) *Memini*, wanneer het beteekent gewaagen, heeft niet ligt den *Accusativus*, maar gemeenlyk *de* by zich, B. v. *meminisse de aliqua re*: ook fomtyds den *Genitivus*, gelyk *Quintil. neque — huius rei meminit poeta cet.*
- 4) *Moneo* en *admoneo* hebben ook dat, daar iemand aan gedenkt, by zich in den *Genitivus* of in *Ablativus* met *de*, maar zeldzaamer in den *Accusativus*. Doch dit behoort hier niet. Zie *Afdeel. VII, §. 3. n. XVI.*
- 5) De *Verba* van gedenken en vergeeten hebben ook eenen *Accusativus* met den *Infinitivus* by zich, gelyk *memini me dicere cet.*
- 6) Men rekent hier ook by de gewoone spreekwyzen *venit mihi in mentem diei, hominis cet.* Maar zy schynt hier toe niet te behooren. De *Genitivus* staat in plaats van den *Nominativus dies, homo cet.* de dag, de man komt my in gedagten; en er schynt *negotium* te ontbreken, te weten *negotium diei, hominis* is zo veel, als *dies, homo.* Anderen verstaan *recordatio* of *memoria*: maar dat komt niet te pas.

IV. By de *Verba* van beschuldigen, aanklagen, verdoemen en vryspreeken staat de misdaad, waaröver men beschuldigd, en aangeklaagt of veroordeeld, of waar van men vrygesproken word, dikwils in den *Genitivus*, welke denklyk van *causa*, of beter van *crimine* of *nomine* (van wegens ten aanzien), geregeerd word. B. v.

Accusare, incusare cet. aliquem furti: Arcessere pecuniae captae Sall. dus ook arcessere capitis Cic. Infimulatus proditionis Caes.: postulare repetundarum Suet.: Damnatos esse caedis Cic. Verr. I, 28: Capitis damnatos Nep. Phoc. 3.: Absolutum esse improbitatis: Iudex absolvit iniuriarum Aukt. ad Her. II, 13: Capitis absolutus Nep. Milt. 7. Dat *crimine* of *nomine* uitgelaaten is, ziet men daar uit, omdat het er fomtyds bystaat, gelyk *Nep. Alc. 4. absens invidiae*
 l. 5 cri-

crimine accusaretur : Cic. Verr. V, 5. *nomine sceleris — condemnati*.

- Not. 1) Men vind ook in plaats van den Genitivus dikwils *de*; gelyk *Coel. in Cic. epp. ad Div. VIII, 8. reum fecit de vi*: *Ibid. de repetundis eum postulavit*. Byzonder zet men *nomem deferre* alszins met *de*, B. v. *de ambitu*. Verder *condemnari de ea* Cic. Phil. II, 23; *damnari de repetundis* Cic. Chuent. 41. Ook staat *damnare* dikwils met den Ablativus *capite*. Maar de Verba van aanklagen, beschuldigen, staan niet ligt met den Ablativus der misdaad zelve; (B. v. *repetundis*), maar met den Ablativus *nomine* (d. i. wegens) en *crimine* (d. i. wegens de beschuldiging of aanklagt) zeer dikwils. Zo staat *absolvere* en *liberare* niet met den Ablativus der misdaad, maar wel met *crimine*. Want iemand kan wel van de beschuldiging (*crimine*), maar niet van de misdaad bevryd en ontslagen worden. Ook staat dikwils *damnari* en *accusari crimine*, maar niet *criminis*, gelyk men van zelfs verstaat.
- 2) Ook behoort hier toe *Damnari voti* zyn wensch magtig worden, eigentlyk tot betaaling zyner gelofte veroordeeld, (verweezen) worden, *Nep. Timol. 5*. Ook staat *damnare votis* *Virg.*
- 3) *Accusare* heet ook met den blooten *Accusativus* zich over iemand of iet (vriendelyk) bezwaaren, of beklagen, of berispen: B. v. *aliquem*: *alicuius negligentiam*. Dit behoort niet onder deezen Regel.

V. Verscheiden Verba, die een zekere gemoedsaandoening, als angst, schaamte, berouw enz. beteekenen, hebben *deels* gemeenlyk, *deels* somtyds eenen Genitivus by zich, gelyk:

- 1) Sommige Verba, die beteekenen, zich beängstigen, onzeker zyn, hebben somtyds den Genitivus *animi*, (i. e. in 't gemoed) of ook den Ablativus *animo* of *animis* by zich; B. v. *Ter. Clitipho pendebit animi*. *Cic. pendemus animis*. *Ter. discrucior animi*: *Cic. audio, te animo angui*. Hier toe schynt ook te behooren *fatagere rerum suarum* genoeg met zyne eigene zaaken te doen hebben. *Ter.*
- 2) De Verba *fastidio*, *miror* en *vereor* staan somtyds met eenen Genitivus, gelyk *Plaut. fastidit mei*. *Virg. Aen. Iustitiaene prius miror belline laborum*. *Ter. neque huius sis veritus feminae primariae*. Dit is naar de wyze der Grieken gesproken; want anders regeeren deeze Verba liever den *Accusativus*.
- 3) *Misereor* en *miserefco* hebben gemeenlyk eenen Genitivus, ge-

gelyk *Nep. cum — aetatis misererentur. Virg. Arcadii miserescite regis.* Zelden eenen *Dativus*, B. v. *Hygin. Fab. 58. cui Venus postea miserta est.* Maar *miseror* en *commiseror* beklagen hebben eenen *Accusativus*, gelyk *Cic. ut non queam satis — eventum fortunamque miserari. Nep. ut commiseratus sit fortunam Graeciae.* Zelden eenen *Genitivus* B. v. *miserari fortunae Justin. XLIII. 4.*

- 4) By de *Impersonalia* poenitet, piget, pudet, taedet, miseret staat behalven den *Accusativus* van het Subject, of Perfoon, die het berouw, schaamte, afkeer, medelyden gevoelt, het Object, d. i. het geen, waar over men berouw, schaamte, afkeer, medelyden, enz. gevoelt, in den *Genitivus*, B. v. *Poenitet me facti* ik heb berouw over de daad, *poenitet me fortunae* ik beklag myn lot, ik ben er niet mede te vrede. *Piget me laboris* ik heb verdriet in den arbeid, de arbeid verdriet my. *Pudet me tui* ik schaam my over u, of ook, voor u. *Taedet me laboris* de arbeid verveelt my. *Miseret me tui* ik heb medelyden met u, het jammert my uwentwege. *Ter fratris me pudet pigetque. Sall. me civitatis morum piget taedetque.* Alles is zeer gewoon, maar waar deeze *Genitivus* van geregeerd word, weten wy niet. Sommigen verstaan er onder vermaagdfchapte woorden, gelyk *poenitentia* by *poenitet*, *pudor* by *pudet*, *pigritia* by *piget*, *misericordia* by *miseret*, *taedium* by *taedet*. Dit is onvoegzaam. Anderen *factum*, *respectus*, *negotium* *et.* Onder deezen schynt *respectus* ten opzigt, byzonder *negotium* het voegzaamst te wezen; te weten *negotium peccati me poenitet* zou dan staan voor *peccatum me poenitet i. e.* veroorzaakt my berouw; *negotium facti me pudet* voor *factum me pudet* veroorzaakt my schaamte: en zo in de overigen. Dan *pudere* heet niet schaamte veroorzaaken, want *Plautus* zegt ééns *pudeo*: zo zal ook *poenitere*, *pigere*, *taedere* *et.* niet beteekenen berouw, verdriet, afkeer, medelyden veroorzaaken. *Mis.* schien hebben de Ouden by deeze *Genitivi*-aan geen Supplemente gedacht, voornaamlyk dewyl in *Ter. Heavt.* staat: *ita me dii amant, ut nunc Menedemi vicem miseret me*: alwaar het Object *vicem* in den *Accusativus* staat.

Not. a) In plaats van den *Genitivus* staat ook dikwils de *Infinitivus*, gelyk *poenitet me vivere*, ook een *Accusativus* met den *Infinitivus*, gelyk *Plaut. me piget parum pudere te.*

b) Men vind sommigen van deeze *Verba* perfoonlyk gebruikt, d. i. dat er een *Nominativus* van het Subject voorgaat of uitgelaaten is; doch deeze is gemeenlyk een *Pronomen neut. generis*, gelyk *hoc me poenitet et. Ter. Ad.*

Ad. I, 2, 4. quem neque pudet quidquam : daarom staat dit Pronomen by den Infinitivus in *Accusativus*, gelyk *Cic. Inv. II, 13. facinus, quod poenitere fuerit neceffe*. Ook staat er fomtyds een ander *Nominativus*, gelyk *Plaut. Stich. I, 1, 40. me haec conditio nunc non poenitet?* Ja de *Pluralis haec* staat voor aan : *Ter. non te haec pudent?* En *Plautus* zegt zelfs : *ita nunc pudeo*.

- c) Ook *miserescit* en *miseretur* staat, hoewel zelden, onpersoonlyk, en heeft benevens den *Accusativus* van het Subject eenen *Genitivus* van het Object, gelyk *Ter. nunc te miserescat mei. Cic. Lig. 5. cave, te fratrum — misereatur*.

VI. By de *Verba* van woenen, zyn, zich onthouden en anderen, daar men by vraagt, waar? staan eenige *Substantiva* in *Genitivo Singularis*, gelyk :

- 1) De naamen der steden (ook dorpen) in de eerste en tweede Declinatie *Singul. numeri*, B. v. *fui Romae*, te Rome : *habito Lipsiae: vixi Berolini: moratus sum Londini* : Integendeel staan de naamen der steden *plur. numeri* of uit de derde Declinatie in *Ablativo*, gelyk *fui Athenis, Carthagine cet. Not. a)* Wanneer agter deeze *Genitivi* een *Nomen Appellativum* gezet word, dan staat het in den *Ablativus*, gelyk *fui Lipsiae, urbe celeberrima. b)* Ook de naamen van veele eilanden vind men in den *Genitivus*, gelyk *Cic. an Rhodi malles vivere: Cic. Corcyrae fuimus, Caes. Pompeium Cypri visum: Nep. se domum Chersonesi habere*.

- 2) Hier toe behoort ook *domi* te huis, het welk ontalylke maalen voorkomt, gelyk *sum domi cet.* Men vind ook de *Pronomina meae, tuae, suae, nostrae, vestrae* daarby, maar niet ligt een *Adiectivum*, behalven *alienae* in tegenstelling van *tuae* : *Cic. nonne mavis — domi tuae esse, quam alienae?*

Not. In plaats van *domi* kan ook *in domo* staan, als de *Genitivus* van den Bezitter, of de *Pronomina mea, tua, sua, nostra, vestra* daarby aen. Dikwils komt het zo voor.

- 3) Ook staat *militiae* en *belli* dikwils op de vraag waar? voor *in militia, in bello* : doch alleen, wanneer het by *domi* als eene tegenstelling staat, gelyk *Cic. quorum virtus fuerat domi militiaeque cognita. Cic. Off. II, 24. vel belli, vel domi*.

- 4) Ook staat *humi* gemeenlyk voor *in humo*, gelyk *iacere humi* : ook voor *in humum*, gelyk *cadere humi, ponere humi* komt dikwils voor : dus ook *fundere humi Virg. Aen. I, 197. Zo staat ook terrae voor in terram Virg. Aen. XI, 87.*

5) Ook

- 5) Ook *viciniae* voor *in vicinia*; *Plaut. proximae viciniae habitat.*

VII. By de *Impersonalia Interest* en *refert*, daar ligt aan gelegen, zyn drie zaaken aan te merken:

- 1) De *Persoon*, of het Subject, dien ergens aan gelegen is, staat in den *Genitivus*: behalven de *Pronomina ego, tu, sui, nos, vos*: want dan word altyd *mea, tua, sua, nostra, vestra*, (ook fomtyds *cuia* voor *cuius*) gezet, het welk de *Accusativi Plur.* zyn. B. v. *Interest patris* daar ligt den vader aan gelegen: *mea magni intererat* daar lag my veel aan gelegen: *tua parvi intererit*, daar zal u weinig aan gelegen liggen. *Cic. Phil. I, 9. quis est, cuius interfit cet. Refert* staat gemeenlyk met de gezegde *Accusativi mea, tua cet.* B. v. *refert mea nihil* daar ligt my niets aan gelegen, zeldzaamer met den *Genitivus*.

Not. By dezen *Genitivus* en *Accusativus* schynt by *interest* van het *inter* en by *refert* van het uitgelaaten *ad* geregeerd te worden; gevolgelyk a) *interest omnium recte facere* staat voor *inter negotia omnium est recte facere*: en *interest mea* voor *est inter mea negotia cet.* b) *Refert illorum recte facere* staat voor *refert se ad illorum negotia recte facere*, en *refert mea* voor *refert se ad mea negotia* het behoort tot myne zaaken.

- 2) *Hoe veel* of *hoe weinig* iemand aan eene zaak gelegen is, word a) deels door allerhande *Adverbia*, en andere woorden uitgedrukt, gelyk *multum, permultum, plus, plurimum, valde, parum, paulum, magis, maxime, minus*, zo veel, *quantum* zo veel als, hoe veel, *nihil, quiddam, aliquid cet.* B. v. *parum patris interest: nihil mea refert cet.* b) deels door de volgende *Genitivi gen. neutrius*: *magni* veel, *permagni* zeer veel, *tanti* zo veel, *quanti* hoe veel, of zo veel als, *pluris* meer, *parvi* weinig; waarby *pretii* te verstaan is, gelyk *interest mea magni* daar ligt my veel aan gelegen.

Deze *Genitivi* worden ook van het uitgelaaten *negotia* geregeerd, B. v. *interest mea magni patrem esse sanum* staat voor *inter mea negotia magni pretii est patrem esse sanum* vaders gezondheid hoort onder myne gewigtige dingen, *i. e.* daar ligt my veel gelegen aan vaders gezondheid: *interest omnium parvi, an hoc fiat* staat voor *inter omnium negotia parvi pretii est, an cet.* Dus ook *Refert mea magni* voor *refert se ad mea negotia magni pretii.*

Not.

Not. Duidelykheids halven zegt men niet geern B. v. *interest regis magni* veel, maar liever hier *multum*, of *valde*: omdat het ook beteekenen kan, daar ligt den grooten Koning aan gelegen.

3) *Waar aan* iemand gelegen ligt, mag niet met den *Ablativus* uitgedrukt worden, B. v. *sanitate* aan de gezondheid, maar a) of met den *Infinitivus*, B. v. *interest mea magni esse sanum*, *discere* aan de gezondheid, aan het leeren, b) of met den *Accusativus* en *Infinitivus*, gelyk *interest mea magni patrem esse sanum* aan vaders gezondheid, c) of door *ut*; *Cic. Att. XI, 12. mea magni interest, te ut videam*, d) of door allerhande vraagwoorden, *quis, quid, ubi, -an, utrum, quando, quomodo, unde, cet.*

Not. a) Men vind ook zeer dikwils *Pronomina neutr. generis*, gelyk *hoc, id, illud, quid, aliquid, quiddam cet.* by *interest* en *refert*, om deels de *zaak*, daar aan gelegen ligt, uit te drukken, B. v. *Cic. Att. XI, 22. illud mea magni interest*: deels op de vraag, *hoe veel* is er aan gelegen? *Cic. Att. X, 4. quid autem illius interest, — ubi sis?* voor *quanti*. *Cic. ad Div. V, 12. ad properationem meam quiddam interest cet.*

b) Ook vind men by *interest* en *refert* de Praepositie *ad*: 1) by *interest*, B. v. *Cic. ad Div. V, 12. ad nostram laudem non multum video interesse*, en meermaals. Men behoeft alleen *ad* ten aanzien te verklaaren. 2) By *refert*: B. v. *Plaut. quid id ad meam rem refert*. Dit is niet zonderling, want boven is gezegd, dat er eigenlyk *ad* hoorde te staan.

VIII. Verscheiden *Verba*, die anders liever den *Ablativus* of eenen anderen *Casus* regeeren, hebben somtyds op de wyze der Grieken, eenen *Genitivus*.

1) Sommige *Verba*, welke beteekenen *vervullen*, *vol zyn*, *verzadigen*, en die anders liever eenen *Ablativus* regeeren, gelyk *implere, complere, explere, replere, saturare cet.* *Cic. ollam denariorum implere. Liv. V, 28. multitudinem religionis iustae implet. Plaut. erroris ambo ego illos complebo. Virg. animumque expleffe ultricis flammae. Plaut. hae res vitae me saturant. Ter. tu istius obsaturabere.*

2) *Verba*, die beteekenen *behoeven*, *gebrek hebben*, en liever eenen *Ablativus* regeeren, byzonder *egeo* en *indigeo*: *Cic. Att. VII, 22. egeo consilii* en meermaalen: *Cic. Or. I, 34. artis indigent. Careo* staat met den *Genitivus Ter. Heavt. II, 3, 10. praeterquam tui carendum quod erat*, en niet ligt meermaals.

3) *Desino, desisto, abstineo* staan by Dichters somtyds met den

- den Genitivus, gelyk *Hor. desine querelarum: Id. abstineto irarum cet. Virg. desistere pugnae.*
- 4) *Regno*, B. v. *Hor. Od. III, 30. 11. Daunus agrestium regnavit populorum.* Doch sommige Handschriften hebben *regnator.*
- 5) *Purgare*, B. v. *Hor. Sat. II, 3, 27. morbi te purgatum illius.*
- 6) *Potior* staat dikwils met den Genitivus; *Sall. Cat. 47. urbis potiri.*
- 7) Ook mischien meer anderen. Doch men moet hier critische Uitgaaven hebben, B. v. *Hor. II, 13. 38. staat laborum decipitur: maar Bentley leest laborem.*

§. 4.

Van den Genitivus achter Adverbia.

I. Dikwils vind men eenen Genitivus by de volgende Adverbia, die een getal, menigte, of geringheid beteekenen; *satis*, *abunde*, *parum*, *adfatim*, *partim*, B. v. *satis temporis: Ter. satis iam verborum est. Sall. parum sapientiae.* De overigen zyn zeldzaam: *Virg. terroris et fraudis abunde est. Liv. auxilia, quorum affatim erat. Cic. Off. II. 21. eorum ipsorum partim eiusmodi sunt cet.*

Not. 1) Van waar komt deeze Genitivus? Nadien *Partim* voor *partem* (en dit voor *pars*) staat, zo kan dit ligt eenen Genitivus regeeren. By de overigen schynt *in negotio*, i. e. ten aanzien, te ontbreken; gevolgelyk zou staan, B. v. *satis iam verborum est* voor *satis iam est in negotio verborum.*

2) De bovengemelde Adverbia kunnen ook zonder Genitivus staan, ja zy staan zonder denzelven meest al: B. v. *satis multa dixi: Cic. si satis consilium haberem: Urbs est partim direpta, partim incensa.*

II. Veele Adverbia van plaats, byzonder *ubi*, *ubinam*, *ubicunque*, *ubivis*, *quo*, *quovis*, *quoquo*, *aliquo*, *usquam*, *nusquam*, hebben de Genitivi gentium, terrarum, loci, locorum, om den nadruk by zich, B. v.

Cic. ubi terrarum sumus? Cic. ubi terrarum esses, ne suspicabar quidem. Cic. ubinam gentium sumus? Cic. ubicunque terrarum sunt. Liv. abire, quo locorum possent. Plaut. quo venerim loci. Cic. quo loci esset, i. e. quo loco. Ter. quoquo hinc asportabitur terrarum: Plaut. quoquo abducta est gentium. Ter. fratrem invenio nusquam gentium.

Not.

Not. Men geloëft, dat deeze *Genitivus* geregeerd word van het uitgelaten *in negotio* ten aanzien van. Misfchien heeft *quo*, *aliquo cet.* welke eigenlyk van *quid cet.* zyn, daarom den *Genitivus*, omdat *quid cet.* hem heeft.

III. *Ibidem*, *adhuc*, *interea*, *postea* hebben fomtyds den *Genitivus loci*, *locorum* by zich, maar zonder nadruk, gevolglyk overtollig, B. v.

Plaut. ibidem loci res erit, i. e. eodem loco. Id. ut adhuc locorum feci. Ter. te interea loci cognovi. Sall. postea loci. By *interea*, *postea* (voor *inter ea*, *post ea*) fchynt *negotia*, en by *ibidem*, *adhuc* fchynt *in negotio* te ontbreken.

IV. *Longo* en *minime* hebben fomtyds *gentium* met een' nadruk by zich; B. v.

Cic. tu autem abes longe gentium: i. e. verre in de wereld; Ter. minime gentium ter wereld niet, geenszins. *Perizonius* verftaat *in negotio*.

V. *Tunc* staat met *temporis* ettelyke keeren by *Iustinus*: alwaar *temporis* overtollig is. Ook vind men by hem *tum temporis*.

VI. *Hic*, *huc*, *eo*, *eodem* staan by menigerlei *Genitivi*:

- 1) Wanneer zy van eene daadlyke plaatze gebruikt worden, dan staat fomtyds *loco* of *vicinia* daarby: *Ter. vidi virginem hic vicinia*, *i. e. in vicinia. Id. commigravit huc vicinia*, *in viciniam*. Zo staat *eo loci* voor *eo loco* by *Tacitus*, en *eodem loci* voor *eodem loco* by *Suetonius*.
- 2) Byzonder hebben *huc*, *eo*, *eodem*, als zy *tropisch* staan, en zo *verre* beteekenen, waar toe ook *quo* hoe ver enz. behoort, fomtyds *loci* of ook eenen anderen *Genitivus* by zich; B. v. *Curt. VII, 1. huc malorum ventum est* zo ver is het met 't kwaad gekomen. *Liv. XXV, 8. eo consuetudinis adducta res est*, zo ver in de gewoonte. Zo zegt men *eo dementiae*, *audaciae*, *doctrinae cet. progredi*, *procedere*, *venire*, *pervenire* het zo ver in zotheid, ftudtheid, geleerdheid brengen: dus ook *quo dementiae cet. progressus es*, *pervenisti cet.* hoe ver hebt gy het enz. *Cicero* zegt *eo loci*, maar op de vraag *waar? Sext. 31. res erat eo loci, i. e. in eo loco*: Dus ook elders *eodem loci* voor *loco*. *Not.* De woorden *huc*, *eo*, *eodem*, *quo* fchynten de *Ablativi*, ook deels de oude *Dativi* van *hoc*, *id*, *idem*, *quod* te wezen, gevolglyk eenen *Genitivus* te regeeren, dewyl *hoc*, *id*, *idem*, *quod* er een regeert.

VII. *Quoad* (eigenlyk in zo verre, zo lang) staat fomtyds met *eius*, en beteekent dan zo veel hier in; B. v. *quoad eius fieri possit* by Cicero. *Perizonius* verstaat *aliquid* by *eius*. Doch, alzo *quod* zo dikwils voor *quantum* zo veel staat, en in dat geval eenen *Genitivus* regeert, (zie boven §. 2. n. III. 1.) zo vraagt men, of men niet in dat geval *quod* voor *quoad* te lezen heeft.

VIII. *Pridie* en *Postridie* hebben dikwils by zich *eius diei*, 't welk eigenlyk weg kon blyven, B. v. *Cic. ad Div. I. 4. pridie eius diei: Caes. B. G. I, 23. postridie eius diei*. Anders hebben zy liever den *Accusativus*, B. v. *pridie Calendas Apriles, Maias* (niet *Aprilis, Maii*, zo als in de slegte uitgaven der Ouden staat.) Dus staat *Cic. postridie ludos Apollinares: Liv. postridie Idus Quintiles*.

Not. Agter *Pridie* en *Postridie* kan ook *quam* volgen, gelyk *Cic. pridie, quam haec scripsi: Cic. postridie, quam a vobis discessi*, en meermaals; even gelyk dit *quam* agter dergelyken staat, gelyk *postero die, quam illa erant acta: Post diem tertium, quam dixerat*.

§. 5.

Van den *Genitivus* agter *Praepositiën* en *Interjectiën*.

De *Genitivus* staat ook fomtyds agter *Praepositiën* en *Interjectiën*, doch van welken hy niet kan geregeerd worden.

I. Agter *Praepositiën*, B. v. *ad Castoris, sc. aedem cet.* zie daar van boven §. 1. n. IX, 8. Zo staat ook *tenus* met een' *Genitivus*, B. v. *crurum tenuis*, alwaar mischien *sine* ontbreekt, omdat het er soms by staat.

II. Agter *Interjectiën*, gelyk *Catull. O mihi nuntii beati!* alwaar mischien *negotium* ontbreekt.

Z E S D E A F D E E L I N G.

Van 't gebruik van den *Dativus*.

De *Dativus* staat doorgaands op de vraag voor wien? of waartoe? of tot wiens voordeel? B. v. *proximus sum*

M

ego.

egomet mihi: Pater dedit mihi librum: accepi librum dono: Non omnibus dormio. Doch, om naauwkeuriger te spreken, hy staat byzonder by *Adiectiva* en *Verba*, hoewel ook by andere woorden, waarom wy by de rei afgaan willen.

§. 1.

Van den Dativus agter Substantiva.

De Dativus staat by Substantiva op de vraag, voor wien? B. v.

Plaut. lupus est homo homini: Cic. illi semper — pacis auctor fui.

Byzonder staat hy dikwils in plaats van den Genitivus, als men voor wien? denken kan: B. v. *Cic. ego huic causae patronus exstiti. Cic. Marcello sum testis. Liv. veniam errori petendo. Id. libertati praesidia petitis. Sall. Cat. 40. quem exitum tantis malis sperarent? Mart. nostro comes — Flavo.* Hier toe behooren de naamen van Bedieningen *triumviri reip. constituendae: praetor iuri dicundo cet.*

§. 2.

Van den Dativus agter Adiectiva.

De Dativus staat dikwils by de *Adiectiva* op de vraag voor wien? of waartoe? of ook andere vraagen. Hier toe behooren de volgende *Adiectiva*:

- 1) Die beteekenen nuttig of schadelyk, gelyk *utilis, inutilis, salutaris, noxius, perniciosus, periculosus, exitiosus cet.* doch men zegt ook *utilis ad rem.*
- 2) Die beteekenen, gelyk, ongelyk, zo als *similis, dissimilis, absimilis, aequalis, par, dispar, impar, consentaneus* passende, overeenstemmende: Ook reket men hier toe *diversus, secundus* die agter iemand staat, *discolor, absonus.* *Not. similis, dissimilis* hebben ook zeer dikwils eenen Genitivus, vooräl wanneer de gelykheid van ziel word uitgedrukt, ook somtyds *par, dispar*, gelyk boven *Afd. V. §. 2. n. I. 9.* aangemerkt is: ook zegt men *consentaneus cum*, B. v. *veritate.*
- 3) Die beteekenen tot iet geschikt, voegende, gelyk *aptus, habilis, idoneus, accommodatus*: doch by deeze allen kan ook *ad* staan. Hier toe behoort ook *bonus* goed tot iet, gelyk *mons pecori bonus alendo*: ook *alienus* niet voegende.

4) Die

- 4) Die beteekenen aangenaam, onāngenaam, aandoenlyk, bezwaarlyk, gelyk *gratus, iucundus, acceptus, dulcis, suavis, ingratus, iucundus, molestus, gravis, acerbus* cet.
- 5) Die beteekenen gunstig, ongunstig, waard of dierbaar, tegenstrydig of tegen, haatlyk, vyāndig, gelyk: *amicus, carus, propitius, infestus, infensus, inimicus, contrarius, alienus* cet.
- 6) Die beteekenen ligt of zwaar, gelyk *facilis, difficilis, arduus, durus, gravis; it. inivus* cet.
- 7) Die beteekenen geneigd, gereed, bereid tot iet, gelyk: *proclivis sceleri, promptus seditioni, parvus rei*. Doch daarvoor is *ad* meer gewoon.
- 8) Die beteekenen naby, aangrenzend, gelyk *finitimus, vicinus*, byzonder *propior, proximus*, welke ook beide met den *Accusativus* staan.
- 9) *Proprius, communis, affinis* deelnemende, welke ook eenen *Genitivus* hebben; zie boven *Ad. 5. §. 2. n. 1, 9*. Ook *superstes, fidus*, die ook soms eenen *Genitivus* hebben: zie ald. Verders *cognatus*.
- 10) *Necessarius, obnoxius, honestus, turpis, foedus*: verders de *Verbalia in bilis*, gelyk *stabilis* cet.

§. 3.

Van den Dativus by het Pronomen *idem*.

Het Pronomen *idem* staat, hoewel zelden, naar de wyze van het Grieksche *αὐτός*, met eenen Dativus, B. v. *Hor. Art. 467. invitum qui servat, idem jacit occidenti* voor *idem facit, quod facit occidens*.

§. 4.

Van den Dativus agter de Verba.

I. De Dativus staat agter veele Verba op de vraag, voor wien?

- 1) By ontelbaare *Intransitiva (Neutra)*, d. i. die geen *Accusativus* hebben kunnen, gelyk *gratulor, fundero, dissiadeo, obedio, pareo, obtempero, obsequor, favco, placeo, displiceo, auxilior, adsum, desum, occurro, cedere, concedere* toegeven cet.
- 2) By ontelbaare *Transitiva (Activa)*, d. i. die eenen *Accusativus* volgens hāare natuur regeeren, staat behalven

ven deezzen *Accusativus* ook nog een *Dativus*, B. v. *opto tibi felicitatem: debeo tibi vitam: impero, praecipio, mando tibi aliquid: do, tribuo tibi rem: dedo me tibi: trado urbem hostibus: impendo tempus literis: concedo tibi rem: narro, nuntio, indico, significo, demonstro, ostendo, declaro, dico, scribo tibi aliquid: probo aliquid alicui: rapio, abripio, adimo, subtraho rem alicui: mitto, comparo, pario, paro rem alicui cet.*

- 3) By zekere onpersoonlyke *Verba*, gelyk *libet* of *lubet*, *licet*, *accidit*, *contingit*, *evenit*, *conducit*, *expedit*, *convenit* het voegt, *sufficit*, *praestat*, verders *placet mihi*, *videtur mihi cet.*

Not. a) Agter *licet* volgt ook somtyds in plaats van den *Dativus* de *Accusativus* met den *Infinitivus*, gelyk *non licet, me esse otiosum: Cic. Off. I, 26. haec praescripta servantem licet magnifice — vivere.*

b) *Convenit inter nos* heet wy zyn ééns.

c) Hier toe behoort *latet* het is onbekend, B. v. *mihi. Cic. Catil. I. 6.* Ook staat het met den *Accusativus*.

d) *Decet*, dat anders eenen *Accusativus* heeft, word ook, hoewel zelden, met eenen *Dativus* gevonden, gelyk *Ter. Ad. V, 8, 5. nobis decet.*

II. De *Dativus* staat by veele *Verba* op de vraag waar toe? B. v.

Venire auxilio, accipere dono: dare dono. Byzonder behoort hier toe a) *esse*, wanneer het strekken, dienstig zyn beteekeent, gelyk *hoc est laudi, turpitudini*, dit strekt tot lof, tot schande: dus ook *est argumento, signo, honori, impedimento, pernicipi, exitio, risui, curae, utilitati, damno, oneri, decori, dedecori cet.* b) De *Verba duco, do, tribuo, verto*, als zy beteekenen, iet zo of anders uitleggen, B. v. *vizio dare* als een gebrek uitleggen, *laudi vertere* als een lof uitleggen enz.

Not. Nadien alle deeze *Verba* niet alleen den *Dativus* der zaak, op de vraag waartoe? maar ook den *Dativus* des persoons, op de vraag, voor wien? by zich kunnen hebben, zo komen gevolgelyk dikwils twee zulke *Dativi* by één, gelyk *Venio tibi auxilio: Misi librum tibi dono: reliquit mihi pileum pignori: hoc mihi est magnae laudi: ignavia tibi erit dedecori: haec res patri fuit magnae utilitati: nihil nobis esse potest maiori impedimento: virtus mihi est summae voluptati: hoc mihi est curae, oneri, argumento cet. Hoc omnes tibi vertunt vizio: dant mihi vizio: Laudi in Graecia ducitur adolescentulis cet.*

Aan-

Aanmerkingen.

- 1) Deeze *Dativi* by het *Verbum duco* worden niet van *duco* geregeerd, maar van het uitgelaaten *esse*: want *duco* heet gelooven, B. v. *hoc duco mihi damno*, *scil. esse: laudi ducitur adolescentulis*, *scil. esse*.
- 2) Men moet dit *esse* niet altyd *verstrekken* vertaalen, maar ook *maaken*, *zyn*, en door andere *Verba*, gelyk: *est mihi magnae laetitiae* verwekt my groote vreugde, verheugt my zeer, is my zeer aangenaam: *est laudi* het is loflyk, *est turpitudini* veroorzaakt schande, is schandelyk enz. *hoc est mihi curae* daar zorg ik voor enz.
- 3) De *Dativus* der zaak, op de vraag *waar toe?* schynt by *esse* van het uitgelaaten *aptus*, of *idoneus* geregeerd te worden. By *vertere* staat B. v. *vitio* voor *in vitium* tot een gebrek rekenen.

Not. Hier toe behoort ook *esse*, als het een vermogen of kunnen beteekent, B. v. *sum solvendo* ik kan betalen, dus ook *sum oneri ferendo*. Hier schynt insgelyks *aptus* of *idoneus* te ontbreken.

III. De *Dativus* staat ook by de *Verba* op de vraag: tot wiens behoefte? voordeel? schade? of wien ten gevalle? voor wien? B. v.

Cic. non omnibus dormio. Cic. sin quid offenderit, sibi totum, nihil tibi offenderit. Cic. factus est consul sibi suo tempore, reipublicae paene sero. Cic. tibi gratulor, mihi gaudeo. Plaut. mihi quidem esurio, non tibi. Plaut. id tibi faciam, mihi bibam.

IV. De *Dativus* staat dikwils by *esse*, wanneer het door hebben vertaald word, B. v.

Liber est mihi ik heb een boek: *libri sunt mihi: est mihi otium: Est mihi nomen Iohannis: Innocentiae plus periculi, quam honoris, est: An nescis longas regibus esse manus?*

Not. By de spreekwyze *est mihi nomen* staat de naam in *Nominativo*, of *Genitivo*, of *Dativo*; B. v. *est mihi nomen Petrus, Petri, Petro.*

V. De *Dativus* staat ook by de volgende *Verba*, by welken men niet voor wien? of waar toe? maar wien? of op eene andere wyze vraagt: *parco, benedico* ik zegene, *maledico* ik vloeke, *studeo, persuadeo, medeor, irascor, caveo* ik bezorg veiligheid, of zorge, *nubo, invideo, arrideo, prospicio, consulo* ik draag zorge, *succenseo*, B. v.

Parcere pecuniae, hostibus: Cui ego benedico, ei tu maledicis: stuleo virtuti, literis: perjurabis mihi nunquam: mederi morbo: irascor tibi: cavere clientibus, sibi: Tullia nupsit (nupta est) Dolabellae: haec res mihi arridet: Non decet aliis invidere: Deus nostrae felicitati prospexit, consuluit: cur mihi succenses? Not. Men vind ook nuptam esse cum aliquo. B. v. Cic. ad Div. XV. 3. in.

VI. De Dativus staat dikwils op de wyze der Grieken, byzonder by Dichters, in plaats van eene Praepositie. B. v.

- 1) In plaats van *a*: en wel *a*) by *Verba*, die beteekenen onderscheiden zyn, niet voegen, gelyk *discrepare, dissidere, distare cet.* B. v. *Hor. vino et lucernis Medus acinaces discrepat, i. e. a vino: Id. quantum simplex hilarisque nepoti discrepet Id. differt sermoni: Id. quid distent aera lupinis:* *b*) afhouden, gelyk *arcere, defendere cet.* *Virg. hunc arcebis gravido pecori. Id. solstitium pecori defendite:* *c*) byzonder agter de *Passiva*, B. v. *Ovid. Barbarus hic ego sum, quia non intelligor ulli.* Dit laatste doen niet alleen Dichters, maar ook Schryvers in *Prosa*, en wel deels agter het *particip. fut. p. sivi* en *gerundium necessitatis*, alwaar gemeenlyk de Dativus staat, gelyk *deus est mihi amandus; literae tibi sunt scribendae*, in plaats van *a me, a te*: deels ook somtyds by andere deelen van het *Passivum*, gelyk *Cic. ad Div. I, 9. §. 60. nunquam praestantibus viris laudata est — permansio. Id. Off. III, 9. honesta bonis viris quaeruntur.*
- 2) In plaats van *in*, en wel dubbeld, *a*) op de vraag waar heen? B. v. *Virg. it clamor coelo, i. e. ad coelum:* dit is alleen by de Dichters gebruyklyk: *b*) op de vraag: waartoe? B. v. *Virg. vosmet rebus servate secundis. Liv. me ducem bello gerendo creaverat.* Hier toe behooren de bovenstaande spreekwyzen: *accipere dono, vertere vitio, aptus rei, est honori cet.*
 In plaats van *apud*, B. v. *purgare (excusare) se alicui* zich by iemand ontschuldigen, is zeer gewoon. Hier toe behoort *Ter. tu mihi illam laudas? Cic. Anic. 27. mihi quidem Scipio vivit.*
 In plaats van *cum*. Hier toe behooren *a*) by de Dichters de *Verba* van stryden, veyten, gelyk *certare, pugnare cet.* *Virg. solus tibi certet Amyntas. Id. placidone etiam pugna-bis amori? Id. stat conferre manum Aeneae: Id. congressus Achilli:* *b*) de *Verba* van verëenigen en dergelyken. B. v. *iungere* heeft by *Cicero* en anderen gemeenlyk den Dativus, gelyk *iungere equos curru:* ook zegt men *conjungere ali-*
quid

quid alicui rei, maar gewoonlyker *cum re*. Dan anderen, gelyk *coire, concumbere cet.* staan enkel by de Dichters met eenen Dativus. c) *Loquor* staat fomtyds by den Dativus; *Plaut. Poen. IV, 2, 63. me esse locutum cuiquam*: d) ook *Comparare* en *conferre* vergelyken, B. v. *Cic. Sen. 5. senectuti comparat*: *Off. I, 22. Lycurgi disciplinae conferendi*. Ook *contendere* vergelyken staat met den Dativus *Horat. Epist. I. 10. 26.*

5) In plaats van *in* by *abdo*: B. v. *abdere se literis*, *Cic. lateri capulo tenus abdidit enssem*, *Virg.*

VII. De Dativus staat by sommige Verba, die met de Praepositien *ad, ante, circum, con, de, e, in, inter, ob, post, prae; pro, re, sub, super* saamgesteld zyn. Deels staat hy op de vraag voor wien? deels moet hy door de Praepositie, met welke het Verbum saamgesteld is, verklaard worden. Dergelyke Verba zyn deels Transitive (Activa), deels Intransitiiva (Neutra), gelyk:

Ad: gelyk *adsuescere rei*: *adesse alicui* dienen: *adhaerere rei*: *Virg. Aen. II. 385. adspirat primo fortuna labori*: *Liv. II, 49. Tuscus ager romano adjacet*: *Aliicere oculum rei*, *Cic. Verr. II, 15*: dus ook *calcaria adhibere equo*, *adferre vim alicui cet.* doch men zegt ook *adhibere aliquid ad aliquid*, ook *adsuescere aliqua re*, B. v. *genus pugnae, quo adsueverant Liv. XXXI. 35.* ook met *ad*, B. v. *ad homines*, *Caes. B. G. VI. 28.*

Ante: gelyk *anteponere, anteferre aliquid alicui rei cet.*

Circum: gelyk *circumfundi alicui* iemand omringen: *circumdare urbi murum cet.*

Con: gelyk *comparare rem rei*, vergelyken; doch meermaalen staat er *cum re*: ook *componere parvis magna* vergelyken *Virg.*

De: gelyk *desse* niet dienen, *alicui*: *deferre aliquid*, B. v. *honores, munus alicui*, opdragen, overbrengen; doch men zegt ook *ad aliquem.*

E: gelyk *eripere aliquem periculo*; doch men zegt ook *e periculo.*

In: gelyk *iniicere alicui manus*: *inferre bellum alicui*: *iniicere alicui spem, metum, terrorem cet.* *Imponere fastigium operi*: *immisceri rei*: ook *incidere portis* ter poorten instorten, *Liv.*

Inter: gelyk *interesse* bywoonen, *concioni, orationi, pugnae cet.* *Interpone tuis interdum gaudia curis*: *Interdicere alicui* B. v. *usum purpurae, en aqua et igni.*

Ob: gelyk *obsequitare muris*: *obversari oculis* (ook *ante oculos*): *Obstistere alicui*: *opponere se alicui*: *caput periculo obiicere*: *offerre rem alicui.*

Post: gelyk *postponere se alicui*.

Prae: gelyk *praeesse exercitui, reipublicae: Praeficere aliquem rei, castris cet. Praepono, praefero me tibi cet.* Ook staan *praeesse, praeficere, praepondere* zonder *Dativus*.

Pro: gelyk *prospicere, providere rei*.

Re: gelyk *remittere aliquem alicui, en ad aliquem*.

Sub: gelyk *alicui subvenire, succurrere: subiicere aliquid alicui*.

Super: gelyk *supereffe alicui* overleven.

VIII. De *Verba adular, allatro, antecedo, anteeo, antesto, antevenio, anteverto, attendo, illudo, incesso, insulto, occumbo* hebben in zekere beteekenis niet alleen den *Dativus*, maar ook wegens de *Praepositie* den *Accusativus*. Deeze beide *Casus* hebben ook *curo, deficio, despero, medicor, moderor, praecedo, praecurro, praeeo, praesto, praestolor, praeverto, studeo, tempero*.

Adular vleijen, *alicui Nep. en aliquem Cic.*

Allatro aanblaffen, *alicui en aliquem*. De *Accusativus* komt meest voor, en is des te verkiesen.

Antecedo overtreffen, *alicui en aliquem*.

Anteire overtreffen, *Cic. Tusse. I, 3. qui iis aetate anteit. Cic. Off. II, 10. anteire ceteros virtute.*

Antesto of *antisto* overtreffen, *alicui en aliquem*. De *Dativus* schynt beter.

Antevenio voorkomen, overtreffen, *alicui en aliquem*.

Anteverto voorkomen, *alicui en aliquem*. De *Dativus* schynt beter.

Attendo agt geven, *rei en rem, ook ad rem*. De beide laatste wyzen zyn meest gewoon.

Illudo bespotten, *alicui en aliquem, ook in aliquem, B. v. Terent.*

Incesso aankomen, bevangen, *Liv. IV, 57. cura patribus incesst* den Senaat beving een kommer; *Liv. I, 56. cupido incesst animos iuvenum* den Prinzen kwam de begeerte aan. Ook zegt *Ter. And. IV, 3, 9. nova religio in te incesst*.

Insulto bespotten, *alicui en aliquem*. De *Dativus* schynt hier beter. *Insultare fores* tegen de deur springen.

Occumbere morti en *mortem* sterven: het eerste staat *Virg.* dit by *Cic.*

Curo zorgen, staat gemeenlyk met den *Accusativus*; zeer zelden met den *Dativus*, *B. v. Plaut. Truc. I, 2, 34. tuo vestimento et cibo curas.*

Deficio ontbreken; *B. v. tempus deficit mihi et me*: de *Accusativus* is meer gewoon.

Despero wanhoopen, geene hoop meer hebben, *rei en rem* aan eene zaak wanhoopen; ook *de re*: ook *sibi, se, de se*.

Medicor geneezen: *alicui en aliquid*.

Moderor matigen, bestuuren, gelyk *moderari animo iras*, matigen: *moderari rem rusticam* regeeren, bestuuren. Het schynt, dat *moderari* matigen, beteugelen, liever den *Dativus*, en *moderari* regeeren, liever den *Accusativus* heeft.

Praecedo 1) vooruitgaan staat met den *Accusativus* *Virg. Aen. IX, 48.* 2) overtreffen, *alicui* en *aliquem*.

Praecurro voorbyloopen, overtreffen, *alicui* en *aliquem*.

Praeire voorbidden, voorzeggende, dat een ander na moet zeggen, word dus gebruikt: *praeire alicui voce: praeire verba en verbis*. Gevolglyk staat de zaak, die men iemand voorzegt, om na te spreken, in *Accusativus*: maar de Persoon in *Dativus*.

Praesto overtreffen, *alicui* en *aliquem*.

Praestolor op iemand wagten, *alicui* en *aliquem*.

Praeverto voorkomen: *rei* eene zaak, *Gaef. B. G. VII, 33.*

Praevertere ventos cursu pedum *Virg. Aen. VII, 807.* de winden voorkomen, gevolglyk de winden overtreffen.

Studeo heeft gemeenlyk een *Dativus*, gelyk *rei cet.* Doch éénmaal vind men *studere literas* *Cic. Sen. p. red. 6.* 't weik zonderling is. Men vind het ook wel met *hoc, id, nihil cet.* Maar op zulke *Neutra* is niet veel te rekenen, want deeze staan voor allerhande *Casus*. Doch *Graevius* en *Ernesti* hebben in de gemelde plaats van *Cicero studere literis* aangenomen.

Temporo 1) matigen, beteugelen, spaaren, *B. v. linguae, lacrymis* de tong, de traanen matigen, beteugelen: *iras* den toorn matigen *Virg. Aen. I, 57: sociis* de bondgenooten spaaren: 2) regeeren, *B. v. rempublicam* *Cic. ratem* *Ovid.* Gevolglyk schynt het, als het regeeren, bestuuren beteekent, liever den *Accusativus* te hebben.

Not. Men brengt hier ook toe *Antecello, Praecello, Praevenio, Adversor*. Maar a) *Antecello* overtreffen, staat gemeenlyk alleen in den *Dativus*, *B. v. Cic.* met den *Accusativus* *Tacit.* b) *Praecello* overtreffen, staat met den *Dativus* en *Accusativus* *Tac.* c) *Praevenio* voorkomen, staat met den *Accusativus* *Liv. VIII, 16 praevenirent desiderium plebis*, van den *Dativus* weet ik geen voorbeeld. d) *Adversor* staat altyd met den *Dativus*. Het staat wel met den *Accusativus* by *Tacitus*. Maar de Geleerden gelooven, dat men daar *aversari* lezen moet.

IX. Veele *Verba* hebben in dezelfde, of wel nabykomende beteekenis, dan den *Dativus*, dan eenen anderen *Casus*, gelyk:

Abdicare magistratum of *se magistratu* het ambt nederleggen, het zy dit met of zonder dwang geschied.

- Ascribere civitati, in civitatem, in civitate* in eene stad als Burger aannemen, *Cic.*
- Aspergere alicui aliquid* iet op iemand sprengen, en *aliquem re* iemand ergens mede besprengen, B. v. *aspergere viro laberculam Cic. : hunc vitae splendorem maculis aspergis Cic.*
- Afertur (adfertur) mihi en ad me, of adfertur mihi*, er komt tyding by my, ik ontvang tyding. *Cic.*
- Auscultare alicui en aliquem*, naar iemand luisteren, hem gehoor geven, of gehoorzamen.
- Consulere rei en re* zich op iet verlaaten, vertrouwen, gelyk *suae virtuti en sua virtute.*
- Donare alicui aliquid* schenken, en *aliquem re* beschenken.
- Excelsere ceteris* overtreffen, *Cic. : inter omnes* uitmunten *Cic.*
- Exuere* uittrekken *alicui (sibi) vestem en aliquem (se) veste.* Maar als het berooven beteekent, dan staat er alleen *aliquem re* : gelyk *castris cet.* Men zegt ook *exuere humanitatem.*
- Habitare in loco* woonen, en *locum* bewoonen.
- Impertior (o)* mededeelen *alicui laudem*, en deel laten nemen, *aliquem re* : van daar *impertire aliquem salute en alicui salutem* groeten.
- Incidere* ingraaven, insnyden, etzen *rei; in rem, in re.* Ook zegt men *incidere pennas* de pennen versnyden, *spem* de hoop benemen enz.
- Induere* aantrekken *sibi (alicui) vestem en se (aliquem) veste.* Byzondere spreekwyzen zyn : *falsam sibi scientiae persuasionem induere : se mucrone induere : in florem induere.*
- Inspergere* tuschenstrooien : *Plinius* zegt *folia inspergere positionibus; Cato : oleam sale inspergito.*
- Interdicere* verbieden rekent men ook hier toe. Maar men zegt gemeenlyk *alicui aliquid of alicui aliqua re* : zelden *aliquem aliqua re.*
- Intercludere* verhinderen, benemen *alicui fugam en aliquem frumento commeatuque.* Beide staat by *Caesar.*
- Mitto tibi of ad te, B. v. literas.* Beide staat *Nep. Att. 20.*
- Nubere viro*, trouwen, ook zegt men *nuptam esse cum aliquo* met eenen Man getrouwd zyn. *Cic.*
- Scribere alicui en ad aliquem.*

X. Veele *Verba* hebben in onderscheiden beteekenissen onderscheiden *Casus*:

- Aemulari aliquem of aliquid* met yver navolgen, nayveren, is zeer gewoon : integendeel *aemulari alicui of cum aliquo* verklaart men, benyden, gelyk *Cic. quod iis aemulemur cet. Liv. periculum sit, ne mecum aemuletur.* Doch in deeze beide plaatzen schynt het te beteekenen, nayveren, of met wan-

wangunst naveren : eenvoudig *benyden* schynt *aemulari* niet te beteekenen. Daarom schynt *aemulari aliquem*, *alicui*, *cum aliquo* hetzelfde te zyn.

Accedo tibi ik stem u toe. *Hoc tibi accedit ad illud* dit komt u nog by dat toe, gy ontvangt dit nog behalven dat. *Accedere ad aliquem* toetreden : *ad rempublicam* den Staat beginnen te dienen, B. v. door het eerste Eerämbt enz.

Caveo tibi ik bezorg u zekerheid, stel borg, zorg voor u door afwending van eenig nadeel, *te* ik wagt my voor u.

Consulo tibi ik zorg voor u : *te* ik vraag u om raad : *in te crudeliter* ik gedraag my wreed jegens u.

Cupio tibi ik ben u genegen : *aliquid* ik begeere iet.

Deficit mihi en *me* het ontbreekt my, B. v. *liber* : *deficere ab aliquo* van iemand afvallen.

Do alicui literas ik geef iemand een' Brief mede (om te bestellen), *ad aliquem literas* ik schryve aan iemand. Doch ook staat *dare alicui literas* aan iemand schryven *Cic. ad Div. XVI, 3.*

Horreo tibi ik verschrikke u wentwegen : *aliquid* ik schrik voor iet, B. v. *periculum*. *Horrere aliqua re* van iet styf zyn, B. v. *ager horret hastis*.

Impono alicui aliquid ik leg iemand iet op : ook *aliquid in aliqua re*, B. v. *in cervicibus* : *Inponere alicui* iemand bedriegen.

Incumbo rei op iet liggen, *in rem* of *ad rem* zich ergens moeite toe geven.

Interest 1) daar is onderscheid, B. v. *inter hominem et bestium* : ook *stulto intelligens quid interest?* *Ter.* 2) daar is aangelegen, B. v. *patriis, mea, tua cet.* 3) *interesse rei* of *in re* bywoonen B. v. eene maaltyd.

Manet mihi res de zaak blyft my. *Manet me mors, poena cet.* de dood wagt my, staat my te wagen.

Merere sibi aliquid iet voor zich verdienen : *merere equo* te paard dienen (als ruiters); *merere* en *mereri* de zich verdienend maken by enz.

Metuo tibi ik ben u wentwegen bevreesd : *te* ik vreeze u.

Peto mihi ik haal my, B. v. *lignum* : *aliquem* of *aliquid* ik ga op iet los, het zy vriend of vyand : *locum*, *urbem* na eene plaats, stad gaan reizen : *ab aliquo aliquid* iet van iemand begeeren, iemand om iet verzoeken.

Praehere alicui rem geven, *se fortem* zich dapper bewyzen.

Praestare 1) overtreffen, *alicui* en *aliquem* ; 2) *aliquid* goed voor iet zyn, ergens voor instaan, B. v. *dammum, culpam*. Ook zegt men *a re* ; 3) *beneficium alicui* weldaaden bewyzen ; 4) *se fortem* zich dapper betoonen.

Prospicio ik zorge, *alicui* : ik zie vooruit, *aliquid*.

Quae-

Quaerere sibi aliquid iet voor zich zoeken: *aliquem* zoeken: *ex aliquo*, *ab aliquo* (zelden *de aliquo*) iemand vraagen: *de re* of *homine* naar eene zaak of iemand vragen, of onderzoek doen, ook *in aliquem* tegen iemand onderzoek doen.

Recipio tibi ik geve u vaste verzekering; *me in locum* ik vlugte naa eene plaats: *aliquid*, ik bekomme weder, of ik neem iet, op my B. v. een Proces.

Referre alicui aliquid iemand iet verhaalen, ook wederbrengen: *referre ad aliquem aliquid* en *de re*, iemand iet voordragen, of raadplegen over iet. *Refert mea, tua cet.* daar ligt my aangelegen enz.

Renuntiare rei afstand doen, bedanken, B. v. *muneri*: *alicui* aanbrenge: *aliquem consulem* iemand als Consul uitroepen.

Respondere alicui iemand antwoorden; *aliquid* iet: *ad aliquid* op iet.

Solvo tibi pecuniam ik betaal u geld: *solvo te* ik bevryde u, B. v. *metu*: *solvere navem* onder zeil gaan.

Timeo tibi ik ben om uwentwille bekommerd: *te* ik vreeze u.

Vacare a re en *re* ledig, vry zyn van iet, *rei* op iet moeite doen, zich toeleggen.

Valere rei dienstig zyn tot iet, is zeldzaam; *re* door iet veel uitrigten. *Hoc valet in te* dat geld u.

Not. *Varro* zegt, *denarii dicti, quod denos aeris valebant*, en *Plinius*: *scrupulum valet sestertiis vicenis*, alwaar de waarde te kennen gegeven word.

XI. Dikwils staan by de *Verba de Dativi mihi, tibi, sibi, nobis, vobis* overtoellig. B. v.

Plaut. fur mihi es. Cic. an ille mihi liber cet. Cic. at tibi repente — venit ad me Caninius. Ter. suo sibi gladio hunc iugulo. Id. quid ait tandem nobis Sennio? Liv. haec vobis ipsorum militia fuit. Not. Echter hebben zy gemeenlyk eene betrekking op de zaak, en wyzen eene deelneming aan.

XII. Agter den *Infinitivus esse* volgt somtyds de *Dativus* van het *Praediatum*, als de *Dativus* van het *Subjectum* voorgegaan is, B. v.

Cic. licuit esse otioso Themistocli: Cic. mihi negligenti esse non licet, voor *otiosum, negligentem*. Ook geschied dit byzonder by laater Schryvers agter andere *Infinitivi*, B. v. *destinari, fieri cet.*

§. 5.

Van den Dativus agter eenige Particulae.

I. De Dativus staat by sommige Adverbia op de vraag, voor wien? gelyk *prope*, *propius*, *proxime*, *obviam*, byzonder die, welke van woorden afstammen, die eenen Dativus regeeren, gelyk *congruenter*, *convenienter*, *amice*, B. v.

Virg. propius stabulis: Cic. obviam mihi venisti: Cic. congruenter naturae convenienterque vivere: Cic. vivere vitae hominum amice. Not. Doch prope, propius, proxime staat meermaals met eenen Accusativus.

II. De Dativus staat by sommige Interjectiones, gelyk *hei*, *vae*, *ecce*, *hem cet.*, doch van welken hy misfchien niet geregeerd word, B. v.

Virg. hei mihi! Plaut. vae misero mihi! Cic. ecce tibi Sebosus. Plaut. hem tibi talentum argenti daar hebt gy enz.

Z E V E N D E A F D E E L I N G.

Van 't gebruik van den Accusativus.

§. 1.

Van den Accusativus agter de Substantiva.

I. De Pronomina *id*, *quid cet.* staan agter eenige Substantiva, B. v.

Homo id aetatis voor *ea aetate* is zeer gewoon, hier fchynt *ad, i. e.* ten aanzien van, te ontbreeken. Zonder *homo* staat *quid* dus, *Plaut. quid tibi aetatis videor?* alwaar *homo* te verstaan is. *Ter. idne estis auctores mihi?* raadt gy my daar toe?

II. Sommige substantiva Verbalia hebben den Accusativus Verborum by zich, B. v.

Plaut. quid tibi hanc curatio est rem? Plaut. quid tibi hus receptio ad te est meum virum?

§. 2.

Van den Accusativus agter Adiectiva.

I. By de *Adiectiva*, die beteekenen *lang*, *breed*, *groot*, *wyd*, *hoog*, *dik* enz. staan de *Substantiva*, die deeze maat of ruimte uitdrukken, in den *Accusativus*, B. v.

Fossa est centum pedes longa: turris est alta centum cubitos cet. Men vind ook wel een' *Genitivus Caes. B. Civ. II, 10. musculum pedum sexaginta longum*, maar die schynt van *musculum* af te hangen.

II. Ook staat naar de Grieksche wyze, byzonder by Dichters, agter *Adiectiva* de *Accusativus* in plaats van den *Ablativus*, B. v. *Omnia Mercurio similis, Virg. Nuda pedem, Ovid.*

§. 3.

Van den Accusativus by de Verba.

I. Ontallyke *Verba* regeeren, naar haar Natuur, eenen *Accusativus*.

Deeze zyn a) *Verba* in o, die eene handeling aanwyzen, welke op een Object overgaat, en daarom *Transitiva (Activa)* genoemd worden, en een geheel *Passivum* hebben; b) *Verba* in or, of *Deponentia*, die insgelyks eene zodaanige handeling aanwyzen.

By deeze *Verba* staat nu de *Accusativus* gemeenlyk:

1) Op de vraag wien? of wat? Hier toe behooren *amo: odi: complector: quaero* zoeken: *invenio, reperio, do, tribuo, dono: mitto: amitto, perdo: habeo: sumo, capio, accipio: possideo, teneo: scio, nescio, ignoro, calleo* wel veritaan: *emo, vendo: aestimo: edo, bibo, doceo, erudio, instituo: lego: facio, ago, gero, hortor, moneo: punio: audio, video, cerno, gusto, olfacio, sentio: peto* haalen, losgaan op enz.: *voco: rogo, oro, pesco, desidero, flagito: pono, colloco: decerno: volo, nolo, malo, opto: pell: spero: scribo: fero, porto: rogo, verbero, cogito, iudico cet.*

Doch de volgende wyken hier van af, en hebben geen' *Accusativus* by zich, alhoewel men vraagt wien? *parco, benedico, maledico, persuadeo, medeor, nubo, invideo*, als wel-

welke eenen *Dativus* regeeren (zie boven by den *Dativus*); en *utor*, *fruo*, *fungor*, *vescor*, welke eenen *Ablativus* regeeren (zie beneden by den *Ablat.*)

- 2) Op de vraag voor wien? gelyk *iuvo*, *adiuvo*, *celo*, *effugio*, *sequor*: ook rekest men hier toe *imitor*, ik volg na.
- 3) Op andere vragen, gelyk *caveo* ik wagte my te voor u: *fugio* te ik vlugte voor u: *desidero* *rem* ik verlang naar de zaak: *appeto* *rem* ik tragte naar eene zaak: *timeo* en *metuo* te ik vreeze my voor u: *vereor* te ik schroom my voor u: *curo* *rem* ik zorg voor enz. *despero* *vitam* ik wanhoop aan enz. *praesto* *damnum* ik sta in voor enz.

Not. Somtyds staat in plaats van den *Accusativus* *de*, gelyk *expono* *vitam* en *de* *vita*: *referre* *ad* *senatum* *rem* en *de* *re*.

II. Veele *Verba* nemen den *Accusativus* by zich wegens de *Praepositie*, met welke zy saamgesteld zyn. Hier toe behooren

- 1) Sommige *Transitiva* (*Activa*), die behalven haaren natuurlyken *Accusativus* nog eenen *Accusativus* by zich nemen wegens de *Praepositie*, gelyk *transducere* *copias* *Rhenum*, alwaar *copias* van het *Verbum* *transitivum* en *Rhenum* van *trans* geregeerd word: Dus ook *Hellepontum* *copias* *traiecit*, *Nep.*

Not. Men vind somtyds de *Praepositie* herhaald, gelyk *Caes. ne multitudinem* — *trans* *Rhenum* *in* *Galliam* *transduceret*: dus ook *in* *animum* *inducere* *cet.*

- 2) Byzonder hebben ontallyke *Verba*, die op zich zelve *Intransitiva* zyn, d. i. geene op eenig voorwerp overgaande handeling beteekenen, gevolgelyk op zich zelve geen *Accusativus* hebben kunnen, eenen *Accusativus* uit hoofde van de *Praepositie*, daar zy mede zyn saamgesteld, gelyk in 't Nederduitsch *aanvallen*, *doorgaan* enz. B. v. *Adire* *aliquem*: *Accedere* *aliquem*: *Gentes*, *quae* *mare* *illud* *adjacent*: *Circumfistore* *aliquem*: *Circumvenire* *aliquem*: *Inire* *consilium*, *societatem*: *Invadere* *urbem*: *Invenire* *aliquid*: *Obire* *urbes*, *provinciam*, *diem*: *Obsidere*, *oppugnare* *urbem*: *Oppetere* *mortem*: *Praeterire* *urbem*, *rem*: *Subire* *periculum*: *Transire* *fluvium* *Transilire* *muros* *cet.*

Aanmerkingen.

- a) Hier komt alles aan op het spraakgebruik: B. v. Men zegt wel *adire* *aliquem*, *obsidere* *urbem* *cet.* maar daarom nog niet *aliquem* *adesse*, *obstare* *cet.*

b) De

- b) De meesten der boven aangehaalde *Verba* hebben ook een geheel *Passivum* in alle de Perfoons-uitgangen, gelyk: *locus aditur, aditus est cet.: Hostes invadebantur: inventus sum cet.* waar uit blykt, dat men ze als wezenlyke *Transitiva* beschouwd heeft. Zeer weinigen worden uitgezonderd, B. v. *adiacere*: men zegt niet *mare adiacetur gentibus*.
- c) Ook vind men by sommigen de *Praepositie* herhaald, gelyk *Adire ad magistratus: Accedere ad rempublicam: invadere in collum cet.*
- 3) Ook sommigen *Deponentia* hebben uit hoofde van de *Praepositie*, daar zy mede saamgesteld zyn, eenen *Accusativus*, dien zy, buiten dien, niet hebben konden, gelyk *aggredi aliquid: ingredi viam*.
- 4) Ook by sommige *Passiva* staat uit hoofde der *Praepositie*, met welke zy saamgesteld zyn, de *Accusativus*, B. v. *Caes. ne maior multitudo Rhenum transduceretur: Cic. locum sum praetervectus: Virg. urbem afferimur*.
- 5) Dat verscheidene met *ad, ante, circum, in, inter, ob, post, sub, super* saamgestelde *Verba* eenen *Dativus*, en dat de *Verba adular, allatro, antecedo, anteeo, antesto, antevenio, antevertio, attendo, illudo, incesso, insulto, occumbo* zo wel den *Accusativus*, als den *Dativus*, by zich hebben, daar van zie by den *Dativus Afd. 6. §. 4. n. VII en VIII*.

III. Sommige *Verba*, die niet alleen op zich zelve *Intransitiva*, maar ook met *Praepositiën*, die den *Ablativus* regeeren, saamgesteld zyn, hebben den *Accusativus* by zich, B. v.

Convenire aliquem is zeer gewoon; dus ook *coire societatem Cic. Rosc. Am. 31. Urbem excedere Liv. II, 37.: praevenire aliquem Liv. VIII, 16: Aversari aliquem* is zeer veelvuldig: *Erumpere nubem Virg. Aen. I, 580: Evadit ripam Ibid. VI, 425.* Hier toe behooren *deficio, despero, praecedo, praecurro, praeeo, praesto, (overtreffen), praestolor, praeverto*, welke zo wel eenen *Accusativus*, als *Dativus*, by zich hebben. Zie *Afd. 6. §. 4. n. VIII*.

IV. Dat *medicor, moderor, tempero, curo, studeo*, en in onderscheiden beteekenis *aemulor, ausculto, caveo, consulo, cupio, maneo, prospicio, recipio, renuntio, solvo, timeo* en anderen, zo wel eenen *Dativus*, als *Accusativus*, by zich hebben, daar van is gesproken boven *Afd. 6. §. 4. n. VIII en X*.

V. By

V. By veele *Intransitiva* (*Neutra*) staat naar de wyze der Grieken een *Accusativus*.

Hier moet men tusfchen gewoone en ongewoone gevallen onderscheid maaken. Men merke op: Deeze *Accusativus* is met het *Verbum* van denzelfden oorsprong, of niet.

1) Dikwils word by het *Verbum* de *Accusativus* van eên *Substantivum* van denzelfden oorsprong overtollig gezet, gelyk *erro errorem*, *pugno pugnam*, *iuro iusiurandum*, *vivo vitam*, *servio servitutum*, *furo furorem*, *ludo lusum*, *prandeo prandium*, *somnio somnium* *et.* Doch gemeenlyk staat er een bywoord by, het zy een *Adiectivum*, *Pronomen* of *Participium*, B. v. *pugnare pugnam acerrimam* of *hanc pugnam*: *vivo vitam tristem*, *beatam*: *gaudeo gaudium verum*: *mirum somniavi somnium*: *consimilem luserat lusum* *et.* *Plautus* laat fomtyds het bywoord weg, gelyk *Mil. II. 6. 2. quam si servitutum non serviat*. Sommige gelooven, dat deeze *Accusativus* van eene uitgelaatene *Praepositie* geregeerd word: doch misfchien hebben er de Ouden geene by gedagt. maar deeze *Intransitiva* als *Transitiva* gebruikt, gelyk wy zeggen, den dood eenes helds fterven enz.

Not. De plaatszen *Ter. And. V. 5. ext. hunc mea gavifurum esse gaudia*; *Coel. in Cic. Epp. ad Div. VIII, 2. ut juum gaudium gauderemus*, behooren hier niet toe: hier ontbreekt *propter*. Nog minder behooren hier toe *Cic. ad Brut. 3. Antonii sectam secuti sunt*, en *Cic. Arch. I. pueritiae memoriam recordari ultimam*.

2) Dikwils staat er een andere *Accusativus* by, by welken men gedeeltelyk eene *Praepositie* verstaan, gedeeltelyk niet ligt verstaan kan.

a) Daar men eene *Praepositie* ligtelyk verstaan kan; B. v.

1) *propter*: gelyk *quid clamas? quid rides? Num id lacrumat virgo?* *Ter. Eun. V, 1, 13: id indignari Liv. XXIV, 8: doluerunt meum casum Cic. Sext. 69. dus ook aliquid horrere, desperare* *et.* dus ook *ardebat Alexin Virg. Ecl. II, 1. 2) Per*: B. v. *Ovid. sbygias iuravimus undas, Cic. si Xerxes maria ambulasset, terram navigasset*: Misfchien behoort ook hier toe *proficisci magnum iter ad Athenas, Prop. en pasci sylvas et junvna Lycei, Virg.*

b) Daar men ze niet ligt verstaan kan, B. v. *Hoc dubito, si id dubitas* *et.* is zeer gemeen. *Virg. Georg. III, 421. sibilis colla tumentem*, voor *collis sibilis*, alwaar misfchien ad ten aanzien te verstaan is: *Virg. cetera parce bello*; en dus meermaals: *Cic. Xenophon eadem fere peccat*. Byzonder behooren hier toe de *Verba* van rie-

ken, smaaken, welke op de vraag, *waar naar?* by de beste Schryvers met den *Accusativus* staan, gelyk *redolere vinum, antiquitatem; sapere crocum*. Ook schynt hier toe te behooren *magnam, maximam partem*, voor een groot, het grootste gedeelte, het welk dikwils voorkomt, gelyk *Cic. Stoici magnam partem in his — occupati sunt*.

Zonderling zyn *aliquid clamo, crepo, queror, festino* cet. gelyk *Plaut. Mil. III, 1, 57. neque publicas res clamo, nec leges crepo. Ovid. Met. IX, 303. verba queror, i. e. querendo profero: Ibid. XI, 574. festinat vestes, i. e. festinanter conficit*. Nog zonderlinger is *Iuven. bacchanalia vivunt*, en *Hor. Satyrum movetur, i. e. vivendo expriment bacchanalia, movendo s. saltando exprimit Satyrum*.

Not. Men vind van deeze *Intransitiva* somtyds de *Passiva*, en wel *persoonlyk*, waar uit blykt, dat de Ouden ze als *Transitiva* aangezien hebben, gelyk *Ovid. tertia vivitur aetas: Mart. tota mihi dormitur hyems: Cic. multa peccantur: Tac. nec virgines festinantur*.

VI. Ook staat by de *Passiva* zeer dikwils, vooräl by Dichters, een *Accusativus*, inplaats van den *Ablativus*. B. v.

Virg. redimitus tempora lauro: Virg. humeros oleo perfusa: Virg. evincti tempora taeniis: Virg. püti scuta: Virg. juras evincta cothurno: Hor. membra sub arbuto stratus: dus ook fractus membra, arma indutus cet. misfchien ontbreekt *ad ten* aanzien.

VII. By de *Verba* van leven, zich ophouden, en anderen staat op de vraag *hoe lang?* het *Substantivum*, welk de lengte van tyd uitdrukt, in den *Accusativus*, B. v. *Tres annos ibi fui, vixi, moratus sum, mansi: Cic. biduum Laodiceae fui*. Hier ontbreekt *per*, om dat dit *per* er zeer dikwils by staat.

VIII. By de *Verba* van ver af zyn, voortgaan en anderen staat op de vraag *hoe verre?* het *Substantivum*, welk de maat der ruimte of den afstand uitdrukt, in den *Accusativus*, gelyk *absum tres passus a te: Cic. cum abessem ab Amano iter unius diei*.

Doch men vind ook den *Ablativus spatii* daarby, gelyk *Planc. ad Cic. bidui spatii abest*: somtyds ontbreekt *spatium*, gelyk *Cic. Att. V, 16. quae aberant bidui*.

IX. By veele onpersoonlyke *Verba* staat een *Accusativus* des persoons:

1) By

- 1) By *poenitet*, *pudet*, *piget*, *taedet*, *miseret* staat de persoon, die berouw heeft, zich schaamt, dien iet verdriet, verveelt, jammert in den *Accusativus*, gelyk *poenitet me* ik heb berouw, *pudet me* ik schaam my, *piget me* het verdriet my, het verveelt my (B. v. de arbeid), *taedet me* het verveelt my, *miseret me* het jammert my, ik heb deer-nis. Dat deeze *Verba* den *Genitivus* van het geen, waar-over men berouw heeft, zich schaamt, dat verveelt enz. by zich hebben, ook somtyds persoonlyk voorkomen, B. v. *conditio me poenitet*, *pudeo cet.* en dat *miserescit* en *miseretur* ook somtyds onpersoonlyk staan, gelyk *te misere-scit mei*, *te fratrum misereatur*, daar van zie *Afd. V. §. 3. n. V. 4.*
- 2) By *decet*, *dedecet* staat de *Accusativus* des Persoons, ge-lyk *decet me* het betaamt my, *dedecet me* het betaamt my niet. Doch éénmaal staat de *Dativus Ter. Ad. V. 8, 5. ita nobis decet.* De zaak staat in den *Infinitivus*, doch somtyds in den *Nominativus*; dan staat het *Verbum* per-foonlyk, gelyk *Ovid. Forma viros neglecta decet: Cic. Offic. I. 31. extr. quam se aliena deceant. Ovid. Nec dominam motae dedecere comae. Cic. Offic. I. 41. in. si quid dedeceat in cet.*
- 3) Ook rekt men hier toe *fugit*, *praeterit*, *iuvat*, welke ook somtyds onpersoonlyk staan, gelyk *fugit me* en *praeterit me* ik weet niet, *iuvat me* het vermaakt my. Ook rekt men hier toe *latet* het is onbekend. welk somtyds eenen *Accusativus* by zich heeft. Dat het ook somtyds eenen *Dativus* by zich heeft, is boven by den *Dativus* aangemerkt.

X. Dat de *Verba memini*, *recordor*, *reminiscor* en *obliviscor* niet alleen eenen *Genitivus*, maar ook eenen *Accusativus* by zich hebben, staat reeds *Afd. V. §. 3. n. III.*

XI. De *Participia osus*, *exosus*, *perosus*, *pertaesus*, staan met eenen *Accusativus*, B. v. *Ovid. taedas exosa iugales: Liv. Plebs consulum nomen perosa erat: Suet. pertaesus ignaviam suam.* Doch *pertaesus* staat ook met den *Genitivus Tac. lentitudinis pertaesu.*

Not. Ook hebben sommige *Verbalia in bundus* eenen *Accu-sativus* van hunne *Verba* by zich, gelyk *Gell. populabundus agros: Liv. vitabundus castra.*

XII. By de *Verba* van gaan, reizen, komen, en dergelyken staan de Naamen der steden, desgelyks *domus* en *rus* op de vraag waarheen? in den *Accusativus*; alwaar

denklyk in te verstaan is, B. v. *proficisci Romam, rus: domum redire.*

Not. 1) Men vind ook *ad* by de steden: B. v. *ad Romam venire, proficisci cet.* maar dit beteekent by Rome aankomen, naa Rome reizen, zonder oogmerk, oin er terstond binnen te gaan.

2) By *domum* staan ook de *Pronomina meam, tuam, suam, nostram, vestram*; maar niet ligt andere *Adiectiva*. Ook kan er in voorstaan; gelyk *in domum suam recipere.*

3) Men reket hier toe ook *humus*: maar hier staat gemeenlyk in: Men zegt B. v. *cadere in humum* of *humi*. Doch *Horatius* zegt *Od. IV. 14. 34. Stravit humum.*

4) Doch by de naamen der Landen blyft *in*, gelyk *proficisci in Italiam*: hoewel de Dichters het dikwils weglaten: ook somtyds Schryvers in *Prosa*, byzonder by Eilanden, gelyk *Cic. Sardiniam venire: Nep. Aegyptum proficisci cet.*

XIII. Het *Verbum Esse* staat dikwils by *id aetatis*, d. i. van dien ouderdom, B. v. *Cic. et id aetatis iam sumus.*

XIV. Somtyds staat by een *Verbum Transitivityum* een woord in den *Accusativus*, welk eigenlyk niet tot het *Verbum*, maar tot de volgende stelling behoort en in den *Nominativus* diende te staan; B. v. *Caes. B. G. I, 39. aut rem frumentariam, ne satis commode supportari posset, timere dicebat* voor *ut res frumentaria satis cet. Ter. Illum, ut vivat, optant.* Not. Zonderling is het volgende: *Virg. Urbem, quam statuo, vestra est: Ter. Eunuchum, quem dedisti nobis, quantas dedit turbas.* Nog zeldzaamer spreekt *Plautus*, B. v. *Rud. IV. 3, 23. vidulum, cuius ille est, novi hominem* voor *novi hominem, cuius iste vidulus est.* Men kan hier *quod attinet ad* verstaan.

XV. Sommige *Verba Transitiva* hebben behalven hunnen *Accusativus* nog eenen anderen *Accusativus*, die door geene *Praepositie* te verklaaren is. Dergelyken zyn:

1) De *Verba* van maaken, gelyk *facio, reddo*: B. v. *facere aliquem doctum, Consulem: reddidisti me felicem.*

2) De *Verba* van poemen, benoemen, tituleeren, gelyk *Vocant me Carolum: Alexandrum appellant Magnum.*

Not. Derzelve *Passiva* hebben ook een dubbelden *Nominativus*; Zie *Afd. 4. §. 2. n. I.*

3) Het *Verbum habeo*, B. v. *aliquem doctum* ik houde iemand voor geleerd: Men zegt ook: *pro docto.* Van daar in *Passivo*: *pater habetur doctus* en *pro docto.*

4) De

- 4) De *Verba* van noemen, verkiezen tot een ambt, enz. gelyk *designo aliquem consulem* ik benoem iemand tot Consul: *aliquem creare consulem* verkiezen tot enz. *aliquem renuntiare praetorem* uitroepen als enz. Derzelver *Passiva* hebben eenen dubbelen *Nominativus*, zie *Afd. 4. §. 2. n. I.*

Not. Men rekent hier ook toe de *Verba* van gelooven of er voorhouden, gelyk *puto, existimo cet.* Insgelyks *cognosco, deprehendo, reperio, declaro cet.* B. v. *putant te doctum, cognovi te fortem: Cicero Murenam consulem declaravit cet.* Maar hier ontbreekt *esse*, gevolgelyk is het de *Accusativus* met den *Infinitivus*. *Not.* Derzelver *Passiva* hebben ook een' dubbelen *Nominativus*, (doch hier ontbreekt ook *esse*), zie *Afd. 4. §. 2. n. I.*

- 5) *Praebere se* en *Praestare se* zich bewyzen, B. v. *fortem* dapper, *virum* als een man enz.

- 6) Ook eenige andere *Verba*, B. v. van toevoegen, gelyk *adiungere aliquem sibi comitem: Cic. petivit, ut se ad amicitiam tertium adscriberent.* Dit is eene *Appositie*, en er schynt *tanquam* te ontbreken, *tanquam comitem, tanquam tertium*, gelyk het er dan ook dikwils bystaat.

XVI. By sommige *Verba Transitive* staat behalven den *Accusativus* des Persoons nog een *Accusativus* der zaak, mischien uit hoofde van de uitgelaten *Praepositie*.

Zodaanigen zyn *celo*, de *Verba* van leeren, of onderwyzen, herinneren, bidden, vorderen, vraagen, gelyk *doceo, edoceo, dedoceo, erudio, moneo, admoneo, rogo, oro, exoro, precor, flagito, exigo, posco, reposco, interrogo, consulo, percontor.* Doch het is by het één meer gewoon dan by het ander: ook moet men er veel by in agt nemen, zo als de voorbeelden zullen leeren.

- 1) *Celare aliquem aliquid* komt dikwerf voor, ook *de re*.
 2) Bidden, eischen, verlangen. Hier staat ontallyke maalen *rogare* of *orare aliquem aliquid*. Er schynt *propter* of *ob* te ontbreken: Dus ook *poscere aliquem aliquid* iemand om iet verzoeken, iet van iemand eischen. *Virg. pacem te poscimus omnes: Cic. qui parentes pecuniam posceret.* Dus ook *Cic. et eum simulacrum reposcerent. Cic. Dom. 6. ne frumentum flagitabant.*

Not. *Petere* verzoeken, begeeren staat niet met den *Accusativus* des Persoons, maar men zegt: *petere aliquid ab aliquo*: en dit doen meer *Verba* van verzoeken en eischen, gelyk *posco, reposco, flagito, efflagito, postulo, precor,*

deprecor, contendo, exigo aliquid ab aliquo, welk dikwils voorkomt. Ook vind men somtyds *oro, rogo, obsecro, quaeso ab aliquo*. Ook vind men *oro cum aliquo*, Plaut. voor *aliquem*. Not, Egter staat *peto* met een dubbelden *Accusativus Ovid. Met. VII, 296. petit hoc Aetida munus*, volgens de Uitgave van Burman.

- 3) Leeren, onderwyzen. Hiër staat a) *doceo* dikwils met twee *Accusativi*, gelyk *doceo te Musicam*: ook wanneer het verhaalen beteekent, gelyk *docere aliquem causam*: doch in de laatstgemelde beteekenis zegt men meermaals *de aliqua re*. b) *Edoceo* staat met twee *Accusativi Sall. Cat. 48. eadem — senatum edocet*: anders alleen met den *Accusativus* der zaak zonder Persoon, of niet den *Accusativus* des Persoons zonder *Accusativus* der zaak, die met *de* uitgedrukt word. c) *Dedocoe* staat met twee *Accusativi Cic. Fin. I, 6. illam (Geometriam) ipsum (Polyentum) dedocere*. d) *Erudire* staat zelden met den *Accusativus* der zaak, gelyk *Ovid. natum damnosas erudit artes*; liever zegt men *artibus* of *in artibus*. Hiertoehooren *instituire, informare, instruere, imbuerere*, die geenen *Accusativus* der zaak dulden, maar men zegt: *aliquem aliqua re*: ook staat *doceo* éénmaal dus *Cic. Socratem fidibus docuit*, doch mischien ontbreekt *canere*. Maar wanneer *erudire* heet berigt geven, dan zegt men *aliquem de aliqua re*.
- 4) Herinneren, gelyk *monere, admonere cet.* Deeze *Verba* staan wel altyd met den *Accusativus* des persoons, maar zelden met den *Accusativus* der zaake, behalven met de *Pronomina hoc, id, illud, quod, quid, quidpiam cet.* Deeze staat er dikwils by. Maar zeldzaam de *Accusativus* van een *Substantivum*, gelyk *Sall. Jug. 79. eam rem locus admonuit*. Nog zeldzaamer zal men de beide *Casus* saamen ontmoeten. Liever zegt men *monere, admonere cet. aliquem de aliqua re* en *alicuius rei*.
- 5) Vraagen, navorschen, gelyk *rogare aliquem sententiam* om zyn gevoelen (item) vraagen, is zeer gewoon: In andere gevallen liever *de re*. Zoo staan ook andere *Verba* van vraagen, gelyk *interrogo, consulo, percontor* somtyds benevens den *Accusativus* des persoons ook met den *Accusativus* der zaak; B. v. *consulere aliquem aliquid*. Doch men zegt liever *aliquem de aliqua re*. Ook zegt men dikwils *percontari ab* of *ex aliquo aliquid*: dus ook *scitari ab* ook *ex aliquo* en *scitari aliquid*: maar zelden beide byeen.

Not. By de bovengemelde *Verba*, die behalven den *Accusativus* des persoons ook eenen *Accusativus* der zaak by zich

zich hebben, blyft deeze *Accusativus* ook by derzelve *Passiva*. Doch deeze *Accusativus* is gemeenlyk een *Pronomen neutrius generis*, of *nihil, multa* en *pauca*, B. v. *Cic. sin quidquam effem admonitus: Cic. multa admonemur: Ovid. pauca docendus eris cet.* Doch somtyds staat er ook een *Substantivum*, gelyk *Hor. doctus iter melius: Liv. vir omnes belli artes edoctus: Sall. Cato rogatus sententiam: Ovid. segetes pascebatur humus.* Van *celari* met den *Accusativus* van een *Substantivum* is geen voorbeeld bekend. *Nepos* zegt ook *Alc. 5. id Acibiadi diutius celari non potuit.*

XVII. Agter den *Infinitivus* van het *Verbum sum* en van alle *Verba*, die eenen *Nominativus* regeeren, staat het *Praedicatum* in den *Accusativus*, wanneer het *Subjectum* in den *Accusativus* staat, gelyk: *scio, patrem esse doctum: audio, te creatum iri consulem cet.* Ook agter *videri*, gelyk *video, tibi hanc rem videri miram:* doch hier ontbreekt eigenlyk *esse*.

XVIII. De *Accusativus* van het *Subjectum* staat ook zeer dikwils voor den *Infinitivus*, in plaats van den *Nominativus* van denzelfven met *ut, quod, quin, an:* B. v. *scio, te vivere: velim, patrem venire.*

Men noemt dit gemeenlyk den *Accusativus* met zynen *Infinitivus*. Hoe en wanneer dit eigenlyk geschied, zal beneden *Afd. X. §. 5. n. IV. C* getoond worden.

XIX. Somtyds staat er een *Accusativus* zonder *Verbum*, maar die van een uitgelaaten *Verbum* schynt geregeerd te worden. Dit geschied 1) daar het *Verbum* alleen herhaald moet worden, B. v. *eventum senatus, quem videbitur (dare) dabit, Liv.* dien hem believen zal te geven: 2) byzonder by, gemoeds-aandoeningen; B. v.

- 1) *Quid multa? scil. dicam.*
- 2) *Quid? i. e.* verders, in *Ciceros* redevoeringen, als er nog eene vraag op volgt: gelyk *quid? nonne cet.*
- 3) De spreekwyze *quid? quod*, die men gemeenlyk ja verstaalt: Deeze staat voor *quid de eo dicam, quod cet.*
- 4) Hier toe behoort de zeer gewoone *Accusativus* van aandoening by een uitroep; *me miserum! te felicem!* alwaar men *vide, adspice, videte, adspicite* pleeg te verstaan; doch dit wil altyd niet voegen.

§. 4.

Van den *Accusativus* by *Praepositiën*.

Welke de *Praepositiën* zyn, die den *Accusativus* regeeren, is boven I. *Deel Hoofdst. III. Afd. 7.* gezegd, en tevens aangemerkt, dat sommigen agter den *Accusativus* gezet worden, of ook zonder hem staan.

§. 5.

Van den *Accusativus* by *Interjectiën*.

By sommige *Interjectiën* vind men eenen *Accusativus*, doch welke niet van deeze, maar mischien van een weggelaaten *Verbum* geregeerd word, B. v. *ah! me miserum! o! me miserum! O! te felicem! O! terram beatam! yah! consilium callidum! heu! me miserum!* Dus ook *ecce me: en quatuor aras Virg.* Ook vind men *proh deum atque hominum! i. e.* om 's Hemels wille! al waar zelfs de *Accusativus fidem* ontbreekt. Wat voor een *Verbum* te verstaan is, weten wy niet. Veelen verstaan *vide, videte, adspice, adspicite.* Zie hier vooren §. 3. n. XVIII.

A C H T S T E A F D E E L I N G.

Van het gebruik van den *Vocativus*.

De *Vocativus* staat, wanneer men iemand roept, of aanspreekt. Ook staan er dikwils *Interjectiën* voor, gelijk: *Virg. o! socii! ah! Corydon cet.* Maar zy regeeren hem niet: want dikwils staan zy zonder hem, en by zonder haar.

N E G E N D E A F D E E L I N G.

Van het gebruik van den *Ablativus*.

De *Ablativus* zal, naar 't gevoelen van veelen, altyd van eene *Praepositie* geregeerd worden, het zy die daar by staat of niet.

§. 1.

Van den Ablativus agter sommige Praepositiën.

De Praepositiën, die eenen *Ablativus* regeeren, zyn reeds boven I. Deel Afd. 7. bygebragt, en tevens het nodigste aangestipt, B. v. dat *a* en *e* alleen voor Consonanten, behalven *h*, *ab* en *ex* voor Vocaalen en Consonanten gezet worden, en dat *abs* alleen voor *t* en *q* staat. Byzonder lette men op *a*, *de* en *cum*.

A heet 1) niet alleen *van*, maar ook *ten aanzien*, gelyk *firmus a peditatu*, *instructus a re*, *laborare a re*: 2) het staat, wanneer het *van* beteekent, niet alleen by de *Passiva*, maar ook by *Intransitiva*, wanneer zy eene *passive* beteekenis hebben, ook *Transitiva*, gelyk *Cic. salvebis a meo Cicerone*: *Cic. anima calefcit a spiritu*: *Quintil. an a re vapulasset*: *Quintil. ab hoste venire (i. e. vendi)*: *Ovid. occidit (i. e. occisus est) a forti Achille*: mischien behoort hier ook toe *bene audire ab aliquo*. Ook by *Substantiva*, gelyk *Cic. plaga ab amico est levior, quam a debitore*.

De heet zeer dikwils *wegens*, *ten aanzien*. B. v. *hac de causa*.

Cum met, nevens, geeft een gezelschap of begeleiding te kennen, wanneer men B. v. met iemand spreekt, fryd, arbeid enz. gelyk *pugnare, loqui, ire cum aliquo*: dus ook *homo deprehensus cum fica*: *cum imperio esse*: *sedere cum tunica*: *librum legere cum voluptate*: *cum prima luce surgere et*. Wanneer *cum* weggelaaten word, staat §. 2. n. I.

§. 2.

Van den Ablativus, zonder Praepositie, in 't gemeen.

De *Ablativus* staat dikwils uit hoofde van eene uitgelaaten Praepositie op de vraage *waarmede?* *waardoor?* *waaryan?* *waar in?* *waer uit?* *waar aan?* *waarnaar?* *waar op?* *weswegens?* *waaryoor?* *waar?* *van waar?* *wanneer?*

Not. Deeze vraagen verëisfchen behoedzaamheid en bepaa-
ling. Zy komen niet altyd te pafse; fomtyds komen
verscheiden vraagen by ééne zaak te pafse, B. v. *confidere homine* zich op iemand verlaaten, een vertrouwen
in iemand stellen. Hier kon ik vraagen *waarop?* en

waar in? In 't gemeen moet men by deeze vraagen op de eerste beteekenis van een woord zien, B. v. by *informare artibus* moet ik vraagen, *waardoor?* want *informare* heet *beelden*, en niet *waarin*, want *informare* heet niet *onderwyzen*.

I. *Waarmede?* Hier staat de *Ablativus* zonder *cum*, wanneer 'er geen gezelschap of begeleiding aangeduid word, en dat het Nederduitsche *met* niet met *benevens* verwisfeld kan worden: Dit geschied gevolglyk;

- 1) Wanneer er een *werktuig* uitgedrukt moet worden, daar iet mede verrigt word, B. v. *cernere oculis: gladio aliquem interficere: manibus apprehendere: Hor. Naturam expellas furca, tamen usque recurret: Virg. malo me Galatea petit.*

Not. Doch men moet ook de volgende plaatzen aanmerken: *Cic. ad Div. II, 10. cum meis copiis omnibus vexavi Amanienses: Plaut. Aul. V, 2, 3. ubi sim aut qui sim, nequeo cum animo certum investigare.*

- 2) Wanneer er een *middel* aangeduid word, waarmede of waar door iet geschied, gelyk *precibus plus proficimus: Ter. omnia prius experiri verbis, quam armis, sapientem decet.*

- 3) Agter de *Verba* van uitrusten, voorzien, versieren, beladen, beschenken, vervullen enz. gelyk *instruere milites armis; ornare parietem tabulis pictis: obruere hominem lapidibus; cumulare beneficiis; donare libris; implere spe cet.* Ook behoort hier toe *instruere*, wanneer er van onderwys gesproken word, gelyk *aliquem sapientia, artibus, uitrusten; niet onderwyzen; ook behoort hier toe praeditus, B. v. ingenio: refertus omnibus rebus.* Doch er staat ook *instructus cum Liv. I. 51. quin instructus cum armatorum manu armatusque venturus sit: alleen instructus* (wel bereid, van alles voorzien) hoort niet by *cum*.

Not. Dikwils ontbreekt *praeaitus*, gelyk *homo eâ aetate, magno ingenio cet.*

- 4) Agter *contentus*, gelyk *nemo sua sorte contentus.*
- 5) Agter *facere* in de spreekwyze: *quid homine facias?* wat zal men met dien man maken? dus ook *pecunia.* Ook in *Passivo: quid me fiet?* wat zal er van my worden? Doch men vind er ook *cum* of *de* by.

- 6) In zekere gevallen is het evenveel *cum* te zetten of weg te laten, naamlyk als het geen regte begeleiding of gezelschap, en egter ook geen regt werktuig of middel, maar meer de aart en wyze aanduid, gelyk *magna cum voluptate legi literas* en *magna voluptate:*

feci hoc magna cum cura en magna cura: cum prima luce en prima luce proficisci: tua cum pace dicam en pace tua.

7) Dikwils ontbreekt *cum* by Geschiedschryvers, alwaar egter een gezelschap aangeduid word, doch mischien alleen, wanneer er van Troepen gesproken word, gelyk *Caes. Caesar equitatu praemisso, subsequeretur omnibus copiis* en meermaalen. *Nep. auferi adversus se tam exiguis copiis dimicare.* *Liv. postero die omnibus copiis Consul in aciem descendit.* Ook zegt Cicero: *obvius fit ei Clodius expeditus, nulla rheda, nullis impedimentis, nullis comitibus.*

Not. Hier moet men op de *Verba* zien: B. v. ik ben met u verbonden, *junctus tibi sum*; hy is kwaad vriend met my, *succenset mihi cct.*

II. *Waardoor?* wanneer naamlyk een middel of oorzaak, of werktuig aangeduid word. Als dan kan de *Ablativus* staan, gelyk *industria et ingenio homo fit doctus: virtute reddimur felices: sperando malum fit lenius: docendo discimus: nulla vi expulsus.* Doch ook kan overal *per* staan, behalven by de *Gerundia*.

Not. 1) De vraag *waardoor?* geldt hier alleen de zaaken, maar niet de perfoonen. B. v. ik kan niet zeggen, door myn' Broeder, door God, ben ik gelukkig geworden, *fratre meo cct.* Doch Cicero zegt: *servos, quibus sylvas publicas depopulatus erat, i. e. per quos.* 2) Wanneer by de vraag *waar door?* geen middel, oorzaak, werktuig aangeduid word, dan moet er *per* staan, B. v. door de stad loopen, ryden enz.

Voor het overige schynt deeze *Ablativus* van het wegelaten *cum* of *a* geregeerd te worden; gelyk er dan dit *a* somtyds bystaat, gelyk *Ovid. Candidus in nauta turpis color, aequoris unda debet et a radiis sideris esse niger.*

Not. Hier toe behooren ook 1) *informare aliquem artibus*, want het heet beelden, vormen, niet onderwyzen, 2) *delectari, oblectari re*; door iet vermaakt worden, 3) *florere*, B. v. *laude, divitiis cct.* in aanzien zyn door enz.

III. *Waar van?* Hier moet onderscheid gemaakt worden:

1) Wanneer de vraag *waarvan?* met *waardoor?* verwisfeld kan worden, dan staat de *Ablativus* zonder Praepositie, gelyk *pinguiscere glandibus* van eikels: *perire fame, veneno* van

van vergif: *macrescere invidia: lassus cura: fessus eundo: aeger curis: corpus manat sudore: horrere frigore: vivere raptō.* Doch men zegt ook *vivere ex raptō: fessus de via, Cic.* Dus ook *de lucro vivere*, wanneer het heet, door iemands barmhartigheid zyn leven behouden, *Cic.*

- 2) Maar wanneer de vraag *waarvan?* niet het zelfde is, als *waardoor?* dan moet er *a* of *de* staan; en hier komt het er op aan, of het spraakgebruik het veroorlooft weg te laten. a) *De* valt niet ligt weg, gelyk *homines loquuntur de bella: hac de re audivi cet.* b) *a* staat ook meest al, gelyk *pater a me amatur; hic locus distat ab urbe, a monte cet. ivi ab urbe, a monte cet. ab adolescentia, a pueritia* van der jeugd aan enz. Daar zyn weinige gevallen, daar het wegblyven kan, gelyk 1) wanneer het *Verbum* reeds de Praepositie *a* (*ab*) heeft, gelyk *abesse loco, abire monte:* doch hier kan *a* ook blyven. 2) By de naamen der steden, *domus, rus* en *humus*, gelyk *venire Roma, domo, rure; surgere humo:* doch men vind *a* ook somtyds by de steden en by *domus.* 3) By de *Verba* van afhouden, bevryden, vry of ledig zyn, alwaar *a* staan of wegblyven kan, gelyk *arceo te ab aditu en aditu: libero te periculo en a periculo: vacare a labore en labore:* dus ook *liber* en *vacuus.* 4) By *esse*, als het tot Beschryvingen dient, gelyk *esse magno natu, summa dignitate pulchra, specie, bono ingenio,* alwaar *a* niet staan kan, want er ontbreekt *praedivus.* 5) By de *Participia natus, fatus, ortus, genitus,* gelyk *Iove fatus, dea nate cet.* 6) By alle *Adiectiva*, die tot eene beschryving dienen, gelyk *ruber crine, niger ore, pulcher corpore,* alwaar de *Ablativus* meer te verklaaren is door ten aanzien. 7) Dikwils laten de Dichters, somtyds ook andere Schryvers de *a* weg, gelyk *monte fugere, urbe pelli cet.*

Not. Wanneer *van* zo veel is, als *uit*, dan staat *ex, e,* gelyk van den Hemel komen, van 't gevaar verlost worden, van harten enz. Als dit *van* zo veel is, als *onder*, dan staat de *Genitivus*, ook *ex, de, in, inter,* gelyk *quis vestrum? nihil harum rerum cet.*

IV. *Waar in?* Hier moet gemeenlyk *in* staan, gelyk *in urbe esse cet.* Alleen somtyds blyft het weg, byzonder, wanneer het zo veel is, als ten aanzien, B. v.

- 1) By sommige *Adiectiva*, gelyk *rudis arte,* ook *in arte,* ook *artis:* dus ook *peritus, consultus iure,* ook *iuris.*
2) *Angi animo: valere animo: cadere animis.*

3) *Le-*

- 3) *Levare aliquem re*, verligten in eene zaak, B. v. *onere, molestia*.
- 4) By sommige *Verba* van onderwyzen, gelyk *imbuere, instituere, erudire aliqua re*. *Not. Informare, instruere* behooren hier niet toe; zie hier over in *waarmede* en *waardoor*?
- 5) By *esse* zyn, zich bevinden, in eenen Tropischen zin, wanneer er een Bywoord (B. v. *Adiect.* of *Pronom.*) by is: dan kan *in* staan en ook wegblyven, gelyk *esse in magno dolore* en *magno dolore*; *esse in magna spe* en *magna spe cet.*
- 6) By de *Verba* van overtreffen, B. v. *praestare aliquem aliqua re*; doch men zegt ook *in re*.
- 7) Somtyds by aanhaalen, gelyk *tertio capite, quarto versu*: doch hier is *in* gewoonlyker.
- 8) By de steden in *Plurali* of in de derde Declinatie, gelyk *fui Carthagine, Athenis*.
- 9) De Dichters laten dikwils *in* weg, gelyk *media urbe: medio tutissimus ibis*: ook doen dit somtyds Schryvers in *prosa*.
- 10) Wanneer er een tyd aangeduid word, gelyk *hiems: pace et bello*, alwaar ook *in* gebruiklyk is. Zie beneden de vraag *wanneer*?

V. *Waar uit*? Hier kan *ex* of *e* zelden weggelaten worden: men moet zeggen *ex urbe fugere e fenestra, e nihilo nihil fit cet.*: behalven 1) wanneer er reeds *ex* of *e* bystaat, gelyk *excedere urbe, eici urbe*, alwaar *ex* ook staan kan. 2) By het *Verbum constare* bestaan, B. v. *homo constat animo et corpore*, alwaar *ex* ook staan kan. 3) By de steden, gelyk *Roma fugere cet.* - 4) Wanneer *uit* zo veel is, als *door*, gelyk *desiderio* uit verlangen, *amore* uit liefde enz. 5) De Dichters laten dikwils *ex* weg, gelyk *sylvà fugere, monte currere*. Ook doen het de Profaische Schryvers agter zekere *Verba* byzonder *pello* en *moveo*, B. v. *pellere patria, Nep. en civitate Cic. movere tribu* uit de *Tribus* zetten. *Cic. Or. II. 67.* dus ook *senatu Cic.* dus ook *possessione Cic.*

Not. De spreekwyze *zich uit iet niets maaken*, behoort niet onder deeze vraag.

VI. *Waar aan*? Hier heeft de *Ablativus* alleen plaats, wanneer dit *aan* zo veel is, als *ten aanzien*, B. v. *aeger pedibus, oculis: firmus equitatu*, ook *ab equitatu: natu minor, minimus, maior, maximus: magnus ingenio; crine*

ruber; niger ore, brevis pede: contremisco corpore: pedibus non valere: abundare, carere (overvloed, gebrek hebben) *aliqua re: praestare alicui doctrina: laborare* nood lyden, aan iet, gelyk *re frumentaria, pedibus cet. Delectari re* zich in iet vergaapen beltoort hier niet: want het heet eigenlyk *vermaakt worden.*

Not. Integendeel past in veele gevallen de *Ablativus* niet op de vraag *waar aan?* B. v. de stad ligt aan den berg; aan my lag niets; ik herken u aan het kleed; ik heb aan u een' Vader! aan Boeken ligt my veel gelegen enz.

VII. *Waarna?* Hier past de *Ablativus* alleen, wanneer dit *na* zo veel is, als ten aanzien, gelyk *primus ordine: vicinior loco: qui prior tempore, potior iure: hic est mihi aetate filius, beneficiis pater, amore frater: Cic. Cynici irrident, quod ea, quae re turpia non sint, nominibus ac verbis flagitiosa dicamus*, naar de zaak, naar den naam: *Liv. callida et audacia consilia prima specie laeta sunt — eventu tristia: dus ook mea sententia* naar myn gevoelen, *meo iudicio* naar enz. alwaar ook de zeer gewoon is. Hier toe behoort ook *metiri re* en *ex re* naar iet beoordeelen.

In andere gevallen kan de *Ablativus* niet ligt, op de vraag, *waarna?* staan. B. v. ik tragte naar geleerdheid, *appeto cet.* Gy kwamt na den Broeder; Ik schryve naar de regelen; na de stad reizen, na Rome reizen; gy zyt de naaste na den Koning; na de maaltijd.

VIII. *Waar op?* Hier past de *Ablativus* alleen by de *Verba* van zich verlaaten, op iet vertrouwen, B. v. *confido, niti*, ook *fretus: doch men zegt ook confido rei, nitor in re.*

Verder moet de vraag *waar op*, met betrekking tot den *Ablativus* niet uitgestrekt worden. B. v. men zegt niet: *mensē* op de maand: *operam dare re* moeite aanwenden enz. *Exspectare aliquo* op iemand: *liceri re: adscendere arbore: est platea* hy is op enz.

IX. *Weswegens? Uit welken hoofde?* Hier staat 1) gemeenlyk *propter, ob, causa*, gelyk *propter, ob lucrum, lucri causa*, 2) dikwils daarvoor *de*, gelyk *hac de causa*. 3) De *Ablativus* met de *Participia ductus, ad-*

adductus, motus, incitatus cet. B. v. *fecit amore ductus, avaritia incitatus cet.* 4) De Ablativus der woorden van gemoedsaandoening liefde, haat, begeerte enz. zonder deeze *Participia*, alwaar in 't Nederduitsch dikwils uit staat, gelyk *fecit odio, amore, cupiditate.* Ook fomtyds de Ablativus van andere woorden, gelyk *Sall. quod saevitia temporis et opportunitate loci neque capi neque obsideri poterat, i. e.* wegens enz. Byzonder by de *Verba* van vreugde, droefheid, toorn enz. gelyk *gaudere, laetari, dolere, commoveri aliqua re.*

Not. By *licet* heet uit hoofde van, wegens *per*; *per morbum mihi non licet proficisci*: Dus zegt men ook niet *capere voluptatem re* een genoeg en hebben wegens (over) iet, maar *ex re.*

X. *Waar voor?* Dit voor, wanneer het zo veel is, als in plaats, heet *pro*, en dit *pro* moet er gemeenlyk staan; *pro libro dabo tibi pecuniam.* Doch by de woorden van koopen, verkoopen, huuren staat de prys in den Ablativus zonder *pro*, *vendere tribus drachmis, magno pretio, parvo pretio*; zie beneden n. III. 12.

Integendeel, waar voor houdt gy my? ik schroom voor den arbeid *piget cet.* behooren hier niet toe.

XI. *Waar?* Hier staat de Ablativus alleen by de steden *numeri pluralis* en in de derde Declinatie, en by *rus*: gelyk *Cic. Athenis mortuus est: Nep. Alexander Babylone morbo consumtus est; rure (ruri) vivere, esse cet.*

Not. a) Doch fomtyds vind men in by de steden, gelyk *Sust. in Philippis*: b) dat de steden in de eerste en tweede Declinatie *Singul. numeri*, insgelyks *domus* en *humus*, op de vraag *waar?* in den *Genitivus* moeten staan, is *Afd. 5. §. 3. n. VI.* aangewezen.

Integendeel by de naamen der Landschappen, Eilanden en by andere woorden staat *in*, gelyk *in Italia, in monte cet.* Doch de Dichters laten dit in dikwerf weg; B. v. *Italia tota, monte summo*: dit doen ook fomtyds Schryvers in Prosa, B. v. *Sall. saepe aggressus itinere fuderat. Nep. magnis in laudibus fuit tota Graecia: Cic. omnibus locis: terra marique bellum gerere*: byzonder by *loco* en *statu*, B. v. *res est difficili loco: meliore loco cet.*

XII. *Van waar? ook waar van? van welke plaats?* Hier is de *Ablativus* eigenlyk alleen geoorloofd by de steden, by *domus, rus, humus*: alwaar *a* altyd dient weg te blyven. B. v. *venire Roma, Carthagine, Athenis, domo, rure: surgere humo*. Integendeel by de naamen der Landschappen en andere woorden moet *a* of *ex* staan, gelyk *venire e Gallia, ex hortis, cet.*

Not. Doch hier is het by de Ouden somtyds omgekeerd.

- 1) By de naamen der steden, by *domus, humus* vind men ook *a*, gelyk: *Cic. ab Alexandria profectus: Caes. discessit a Brundisio: Liv. ab Roma rediit: Virg. ab humo convellere sylvam.*
- 2) Integendeel ontbreekt de Praepositie a) by Landschappen, B. v. *Nep. Cassander Macedonia pulsus est: Liv. literae Macedonia allatae:* b) by andere woorden, byzonder by *pellere, movere, cedere*, B. v. *pellere aliquem patria, civitate, urbe, sedibus* komt dikwils voor by Schryvers in Prosa, dus ook *movere loco, tribu, senatu cet.* en *cedere loco*. By Dichters is het weglaten van *a, ex* of *de* nog meer gewoon, B. v. *Virg. finibus omnes profiluere suis: Id. advolvunt ingentes montibus ornos.* Byzonder ontbreekt de Praepositie, als zy reeds by het *Verbum* staat, gelyk *abesse loco*, zie daar van §. 3. n. III. 2.

XIII. *Wanneer,* Hier ontbreekt *in*, B. v. *hoc tempore, superiori anno, proximo triennio: die quinto decessit: Cic. triduo audietis: Cic. ut hyeme naviges: Liv. cum solis occasu ad lacum pervenisset: Sall. vel pace vel bello clarum fieri licet.* Byzonder merkwaardig zyn: *ludis, op den dag der Schouwspelen, dus ook gladiatoribus, comitiis, nuptiis:* dit alles is gewoon.

Doch somtyds staat er *in* by, gelyk *Ter. in paucis diebus Chrysis moritur: Liv. hoc me in pace patria mea expulit: Liv. in tali tempore: Cic. ut qui in maximo bello pacem velle se dixisset.*

Aanmerkingen.

- 1) Tot deezen *Ablativus* behoort ook de *Ablativus* van het *Participium* met en zonder een *Nomen* of *Pronomen*: a) met een *Nomen* of *Pronomen*, gelyk: *patre moriente, mortuo: volente deo, me cupiente.* In plaats van het *Participium* staat ook een *Substantivum* of *Adiectivum*, gelyk *Cicerone*
con-

consule, Cicerone et Antonio consulibus, me Praetore, patre confcio, me infcio cet. b) Zonder een Nomen of Pronomen, welk zeldzaam is, gelyk *Liv. XXXIV, 31. ibi permissio, seu dicere prius seu audire mallet, ita coepit tyrannus* toen hem vryheid was gegeven enz. Ook staat er een *Adjectivum* in plaats van het *Participium*, *Liv. XXVIII, 17. haud cuiquam dubio, quin cet.* alzo het by niemand twyfelagtig was enz.

- 2) Men moet niet gelooven, dat er op de vraag *wanneer?* altyd een *Ablativus* moet volgen; hy volgt alleen wanneer er de Praepositie *in* by gedagt word. De vraag *wanneer?* word anders ook op verscheidene wyzen uitgedrukt:
- a) Door *intra*, wanneer naauwkeurig gerekend word, gelyk: *intra biuum morietur.*
 - b) Door *ad*, B. v. *Cic. nostra ad diem dictam* fient op den enz.
 - c) Door *per*, wanneer men *geduurende* er by kan denken, gelyk *per tres dies te non vidi.*
 - d) Door *in*, B. v. *[quanti coenas in mensam? hoe veel kostgeld geeft gy by de maand? quanti habitas, doceris in mensam?*
 - e) Door den *Accusativus id*, gelyk *id temporis* op dien tyd.
 - f) Door *de*, wanneer er eene handeling aangeduid word, die van zekeren tyd af geschied, B. v. *Caes. Caesar de tertia vigilia ad hostes contendit: Id. Caesar mittit complures equitum turmas eo de media nocte: Cic. multa de nocte eum profectum esse ad Caesarem: Id. vigilas de nocte: Id. cum curiam multa de nocte occupavissent: Hor. Ut ingulgent homines, surgunt de nocte latrones.*
 - g) Door *ante*, wanneer het wordeken *voor* moet uitgedrukt worden, waar *voor* ook *sub* en *abhinc* staan, gelyk *sub vesperam* tegen den avond: *adhinc tres annos* of *tribus annis* voor drie jaaren.
 - h) Door *post*, wanneer het woordje *na* uitgedrukt moet worden; daar *voor* staat ook *ex*. wanneer het zo veel is, als sedert, gelyk *ex illo tempore* sedert dien tyd, *ex quo* sedert, dat enz. ook *sub*, gelyk *Cic. sub eas (litteras) statim recitatae sunt tuae*: ook zegt men *interiectis tribus diebus, longo tempore interiecto cet.*

§. I.

Van den *Ablativus*, zonder Praepositie in 't byzonder.I. De *Ablativus* staat by sommige *Substantiva*.

- 1) By de Beschryving van eene eigenschap, gestalte, ouderdom enz. Doch er pleeg geern een Bywoord, het zy een *Adiectivum*, *Pronomen* of *Participium*, by te staan, gelyk *homo magno natu*, *pulchra forma cet.* alwaar mischien *praeditus* of *cum* te verstaan is *Nep. filius maximo natu*: *Caes. summa virtute et humanitate adolescentem*: *Ter. mulier egregia forma et aetate integra*: *Ter. antiqua homo virtute ac fide*: *Cic. accepi tuam epistolam vacillantibus literulis*: *Cic. Gracchus, clarissimo patre*. Ook zonder een bywoord, maar in eene andere beteekenis *Caes. rex Ptolemaeus, puer aetate* in jaaren: Zie boven de vraag *waarna?* Ook behoort hier toe *clypeus aere* van koper, *Virg.*
- 2) By *opus* en *usus* van noden, staat de nodige zaak in den *Ablativus*, maar ook, ten minsten by het eerste, in den *Nominativus*. Zie boven *Afd. IV. §. 2. p. 151.*

II. De *Ablativus* staat by sommige *Adiectiva*;

- 1) By *dignus* en *indignus*: gelyk *dignus laude*: *filius patre dignus vel indignus*: *beneficiis indignus*. Doch somtyds staat ook de *Genitivus*, gelyk *Balb. ad Cic. suscipe curam et cogitationem dignissimam tuae virtutis*. Volgt er een *Verbum*, dan volgt *qui*, somtyds *ut*, somtyds de *Infinitivus*, gelyk *dignus qui ametur; ut ametur, amari*.
- 2) By *maeste*, gelyk *Virg. Maeste nova virtute puer*: *Liv. iuberem maeste virtute esse (te)*: *Liv. maesti virtute este*. Somtyds staat de *Genitivus*, gelyk *Stat. maeste animi*.
- 3) By *alienus* niet passende, niet voegende, *B. v. Cic. quod esset alienum nostra dignitate*: Doch hier ontbreekt *a*, welk er anders liever by staat.
- 4) By veele *Adiectiva*, die alreeds boven by de vraagen aangehaald zyn, gelyk *contentus re*: *liber labore* en *a labore*: *vacuus re* en *a re*: *fretus aliqua re*.
- 5) By *venalis*, *carus* duur: *Hor. otium non geminis venale*: *Quod non opus est, asse carum est*.
- 6) By *magnus*, *grandis*, *maior*, *maximus*, *minor*, *minimus* staat de *Ablativus natu*, om den ouderdom aan te wyzen, gelyk *maior natu filius*: somtyds ontbreekt *natu*.
- 7) Ook *assuetus* of *adsuetus*, staan niet alleen met den *Genitivus* en *Dativus*, maar ook met den *Ablativus*. Zie boven *Bladz. 160.*

8) By-

8) Byzonder staat by de *Comparativi* een drievoudige *Ablativus*:

a) Voorëerst de *Ablativus* der zaake of des perfoons, met welke eene vergelyking gemaakt word. Te weten: men laat *quam* weg, en zet daar voor het volgend Subject, welk of een *Nominativus* of een *Accusativus* (na den *Infinitivus*) is, in den *Ablativus*: B. v. *tu es doctior patre: video, te esse feliciorum fratre*. Niets is gewoonlyker. Hier toe behooren de afgekorte spreekwyzen *spe citius*, *opinione celerius*, *tristior solito*, *iusto longior*, B. v. *rediisti spe citius: tu es tristior solito cet.* Not. 1) Ook worden de *Comparativi* der *Alverbia* dus gebruikt, B. v. *nihil citius arefcit lacryma*: en hier toe behooren juist de spreekwyzen *spe citius*, *opinione celerius*. 2) Dit geschied ook agter de *Comparativi*, die door *magis* omschreeven worden, gelyk *Cic. nullum officium referenda gratia magis necessarium est*. 3) Ook vind men den *Accusativus* van het Object met *quam* in den *Ablativus* veranderd, B. v. *neminem Lycurgo maiorem Lacedaemon genuit, Valer. Max.* 4) Men geloofst, dat deeze *Ablativus* geregeerd word van de uitgelaaten Praepositie *prae*. 5) Somtyds word *quam* weggelaaten, en evenwel staat er geen *Ablativus*, dit geschied byzonder agter *plus*, *amplius*, *minus*, B. v. *Liv. hostium plus quinque millia caesi: Ter. plus quingentos colaphos infregit mihi: Cic. amplius sunt sex menses: Liv. constabat, non minus ducentos equites fuisse*. Dit kan nagevolgd worden. Dus staat ook *longius*, B. v. *longius ab urbe mille passuum, Liv. ook magis, Cic. Rosc. Am 14. in.*

b) Ten tweeden, staat er dikwils een *Ablativus* der zaak by, waarin men iemand overtreft, gelyk *eloquentia tu es me clarior*.

c) Ten derden, staat er by een *Ablativus* van de maat, te weten hoe veel iemand groóter of kleiner is, of hoe veel de één den anderen overtreft of overtroffen word. Deeze *Ablativus* is of een *Substantivum*, gelyk *est cubito uno longior me één elle*: of verscheidene *Adiectiva* en *Pronomina neutrius generis*, B. v. *dimidio de helst: multo veel: paulo en parvo een weinig: aliquanto eenigszins: tanto zo veel als, of des te, quanto hoe veel, hoe veel als: nimio al te veel; hoc of eo des te: quo hoe*. B. v. *est dimidio longior: tu multo doctior es me: paulo felicior te sum: parvo plures Liv. X. 45. aliquanto crudelior illo: tanto modestior esse debes, quanto doctior es des te bescheidener, hoe geleerder enz. Quanto sumus superiores,*

tanto nos submissius geramus: Liv. nimio plus quam velim, nostrorum ingenia sunt mobilia: hoc (eo) felicior me es, quo doctior es. Ook by den *Comparativus*, die met *magis* omschreven word, gelyk *eo magis res fuit mirabilis, quo magis repentina erat.* Not. 1) Deeze *Ablativi* der *Adiectiva* tellen veelen verkeerd onder de *Adverbia*; 2) in plaats van de *Ablativi aliquanto, tanto, quanto*, staan dikwils de *Accusativi aliquantum, tantum, quantum* als 't ware *adverbialiter*, gelyk *quantum doctior, tantum felicior: aliquantum longior cet.* 3) in plaats van *multo* kan men ook *longe* zeggen, gelyk *longe doctior* veel geleerder: gelyk ook dit *multo* en *longe* by de *Superlativi* om te vergrooten, gezet word, gelyk *longe doctissimus, multo iucundissimus.*

Aanmerking.

Alius, een ander, volgt somtyds den *Comparativus* na, dat is, men vind somtyds in plaats van *quam* eenen *Ablativus* daar agter, gelyk *Brut. et Cass. ad Cic. nec quidquam aliud libertate communi quaesisse: Hor. neve putes alium sapiente bonoque beatum: Phaed. si accusator alius Sejano foret.*

III. De *Ablativus* staat by veele *Verba*:

I. By *Esse* ontallyke maalen; doch deeze *Ablativus* bestaat gemeenlyk uit een *Substantivum* en bygevoegd *Adiectivum, Pronomen* of *Participium*:

- a) By de beschryving van eene zaak of persoon naar derzelve eigenschappen, gedaante, ouderdom enz. daar dit *esse* gemeenlyk door *zyn van, zyn in*, of door *hebben* vertaald word, gelyk: *sum bono ingenio, aegro corpore, summa virtute, ea aetate cet.* alwaar mischien *praeditus* ontbreekt: *Ter. nam iam ea aetate sum, ut cet. Cic. fac animo magno fortique sis: Cic. ea stultitia non fuissim: Cic. si essem ea perfidia: Cic. sumus ea mente: Caes. esse summa audacia, magna apud plebem gratia: Caes. cum tenuissima valetudine esset: Sall. nemo tam egregius factis erat: Sall. bellum varia fortuna fuit: somtyds ontbreekt *esse*, gelyk *Cic. pari me studio erga te cognosces.**
- b) Ook in andere gevallen, wanneer *esse* *zyn* of *zich bevinden* beteekent, maar daar niet van eene eigenlyke plaats geïproken word, B. v. *sum spe bona, summo honore cet* alwaar *praeditus* of *in* mischien ontbreekt: *Cic. fuit tota in Graecia summo honore et nomine: Cic. res difficilis loco videtur esse: Cic. Incredibili sum sollicitudine: Cic.*

Cic. quanto fuerim dolore, meministi: Cic. rem esse insigni infamia: Nep. credens minore se invidia fore Doch ook niet zelden staat er *in by*, gelyk *Liv. Capitolium in ingenti periculo fuit; Zo zegt Cicero esse in summo honore, in magna invidia, in magna spe, in summa expectatione, in maiore discrimine.*

Maar als het Bywoord (*Adiect.* of *Pronom.* of *Particip.*), ontbreekt, dan moet *in* er bystaan, gelyk *esse in spe, in honore, in amore, in deliciis, in desiderio rei, in vitio, in opere, in gratia, in expectatione rerum cet.* al het welk by *Cicero* en andere goede Schryvers dikwils voorkomt. Hier zou het hard zyn *in* weg te laten.

II. De *Ablativus* staat zonder Praepositie by sommige *Verba*, die met de Praepositiën *a* (*ab, abs*), *ex* (*e*), *de* en *super* saamgesteld zyn; gelyk *abscedere loco* en *a loco: exire urbe* en *ex urbe: eicere urbe* en *ex urbe: decedere officio* en *de officio*, zo ook *vita* en *de vita*, ook *ex hominum conspectu*, en *ex Africa: abire magistratu* en *ex oculis; e vita: abdicare se magistratu: extedere vita* en *e vita: egredi urbe* en *ex urbe: pedem porta non esse cet.* Hier toe behooren *exsolvere aliquem periculo; abstinere aliqua re: abundare re: supersedere re cet.* Hier komt veel aan op het spraakgebruik, B. v. *in esse re* zegt men niet ligt, maar *in re* of *rei cet.*

Aanmerkingen.

- 1) Doch alle deeze *Ablativi* staan alleen op de vraag waar van? van waar? of waar uit? By andere vraagen staan andere Praepositiën en *Casus* B. v. *descendere in forum: domum abire: in ora hominum abire: degredi in campum, ad pedes: deducere in partum: evocare ad colloquium: exire ad bellum cet.*
- 2) Men vind *excedere, exire, egredi* ook met den *Accusativus*: B. v. *Liv. urbem excedere: Liv. modum excedere; Virg. corpore tela exit: Sall. flumen non egrediar; Of er trans, ultra of extra te verstaan is, weten wy niet. Ja somtyds staat er extra by, gelyk Nep. egredi extra vallum: Liv. extra vallum excedere — Ook vind men meer *Verba*, die met eene Praepositie, welke den *Ablativus* regeert, saamgesteld zyn, by den *Accusativus*, gelyk *abhorreo, averfor, praevonio, despero*: ook hebben sommigen zo wel den *Accusativus*, als *Dativus*, gelyk *deficere, praecedere, praecurrere, praevire, praestare* over-*

treffen, *praevertere*, anderen alleen den *Dativus*, van welke allen boven by den *Dativus Afd. 6. §. 4. n. VII, VIII, IX, X.* gehandeld is.

III. De *Ablativus* staat zonder Praepositie agter de *Verba*, welke beteekenen overvloed of gebrek hebben aan iet, a) overvloed, gelyk *abundare, redundare, adfluere* of *affluere, circumfluere, scaterere* overvloed hebben, *aliqua re*: b) gebrek, gelyk *egeo* en *indigeo* ik behoefte, heb nodig *re*: *careo* ik heb gebrek, heb niet, mis iet, B. v. *pecunia, culpa, amicis, senatu cet.* *Vacare* ledig of vry zyn van iet, zyn zonder iet, B. v. *culpa, periculo cet.* Men zegt ook *vacare a re*, B. v. *a metu cet.* Maar *vacare rei* zich alleen op eene zaak toeleggen, B. v. *litteris.* *Deficere* afnemen, zwak worden, B. v. *viribus, animo*, ook in *Passivo Cic. deficitur consilio et ratione* word verlaaten van enz. d. i. het ontbreekt aan enz.

Not. *Egeo* en *indigeo* staan ook dikwils met den *Genitivus*, gelyk *Cic. egeo consilii*: *Ter. quasi tu huius indigeas patris.* Ook *careo* staat met den *Genitivus Ter. praeterquam tui quod carendum erat*, maar mischien niet meer. Ook *scateo* en *abundo*, hoewel zelden. Ook vind men *careo, egeo, scateo* met den *Accusativus* van een *Pronomen gen. neut.*, gelyk *id, quod, quidquam cet.* B. v. *Plaut. nec quidquam eges.*

IV. De *Ablativus* staat zonder Praepositie by de *Verba* van vervullen, bezwaren, belasten, verzadigen, overladen, verryken, op de vraag *waar mede?* Dergelyke *Verba* zyn *impleo, compleo, expleo, oppleo, suppleo, satio, saturo, sarcio, refertio, ingurgito, cumulo, augeo, locupletio, obruo cet.* B. v. *cumulare aliquem beneficiis, obruere lapidibus cet.* Zie boven de vraag, *waarmede?*

Doch sommigen daar van, gelyk *impleo, compleo, expleo, saturo, obsaturo*, staan naar de wyze der Grieken, somtyds met den *Genitivus* op de vraag, *waarmede?* gelyk *Plaut. me complevit flagitii et formidinis. Cic. ollam implere denariorum cet.*

V. De *Verba* van bevryden, losmaaken enz. hebben eenen *Ablativus* op de vraag *waar van?* Doch sommigen hebben er ook *a* by: B. v. *liberare aliquem periculo* en *a periculo; solvi legibus: exsolvere se suspitione:*

relaxare se occupationibus: expedire se aerumnis, ab omni occupatione. Hier toe rekent men ook *levare aliquem re* verligten, verligting bezorgen in eene zaak. Alle deeze *Verba* kunnen ook den *Accusativus* der zaak hebben, gelyk *solvere funem, debitum: exsolvere rem: levare onus cet.*

VI. De *Verba* van berooven hebben den *Ablativus* der zaake, daar van men beroofd word, gelyk *privare, spoliare aliquem re cet.* ook in *Passivo: privari rebus, orbari parentibus, spoliari armis.*

VII. *Teneor* ik ben aan iet gebonden, tot iet verpligt, heeft den *Ablativus* by zich, gelyk *legibus, poena, iureiurando cet.* Not. met den *Genitivus*, B. v. *Cupiditatis ejusdem tenerentur Cic. Leg. III. 13. extr.*

Not. 1) *Teneor* met den *Infinitivus*; B. v. *facere* is by de Ouden niet gebruiklyk; 2) ook *obstringi* staat met den *Ablativus*, B. v. *Cic. ut me omnium officiorum religione obstrictum arbitrarer* dat ik my verbonden hield tot enz.

VIII. *Adficio* of *Afficio* heeft behalven den *Accusativus* des persoons eenen *Ablativus* der zaak, gelyk *adficere aliquem dolore, laetitia, praemiis, testimonio, poena, ignominia, laude, honore, muneribus, beneficiis cet.* Dus ook in *Passivo affici laetitia, dolore cet.*

IX. *Induo, exuo, dono, impertio, adspergo, inspergo, intercludo, circumdo, prohibeo* hebben of den *Accusativus* (des persoons) met den *Ablativus* der zaak, of den *Dativus* (des persoons) met den *Accusativus* der zaak, B. v. *induo, exuo me veste en mihi vestem: donare aliquem libro en alicui librum: impertire aliquem salute en alicui salutem: adspergo te labe en tibi labem: circumdo urbem muro en urbi murum: prohibeo te re, ook a re, en tibi rem: intercludo aliquem frumento, Caes. multitudini fugam, Caes.*

Not. Wanneer *induo* en *exuo* niet van eigenlyk uit- of aantrekken, B. v. van klederen gebruikt word, dan hebben zy alleen den *Accusativus* des persoons met den *Ablativus* der zaak, gelyk *induere se vallis; exuere hostem castris.*

X. *Florere* in goeden doen of in aanzien zyn, en *laborare* nood hebben staan ontallyke reizen met den *Ablati-*

tivus, gelyk *florere divitiis* zeer ryk zyn, *existimatione*, *dignitate*, *fama*, *aetate cet.* Ook zegt men *laborare a re* of *ex re*.

XI. *Cerni* en *verti* zyn in de volgende beteekenis op te merken: *res cernitur eo* en *in eo* de zaak bestaat daar in: *res vertitur in eo* (niet ligt *eo*) de zaak komt daar op neder. Beide komt dikwerf voor.

XII. By de *Verba* van koopen, verkoopen, pagten, huuren, bedingen en dergelyke staat de *Ablativus* op de vraag waar over? of hoe duur? B. v. *emi librum tribus imperialibus*: dus ook *licet* het is te koop, B. v. *tribus denariis cet.*

Byzonder behoort hier toe de *Ablativus pretio*, B. v. *Ter. spem pretio non emo* voor geld; Byzonder met de *Adiectiva magno*, *permagno*, *tanto*, *quanto*, *parvo*, *plurimo*, *minimo*, *vili*, *paululo*, *nimio*, *dimidio*, *tantulo*, *duplo cet.* B. v. *parvo (vili) pretio emere*, *vendere*, *locare cet.* goed koop: *magno pretio emere*, *vendere cet.* duur.

Deeze *Ablativus pretio* word by gemelde *adiectiva* geern weggelaaten, B. v. *parvo*, *vili emere*, *vendere cet.* goedkoop: *magno emere cet.* duur: dus ook *vendere quam plurimo*, *tantulo*, *minimo*, *sc. pretio*. Ja somtyds staan in plaats van deeze *Ablativi magno*, *parvo*, *quanto cet.* de *Genitivi magni*, *parvi*, *pluris*, *tanti*, *quantum cet.* B. v. *Cic. emit homo tanti*, *quantum Pythius voluit zo duur*, als enz. *Cic. vendo meum frumentum non pluris* (duurder) *quam ceteri*, *fortasse etiam minoris*. Not. Men vind ook daar voor *Adverbia*, gelyk *cave*, *carius emere*, *vendere*: Byzonder is aan te merken: *hene emere goedkoop*: *hene* of *recte vendere duur*: *male emere duur*, *male vendere goedkoop*.

Men merke hier by nog aan eenige soortgelyke *Verba*.

- 1) *Stare* d. i. zo en zo hoog te staan komen, kosten, staat ook met den *Ablativus* der waarde, B. v. *Liv. multo sanguine en Poenis victoria stetit*: *Liv. centum talentis eam rem Achaëis stetitisse*: zo ook *stare magno pretio* hoog te staan komen, veel kosten *Hor.* en *stare parvo* zonder *pretio Virg.* Met den *Genitivus* staat het *Sence*, *nulla pestis humano generi pluris stetit*.

- 2) *Constare* kosten, komt ook dikwils voor, gelyk *minoris* minder: *Cic. dimidio minoris constabit*: *Ovid. pretiosa odia et constantia magno*.
- 3) *Esse*, wanneer het beteekent, gelden, d. i. voor zekeren prys verkogt worden, staat ook met den *Ablativus* van een *Substantivum*, B. v. *denario*, *sestertiis*, en ook met den *Genitivus* van een *Adiectivum neutr. gen.* gelyk *Cic. tanti est illo tempore medimnus* zoo veel geld enz. *Cic. fuit sestertiis duobus* gold twee Sestertiën. Ook met andere *Genitivi*, B. v. *denarium*. *Cic. Off. III, 23. an emat denario, quod sit mille denarium*. Dus staat ook *esse* tropisch met de *Genitivi magni, quanti cet.* B. v. *magni esse apud aliquem* in groot aanzien staan. Zie boven by den *Genitivus Afd. 5. §. 3. n. II.*

XIII. *Aestimare aliquem* of *aliquid* iemand of iet schatten, waardeeren, staat a) met *ex* naar, B. v. *ex aliqua re* naar eene zaak: ook zonder *ex*, B. v. *pecunia*, naar geld, *Cic. b)* zonder *ex*, met den blooten *Ablativus*, wanneer de waarde aangeduid word, gelyk *Nep. ea lis quinquaginta talentis aestimata est. Cic. modius est sestertiis tribus aestimatus*: dus ook *aestimare magno*, sc. *pretio* hoog waardeeren; en vervolgens tropisch hoogagten, B. v. *virtutem*: doch in zulke tropische gevallen staan liever de *Genitivi magni, parvi, pluris, minoris cet.* Zie boven by den *Genitivus Afd. 5. §. 3. n. II.*

Not. Dus ook *ponderare, metiri aliquid aliqua re* iet naar iet beoordeelen, wegen, B. v. *Cic. consilia eventis ponderare: Nep. magnos homines virtute metimur, non fortuna.* Doch men zegt ook *metiri ex re*.

XIV. *Collocare pecuniam in re* besteden, aanleggen, B. v. *in fundo cet.* Doch men zegt ook *pecuniam collocare fenore, sumere fenore*.

XV. *Fidere, confidere* en *niti* zich verlaaten hebben den *Ablativus*, gelyk *fortuna* op het geluk.

Doch *fido* en *confido* heeft ook den *Dativus*, gelyk *confido fortunae*: en *niti* staat ook met *in*, gelyk *in te nititur salus reipublicae*: ook met *ad* of *in*, als het streven heet.

XVI. *Laetor* en *gaudeo* zich verheugen, hebben op de vraag waar over? of *weswegens?* den *Ablativus*: B. v. *laetor tuo adventu: gaudeo hac re*.

Hier ontbreekt *de*; zo als men het dan by *gaudeo* somtyds vind; Even dus zegt men: *gaudio exultare, triumphare.*

Not. a) By *Cicero* staat ook *utrumque laetor*; en *illud in primis laetandum esse video*, alwaar *propter* ontbreekt. Maar *Substantiva* vind men in den *Accusativus* er niet by.

b) *Laetor* staat *Virg. Aen. XI, 280.* by den *Genitivus*, maar in gezelschap van *memini*: *nec veterum memini laetorve malorum*: doch *memini* schynt hem meer te regeeren.

c) Ook rekent men hier toe *delectari* en *oblectari re* zich in iet verlustigen: doch dit zyn eigenlyk *passiva*: door iet vermaakt worden, gevolglyk zich vermaaken.

XVII. *Gloriari* roemen, pogchen op iet, heeft den *Ablativus* met en zonder *de*; B. v. *de doctrina* en *doctrina*.

Men zegt ook *in re*, doch mischien alleen, wanneer men op eene zaak roemt, die men bezit, B. v. *in virtute, in doctrina*.

Hier behoort ook toe *se iactare* roemen, pogchen, zich veel inbeelden, *re* en *de re*: ook zegt men *iactare rem*, B. v. *doctrinam* met de geleerdheid pralen, eigenlyk zich laten verluiden, gewagen.

XVIII. *Vivo* ik leef, word naar onderscheiden be- teekenissen op verscheiden wyze saamgesteld: B. v.

Vivere in re zyn leven ergens in of ergens mede door- brengen, gelyk *in literis*: *vivere cum aliquo* verkeerung hebben met iemand: *Vivere re* zyn leven onderhouden door iet; B. v. *cibo*, dus ook *raptō*: doch men zegt ook *ex raptō*: ook *de lucro vivere* zyn leven aan iemands ver- chooning te danken hebben.

XIX. *Stare aliqua re* by iet vast blyven staan; B. v. *promissis, conditionibus*: dus ook *decreto senatus* by de uitspraak van den Senaat blyven, die waarnemen. Hier ontbreekt *in*, welk somtyds daarby staat, gelyk *Liv. IV, 44. stetitque in eadem sententia*. Not. Iet anders is *stare ab aliquo* of *a partibus alicuius*.

XX. *Adsuesco* staat met den *Dativus*, met *ad* en met den *Ablativus*, B. v. *labori, ad laborem, labore*.

XXI. *Utor, fruor, fungor, potior, vescor, dignor*, staan met den *Ablativus*.

a) *Utor,*

- a) *Utor*, ik gebruik, bediene my, heb verkeerung met iemand, B. v. *libris, occasione, amicis*. Dus ook de *Composita abutor* en *deutor*.
- b) *Fruor*, ik geniete, B. v. *voluptate, vita, otio*: dus ook *perfruor*.
- c) *Fungor*, ik neem waar, verrigte, B. v. *munere, officio*. Dus ook de *Composita: defungi*, B. v. *vita, periculo, poena: perfungi*, B. v. *honoribus, munere, bello*.
- d) *Potior*, ik bemagtige, verkryge, B. v. *urbe, occasione victoria, votis*.
- e) *Vescor*, ik eet, geniete, B. v. *lacte, pane, aura cet.*
- f) *Dignor*, ik verwaardige, B. v. *aliquem honore, laude cet.*

Aanmerkingen.

- 1) *Potior* staat ook met den *Genitivus a) rerum*, wanneer het de hoogste magt of heerschappy aanwyst: Hier zeggen de Ouden altyd *potiri rerum*, nooit *rebus*, B. v. *Sulla rerum est potitus*: b) Ook met andere *Genitivi*, B. v. *Nep. imperii potitus est*: *Cic. posse te illius regnū potiri*: *Sall. se tertium, cui fatum foret urbis (Romae) potiri*. Ook staat *potior* met den *Accusativus*: *Cic. gentem aliquam urbem nostram potituram*. *Nep. qui summam imperii potirentur*.
- 2) *Fungor* staat somtyds met den *Accusativus* B. v. by *Plautus, Terentius* en *Nepos*. Ook staat *fungendus* by *Cicero*: *ad munus suum fungendum*.
- 3) *Utor* staat met den *Accusativus* by *Cat. R. rust.* en *Varr. R. rust.* Ook *abutor Ter. operam abutitur*. Ook staat *omnia utenda* by *Cicero*, en *ad haec utenda* by *Ter.*
- 4) *Fruor* staat met den *Accusativus* by *Ter. Cato de re rust.* en by *Apulejus*. Ook zegt *Cicero*: *tenendum esse eius fruendae modum*.
- 5) *Vescor* staat met den *Accusativus* by *Tibullus, Plinius, Tacitus*.

Not. Daar behooren nog meer *Verba* tot den *Ablativus*: doch die zich door de vragen *waarmede? waardoor?* enz. verklaaren laten. Alleen moet men hier die *Verba* woordelyk verstaan. Want vertaalt men B. v. *desitui spe* geheel geen hoopes hebben, *urbem obsidione cingere* eene stad belegeren, *urbem obsidione liberare* ontzetten, dan ziet men niet, van waar die *Ablativus* komt.

IV. Van den *Ablativus* by *Adverbia*. Hier merke men aan: De *Ablativus* kan eigenlyk van deeze niet oorspronglyk zyn, B. v. *longo post tempore* na langen tyd.

of liever langen tyd daarna. Hier staat de *Ablativus* op de vraag, *wanneer?* en er ontbreekt *in*. Zo is het met *multis abhinc diebus*. Zonderling is de plaats *Virg. Aen. VIII, 114. Unde domo? scil. venitis*; maar *domo* schynt van *a, i. e.* ten aanzien geregeerd te worden.

TIENDE AFDEELING.

Van 't gebruik der deelen van het *Verbum* of werkwoord, als van de *Perfoons-uitgangen*, van het *Numerus, Modus* *cet.*

§. I.

Van de *Perfoons-uitgangen* van het *Verbum*.

I. Voor de eerste perfoons-uitgang *Singular. numeri* kan alleen *Ego*, voor de tweede alleen *Tu*, voor de derde de overige *Nominativi Sing. Num.* als *Subjecten* staan. In *Plurali* kan voor de eerste alleen *Nos*, voor de tweede alleen *Vos*, voor de derde de overige *Nominativi Num. plur.* als *Subjecten* staan. Als gevolglyk deeze *Nominativus* ontbreekt, dan moet hy er by gedacht worden, gelyk: *Consul feci, sc. ego: praetor fecisti, sc. tu* *cet.*

Not. Doch hier van is *qui* uitgezonderd. Dit *Pronomen* kan voor alle *Perfoons-uitgangen* staan, gelyk *ego, qui te amo, non possum* *cet.* *Tu, qui me amas, debes* *cet.* Dus ook *dignus sum, qui amer: dignus es, qui ameris: digni sumus, qui amemur*. Dus ook *ego non is sum, qui credam: Tu non is es, qui credas*, en zo voort.

II. In algemeene stellingen, die in 't *Nederduitsch* met *men* beginnen, gelyk *men zegt, men is* enz. gebruikt men de volgende *Perfoons-uitgangen*:

- 1) De derde *Num. plur.* zonder *Subject*, gelyk *aiunt, dicunt, scil. homines*, of ook somtyds *rhetores, philosophi* *cet.*
- 2) De derde *Num. Singul. passivi*, gelyk *creditur, dicitur, fertur* *cet.* Dus ook in *Plurali*: *tales res non amantur* van zulke dingen houd men niet.
- 3) Ook de eerste in *Plurali*, wanneer er van een zaak gesproken word, aan welke wy, die wy spreken of schryven,

ven, deel nemen kunnen of willen, gelyk *hinc videmus* hier uit ziet men: *non decet ea vituperare, quae non intelligamus* het geen men niet verstaat.

- 4) Ook de tweede *Num. Singularis*, gelyk: *si vis fieri doctus, debes cet.* als men enz. Byzonder by den *Infini-tivus*, gelyk: *non decet ea vituperare, quae non intelligas: non decet ea alios docere, quae non didiceris.*

§. 2.

Van het Numerus van het Verbum.

Dat het Numerus van het Verbum zich naar het Numerus van den *Nominativus* des Subjects schikt; dat dikwils agter de *Collectiva* het Verbum in *Plurali* staat; B. v. *turba ruunt*: dat de Ouden somtyds het Numerus van het Verbum naar het Praedicaat geschikt hebben, B. v. *aman-tium irae amoris integratio est*, dit alles is breder boven *Afd. 4. §. 1.* aangetoond.

§. 3.

Van de zogenaamde Genera Verborum.

Dat by de *Transitiva (Activa)*, ook somtyds by de *Intransitiva (Neutra)* een *Accusativus* staat, is boven *Afd. 7. §. 3.* geleerd. Men merke nog aan:

- 1) Het *Transitivum* staat zonder *Casus*, als er geen nodig is, gelyk *amat* hy bemint, is verliefd: *Cur non scribis?*
- 2) Sommige *Transitiva* staan somtyds *Passive* of *reciproce*, B. v. *Liv. iam verterat fortuna, scil. se, of versa est: Caes. hys iam praecipitaverat, sc. se.*
- 3) Dat de *Participia perfecti Temp.* van veele *Deponentia* somtyds *passive* staan, is boven in het I. Deel Hoofdst. 3. *Afd. 5.* aangemerkt.

§. 4.

Van de Tempora.

Hier merke men aan het regte gebruik en de regte rangschikking der *Tempora*:

I. Van

I. Van het gebruik der *Tempora* op zich zelven:

- 1) Het *Præfens* spreekt van eene tegenwoordige zaak, gelyk *si quis dicat* als iemand zeggen mogt. *Velim* ik wilde: *Utinam veniat!* o dat hy kwam! *Ut veniat* gesteld, hy kwam: *etsi non is sim* alhoewel ik die niet ben.
- 2) Het *Imperfectum* spreekt van eene onvoltooide handeling, gelyk *heri meditabar*: byzonder staat het, als er eene handeling tusfchen beide gekomen is, gelyk *dum pater moriebatur, ego scribebam*. Doch de Ouden zetten het ook dikwils by eene blootelyk gebeurde zaak, in plaats van het *Perfectum*, gelyk *Caesar proficiscabatur*, zo als in 't Nederduitsch.
- 3) Het *Perfectum* wylt eene geheel voltooide daad aan, doch zo, dat er geene andere terftond op gevolgd is, gelyk *Pater mortuus est*. Daaröm gebruiken de Romeinen het geern by verhaalen, als zy blootelyk willen aanwyzen, wat er gefchied is; daar de Nederlanders geern in *Imperfecto* verhaalen. Doch de Ouden gebruiken het oök fomtyds, wanneer zy daarmede eene volgende handeling verbinden, gevolglyk in plaats van het *Plusquamperfectum*, gelyk *cum hoc audivi, gavisus sum*.
- 4) Het *Plusquamperfectum* wylt niet alleen aan, dat de handeling of daad voltooid, maar ook, dat er nog eene andere op gevolgd is: B. v. *vix hoc factum erat, cum pater venit: Cum hoc audiffem, gaudebam: Cum pater veniffet, ei dixi*. De Nederlanders gebruiken hier dikwils het *Imperfectum*; toen ik hoorde, toen Vader kwam, en zetten daaröm fomtyds *audirem, veniret*, maar verkeerdt.
- 5) Het *Futurum simplex*, B. v. *amabo cet.* spreekt enkel van eene toekomstende daad, gelyk *cras proficiscar: ubi proficiscar, ad te veniam*.
- 6) Het *Futurum exactum*, gelyk *fuero, amavero, amatus fuero, cet.* wylt ook wel eene toekomstende handeling aan, maar die wegens de daarop volgende handeling als voorleden befchouwd word, gelyk *cum profectus fuero, mox redibo*. De Nederlander gebruikt hier dikwils het *Futurum simplex*, gelyk, als ik vertrekken zal, voor vertrokken zal zyn: dus ook, als ik daar van hooren zal, dan zal ik het u zeggen: als vader komen zal, dan zullen wy hem vraagen, voor, zal gehoord hebben, zal gekomen zyn. Hier moet men niet zeggen *audiam, veniet*, maar *audivero, venerit*. *Not.* Doch by de *Verba*, die geen *Futurum simplex* hebben, gelyk *memini cet.* staat daar voor het *Futurum exactum*.

Hier.

Hierby merke men nog het volgende op:

- 1) In Brieven schikken zich de Romeinen naar den Persoon, aan welken zy schryven, gevolglyk a) gebruiken zy het *Imperfectum* in plaats van het *Praesens* in dingen; die wel ten tyde, als zy schryven, tegenwoordig, maar eene verandering onderworpen zyn, B. v. de lieden vertellen, daar gaat een gerugt, ik ben ziek, ik zal morgen vertrekken enz. *homines narrabant, rumor erat, acgrotabam, volebam proficisci* of *profecturus eram*. Maar by onveranderlyke dingen blyft het *Praesens*, gelyk *deus est iustus*. b) Zy zetten, als zy hunnen vriend iet zenden, het *Perfectum*, alwaar de Nederlander het *Praesens* neemt, gelyk *mihi tibi librum*: Ik zende u hier nevens het boek.
- 2) Het *Praesens* staat zeer dikwils, even als in 't Nederduitsch, in verhaalen, byzonder levendige, van voorleden zaaken, in plaats van het *Imperfectum* of *Perfectum*: B. v. *Caesar legatis imperat* beval of beveelt, *proficiscitur, consilium convocat* *cet.* daardoor word de handeling den Lezer tegenwoordig.
- 3) Het *Praesens* staat dikwils in plaats van het *Futurum*, a) wanneer men van eene toekomstige zaak met verzekering spreekt, of in aandoening spreekt, *hanc rem non accipis: cras apud fratrem coeno*. b) Wanneer het *Verbum* geen *Futurum Infinit.* heeft, gelyk *spero, me hoc facere posse*: doch dit geschied ook somtyds, alhoewel er een *Futurum* is, gelyk *spero, me mox rem accipere*.
- 4) Dikwils staat het *Perfectum Coniunctivi* voor het *Praesens Coniunctivi* in deeze spreekwyzen: *dixerit aliquis* iemand mogt zeggen: *Vix crediderim: ne feceris: si quis dixerit* *cet.*
- 5) In de spreekwyze *memini me dicere, legere* *cet.* voor *dixisse* *cet.* is *dicere, legere* niet het *Praesens*, maar *Imperfectum*. Dit leert de zaak zelve, en de plaats van *Cicero ad Div. III, 10. §. 19. ad me adire quosdam memini, qui dicerent*; te weten, om dat *dicerent* volgt.
- 6) Het *Futurum* staat dikwils voor het *Praesens Imperativi*, gelyk *valebis, salvebis, facies* *cet.* voor *vale* *cet.*

Not. Dit is het gewoon gebruik der *Tempora*. Dan de *Tempora* worden ook somtyds op eene harde en ongewoone wyze gebruikt, B. v. *Virg. Aen. II, 599. et ni mea cura resistat, iam flammae tulerint* *cet.* voor *resistisset, tulisset* *cet.* *Ibid. VI. 292. ni docta comes — admonerat, irruat et — diverberet umbras* voor *admonuisset, irruisset, diverberasset*.

II. Van de regte rangschikking der Tempora.

A. Agter *ut* dat, *ne*, *quo*, byzonder *quo minus* voor *ne*, *quin*, *qui quae quod*, *cum* en andere Particulen volgt geern op het *Praesens* en *Futurum* het *Praesens*, en op het *Imperfectum*, *Perfectum* en *Plusquamperfectum* het *Imperfectum*. Doch hier moet men altyd agt geven op de eigenlyke beteekenis der *Tempora*: gevolglyk zullen er menigerlei uitzonderingen zyn:

- 1) Het *Praesens* volgt op het *Praesens*; wanneer naamlyk van eene tegenwoordige zaak gesproken word, gelyk a) agter *ut*: *rogo te, ut venias*. Moeilyker is het, wanneer er een *Conjunctivus* voorgaat, gelyk *velim, ut istud mox fiat*, niet *fieret: si accidat, ut pater moriatur* als het gebeurde, dat Vader stierve, sterven mogt; dus ook *nemo est tam stultus, ut non intelligat: non spero fore, ut mei obliviscaris*, (want *fore* is hier het *Praesens*). *Si quis optaverit* (voor *optet*), *ut hoc fiat*: want dergelyke *Perfecta* worden als *Praesentia* aangemerkt; b) agter *ne*: *timeo, ne pater veniat: si forte timeas, ne pater veniat* komen mogt: *vix timeam* (voor *timeam*), *ne pater veniat*. c) Agter *quo*: *si me impedias, quo minus scribam* als gy my verhinderen zoude, dat ik niet schreef: *audio, te impediri, quo minus scribas*. d) Agter *quin*: *non dubito, quin pater hoc sciat: nemo dubitat, quin hoc efficere possit: suadeo tibi illud, non, quin sciam, te rem aequae intelligere*. e) Agter *qui quae quod*: *si qui sint, qui dicant* als er eerige waren, die zeiden: *non puto hominem esse, qui discere nolit*. f) Agter *quis, quid, utrum, an, cur, ubi, quomodo, quando cet.* B. v. *si scias, quid velim; si quaeras, an hoc efficere possim: scribis te mirari, quomodo filius tuus doctus fieri possit, si pecunia non abundet*.

Not. Egter volgt dikwils het *Perfectum* of *Futurum*, wanneer er van eene voorledene of toekomstige zaak gesproken word. a) *Perfectum*, B. v. *hinc sequitur, ut Cicero erraverit: opto, ut salvus Lipsiam veneris: timeo, ne libros amiserim: non dubitas, quin hoc fecerim cet.* b) *Futurum*, B. v. *hinc sequitur, ut frater tuus nunquam rediturus sit*: hoewel dat *fit* ook het *Praesens* is.

Ook somtyds het *Imperfectum* of *Plusquamperfectum*, gelyk *dic mihi, quid faceres, si latrones te invaderent: dic mihi, quid fecisses, si latrones te invasisent*.

- 2) Het *Praesens* volgt op het *Futurum*: dit is agter *ut, ne, quo, quin* gemeenlyk dus, gelyk *coges me, ut tandem dicam* zeggen zal: *efficies, ut nemo te amet* beminnen zal: Cic.

Cic. neque unquam literas mittam, quin adiungam eas, quas tibi reddi velim, dat ik niet ook een' Brief aan u mede insluiten zoude, niet *adiungerem*. Dus ook altyd agter *qui in de spreekwyzen: erunt, qui dicant* zeggen zullen: *reperientur (invenientur), qui id negent*.

Doch ook volgt, als het Denkbeeld zulks eischt, a) het *Perfektum*, B. v. *si pater cras non redierit, timebo forsan, ne perierit: non dubitabo, quin Caesar Pompeium vicerit*: b) het *Futurum*, B. v. *cras tibi dicam, an pater ante nundinas venturus sit*; ten zy dit voor het *Praesens* te houden is. c) Het *Imperfektum*, B. v. *dicam tibi, quid facerem of facturus essem* doen zoude; d) *Plusquamperfektum*, gelyk: *dicam tibi, quid fecissem* gedaan had, zou gedaan hebben.

- 3) Het *Imperfektum* volgt op het *Imperfektum*: dit geschied gemeenlyk, gelyk: *rogabat me, ut venirem, me impediabas, quo minus scriberem: interrogabat me, cur nollem facere: heri nesciebam, quid ageres, niet agas: Cic. literas accepi, quae me docerent, quid ageres* maaktet: Hier toe behoort: *non sperabam fore, ut me oblivisceris*. Want *fore (Praes. en Imperf.)* is hier het *Imperfektum*.

Doch het *Plusquamperfektum* volgt, als het denkbeeld dit eischt, gelyk: *optabas, ut illa res nunquam accidisset: timebam, ne periisses cet.*

- 4) Het *Imperfektum* volgt op het *Perfektum*: dit geschied gemeenlyk, alshoon in 't Nederduitsch dikwils het *Praesens* of *Perfektum* volgt, B. v.

a) Agter *ut*: B. v. *rogavi patrem, ut librum emeret: persuasit mihi, ut facerem* gedaan hebbe: *fecisti, ut miser essem* geweest ben: *tot libros mihi misisti, ut non omnes legere posses*, niet *potuerim*, doch Cicero en Nepos zeten dikwils het *Perfektum*, B. v. *Nep. Ages. 5. tantum abfuit ab insolentia, ut commiseratus sit, cet.*

Doch er zyn gevallen, in welke deels het *Perfektum*, deels het *Praesens*, deels het *Futurum* staan moet; 1) het *Perfektum* duidelykheids halven, B. v. *tu virtutem semper tantopere amasti, ut tantum flagitium committere non potueris*: hier kon *posses* vertaald worden, kondt, kunnen mogt: 2) meermaalen het *Praesens*, wanneer de uitwerking of het gevolg alleen op den tegenwoordigen tyd past, B. v. *hic homo bona sua ita dissipavit, ut nunc pauperrimus sit (is)*: hier zou *esset* beteekenen: zyn mogt: *consecutus sum id, ut omnes me laudent*, my thans pryzen; maar *laudarent* heet: my (toenmaals) preezen. 3) Het *Futurum*, B. v. *per-*

fidia tua effecisti, ut nemo tuis verbis in posterum fidem habiturus sit.

- b) Agter ne : B. v. *semper timui, ne id accideret : dixi hoc propterea, ne crederes cet.* niet credas. Doch het *Plusquamperfectum* volgt, wanneer het de zin verëischt, gelyk: *heri timui, ne pater periisset.*
- c) Agter quo: B. v. *impeditus sum, quo minus id facerem, gedaan heb, niet fecerim : non rescripsi, non, quo cessator esse solem.*
- d) Agter quin : B. v. *nunquam dubitavi, quin tibi essem carissimus u ben, niet sim: nemo dubitavit, quin id perficere posses.*
- e) Agter qui in de spreekwyzen, *fuerunt, qui dicerent* daar zyn lieden geweest, die gezegd hebben : dus ook *reperiti, inventi sunt, qui dicerent : fuit, repertus est, qui diceret: dignus fuit, qui amaretur: audiui, te ea locutum, quae nemini placerent,* niet placeant. Als het denkbeeld het verëischt, dan staat ook het *Plusquamperfectum*, gelyk *dicunt, libros combustos esse, quos nuper emissem.*
- f) Agter quis, *quid, ubi, quam* hoe, *an cet.* B. v. *sero cognovi, quis esset* wie hy was, zy, of is: *dixi tibi, quid vellem, cogitarem,* wat ik wil, denk : *Cic. nam quam fortiter ferres* (draagt, verdraagt) *communes miserrias, non perspexi: dixit mihi, ubi habitaret, dormiret, niet habiter, dormiat.* Doch als er eene voorledene zaak moet uitgedrukt worden, dan staat het *Perfectum* of *Plusquamperfectum*, gelyk *dixit mihi, quid scripserit, ubi habitaverit, of scripisset, habitasset.*

Memini, novi cet. worden als *Praesentia* aangemerkt; dus ook de *Perfecta Contunctivi*, die in plaats der *Praesentia* staan, B. v. *si me rogaveris, ut veniam: forsan ex me quaesieris, quid sentiam cet.*

- 5) Het *Imperfectum* volgt op het *Plusquamperfectum*: a) agter ut : *si mihi suavissem, ut id facerem : nemo praeter te effecisset, ut patria quieta uteremur, niet usi essemus: hanc gratiam tibi retulissem, ut omnia, quae haberem, tibi darem, niet dediissem.* Maar ook het *Plusquamperfectum*, B. v. *omnes optaverant, ut mortuus esset* gestorven was.
- b) Agter ne: *timueram, ne in morbum incidere:* c) agter quo: *si tu me impedivisses, quo minus rem perficerem, niet perfecissem.* d) Agter quin : *nunquam dubitaveram, quin rem perficeres:* e) agter qui: *fuerant (homines), qui dicerent* gezegd hadden: *si fuissent, qui hoc facerent* gedaan hadden. f) Agter quis, *quid, cur, an, ubi cet.* B. v. *cum vidissem, quid sentiret, niet sentiat: audiveram, qualis*

effet, niet fit. Doch de zin verëischt ook het *Plusquamperfectum*, gelyk *audiveram, qualis fuiſſet* geweest was: *queſiverant ex me, ubi fuiſſes cet.*

B. Daar is eene andere ſchikking der *Tempora*, wanneer zy door de Koppelwoordjens *et, ac cet.* verbonden worden. Hier ſchikt zich alles naar de denkbeelden der tyden; gevolglyk kunnen niet alleen dezelfde *tempora* verbonden worden, gelyk *te amo et colo*, maar ook onderscheidene; B. v. *amaviſti me et adhuc amas: ſcio et intellexi: cum ſcirem et ex aliis cognoviſſem: amo te et per omnem vitam amabo.*

• §. 5.

Van de Modi.

I. De *Indicativus* ſtaat, wanneer er van eene zaak met zekerheid geſproken word, en er geene *particula*, die den *Conjunctivus* regeert, voorgaat.

Gevolglyk hebben de *particulae eſi, tametiſi, quamquam, ſi, niſi, ante quam, ſimul ac, quamvis* alhoewel, *cum* wanneer, *quando, ubi* en alle vraagwoorden, als zy werklyk vraagen, eenen *Indicativus*: B. v. *eſi ſcio; gaudeo, cum te video cet.* Doch alle deeze woorden, ja zelfs nog meer anderen, kunnen onder zekere omſtandigheden den *Coniunctivus* hebben: daar van zie beneden n. II. C.

II. De *Coniunctivus* ſtaat

A. Zonder *Particulae*; wanneer van eene zaak, als eene onzekere, geloofbaare, te wenschen, of toe te ſtaan geſproken word, welk wy door mogen, ſomtyds zouden of kunnen plegen uit te drukken, wanneer beide zo veel is, als mogen. B. v. *dicat aliquis* iemand mogt zeggen: *veniat* hy mag (mocht) komen; *diu vivat: at pater interea moriatur: dicerem* ik zou zeggen; dus ook met *Particulae: quamquam non dicerem, ſi ſcirem.*

B. Agter de *Particulae: ut, ne, quo, quin, utinam, o ſi, licet, quaſi* gelyk als of, *cum* alzo, *quamvis* indien ook nog zo, *an of, utrum of, dum, donec* en *quoad* tot dat, ook *qui quae quod*, wanneer het in plaats van *ut* of *cum* ſtaat.

- 1) *Ut* of *uti*: a) dat, B. v. *rogo, ut veniat*; b) dat toch by wenschen, gelyk *ut veniat*! c) op dat, d) gesteld dat, gelyk *Ut pater veniat, quid facies? Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas.* e) Dat niet agter de *Verba* van vreezen, 'bezorgen, gelyk *timeo, ut pater vivat.* Not. Het *Adverbium ut* zo als, gelyk, alzo, behoort niet hier toe.
- 2) *Ne* a) dat niet, opdat niet; b) dat, agter de *Verba* van vreezen, schroomen, gelyk *timeo, ne pluat: timeo, ne non pluat!* c) het dient ook tot zweeren, gelyk *ne vivam, si tibi concedo* ik wil sterven enz.
- 3) *Quo* 1) opdat; 2) met *minus* beteekent het *dat niet*, agter de *Verba* van verhinderen. B. v. *impeditus, quo minus scriberem* voor *ne scriberem*, het welk ook goed is; c) als of, B. v. *dico hoc, non, quo putem cet.*
- 4) *Quin* staat a) voor *ut non* dat niet, B. v. *non fieri potest, quin virtus homines reddit felices*: alwaar ook *ut non* goed is; *parum abest, quin credam*: b) voor *quod non* dat niet, als of niet, B. v. *Suadeo tibi hoc, non, quin credam, te ipsum esse sapientem*: byzonder agter *non dubito: non dubium est cet.* c) Voor *qui non*, B. v. *quis est, quin credat? Nemo est, quin credat.* Not. Maar wanneer *quin* beteekent a) ja, veelmeer, b) waaröm niet, dan regceert het eenen *Indicativus*, en behoort hier niet.
- 5) *Utinam* en *o si o* dat toch, och of, om eenen wensch uit te drukken, gelyk *utinam pater diu vivat!*
- 6) *Licet* alshoon, alhoewel is eigenlyk het *Verbum* het is geoorloofd, en er ontbreekt *ut*; B. v. *licet verum sit* alhoewel het waar is, of zyn mogt: staat voor, *licet ut verum sit.*
- 7) *Quasi* als of, B. v. *tu taces, quasi nescias: tu tacebas, quasi nescires: tu taces, quasi nihil audiveris: tu tacebas, quasi nihil audivisses.* Not. Maar als *quasi* enkel heet zo als, heeft het den *Indicativus*.
- 8) *Quum* of *cum* alzo, wanneer dit alzo eene oorzaak aanwyst; B. v. *cum sciam, te esse doctum, quaero cet.* alzo ik weet enz. Somtyds kan men dit alzo met dewyl of offshoon verwiselen. Not. *Cum* wanneer of als, wanneer het een' tyd aanduid, heeft gemeenlyk den *Indicativus*, maar egter ook dikwils het *Imperfectum* en *Plusquamperfectum Coniunctivi*, gelyk *cum scirem, audissem.*
- 9) *Quamvis* alhoewel (uit *quam* en *vis*), B. v. *quamvis sis miser, tamen non es me inferior* gy moogt zo ellendig zyn enz. voor *sis miser, quam velis.* Maar *quamvis* offshoon heeft eenen *Indicativus*.
- 10) *An* of: *num* of: *Utrum* of (of *ne* enclit.), waaröp *an, i. e.* dan of, gern volgt: verders alle vraagwoorden, als zy niet

niet regtstreeks vraagen, maar agter eene stelling staan: dus ook *ut* hoe, *quemadmodum* *cet.* als zy agter eene stelling staan, B. v. *nescio, an pater venturus sit: nescio, utrum vivat, an mortuus sit: dic mihi, quid velis, quis sis, ut res acta sit.*

11) *Dum* tot, *Donec* totdat, *quoad* tot, *dummodo* als slegts (waar voor ook *dum* alleen of *modo* alleen staan kan). Integendeel *dum* indien, *donec* en *quoad* zo lang als, staan met den *Indicativus*: ook vind men *donec* en *quoad* tot, somtyds by den *Indicativus*.

12) *Qui quae quod* heeft behalven de drie gewoone gevallen, daar alle *particulae* eenen *Coniunctivus* by zich hebben (zie terstond onder C) nog byzonder denzelven in de volgende gevallen.

a) Agter de *Verba esse, reperiri, inveniri* en dergelyken, wanneer zy het *Praedicatum* voorstellen, wanneer *qui* met zyn *Verbum* het *Subjectum* voorstelt, gelyk *sunt, qui dicant: fuerunt, qui dicerent: erunt, qui dicant, reperti sunt, qui dicerent.* Doch men vind ook den *Indicativus*.

b) Wanneer *qui quae quod* in plaats van *ut ego, ut tu, ut is, ea, id* (door alle *Casus*) gezet word, B. v. *mihi librum, quem legerem* voor *ut eum legerem*: byzonder agter *dignus*, gelyk *dignus sum (es, est) qui amer (ameris, ametur): digna est virtus, quam amemus, quae ametur* *cet.* En dus moet men altyd spreken, als er niet terstond *qui* is voorgegaan: dan blyft *ut*, gelyk *vidi homines, qui, ut amarentur, digni erant.*

c) Wanneer *qui quae quod* voor *cum ego, cum tu, cum is, ea, id* (door alle *Casus*) staat, gelyk: *tu libros hos spernis, quos ne legeris quidem: me laudas, quem haud noris: i. e. cum me* *cet.*

d) In de spreekwyze *est, quod* voor *est, cur*; B. v. *est, quod gaudeas, gy hebt reden, om enz. non est, quod fleas* *cet.*

C. Alle *Particulae*, die op zich zelve den *Coniunctivus* niet regeeren, gelyk *etsi, tametsi, quamquam, quamvis* offchoon, *si, sin, cum* wanneer, *ut* gelyk, *quemadmodum, quod* dewyl, dat, *dum* nademaal, *donec* zo lang als, *quoad* zolang als, *quia, quoniam, quando, quancuncque* (*quandoque*), *quam* *cet.* en alle vraagwoorden *ubi, quis* *cet.* en byzonder *qui quae quod* hebben onder de volgende drie omstandigheden, den *Coniunctivus*:

- 1) Wanneer er van een zaak, als alleen bloot mooglyk te wenschen, of toe te staan, gesproken word, alwaar wy zeer dikwils mogt, mag, zoude enz. pleegen te gebruiken, B. v. *si quis quaerit*, vraagen mogt, zoude: *quamquam vix credam: quamvis non negaverim: etiamsi quis dicat* zeggen mogt, zoude. *Veniam ante, quam tu mei plane obliviscare: num hoc credibile sit?* mogt dit enz. *ubi fueris?* waar moogt gy wel geweest zyn? *Quis hoc credat? quis crederet? cet.*
- 2) Wanneer een *Coniunctivus* in denzelfden volzin (Periode) naast voorgegaan is, en de *Particula* benevens haar *Verbum* daar betrekking op heeft, gelyk: *rogo te, ut librum, si habeas, mihi des: aequum est, ut mortem cogitemus, cum (quando) sani simus* als wy enz.: *Rex imperavit, ut, quae bello opus essent, pararentur: Cic. a Scaevola petiisse, ut, dum tu abesset, provinciae praeesset.* Doch men vind ook den *Indicativus*, als de zaak regt bepaald dient uitgedrukt te worden, gelyk *Cic. ad Div. II, 4. ut neque ea, quae nunc sentio, velim scribere.*
- 3) Wanneer een zogenoemde *Accusativus* van het *Subiect* met den *Infinitivus* voorgegaan is, en de *Particula* daar betrekking op heeft: B. v. *scio, te, si quid scias, id retinere solere: decet sapientem ita vivere, ut loquatur: Cic. scito, patrem, quia non scripserit, mox reversurum: Cic. scito, plures esse, qui de tributis recusent.* Doch men vind ook den *Indicativus*, wanneer de zaak, als regt zeker beschreven word, gelyk *Cic. ad Div. II, 4. si hoc statueris, quibus artibus eae laudes comparantur, in iis esse laborandum.*

III. De *Imperativus* of *Iussivus* staat, wanneer men verzoekt, beveelt, vermaant.

Not. a) Hierby staat niet *non*, maar daar voor *ne*, gelyk *ne scribe*, schryf niet: b) de tweede persoons-uitgang van het *Futurum* moet juist niet vertaald worden, gy zult, gyliden zult, B. v. *scribito* gy zult schryven, maar ook schryf; dus ook *ito, scito cet.*

IV. De *Infinitivus* staat op veelerhande wyzen:

- A) Als een *Subiect*, gelyk *errare humanum est: dulce est decorum est pro patria mori.* Zie hier van by den *Nominativus* Afd. IV. p. 146.
- B) Agter eenige *Verba* zonder den *Accusativus* des *Subiects*; en word dus van dezelve geregeerd. Dergelyke *Verba* zyn *willen, moeten, besluiten, pleegen* enz. gelyk:

lyk: *volo, nolo, malo, cupio, conor, tendo, audeo, paro* (ik ben voornemens), *dubito* (ik heb bedenken), *studeo, cogito* (ben van zins), *possum, queo, nequeo, obliviscor, debeo, cogor, incipio, coepi, constituo, statuo, decerno, desino, consuevi, soleo, dicor, feror, videor*, ook fomtyds *habeo* (ik kan), *disco, doceo*; en de *Impersonalia*, gelyk *stat* (het is beslooten), *licet, libet, poenitet, pudet, piget* *cet.* ook by Dichters *parce, fuge* voor *noli*. B. v. *nolo tibi irasci: dubito illud facere: oblitus sum dicere: constitui, statui, decrevi (stat) bellum finire: habeo dicere, Cic.: didici legere: tu docuisti me scribere: licet mihi domi manere: parce (fuge) quaerere.*

C) De *Infinitivus* staat byzonder by den *Accusativus* van het Subject, daar by ons *dat*, en de *Nominativus* van het Subject staat; B. v. *audio, patrem esse doctum; scio, matrem venisse*. Men noemt dit gemeenlyk den *Accusativus cum Infinitivo*: duidlyker noemt men het *Accusativus* van het Subject met zynen *Infinitivus*.

Dewyl hy gesteld word, daar wy de *Particula dat* zetten, zo worden de Latynsche *Particulae*, welke dit *dat* uitdrukken, *quod, ut, quin*, ook *an*, als men het door *dat* vertaalen kan, weggelaaten, en de *Nominativus* van het Subject word in den *Accusativus* verwisfeld, en het *Verbum* in den *Indicativus* gezet, gelyk *audio, patrem vivere* in plaats van *quod pater vivit*. Hier moet men twee dingen weten 1) waar deeze *Particulae* gezet worden, of eigenlyk behooren gezet te worden; 2) wanneer men ze weglaaten mag of moet.

1) Waar behooren deeze *Particulae* eigenlyk gezet te worden?

a) *An* of staat, als er in 't Nederduitsch of gezet word, en er geen *dan* of op volgt, gelyk: *dubito, an pater vivat.*

b) *Quin* dat niet (fomtyds *dat*) staat byzonder agter *non dubito, non dubium est, quis dubitat? non facere possum, non fieri potest, parum abest, of non multum abest, non fas est* *cet.* B. v. *non dubito, quin pater venturus sit: Non facere possum, quin scribam: Non fieri potuit, quin irem: Parum abest, quin credam.* Ook agter anderen, B. v. *mihi non potui temperare, quin clamarem: Nihil praetermissi, quin Pompeium a Caesaris coniunctione avocarem: Nunquam unum diem*

intermittit, quin veniat: Non fuit recusandum, quin respublica multa perderet: Deesse mihi nolui, quin te admonerem: Non Caesarem fessellit, quin ab iis cohortibus initium victoriae oriretur: Dus ook Non fas est, quin cet. Nequeo, quin cet.

- c) *Ut dat staat* 1) wanneer *dat* zo veel beteekent als *ten einde*, *opdat*, en gevolgelyk een oogmerk, oorzaak aanwyst: 2) by een gevolg, zo *dat derhalven*, B. v. *Croesus fuit infelix, ut verum sit, neminem semper felicem esse: 3) agter ita, sic, tam, tantopere, tantus, talis, tot, adeo, tantum* zo veel, *is* (voor *talis*), *hactenus cet.* B. v. *ea est virtute, ut cet.* hy heeft zodaanige Eigenschappen enz. 4) agter veele *Verba, Substantiva* en spréekwyzen, byzonder, die eene oorzaak der volgende stelling in zich bevatten, of in zich behooren of kunnen bevatten. Zodaanigen zyn de spréekwyzen en *Verba*, die beteekenen willen, wenschen, bidden, vermaanen, herinneren, aandryven, bevelen, toelaaten, zorgen, moeite doen, raaden, maaken, *het is nodig, het is nuttig, het is billyk, het gebeurt, het geschied, het volgt, het is in gebruik, het is nog overig* enz. B. v. *volo, ut scribas: rogo, ut venias: opto, ut illud fiat: pater me hortatur, ut discam: moneo te, ut scribas: tu me impellis, ut festinem: rex imperavit, ut ista fierent: patior, ut hoc fiat: cura, ut valeas: operam dabo, ut doctior fiam: suadeo tibi, ut domi mancas: hoc efficit, ut miser sim: necesse est, oportet, utile est, aequum est, ut discas: saepe fit, accidit, contingit, ut homines divitias amittant: hinc sequitur, ut nihil incertius sit divitiis.* Hiertoe behoort ook *futurum est, ut cet. fore, ut cet.* ook *est* ut by omschryvingen, gelyk *si est, ut culpam Antipho admiserit* voor *si Antipho culpam admisit*: byzonder *tantum abest, ut cet.* alwaar dit *ut* of tweemaal staat, gelyk *tantum abest, ut assidue discas, ut potius literas omnes oderis* in plaats dat gy vlytig leeren zoudt, zo haat gy veelmeer enz. of slegts éénmaal, gelyk: *tu odisti omnes literas, tantum abest, ut assidue discas* in plaats van vlytig te leeren, of gezwegen, dat gy vlytig behoordet te leeren. Ook agter *Substantiva*, gelyk *tuae voluntati, ut venirem, prui.* *Not.* *Studeo* heeft niet ligt *ut* agter zich, maar gemeenlyk den *Infinitivus*. 5) Eindelyk staat *ut* agter de *Verba* van vreezen, en beteekent dan *dat niet*, B. v. *timeo, ut pater veniat.*
- d) *Quod dat* staat, of behoorde eigenlyk te staan, wanneer *dat* zo veel is als *omdat, dewyl*; of, wanneer er iet

iet voorafgaat, welk geene oorzaak van de stelling, die met *dat* begint, zyn kan: byzonder agter de *Verba*, *Substantiva* en spreekwyzen, die aanduiden, een waarnemen, bemerken, gewaarworden, het zy door de zinnen of door het verstand, gelyk hooren, zien, voelen, rieken, denken, inzien, verstaan, erkennen, afnemen, merken, opmerken, gissen, waarnemen, vinden, in 't geheugen houden, zich herinneren of bezinnen, vergeeten, oordeelen, argvaanen, vermoeden, meenen, of er voorhouden, besluiten, zich verwonderen, weten, niet weten, het is zeker, het blykt, het is openbaar, het is bekend enz. 2) Agter de *Verba* en spreekwyzen van gemoedsaandoeningen, gelyk, zich verheugen, bedroeven, ongenoegd, gemelyk zyn, toornen, weenen, klaagen, zich beängstigen, sidderen, hoopen enz. behalven vreezen, welk hier niet behoort; want hier staat alleen *ne* en *ut*; *ne* als het beteekenen zal *dat*, en *ne non* of korter *ut* dat niet. 3) Agter de *Verba*, *Substantiva* en spreekwyzen, die beteekenen eene aanwyzing, het zy die geschied door woorden, miene, gebaarden enz. gelyk zeggen, schryven, bekennen, ontkennen, ontdekken, verzaaden, aanwyzen, te verstaan geven, bekend maaken, verhaalen, berigten, verkondigen, iet laaten merken, verzwigen, betuigen, verzekeren, zweeren of bezweeren enz. berigt, verhaal, gerugt enz.

2) Wanneer en hoe worden deeze Particulen weggelaaten?

a) Hoe? Men laatze weg, en verwisfelt den *Nominativus* in den *Accusativus*, en den *Indicativus* of *Coniunctivus*, in den *Infinitivus*.

b) Wanneer geschied dit? dit zal nu aangetoond worden:

A) *An* of kan alleen weggelaaten worden, wanneer men dit of met *dat* kan verwisfelen, gevolgelyk alleen agter *dubito*, *dubium est* en dergelyken: doch *an* kan ook staan blyven, B. v. ik kan zeggen: *dubito*, *an pater venturus sit*, en *patrem venturum esse*, zo als in 't Nederduitsch, *dat vader* enz. en of *vader* enz.

B) *Quin* kan ook alleen in den *Accusativus* met den *Infinitivus* verwisfeld worden, wanneer men het door *dat* vertaalen kan, gevolgelyk agter *non dubito*, *non dubium est*, *quis dubitat?* en dergelyken: doch het kan ook staan blyven, B. v. *non dubito*, *quin pater*

venturus sit en patrem venturum esse. Integendeel agter *non fieri potest* en anderen moet *quin* blyven.

C) *Ut* heeft de meeste omzigtigheid nodig: Te weten

I. *Ut* moet in de volgende gevallen blyven staan:

- 1) Wanneer *dat* zo veel is, als *ten einde*, *opdat*.
- 2) Als het een gevolg aanwyst: B. v. *Croesus infelix factus est, ut verum sit, neminem perpetuo felicem esse*, zo dat enz.
- 3) Agter de woorden *ita, sic, tam, talis, tantus, tantum* zo veel tot, *adeo, tantopere, haectenus, eo* zo verre, *hac de causa, is* in plaats van *talis cet.* wanneer dit *ut* naamlyk betrekking heeft op deeze woorden.
- 4) Agter veele *Verba, Substantiva* en spreekwyzen, gelyk:
 - a) Maaken, gelyk *facio, efficio, perficio cet.* doch wanneer *facere* zo veel is, als *het geval stellen*: dan volgt de *Accusativus* met den *Infinitivus*, gelyk *faciamus, deum non esse*, laat ons eens stellen, aannemen enz.
 - b) Zorgen, zich bemoeien, gelyk *curo, operam do: Not. Studeo* behoort hier niet. Hier op volgt gemeenlyk een bloote *Infinitivus*.
 - c) Het zo verre brengen, gelyk *rem eo perducere, id efficere, id consequi*.
 - d) Ten oogmerk hebben, *id agere* of *spectare*.
 - e) Raaden, aandryven, dwingen, gelyk *suadeo, impello, cogo cet.* Doch men zegt ook *coegit me ire*.
 - f) Bevelen, gedragen, gelyk *impero, praecipio, mando*, ook *dico, scribo, nuntio* en dergelyken, als zy het denkbeeld van verlangen, bevel of wil bevatten. Alleen *iubeo* heeft gemeenlyk alleen den *Accusativus* met den *Infinitivus*, gelyk *iussit me venire*: somtyds den *Coniunctivus* zonder *ut*, gelyk *iube, filius veniat*.
 - g) *Fit, accidit, contingit, evenit*.
 - h) Bidden.

Not. Doch men vind by de Ouden ook uitzonderingen, B. v. agter *imperare* vind men somtyds den *Accusativus* met den *Infinitivus*, ook agter *contingit, accidit*.

II. *Ut* kan by de volgende staan blyven, of ook in den *Accusativus* met den *Infinitivus* verwisfeld worden, gelyk *willen, niet willen, wenschen, toelaaten, of zich laten welgevallen, het is billyk, het is nuttig, het is nodig, het volgt*; B. v. *volo, te id facere, en ut facias: cupio, rempublicam esse salvam en ut resp. sit sal-*

salva: hinc sequitur, deum esse iustum en ut deus sit iustus. Doch agter *aequum, iustum, verum, utile est, expedit* schynt de *Accusativus* met den *Infinitivus* gewoonlyker te zyn. *Not.* Dat by *iubeo* liever de *Accusativus* met den *Infinitivus* staat, is kort hier voor aangemerkt: ook staat daar dikwils het *Passivum*, daar de Nederlander het *Transitivum* zet, te weten, wanneer de Persoon, dien iet bevolen word, niet bepaald is, gelyk: *rex iussit captivos redimi* beval de gevangenen te lossen, niet *redimere*; dit zoude heeten, dat de gevangenen iemand anders lossen zouden.

D) *Quod* word alszins met den *Accusativus* en *Infinitivus* verwisfeld, wanneer *dat* niet hetzelfde is, als *dewyl* of *ten aanzien, dat*: kan *quod* zo wel met *dat*, als met *dewyl* vertaald worden, dan kan het blyven, of ook in den *Accusativus* met den *Infinitivus* verwisfeld worden. Integendeel moet *quod* staan blyven, wanneer het alleen *dewyl* of *ten aanzien van, dat* beteekent: gevolglyk

I. Agter de *Verba, Substantiva* en spreekwyzen, die beteekenen a) eene waarneming, opmerking, ge- waarwording, het zy dit geschied door de zinnen of door het verstand, als *hooren, zien, gelooven, weten* enz. meening, vermoeden enz. b) Eene aanwyzing, het zy die mondeling geschiede, of schriftelyk, door gebaarden, of ook het tegendeel, als *zeggen, schryven, beken- nen, loochenen, belooven* enz. berigt, gerucht enz. (zie boven p. 233.) moet *quod* weggeworpen worden, en de *Accusativus* met den *Infinitivus* staan.

Not. a) Dico, scribo cet. wanneer zy het denkbeeld van bevelen of willen bevatten, behooren hier niet toe, maar verëischen *ut* agter zich.

b) Somtyds spreken de Ouden niet naauwkeurig genoeg. Zy zeggen B. v. *adde, quod*: ook *accedit ut* voor *accedit quod*: ook vind men *ut* somtyds agter *verum est, verisimile est* voor den *Accusativus* met den *Infinitivus*.

c) By de *Passiva dicor, feror en videor* moet in plaats van den *Accusativus* van het Subject de *Nominativus* voor den *Infinitivus* staan: B. v. *ego dicor esse miser: parentes dicuntur venisse: Roma fertur fuisse potens: tu videris mihi esse doctus: tibi videtur pater felix esse*, gy schynt enz. of gy gelooft, dat enz. Ook zonder *esse*, B. v.

tu videris felix. Ook staat by andere *Passiva* somtyds de *Nominativus*, gelyk *pater creditur, existimatur esse felix.* Not. Doch men vind by *dicitur* somtyds den *Accusativus*, gelyk *Nep. Paus. 5. dicitur eo tempore matrem Pausaniae vixisse. cf. Cic. Or. II, 74.*

- d) Dikwerf ontbreekt de *Infinitivus esse* by den *Accusativus*, gelyk *homines te doctum putant, reperiunt cet.* dus ook by de *Passiva*, *pater existimatur, videtur bonus; sc. esse.*

II. By de *Verba* van aandoeningen merke men op de vier hoofsoorten, *vreugde, droefheid, hoop en vrees.* a) Agter zich verblyden en zich bedroeven kan niet alleen de *Accusativus* met den *Infinitivus* staan, maar ook *quod* met den *Nominativus*, nadien dat hier hetzelfde is als *dewyl*, gelyk *gaudeo matrem vivere* en *quod mater vivit: doleo, patrem aegrotare* en *quod pater aegrotat.* b) Agter hoopen staat altyd de *Accusativus* met den *Infinitivus*, en wel, als er van eene toekomstende zaak gesproken word, van het *Futurum*, gelyk *spero, me libros cras accepturum* ik hoop, dat ik enz. waarvoor de Nederlander ook zegt: Ik hoop morgen de boeken te ontvangen. c) *Vreezen* behoort hier niet toe, want hier heet *dat ne*, en *dat niet ut*, of *ne non.*

§. 6.

Van de *Supina*.

I. Van de *Supina* in *um* merke men op:

- 1) Zy staan agter de *Verba*, om het oogmerk aan te wyzen, daar de Nederlanders gemeenlyk *om* zetten, gelyk *Ovid. spectatum veniunt: Nep. Argos habitatum concessit: Liv. in Volscos exulatum abiit: Plaut. coctum ego, non vapulatum conductus fui.*
- 2) Zy regeeren den *Casus* van haare *Verba*; B. v. *Nep. patriam defensum revocatus: Nep. cum spectatum ludos iret: Ter. cur te is perditum?*
Not. a) In plaats van deeze *Supina* kan men ook de *Gerundia* of *Participia* in *dus* en *rus*, ook *ut* gebruiken, gelyk *eo spectatum, ad spectandum, spectandi causa, ad ludos spectandos, spectaturus, ut spectem cet.*
b) Van veele *Verba* zyn de *Supina* niet zonderling in gebruik; maar des te menigvuldiger is het gebruik van het *Gerundium, Participium* en van *ut*.

c) Het

- e) Het *Supinum* in *um* zal, naar veeler meening, de *Accusativus* van een *Substantivum* in de vierde Declinatie zyn, waarby *ad* te verstaan is, B. v. *eo spectatum* voor *ad spectatum*: dan zoude het *Supinum* in *u* de *Ablativus* daar van zyn.
- d) Dat het *Supinum* in *um* met den *Infinitivus* van het *Passivum iri* van *eo* door eene omschryving het *Futurum Infinit. Passivi* der *Verba* pleeg te maaken, is reeds boven gezegd, B. v. *amatum iri*, *doctum iri*.

II. Van de *Supina* in *u* merke men aan:

- 1) Zy staan a) gemeenlyk by *Adiectiva*, die eene gesteldheid of gestalte aanwyzen, en B. v. beteekenen *ligt*, *zwaar*, *schoon*, *leelyk*, *schandelyk*, *ongelooflyk*, *goed*, *groot*, *klein* enz. B. v. *facile dictu*: *Nep. ut difficile esset intellectu*: *Sall. incredibile memoratu*: *Ovid. turpe dictu*: *Cic. tu, quid optimum factu sit, videbis*: b) agter sommige *Substantiva*, gelyk *fas*, *nefas*, *opus*, B. v. *Cic. si hoc fas est dictu*: *Cic. nefas esse dictu*: *Ter. sed ita dictu opus est?* c) Ook by de *Verba* op de vraag, van waar? *Plaut. obsonatu redeo*: *Cat. R. R. primus cubitu surgat*.
- 2) Deeze *Supina* in *u* zyn misfchien niet anders, dan *Ablativi* van *Substantiva* der vierde Declinatie, die, als andere *Ablativi*, door ten aanzien te verklaren zyn.
- Not. Agter *facilis* en *difficilis* staat ook ontallyke maalen de *Infinitivus*, gelyk *facile est videre*: *difficile est iudicari*: ook zegt men *facile est ad iudicandum cet.*

§. 7.

Van de *Gerundia*.

De *Gerundia* zyn eigenlyk het *Neutrum* van het *Participium* in *Futuro passivi*, welk door alle *Casus*, behalven den *Vocativus*, gedeclineerd word. Alle *Verba*, alhoewel zy, omdat zy geenen *Accusativus* regeeren, geheel geen *Passivum*, gevolglyk ook geheel geen *Participium Fut. Pass.* van zich laten formeeren, hebben egter de *Gerundia*. Men merke hier drie dingen op: 1) waar zy van geregeerd worden, 2) wat zy regeeren, 3) hoe zy, als er een *Substantivum* of *Pronomen* bystaat, met het *Participium Fut. Passivi* (in alle *Casus* en *Numerus*) verwisfeld worden.

I. De *Gerundia* worden even als de *Substantiva* of de

de *Adiectiva neutrius generis*, wanneer zy zonder *Substantivum* staan, geregeerd: B. v. de *Nominativus*: zo als ik zeg: *est bonum* of *bonum est* het is goed, dus ook *est eundum*, *scribendum* of *eundum*, *scribendum est* daar moet gegaan, geschreven worden, of men moet gaan, schryven. *Genitivus*: zo als ik zeg: *cupidus boni*, of *rei*, dus ook *cupidus eundi*, *scribendi*. *Dativus*: zo als ik zeg: *par bono*, *oneri* voor het goed, den last gewaschen, dus ook *par ferendo*: *Accusativus*: zo als ik zeg: *impello te ad virtutem*, *ad bonum*, dus ook *impello te ad eundum*, *ad scribendum*, *ad ferendum*: zo als ik zeg: *puto esse bonum*, dus ook *puto*, *esse eundum*, *esse scribendum*. *Ablativus*: zo als ik zeg: *delector virtute* of *bono*, dus ook *delector eundo*, *scribendo*: zo als ik zeg: *versor in re*, *avocor a re*, dus ook *versor in legendo*, *avocor a scribendo cet.*

II. De Gerundia regeeren den Casus van haare Verba, B. v.

- 1) *Gerundium in dum*, als *Nominativus*: *est parcendum inimicis*: *est utendum tempore*. Not. By *Verba*, die eenen *Accusativus* regeeren, geschied dit niet ligt, B. v. men zegt niet: *est amandum virtutem*, maar *virtus est amanda*.
- 2) *Gerundium in di*, als *Genitivus*: B. v. *Sum cupidus parcendi inimicis*, *scribendi epistolam*, *utendi tempore cet.*
- 3) *Gerundium in do*, als *Dativus*: B. v. *sum par ferendo onus*, *sum aptus utendo occasione*.
- 4) *Gerundium in dum*, als *Accusativus*: B. v. *impello te ad parcendum inimicis*, *ad scribendum epistolam*, *ad recte utendum tempore*.
- 5) *Gerundium in do*, als *Ablativus*: B. v. *parcendo inimicis* door het spaaren der vyanden: *utendo occasione*: *scribendo epistolam*: *in parcendo inimicis*; *in utendo occasione*: *in scribendo epistolam*.

III. De Gerundia, wanneer zy eenen Casus by zich hebben, worden van de Ouden veelvuldige maalen met het gantsche *Participium* verwisfeld, als het er is, dat is, wanneer het *Verbum* eenen *Accusativus* regeert. De verwisfeling geschied dus. Het *Substantivum* of *Pronomen*, dat van het *Gerundium* geregeerd word, word in den Casus, in welken het *Gerundium* is, gezet. en vervolgens word het *Gerundium* in het *Participium* veranderd, en by het *Substantivum* of *Pronomen* in gelyke

Ca.

Casus, Numerus en Geneus gezet. B. v. voor *est amandum virtutem, est scribendum literas* moet ik zeggen *virtus est amanda, literae sunt scribendae*. Voor *sum cupidus scribendi epistolam, legendi libros*, zegt men: *sum cupidus epistolae scribendae, librorum legendorum*. Voor *impellimur ad amandum virtutem*, zegt men *ad virtutem amandam*. Voor *discendo linguam, in discendo artes* zegt men: *lingua discenda, in artibus discendis*.

Integendeel by de *Verba*, die geenen *Accusativus* regeeren, heeft deeze verwisfeling geene plaats, maar hier blyft het *Gerundium*, B. v. *parcendum est inimicis*, niet *inimici sunt parcendi*: dus ook *sum cupidus parcendi inimicis: impellimur ad parcendum inimicis cet.*

Aanmerkingen.

- 1) Alhoewel deeze verwisfeling van het *Gerundium* met het *Participium* by de *Verba*, die den *Accusativus* regeeren, by de Ouden zeer menigvuldig is, zo is egter het gebruik van het *Gerundium* by hun (den *Nominativus* uitgezonderd) ook niet geheel ongewoon. B. v. *Nep. maritimos praedones consecando mare tutum reddidit: Sall. eorum fortia facta memorando: Cic. ad placandum deos*. Ja fomtyds zet men, duidelykheids halven, liever het *Gerundium*, B. v. *sum cupidus multa discendi, hoc faciendi*, niet *multorum discendorum, huius faciendi*. Maar in den *Nominativus* staat het *Gerundium* niet ligt met den *Accusativus*, B. v. *amandum est virtutem*. Cicero zegt wel *Senect. 2. quam (viam) nobis ingrediendum sit*, voor *quae ingredienda sit*. Maar de *Accusativus* quam word van de Praepositie *in* in *ingrediendum* geregeerd: en *ingredi* staat hier *Intransitive*.
- 2) De Persoon, van wien iet gedaan moet worden, staat hier overal, het zy het *Gerundium* blyft, of in het *Participium* veranderd word, in den *Dativus*, B. v. *mihi est utendum occasione, i. e. a me: patri literae sunt scribendae* voor *a patre*. Doch, als er nog een andere *Dativus* bykomt, zet men, duidelykheids halven, liever *a*; B. v. *a me parcendum est inimicis* voor *mihi: Cic. quibus (civibus) est a vobis consulendum*.
- 3) Men vind fomtyds van eenige *Verba*, die geenen *Accusativus* regeeren, het *Participium* in plaats van het *Gerundium*, B. v. van *utor, fruor cet. Cic. Verr. II, 18. omnia utenda tradiderat: Cic. I, 30. tenendum esse eius fru-*

fruendae modum : Cic. Tusc. III, 7. ad suum munus fungendum.

4) Van het Gerundium in *di* is nog het een en ander aan te merken:

a) Men vind somtyds daarby eenen Genitivus Pluralis, gelyk *Cic. nobis fuit exemplorum eligendi potestas : Cic. Antonio facultas detur agrorum suis latronibus diripiendi. Suet. iocandi licentia, diripiendique pomorum et obso-niorum rerumque missilium.* Hier toe behoort eeniger-mate het *sui* in Plurali met het Gerundium in *di*, gelyk *Caes. venerunt sui purgandi causa : Cic. doleo tantam Stoicos vestros Epicureis irridendi sui facultatem dedisse. Dus ook vestri adhortandi Liv. XXI, 41. in.*

b) In plaats van het Gerundium in *di* staat somtyds *ad*, B. v. *Cic. Font. 14. quantam voluntatem habent ad hunc opprimendum : Cic. occasionem sibi ad occupandam Asiam oblatam esse arbitratur.*

c) In plaats van het Gerundium in *di* vind men agter eenige Substantiva den Infinitivus, B. v. *Nep. inii consilia reges tollere : Plaut. occasio benefacta cum iure : byzonder dikwils agter tempus est, gelyk Nep. tempus est huius libri facere finem : Cic. tempus esset dicere : Cic. sed iam tempus est ad id accedere.* Ook staat agter *tempus est* niet zelden de Accusativus met den Infinitivus, gelyk *tempus est, rem incipi of feri.* Harder is het volgend gebruik van den Infinitivus, *Ter. filius tuus introit videre voor videndi causa, ad videndum cct. Nep. legatique hortarentur accipere.* Zonderling is het volgende: *Plaut. Aul. ne operam perdisu poicere : Id. Epid. II, 2, 13. quem sum fessus quaerere.*

§. 8.

Van het gebruik der Participia.

In 't gemeen merke men het volgende op:

a) Wanneer men een Verbum in het Participium verwisfelen wil, dan moeten er twee stellingen zyn, die in zo naauw verband staan, dat de ééne de oorzaak of gevolg, of eene zekere bepaaling van tyd, somtyds ook de voorwaarde of eene verklaaring der andere is. De bepaaling van tyd word door de lidwoordekens *wanneer, als, toen, also, nadien,* de bepaaling der voorwaarde door *indien (si),* en de verklaaring door het Pronomen die, dewelke uitgedrukt. B. v. *als ik slaap, dan schryf ik niet; toen*
de

de vyanden overwonnen waren, vlugten zy; Ik bemin de menſchen, die God beminnen.

- b) Van deeze twee ſtellingen komt die in het *Participium*, voor welke de woordjes van bepaaling of verklaring, welke, *als, indien, nadien, wanneer* enz. gezet zyn.
- c) Het *Participium* moet in hetzelfde *Tempus* ſtaan, waar in het *Verbum* ſtood. *Not.* Als men geene dubbelzinnigheid te vreezen heeft, dan drukt het *Praefens Particip. Activi* het *Imperfectum*, en het *Perfectum Particip. Passivi* het *Plusquamperfectum* uit. Integendeel is er geen *Participium Perfect.* en *Plusq.* in *Activo* en geen *Participium Praef.* in *Passivo*: Daarom moet men in zulke gevallen een geſchikt *Deponens* zoeken.
- d) De *Participia* ſchikken zich naar de *Substantiva* en *Pronomina* in *Genus, Numerus* en *Cafus*.
- e) Daar is een groot onderſcheid, of de twee ſtellingen hetzelfde onderwerp hebben, B. v. de menſch is gelukkig, die God bemint; verders: als vader ſchryft, zo ſpreekt hy niet; of twee verſchillende, B. v. als vader ſchryft, dan leze ik; hier ſtaan de *Ablativi*.

I. Van het *Participium*, wanneer de beide ſtellingen één onderwerp gemeen hebben, merke men op:

- 1) Eerſtelyk, het *Participium* word in plaats van den *Nominativus qui quae quod* en het daartoe behoorende *Verbum* gezet, B. v. in plaats van *homo, qui deum amat, eſt felix* zegt men *homo amans deum*: en dus door alle *Cafus*; voor *hominis, qui amat* zegt men *hominis amantis cet.*

Not. a) *is, ea, id*, wanneer het heet die geen enz. word doorgaands uitgelaaten: B. v. voor *amo homines eos, qui amant cet.* zegt men *amo homines amantes cet.* voor *amo eos, qui amant* of *eum, qui amat* zegt men *amo amantes, amantem cet.* Maar beteekent het dezelve, of hy, zy enz. dan blyft het, B. v. *ubi eſt frater tuus? eum nos tantopere amantem, diu deſideravi*: doch het kan, als men het gemaklyk verſtaan kan, ſomtyds weggelaaten worden.

b) Het volgende: *homo, qui a deo amatur* en *homo, qui amavit cet.* kan eigenlyk niet in het *Participium* overgaan, omdat men dit *Tempus* daar niet in heeft, ten ware men een bekwaam *Deponens* uitzoekt, B. v. *homo dei amore fruens: homo amore complexus cet.*

- 2) Ten tweeden ſtaat het *Participium* ſomtyds in plaats van *ſi* en *quia*: doch alleen, wanneer men het ook door dewelke kan verklaren; B. v. in plaats van *homo, ſi (quia) deum amat, eſt felix*, kan men zeggen, *homo*

deum amans cet. Maar dit gaat overäl niet door, B. v. in plaats van *homo*, *si deum amaret*, *felix esset* kan men niet zeggen *homo deum amans cet.* Verders is het hetzelfde, of ik zeg *homo*, *si (quia) deum amat*, *est felix*, of *si (quia) homo deum amat*, *est felix*; gevolglyk kan ik het Nederduitsche: Indien (dewyl) de mensch God bemint, zo is hy gelukkig, ook vertaalen: *homo deum amans cet.*

- 3) Ten derden, staat het *Participium* in plaats der *Particulae* van tyd, *dum* terwyl, *cum* wanneer, toen, *posteaquam cet.* doch men moet het ook altyd door *dewelke* verklaren kunnen, ten minsten genoegzaam. B. v. in plaats van *pater*, *dum loquebatur*, *moriebatur* zegt men *pater loquens cet.* Voor *gaudeo*, *cum (quando) te video*, zegt men *gaudeo te videns*. Voor *pater*, *posteaquam mortuus erat*, *sepeliebatur* zegt men: *pater mortuus sep.* Voor 't overige is het hetzelfde, of ik zeg *pater*, *dum loquebatur*, *moriebatur*, of *dum pater loquebatur*, *moriebatur*, gevolglyk kan ik voor het laatste ook zeggen: *pater loquens moriebatur*: dus is ook *pater posteaquam mortuus erat*, *sepeliebatur*, en *posteaquam pater mortuus erat*, *sep.* hetzelfde: gevolglyk kan ik voor het laatste ook zeggen: *pater mortuus sep.*

Not. *Posteaquam* kan in *Activo* niet in het *Participium Perfecti* of *Plusquamperfecti* verwisseld worden, B. v. *posteaquam librum legeram*, *eum remisit*: doch ik behoeve het slegts door het *Passivum* uit te drukken, dan heb ik een *Participium*, gelyk: *librum a me lectum remisit*, *i. e. librum*, *posteaquam a me lectus erat*, *cet.*

- 4) Ten vierden. Men kan ook soumtys in plaats van *et* het *Participium* zetten; doch alleen, wanneer dit *et* met *dum*, *postquam* of dergelyke woordjes van tyd kan verwisseld worden, B. v. Hy las het boek en stierf, *legens librum moriebatur*, *i. e.* terwyl hy las enz. of *libro lecto moriebatur*, *i. e.* nadat het boek gelezen was. Verders, hy las het boek, en zond het weder om, *librum lectum remisit*.

II. Van het *Participium*, wanneer de beide stellingen twee verschillende Subjecten hebben.

Hier word de stelling, die met de woordjes van tyd, als, *wanneer*, *toen*, *nadat* enz. begint, door twee *Ablativi*, ééne van het Subject, den anderen van het *Participium*, uitgedrukt; welke de *Ablativi consequentiae* genoemd worden, B. v. voor *dum ego scribebam*, *pater*
mo-

moriebatur zegt men *me scribente pater moriebatur*: dus ook voor (*ego*) *gaudebam*, *cum (tu) veniebas* zegt men *gaudebam te veniente*; dus ook voor *postquam pater profectus est, venerunt ad me amici*, zegt men: *patre profecto venerunt cet.* Om dat regt te verstaan, en te weten, waar men die *Ablativi* zetten, en waar men den *Nominativus* behouden moet, lette men op de twee volgende voorbeelden: 1) *Sol oriens fugat stellas* als de zon enz. integendeel *solis oriente stellae fugiunt* als de zon enz. 2) *Sol ortus lucet* als de zon enz. integendeel *sole orto lego* als de zon enz.

Men kan deeze *Ablativi consequentiae* somtyds kortheids halven in andere *Casus* veranderen, die vervolgens van een *Nomen*, van eene Praepositie of van het ander *Verbum* afhangen; B. v. in plaats van *patre mortuo, eius libros vendidimus* zegt men *patris mortui libros vendidimus*, het welk eigenlyk dus te verklaren is: *patris, postquam mortuus erat, libros cet.* Voor *patre mortuo eum sepelivimus* zegt men: *patrem mortuum sepel. i. e. patrem, postquam mortuus erat, sepel.*

Het *Transitivum (Activum)* moet dikwils, als men geern *Participia* wil zetten, met het *Passivum* verwisseld worden, B. v. Nadat ik u gezien had, ging ik voort *te viso abii*: dus ook *viso lupo oves fugerunt* den wolf gezien hebbende. Dit geschied ook met het *Futurum exactum*, B. v. als ik dit boek zal gelezen hebben, zal ik komen, *libro lecto veniam*: als ik het boek gelezen zal hebben, zal ik het u zenden: *libro lecto tibi eum mittam*, korter *librum lectum tibi mittam*.

Not. By de *Participia* merke men nog het volgende op:

- 1) Men moet ze by de Ouden op verscheiden wyzen, en niet altyd alleen door indien, als, nadien, wanneer enz. vertaalen; B. v. door *Substantiva*, B. v. *videns patrem*, of *viso patre* by het zien van Vader; dus ook *viso lupo fugerunt oves*: dus ook *considerans rem, video me errasse*: *Moriens dicebat* by zyn sterven: *patri morienti dicebam: redeuntem matrem vidi*. Ook door *ende*, B. v. *legens librum radebat* hy las het boek en lagchte: *lecto libro scribebat*: *lectum librum remisit*.
- 2) Twee of meer *Participia* van denzelfden *Casus* kunnen niet voegzaam zonder de koppelwoordekens *et, ac cet.*

staan , behalven in schielijke en nadruklyke redenen , wanneer *et* moet verstaan worden: B. v. *Liv. I, 15. itaque non castris positis, non exspectato hostium exercitu Veios rediere.* Maar twee *Participia* van verschillende *Casus* staan zonder *et*, gelyk *libris lectis videns, me non alios habere, dolebam.*

- 3) De *Participia* zyn niet altyd of niet byzonder gebruiklyk, B. v. *ignotumus*: ook zal *fans, dans (Nomin.)* niet ligt voorkomen. Dus word *sciens* en *nesciens* alleen als een *Aljektivum* gebruikt, B. v. *feci hoc sciens wetends, nesciens onwetends.*
- 4) Ook staat de *Ablativus* van het *Participium Perf. Passivi* somtyds alleen en zonder een *Nomen* of *Pronomen*: dan noemt men het den *Ablativus absolutus*, B. v. *Liv. tum demum palam facto cet.* dus ook *comperto cet.* Zie boven *Afd. 3. §. 10.*
- 5) Men moet niet altyd *Participia* zetten, alſchoon zy voorhanden zyn. Men moet ook, om eene verwisseling te hebben, *qui, posteaquam, dum cet.* gebruiken. Daarom vraagt men, wanneer men het gebruiken moet? wanneer niet?
 - a) Wanneer en waartoe gebruikt men ze? 1) om eene verandering: 2) byzonder kortheds halven. Daarom komen zy veelvuldiger by Geschiedſchryvers, dan by Redenaars voor, dewyl de eerste dikwils zeer veele kleine tyds-omſtandigheden te verhaalen hebben, die in 't kort moeten voorgedragen worden. 3) Somtyds duidelykheids halven, B. v. *homo alios peccantes vituperans ipse debet viliis carere* is ligter te vertaalen, dan *homo, qui alios, qui peccant, vituperat, ipse debet cet.* 4) Welluidendheids halven: omdat de laffe herhaaling van dezelfde Woorden en Lettergreepen daar door vermyd word, B. v. *homo alios peccantes* (of ook *qui peccant*) *vituperans* is aangenaamer, dan *homo, qui alios, qui peccant, vituperat cet.* Dus is ook aangenaamer *cum exercitus traiecit Alpibus in Galliam venisset*, dan *cum exercitus Alpes traieciisset et in Galliam venisset.*
 - b) Wanneer behoort men de *Participia* niet te zetten? 1) by gewigtige gedachten, die wyloopiger verdienen uitgehaald te worden. 2) Als de duidlykheid lyd, B. v. *hominem deum amantem* is dubbelzinnig. 3) Wanneer de welluidendheid lyd, B. v. *hominem virtutem amantem* en *homines virtutes amantes* luid niet wel.

5) De

5) De *Participia* regeeren den *Casus* van haare *Verba*, B. v. *amans virtutem*, *studens virtuti cet.* Doch veele *Participia* in *ns* regeeren als *Aliectiva* den *Genitivus*, gelyk *amans dei*. Zie *Afd. V. §. 2. p. 160.*

6) Nog moet men een byzonder gebruik van het *Participium Perf. Pass.* en het *Participium Fut. Pass.* agter zekere *Verba* opmerken:

a) Het *Participium Perf. Passivi* staat somtyds agter de *Verba do*, *volo*, *cupio*, *curo* op eene dubbele wyze; 1) voor eerst dient het enkel ter omschryving, B. v. *Cic. nunc illos commonitos volo* voor *commoneo*: *Ter. vos rogatos volo* voor *rogo*: *Ter. inventum tibi curabo* et *adductum* voor *inveniam et adducam*: *Ter. effectum dabo*, *i. e. efficiam*: *Virg. nunc te mea dextra defensum dabit*, *i. e. defendet*. 2) Verders staat het in plaats van den *Infinitivus*, waartoe sommige aangehaalde voorbeelden behooren, B. v. *vos rogatos volo*, *i. e. rogare volo*: dus ook *plaut. est, qui illam conventam esse vult*, *i. e. convenire*. *Cic. ne istius quidem laudis ita sum cupidus*, *ut aliis eam praereptam velim* voor *praeripere*.

b) Het *Participium Fut. Passivi* staat 1) dikwils agter *curo*, wanneer het in 't Nederduitsch door *laten* vertaald word, in plaats van den *Infinitivus*, gelyk *curo meos liberos erudientos*: *Nep. muros reficiendos curavit*: 2) agter andere *Verba*, als *geven*, *overnemen*, *verhuuren*, *zenden*, *ontvangen* enz. wanneer er een oogmerk moet worden aangewezen, dat in 't Nederduitsch dikwils door *om*, *tot* uitgedrukt word, gelyk *Liv. corpus distrahendum dabis* te verscheuren: *Nep. Eumenum propinquis sepeliendum tradidit*: *Cic. attribuit nos trucidandos Cethego*: *Ter. hunc comedendum et deridendum vobis propino*: dus zegt men dikwils: *locare domum*, *aedem cet. aedificandam*, *statuas demoliendas*: *rem agendam suscepi cet.*

Ook zegt Cicero dikwils *faciendum putavi*, *existimavi cet.* in plaats van *feci* of *facere volui*; *scribendum putavi*, *litteras ad te dandas*, *mittendas censui cet.* in plaats van *scripsi*, *scribere volui cet.*

T W E E D E H O O F D S T U K .

Van de samenvoeging (Syntaxis) der woorden ten aanzien der rangschikking.

I.

De Rangschikking is by veele woorden vastgesteld.

- 1) *Nam, at, verum* maar, doch, *sed, quare, quamobrem, qua de causa* staan in 't begin van haare stelling; ook doen dit geern *si, sin, nisi, quamquam, etsi, tametsi, quamvis, licet, quoniam, quia, cum* of *quum* dewyl, en dulden alleen somtyds één, of ten minsten maar weinige woorden voor zich, gelyk *qui si, qua de re etsi*. Integendeel *enim, vero*, (doch) *autem, quoque, quidem* staan niet in 't begin der stelling, 'en *quidem* staat geern agter het woord, daar het toe behoort.
- 2) *Ne quidem* zelfs niet zyn twee woorden, die altyd een woord tusfchen beiden moeten hebben, te weten dat, op het welk de accent staat, B. v. *ne legere quidem dilicit*, niet *ne didicit qu.*
- 3) Wanneer twee *Substantiva* zo saamengesteld worden, dat het laatste in plaats van *alius* staat, dan moeten zy by een blyven, B. v. *cuneus cuneum trudit: manus manum lavat: homo hominem amat*: dus ook *alius alium odit*.
- 4) *Quisque* word agter *suis, sibi, se cet.* gezet, gelyk *se quisque amat: suum cuique pulchrum*.
- 5) *Quisque* word agter den *Superlativus* gezet, als het met denzelfven eene algemeenheid zal uitdrukken, gelyk *doctissimus quisque est modestissimus: legi libros optimos quosque*.
- 6) *Quisque* word agter de orde-getallen (*Ordinalia*) en het woord *quotus* gezet, en drukt dan de algemeenheid uit, B. v. *decimum quemque capite privavit: tertio quoque mense proficisci cogor: septimus quisque dies sacris faciundis est destinatus: quotus quisque hoc facit?* Hoe veele doen dat? *i. e.* weinigen.
- 7) De *Præpositiën* moeten voor haaren *Casus* staan. Doch veele vind men daar agter gezet, B. v. *tenus, de, cum in mecum, tecum, secum, nobiscum, vobiscum cet.* Zie boven *Deel I. Afd. 7. n. IV.*
- 8) In spreekwoorden, titels, en reeds aangehaalde spreekwyzes blyft de ingevoerde Rangschikking, B. v. *cuneus cuneum trudit: equis viris: velle remis: terra marique,*
B.

B. v. *bellum gerere: Iupiter optimus maximus: Pontifex maximus: pater patratus, populus romanus cet.*

- 9) *Ecce, o, vae cet.* staan voor de woorden, daar zy toe behooren, B. v. *ecce me! vae mihi!*
- 10) *Non* staat voor zyn *Verbum*, gelyk *non credo, non possum.*
- 11) Het *Verbum inquam, inquit* staat geern zo, dat er één of meer aan te haalen woorden voorafgaan, gelyk *pater: mox, inquit, veniam.*

II. De Rangfchikking der woorden fchikt zich voornaamlyk naar de rangfchikking der denkbeelden; Te weten, het geen eerst gedacht word, staat voor. Doch dikwils eischt de duidlykheid, nadruk en bevalligheid voor een woord eene plaats, die het zelve eigenlyk niet toekomt; B. v.

- 1) Het *Nomen Proprium* staat geern voor het *Appellativum*; want men kan het eerder denken; B. v. *Cicero consul, Roma urbs, Rhenus flumen cet.* Doch men vind hier van by de Ouden fomtyds afwykingen.
- 2) *Qui* moet doorgaands de stelling beginnen, ten zy dat daar in een nadruk of grooter duidlykheid gezogt, of een onangenaame klank vermyd word. Byzonder moet het agter een Punct staan, wanneer het in plaats van *hic vero, is vero, et hic cet.* komt.
- 3) De *Vocativus* heeft geene bepaalde plaats; Hier moet de gemoedsaandoening van sprecker of fchryver bepalen. Doch beleefdheids en duidlykheids halven zet men hem a) spoedig in 't begin van eenen brief of reden, gelyk niet verre van 't begin; b) by den Persoon, dien men aanspreekt, gelyk *ego tibi, frater cet.*
- 4) *Qui* staat geern naby het woord, daar het betrekking op heeft: B. v. *homo, qui deum amat, est felix*; niet *homo est felix, qui cet.*
- 5) De woorden van vergelyking, oorzaak, tyd, orde, en voorwaarde staan geern voor; B. v. *ego, ut patrem, ita te amo: te ob pietatem amo.*
- 6) Tusschen het *Substantivum* en deszelfs bywoord, zet men geern, duidlykheids halven de daar toe behoorende woorden, gelyk *magnus patris amor: meus in te amor.*
- 7) Woorden van ééne lettergreep staan geern voor die van meer syllaben, daar zy toe behooren, B. v. *vir clarissimus: non possum: urbs pulcherrima:* dus behoorde ook *urbs Roma* te staan, maar zie kant hier voor n. 1.
- 8) Tegengestelde woorden zet men geern dicht by elkanderen, B. v. *otium negotiosum sunt appetis pecuniam, virtutem abiicis.*

- 9) Woorden, in welken een nadruk gelegen is, staan geern voor, gelyk *grave mihi vulnus infixit mors patris tui: magna fuit laetitia cet.* Maar somtyds staat het nadruklykste woord het laatst, wanneer men trapsgewyze in de beschryving eener zaak voortgaat, gelyk *abiit, excessit, evasit, erupit.*
- 10) Over het gemeen moeten woorden, die by elkander hooren, niet te zeer van elkander gescheiden worden, B. v. *patris mihi cara et magna fratri est benevolentia*, is kinderlyk gesproken.

Not. Op de Rangschikking der Woorden grond zich de rangschikking der Stellingen. Deeze worden gedeeltelyk voor, gedeeltelyk er tusfchen gezet.

- 1) Zy worden geern gezet, wanneer men ze eer denken kan. Deeze zyn stellingen, in welken eene oorzaak, voorwaarde, voorafgaande tyd, eene vergelyking enz. word uitgedrukt, en in 't gemeen, die met *cum, quia, quoniam, etsi, quanquam, quamvis, licet, ubi, posteaquam, quando, qui, quantus, qualis, quot, ut* zo als, gelyk *quemadmodum* en foortgelyke woorden beginnen: B. v. het is beter *quia literas odisti, non potes doctus fieri*, dan *non potes doctus fieri, quia cet.* Zo zegt men: *si potero, ad te veniam: qualis pater tuus fuit, talis tu es, ut patrem tuum amavi, ita te amabo cet.* en niet omgekeerd. Doch hier komt ook veel op den samenhang der rede aan: somtyds zoekt men in eene stelling, die eigenlyk agter aan behoorde te staan, nadruk, dan staat zy voor; somtyds kan ook de stelling, die voor moest staan, wegens haare lengte niet voor staan.
- 2) Zy worden byzonder geern tusfchen beide gezet. Dit noemt men *Periödisch* (met *volzin*) fchryven. Eene *Periode* is, wanneer eene stelling door eene andere gescheiden word, B. v. *homines, quia male vivis, te oderunt: Multi, si virtutem accuratius nossent, eam melius colerent, Rogo te, ut, si quid scias, mihi dicas: Miror, quomodo, cum ego te tantopere amaverim, me odisse possis.* De Ouden fchryven geern *Periödisch*.

Not. a) Om Perioden te maaken, moet men dikwils stellingen uitenken: B. v. in plaats van de stelling: *Pompeius misere periit* zeg ik: *Pompeius, quia nimis confusus erat fortunae, misere periit*: Nu is het een *volzin*. Byzonder moet men *quidem* in *licet, etsi cet.* prop-
terea in *quia* verwisfelen, dan verkrygt men eene stelling, die ingelascht kan worden, B. v. in plaats van:

am.

amo te propter humanitatem tuam zeg ik: te, quia humanus es, amo.

- b) Men moet de Perioden niet te lang maaken.
- c) Men moet niet overal Perioden maaken.
- d) De kunst, om Perioden te maaken, leert men best uit Cicero, Livius, Caesar.

DERDE HOOFDSTUK.

Van de samenvoeging der woorden ten aanzien van het Numerus.

§. 1.

De Numerus is de evenmaat of gelykheid der met elkander verbonden stellingen, of ook van derzelve leden, byzonder wanneer zy tegen over elkanderen gesteld worden; B. v.

Hy was niet dapper, maar stout; hier is numerus. Integendeel: Hy was niet dapper, maar bewees in alle zaaken alleen stoutheid: is geen numerus. Verders: Door yverig streeven naar geleerdheid besteeg hy de hoopste trap van eere, is met numerus gesproken. Integendeel: Door geleerdheid besteeg hy de hoogste trap van eere, is geen numerus.

Not. Men ziet er geern op, dat de woorden van het zelfde soort zyn, B. v. *Substantivum* en *Substantivum*, *Adjectivum* en *Adjectivum* enz. voorts *Ablativus* en *Ablativus* enz.

§: 2.

Vervolgens kunnen enkele woorden by enkele, twee by twee, drie by drie, en zoo meer by meer tegen elkanderen over gesteld of gevoegd worden; doch de woorden moeten, zo veel mooglyk, van hetzelfde soort zyn: B. v.

Cic. Mil. 4. *est haec non scripta, sed nata lex: Ibid. quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus. Cic. ad Div. VI, 2. si, armis aut conditione positis, aut defatigatione abiectis, aut victoria detractis, civitas respiraverit.* In de

eerste plaats is één woord tegen één, in de tweede drie tegen drie, en in de derde twee tegen twee overgesteld.

§. 3.

De *Numerus* word verkregen, als men bedenkt, wat woorden er nog bygezet kunnen worden, B. v.

In plaats van *olim vivebas cum laude, nunc non*, kan men ook fomtyds zeggen: *olim vivebas cum laude, nunc cum ignominia*. Dan is het *numerus: nemo sine labore ad doctrinam accedit*: maar niet dit: *nemo sine laboris assiduitate ad doctrinam cet.* Maar zeg ik: *sine laboris assiduitate ad doctrinae elegantiam accedit*, dan is het *numerus*.

Not. De *Numerus* behaagt overäl. Doch men moet dien niet overäl zonder zin te passe brengen.

VIERDE HOOFDSTUK.

Van de samenvoeging der woorden ten aanzien van het verband.

I.

Woorden, welker denkbeelden by elkanderen hooren, worden verbonden:

- 1) Door *et, ac, que, atque*, met *tum tum, tam quam cet.*
Not. *ac* staat niet geern voor eene Vocaal.
- 2) Byzonder a) met een dubbel *et* in plaats van het enkele, B. v. Vader en Moeder bemint my: *et pater et mater me amat*: dus ook *te et amo et colo* ik min en cere u. Doch de woorden moeten onderscheiden, en het één geene verklaring van het andere zyn; en ik moet er altyd by kunnen denken *zo wel — als ook*. b) Met *at*, waarop *ita* volgt, voor dat *et*: B. v. *amo ut patrem, ita matrem* Vader en enz. doch men moet het *et* eigenlyk door *gelyk — also* verklaaren kunnen. c) Door de herhaaling van de *Particula* of het *Pronomen qui*, voor het *et*, gelyk: *si deum, si virtutem amas: omnia faciam, quae recta, quae iusta sint.*

II.

II. Woorden, welker denkbeelden zullen gescheiden worden, worden geern met het dubbele *aut*, *vel* in plaats van het enkele verbonden, B. v. *aut heri aut hodie* gisteren of heden: *aut lege aut scribe* schryf of enz. *Vende aut agrum aut domum*: maar daarby moet men ook aan een dubbel of kunnen denken.

III. Woorden, welker denkbeelden ontkend worden, worden geern verbonden a) door het dubbel *neque* of *nec*, alwaar wy niet altyd of — noch zetten, B. v. vader en moeder zyn niet te huis, *nec pater nec mater domi est*: gy bemint en eert uwen vader niet *patrem nec amas nec colis*: b) door herhaaling van het ontkennend woord; B. v. *nemo te colit, nemo te amat: non ingenium, non doctrina ei defuit*: Het ontbrak hem aan vernuft noch aan geleerdheid; c) door *ne quidem* met een volgend *nedum*: d) door *non modo non* of *non modo* met een daar op volgend *ne quidem*, gelyk *non modo scribere, sed ne legere quidem didicit*: in plaats van *non modo non*.

IV. Daar zyn nog andere soorten van verbinding; 1) met *utrum* of *ne*, wanneer er *an* op volgt, deels vragzwyze: *utrum Livium an Nepotem legisti*, of *Legistine Livium cet.* deels zonder vraag: *nescio, utrum legeris (legerisne) Livium an Nepotem*: men kan ook *utrum* of *ne* weglaten. 2) Door *et is* of *isque*, *idemque*, B. v. *habes multos libros et eos pulchros* en wel enz. dus ook met *nec is* en wel niet, gelyk *habes multos libros, nec eos vulgares*.

Hier toe behoort ook de verbinding der stellingen, punten, argumenten en andere grootere deelen eener reden of schrift.

I. Stellingen worden op veelerleië wyzen verbonden: B. v. door *et*, *ac cet.* door *utrum an cet.* Maar byzonder

- 1) Met het dubbel *et*, *aut*, *vel*, *neque* of *nec*, alwaar de Nederlander alleen een enkel verëischt; doch men moet daarby altyd zo *wel* — als ook, of — *dar*, *er* — noch denken kunnen; B. v. *deus et nobis vitam dedit et nos mente instruxit* heeft ons het leven enz.: *Aut pater tibi libros mittet aut ego tibi eman* Vader zal u de boeken zenden, of enz. *Si neque tu me adiuvas neque alii mihi opem ferre volunt* als gy my niet helpt enz. Ook volgt

- volgt op *et* dikwils *nec* of *neque*, *i. e.* *et non*, of omgekeerd, B. v. *Cic. Furnium a te tanti fieri nec miror et gaudeo*: hy kon ook zeggen, *et gaudeo nec miror*.
- 2) Dikwils door *ut*, in plaats van *quare*, *itaque*, *hinc*: B. v. *tu neminem amas: ut non mirari debeas, te a nemine amari* daarom moet gy niet enz.
 - 3) Dikwils door *ita*, *sic*, *tam* met het volgend *ut*: in plaats van *et*, gelyk *deus est tam benignus, ut det nobis cet.* God is zo gunstryk en enz.: *sic tam benignus, ut mihi dicas* wees zo goed en zeg my: *tu non eris ita crudelis, ut me occidas*.
 - 4) Dikwils door *ita*, *ut* in plaats van *quidem*, *sed*, B. v. *parentes debent filios ita amare, ut eorum tamen vitiis non indulgeant* moeten wel beminnen, maar egter niet enz.
 - 5) Door *is*, *talis*, *tantus*, *tot*, waarop *qui*, *qualis*, *quantus*, quot in plaats van *ut is* (*ego, tu*), *ut talis*, *ut tantus*, *ut tot* volgt, B. v. *non ego is sum, cui (i. e. ut mihi) talia dicas: tu non is es, qui talia dicas: Non is est, qui mentiatur: Talis (tantus) erat pater tuus, qualis (quantus) si tu esses, felix fores*.
 - 6) Door het voorzetten van *cum*, *quia* *cet.* in plaats van het agterstaande *quare*, *hinc* *cet.* B. v. in plaats van: *tu nihil didicisti: hinc non mirari debes, te a nemine coli* zegt men: *Cum nihil didiceris, non cet.*
 - 7) Door *tantum* *abest* in plaats, dat, waar op a) tweemaal *ut* volgt, gelyk *tantum abest, ut gaudeam, ut potius flere cogar* in plaats van my te verblyden, moet ik enz. b) Of éénmaal *ut*; B. v. *fleo nunc, tantum abest, ut gaudeam*.
 - 8) Door *ut*, *sicut*, *quemadmodum* en dergelyke, waarop *sic* of *ita* volgt, in plaats van *et*, gelyk *ego te, ut semper amavi, ita per omnem vitam amabo* ik heb u altyd bemind, en enz.
 - 9) Door *etsi* in plaats van *quidem*, door *quia* in plaats van *nam* *cet.* B. v. *etsi non doctus sum, tamen scio cet.* Ik ben wel niet enz. *Patris reditum, quia ille non scripsit, nescio* voor: *patris reditum nescio: nam ille cet.*
 - 10) Door *nec* of *neque* voor *et non*; dit is zeer aan te pryzen; B. v. *amo te, nec possum dicere, quare.* Zo zegt men geern *nec ullus* of *nec quisquam et nullus* of *et nemo: Nec quidquam* voor *et nihil: Nec unquam* voor *et nunquam. Nec usquam* voor *et nusquam*.

II. Geheele Puncten worden verbonden:

- 1) Door *qui quae quod* in plaats van *is ea id* of *hic haec hoc*, ook *ego, tu*, wanneer de daarbytaande koppelwoor-

woordekens *en*, *maar*, *want*, *daarom*, *derhalven* wegvallen, B. v. *Heri apud fratrem fui: Cui cum dixissem cet. Doleo, me non adfuisse: Qui si adfuissem, te consolatus essem.*

2) Door *nec* of *neque* op eené dubbele wyze:

a) In plaats van *et non*, zo als by de stellingen, het zy dat het ook *niet* of *en niet* beteekent. Hier toe behoort ook het *Nec quisquam* (*tullus*) voor *Et (etiam) nullus: Nec quidquam* voor *Et (etiam) nihil: Nec unquam, Nec usquam*: zie even hier vooren n. 10.

b) Voor het bloote *non*, voor *vero (autem)*, *enim* en *tamen*, B. v. *Neque (nec) vero credibile est cet. Neque (nec) tamen negari potest cet. Neque (nec) enim possum cet.* Dus ook *Neque vero quisquam, quidquam, unquam, usquam* in plaats van *Nemo vero, Nihil vero, Nunquam vero, Nusquam vero: Neque tamen quisquam, quidquam, unquam, usquam* voor *Nemo tamen, Nihil tamen, Nunquam tamen, Nusquam tamen: Neque enim quisquam, quidquam, unquam, usquam* voor *Nemo enim, Nihil enim, Nunquam enim, Nusquam enim.* Dus staat ook dikwils *Neque vero non* voor *vero: Neque tamen non* voor *tamen: Neque enim non* voor *enim*. Dikwils word *non* van *neque* of *nec* verre af gescheiden, B. v. *Cic. ad Div. VI, 1. Nec enim is, qui in te adhuc iniustior fuit, non magna signa dedit cet.*

Not. Het is hetzelfde, of hier *nec* of *neque* staat. Maar de Ouden zeggen liever *Neque vero*, dan *Neque autem*.

3) Ook op andere wyzen, a) door *Nam cum*, welk meer in gebruik is, dan *Cum enim*: b) door *quod* in plaats van *quod attinet ad id quod*, B. v. *quod autem nonnulli dicunt cet.* Doch wat aanbelangt, dat sommigen enz. c) door *at* by tegenwerpingen, die men zich maakt, in plaats van *at obiici possit* maar men kon inbrengen, B. v. *Cic. ad Div. IX, 6. At in perturbata republica vivimus.*

III. De bewyzen, en grooter deelen eener reden of schrift worden niet door *primo*, *secundo*, *tertio* *cet.* geteld en verbonden, maar liever door *primum*, *deinde*, *tum*, *praeterea*, *insuper*, en ten laatsten *postremo* of *denique*. In plaats van *praeterea*, *insuper* staat ook *deinde* of *tum* nog ééns. Ook telt Cicero *Font. 14. primum, tum, deinde, postremo.* Ook bedienen de Ouden zich nog van andere spreekwyzen, gelyk *Accedit, quod: Huc accedit, quod: Reliquum* of *Restat, ut cet.*

 V Y F D E H O O F D S T U K .

Van de samenvoeging der woorden, ten aanzien van derzelver verwisfeling.

De verwisfeling der woorden is aangenaam, maar eischt voorzigtigheid, opdat de gedachte 'er niet by lyde.

§. I.

Van de verruiling der *Substantiva*.

I. Onderling: B. v. *notitia*, *cognitio* en *scientia*: *eruditio* en *doctrina*: *aetas* en *anni* (*hominis*); *adolescētia*, *senectus* voor *adolescentes*, *senes*: *mens* voor *cogitationes*: *mors*, *obitus* en *finis vitae*. Integendeel *sententia* en *opinio* (vermoeden), is niet hetzelfde, zo ook *vitium*, *error*, *peccatum*.

II. *Substantiva* staan voor *Adiectiva*; B. v. *victor exercitus*: *Phaedr. crurum nimiam tenuitatem vituperat* voor *crura nimis tenuia*.

III. *Substantiva* staan in plaats van een *Pronomen* met nadruk: B. v. *Cic. Catil. I, 1. Consul videt* voor *ego video*.

IV. Het *Nomen Proprium* staat voor het *Appellativum*, gelyk *Hector*, *Achilles* voor een held: *Nestor* voor *senex prudens*.

V. Dikwils zet men twee *Substantiva* voor één, B. v. *offendit patris animum* hy heeft den vader beledigd; *vulneravit fratris corpus*: zo zegt men *saevitia maris* voor *mare*, daar het te passe komt.

VI. *Substantiva* staan in plaats van *Adverbia*, gelyk *praeter opinionem* in plaats van *repente*, *per insidias* in plaats van *insidiose cet.*

§. 2.

Van verruiling der *Adiectiva*.

I. Onderling; B. v. *Fessus, lissus: Certus, indubitatus, exploratus: Pulcher, formosus: Magnus, gravis* hevig; *Praeclarus, eximius, praestans, excellens*, ook *insignis, singularis: accuratus, diligens cet.* Byzonder merke men op: a) agter *sine* zet men liever *ullus* dan *omnis*, B. v. *sine ulla dubitatione*, buiten allen twyfel. b) De *Comparativus* staat geern in plaats van den *Superlativus*, B. v. *te nemo est doctior* gy zyt de geleerdste: c) in plaats van *quot* staat ook *quantum*, B. v. *librorum*. Doch als *hoeveel* zo veel beteekent als *weinige*, dan staat er *quotusquisque*; gelyk *quotusquisque hoc credit*?

II. *Adiectiva* in plaats van *Substantiya*, B. v. *dixit hoc vivus* by zyn leven: *Factum hoc est me vivo, i. e. in vita mea: Didici hoc senex: Civis Lipsiensis, Bero- linenfis* van Leipzig enz.

III. *Adiectiva* in plaats van *Adverbia*, *nullus dubito* voor *non*: Byzonder zegt men geern *primus, solus, unus cet.* voor *primum, solum, gelyk mater venit prima* het eerst: *mihi soli (uni) dixit* my alleen, slegts my: *amat solam pecuniam: Cic. erat ille Romae frequens.* Zie boven Hoofdst. 1. Afd. 4. §. 2.

§. 3.

Van verruiling der Talwoorden.

I. Onderling: men zegt liever *duodeviginti, undeviginti* dan *octodecim, novemdecim*.

II. Talwoorden in plaats van andere *Adiectiva*, gelyk *sexcenti, centum, mille* voor zeer veele, ontal- lyke; dus ook *centies, sexcenties, millies* voor *saepissime*. Doch men moet agt geven op de eigenlyke beteekenis. Verders *ut uno verbo dicam* voor *paucis verbis*.

§. 4.

§. 4.

Van de verruiling der Pronomina.

I. Onderling: a) *nos, nobis cet.* zegt Cicero dikwils voor *ego, me, mihi cet.* b) *id quod* voor *quod*, B. v. *amas virtutem: id quod laudo: c) nescio quis, quid cet.* voor *quidam cet.* Byzonder als men verägyptelyk Ipreekt, gelyk *vidi hominem, nescio quem: scripsi libri nescio quid: d) ipse* voor *ille*, als er van den Hoofdperzoon gelproken word, en die van zyn gevolg enz. zal onderscheiden worden, B. v. *Caesar praemisit legatos, ipse post aliquot dies secutus est* maar hy enz. e) *qui quae quod* voor *is ea id*, ook *ego, tu* by het begin van een punct. Zie hier voor Hoofdst. 4. n. II. p. 252. Byzonder agter *dignus*, B. v. *dignus sum, es, est, quem ametis.* f) *Si quis cet.* staat gemeenlyk voor *si aliquis*; dus ook *ne quis, quo quis cet.*

II. Pronomina in plaats van *Adiectiva*; a) *ipse* voor *totus* by getallen, gelyk *tres ipsos dies abfui: b) is* voor *talij*, gelyk *tu es ea doctrina, ut cet.* c) *Hic* voor *Praefens*, gelyk *hic homo: haec tempora: d) hic* voor *proximus*, gelyk *his diebus accidit.* e) *Ille* staat geern voor *prior*, waar op *hic* in plaats van *posterior* volgt, gelyk: *Cicero et Livius sunt legendi: ille ob eloquentiam, hic ob historiam* de eerste, de laatste. f) *Quicumque* en *quisquis* staan geern voor *omnis qui*, gelyk *Quicumque (quisquis) ita loquitur, mentitur; quemcunque amas, eum amo: quidquid cupies, tibi dabo.*

III. Pronomina in plaats van *Adverbia*: 1) *quid* voor *cur?* gelyk *quid fles?* 2) *ipse* voor *adeo*, B. v. *ipse Caesar Pompeium laudat.* 3) *Idem* voor *item, etiam*, B. v. *Virgilius scripsit Bucolica: idem Aeneida fecit: Tu legisti Horatium: ego eundem legi.*

IV. Pronomina in plaats van *Praepositiën*, B. v. *quae tua est humanitas* voor *pro tua humanitate*: dus ook *qui tuus est amor.*

V. Pronomina in plaats van *Conjunctiën*: 1) *is* voor *quidem*, gelyk *habes multos libros, et eos pulchros* en wel enz. 2) *Idem* voor *etiam*: zie hier vooren n. III. 3) *Qui* staat geern in plaats van *ut* en *cum* nevens een ander Pro-

namen, a) in plaats van *ut: dignus sum, es, est, quem ametis, cui saveatis: nisi librum, quem legeres:* b) voor *cum: laudas me, quem non noris.*

§. 5.

Van verruiling der Verba.

I. Onderling: a) *pati* toelaaten, veroorloven, *ferre, sinere*, ook *permittere, potestatem dare*: b) *ferre, tolerare, perferre, perpeti* dulden: c) *suadere, consilium dare, censere.* d) *Habeo vestes, sunt mihi vestes, vestibus sum praeditus, instructus, utor.* Doch hier is voorzigtigheid nodig; B. v. *versari* en *esse, verba facere* en *loqui, proderere memoriae*, en *memorare, mentionem facere* zyn niet hetzelfde. Dus is ook *debeo, oportet, necesse est, cogor* onderscheiden, ook *aegre ferre* kwalijk nemen en *vitio vertere* of *in malam partem accipere*: ook *imperare* en *mandare cet.*

II. Ook worden de deelen van het *Verbum* verruild.

- A) *Modi*: B. v. *non facies* en *ne facias* voor *ne fac*: *Caesar proficisci* voor *proficiscebatur*: zo zegt men *gaudeo te vivere* en *quod vivis*; *hinc sequitur, ut verum sit* en *verum esse.*
- B) *Numeri*: B. v. *nunc dicemus* voor *dicam*: *cogita, quid dignitas et officium postulent* en *postulet.*
- C) *Tempora*: 1) *Praesens* voor het *Imperfectum* B. v. *si quis dicat.* 2) *Praesens* in plaats van het *Perfectum*, gelyk *Caesar imperat, proficiscitur.* 3) *Praesens* in plaats van het *Futurum*, gelyk *spero me efficere posse*, ook *me efficere* komt fomwylen voor: *brevi infelix es* voor *eris*: byzonder in deeze spreekwyzen: Wie wil dat ontkennen? Elk zal moeten toestaan, zien enz. *Quis negat? quisque fateri, videre debet.* 4) *Imperfectum* voor het *Perfectum*: *memini me dicere.* 5) *Perfectum* in plaats van het *Praesens*: *si quis dixerit: ne dixeris.* 6) *Futurum Indicativi* in plaats van het *Praes. Imperativi*: *non facies.*
- D) *Perfoons-uitgangen*, daar de Nederlander *men* zet,
R B.

B. v. *dicitur* en *dicunt* men zegt: *honestum est ea, quae scias* en *sciamus, alios docere*, wat men weet.

E) *Genera*: B. v. *scio te libros amare* en *libros a te amari*. Byzonder neemt men het *Passivum*, om dubbelzinnigheid voor te komen, B. v. *scio te a patre amari* is duidelyker, dan *patrem te amare*, om dat dit ook heeten kan, dat gy den enz.

III. *Verba* in plaats van *Substantiva*; 1) *Infinitivus*, B. v. *errare humanum est: didicisse fideliter artes emollit mores: virtutem magni facere homines reddit felices*, de hoogägting der enz. 2) *Participia*: B. v. *pater dicebat moriens, proficiens* by zyn sterven enz. dus ook *timens* uit vreeze enz.

IV. *Verba* in plaats van *Adiectiva*, gelyk *vix credi potest* voor *vix credibile est*. Dikwils is dit nodig, B. v. *deus cerni, comprehendi mente nequit* is onzichtbaar, onbegrypelyk.

V. *Verba* in plaats van *Adverbia*, B. v. *quid quaeris?* kortöm: *neesse est hominem mori* voor *homo moritur necessario: manifestum est te mentiri* voor *manifeste mentiris: fratrem opinor mortuum esse* is denklyk gestorven.

VI. *Verba*, en wel *Participia* in plaats van *Praepositionen*: 1) voor *sine*: *homo carens libris non multa discere potest*; 2) voor *cum*: *venit instructus magna multitudine*; 3) voor *propter*: *fecit amore ductus, incitatus, motus cet.* uit liefde: *angustia temporis impeditus, exclusus* uit gebrek aan tyd: *carens magistro* uit gebrek van een' Leermeester: *timens* uit vreeze enz. 4) voor *post*: B. v. *coenatus abiit* na de maaltyd: *mortuus* na den dood: 5) voor *in*: *scribens* in het schryven, *iter faciens* op reize: 6) voor *ex*: *scio experientia edoctus*: 7) voor *praeter*: *amisi libros, paucis exceptis*: 8) voor *iuxta, ad*: *moriebatur assidens libris* by de boeken.

VII. *Verba*, en wel *Participia* in plaats van *Conjunctionen*, *dicebat coenans, i. e. dum coenabat: his dictis abiit, i. e. cum haec dixisset*.

§. 6.

Van verruiling der Adverbia.

I. Onderling: B. v. *ita, sic, tam: rursus, denuo: tantum, tantummodo, solum, duntaxat, modo*, ook dikwils *nonnisi: saltem, duntaxat, certe: fere, ferme, paene, propemodum, tantum non: cum primum, ut primum, sintul* met *ac* of *atque* of zonder beide: *aeque ac, non minus quam: si aliquando* en meermaalen *si quando: dus ook ne quando cet.*

II. Adverbia in plaats van Substantiva: 1) *vere* in waarheid; *considerate* met overleg, *prudenter cet.* 2) *hic, istic, illic*, voor *in hoc, isto, illo loco: huc, istuc, illuc* voor *in hunc locum, in istum locum cet.: hinc, istinc, illinc* voor *ex hoc, isto, illo loco: 3) ita* voor *hac conditione* voor *hoc exitu.*

III. Adverbia voor Adiectiva: *breviter rem dicere, i. e. paucis: sic* en *ita* voor *talis*, B. v. *sic vita hominum est.*

IV. Adverbia voor Pronomina: B. v. 1) *erat tempus, cum cet.* voor *quo: 2) homo, domus, unde venisti* voor *a quo, e qua: 3) hic* voor *in hoc* of *hac in re: 4) hinc* voor *ex hoc* of *hac ex re: 5) ut* gelyk voor *quo zo: dan* volgt *ita* voor *eo: B. v.* in plaats van *quo quis est doctior, eo solet esse modestior* zegt men: *ut quisque est doctissimus, ita solet esse modestissimus. Not.* Dan staat geern *quisque* en de *Superlativus.*

V. Adverbia in plaats van Verba: B. v. *ecce me* ziet my, of hier ben ik.

VI. Adverbia in plaats van Conjunction: 1) *ita* met *ut* voor *quidem, sed*, B. v. *amo priscos ita, ut recentiores tamen non spernam. 2) Ut*, wanneer *ita* volgt, staat voor *et*, of het dubbele *tum*, gelyk: *amant te ut docti ita indocti* geleerden en ongeleerden.

§. 7.

Van verruiling der Praepositieën.

I. Onderling:

1) Voor *apud* staat *iuxta, ad, propter: gelyk: ad urbem esse, propter viam.*

R 2

2) Voor

- 2) Voor *ante* staat a) *ob*: *ponere ob oculos*; b) *prae* gelyk *prae se agere pecus*: c) *pro*: gelyk *pro castris legiones constituit*.
- 3) Voor *circiter* staat *ad* by getallen, *ad duo millia*.
- 4) Voor *contra* tegen staat a) *adversus*, *in*, gelyk *dicere in aliquem*; b) *praeter*, gelyk *praeter morem*.
- 5) Voor *erga* staat *in*, gelyk *amor in deum*.
- 6) Voor *ex* staat *de*: gelyk *unus ex en de civibus*.
- 7) Voor *de* staat *super*, gelyk *super hac re scripsi*.
- 8) Voor *inter* staat *in*, gelyk *in doctis numerari*.
- 9) Voor *post* staat a) *ex*: gelyk *hoc tempore*: b) *a*, gelyk *a meridie*: c) *secundum*, gelyk *secundum Calendas*.
- 10) Voor *pone* staat *post*, gelyk *post aurem*.
- 11) Voor *secundum* staat *pro*, *ex*, *ad*, gelyk *pro dignitate, ex aequo, ad voluntatem alicuius loqui*.
- 12) Voor *propter*, *ob* staat a) *per* in bidden, gelyk *rogo te per deum*: b) *pro*, gelyk *pro amicitia id facias*: c) *prae*: gelyk *prae lacrymis loqui non possum* van traanen enz.
- 13) Voor *super* over staat liever *per* in deeze spreekwyzen: *currere per agros, montes: ire per forum*.
- 14) Voor *versus* staat *ad*, gelyk *tendere ad urbem*.

* II. Praepositiones in plaats van Substantiva.

- 1) *A* voor *a parte*, gelyk *stare ab aliquo: a fronte*: ook voor *ratione*, gelyk *firmus a peditatu*.
- 2) *Al a*) voor *in comparatione*, B. v. *nihil ad Persium* in vergelyking enz. b) Voor *ratione*, gelyk *haec res est ad fructum uberrima*.
- 3) *Contra* voor *e regione*, gelyk *contra Italiam*.
- 4) *De* voor *ratione*: Cic. *de me autem suscipe meas partes*.
- 5) *Ex* voor *per occasionem*; Cic. *epistolam, quam ex tuis literis misi cet.*
- 6) *Pro* voor *loco* in plaatze.
- 7) *Prae* voor *in comparatione*: *felix sum prae te*.

III. Praepositiones voor een Verbum, B. v. *clam patre, i. e. patre ignorante: legi omnes scriptores praeter Homerum, i. e. excepto Homero: sum felix prae te, i. e. comparatus tecum*.

IV. Praepositiones in plaats van Conjunctiën: *pater cum matre profectus est* voor *pater et mater profecti sunt*.

§. 8.

Van verruiling der Conjunctiën.

I. Onderling: B. v.

- 1) *Aut* en *vel* by verscheiden zaaken; maar *five*, *scu* by verscheiden naamen van ééne zaak; gelyk *Phoebus seu Apollo*.
- 2) *Ut* staat a) met voorafgaande *tam*, *ita cet.* voor *et*, gelyk *deus est tam benignus*, *ut det nobis cet.* voor *et dat cet.* b) Met voorafgaande *tam*, *ita*, *tantus cet.* voor *nam*: voor *sum infelix*; *nam nihil habeo*, *quo cet.* zegt men: *sum ita infelix: ut nihil habeam cet.* c) Voor *igitur*, *hinc*: gelyk *tu neminem amas: ut non mirum sit*, *te a nemine amari* voor *igitur non mirum est cet.*
- 3) *Etsi*, *licet cet.* voor *quidem*, dan volgt *tamen* voor *sed*, *autem*, *vero*, gelyk: *etsi initium doctrinae difficile est*, *tamen eius fructus dulces sunt*; voor: *Initium — est quidem difficile*, *sed cet.*

II. Conjunctiën in plaats van *Verba*, gelyk *habes nihil nisi libros* voor *exceptis libris: ut haec omnia vera sint cet.* gesteld dat enz. voor *faciamus*, *fungamus*, *haec omnia vera esse*.

III. Conjunctiën in plaats van *Adverbia*, a) *neque* voor *non* by 't begin van een punct. Zie boven Hoofdst. 4. n. II. b) *Ut* voor *hinc*, gelyk *parentes profecti sunt: ut nunc soli simus* daarom zyn wy enz.

§. 9.

Van de verruiling der Interjectiën.

B. v. *o me miserum!* voor *quam miser sum!* dus ook *o mortem homini terribilem!* Ook staat *heus!* voor *audi!*

§. 10.

Toegift van eenige bronnen van afwyseling in woorden.

I. Men zet in plaatze van het woord zelf eene dubbele ontkenning, B. v. *non indoctus* voor *doctus: non*
 R 3 nes.

nescio voor *scio*: *nonnemo* voor *aliquot*: *nemo non* voor *quisque*: *non nihil* voor *aliquid*: *nihil non* voor *omnia*: *non nulli* voor *aliquot*: *non nunquam* voor *interdum*: *nunquam non* voor *saepe*: *non semel* voor *saepe*: *non sine* voor *cum cet.*

II. Men zet het voorafgaande denkbeeld voor het volgende, gelyk *subire*, *suscipere* voor *perferre*: *iubere aliquem valere* voor *discedere*: of het volgende voor het voorgaande, gelyk *pallere* voor *valde timere*.

III. Men zet de oorzaak in plaats van de uitwerking, gelyk *Mars* voor *bellum*, *mens* voor *cogitationes*, *mobilis* voor *inconstans*; of de uitwerking voor de oorzaak, gelyk *trepidare* voor *valde timere*, *terreri*.

IV. Het Genus voor de Species, gelyk *accipere* voor *discere*; *tradere* voor *docere*: *decedere* voor *mori*, *mortales* voor *homines*.

V. Het geheel voor een gedeelte, of omgekeerd, B. v. dan *pater est sepultus*, dan *patris corpus cet.*

VI. Metaphorische uitdrukkingen in plaats van eigenlyke, gelyk *fons* voor *causa*.

VII. Omkeering der betrekking, gelyk *tu es filius meus* en *ego sum pater tuus*: *mihi nihil scripsisti* en *nihil literarum abs te accepi*: *tu es me superior* en *ego sum te inferior*.

VIII. Omschryving in plaats van het enkele woord: *qui me audiunt* voor *auditores mei*: *qui nos genuere* voor *parentes nostri*.

IX. Spreekwoorden in plaats van eigenlyke uitdrukkingen, B. v. *oleum et operam perdidit*. Doch hier is omzichtigheid nodig, om dat veele spreekwoorden der Ouden op onzen tyd niet passen.

X. De Pleonasmus en Ellipsis, B. v. *nisi si* voor *nisi*: *paucis* voor *paucis verbis*. Zie van beiden Hoofd. 6 en 7.

XI. Ook is er eene verwisseling in de regeering, gelyk *doctior patre* en *quam pater*: *dignus est laude* en *qui laudetur*: *referre in diis* en *in deos*: *ea res* en *id rei*.

Z E S D E H O O F D S T U K .

Van de samenvoeging der woorden ten aanzien van overtolligheid (Pleonasmus), zo wel wezenlyke als schynbaare.

§. I.

Van de wezenlyke overtolligheid (Pleonasmus.)

I. *Ita, sic, hoc, id, illud* staan dikwils voor den *Accusativus* met den *Infinitivus* of voor *ut* overtollig, B. v. *hoc (id, illud cet.) credas, me omnia tua causa facturum esse: Illud (hoc, id) te rogo, ut nihil contra dignitatem tuam agas.*

II. *Quoad eius fieri potest, quoad eius facere potero cet.* Hier is *eius* (misschien in plaats van *in ea re*) overtollig.

III. *Ut ne* voor *ne*: gelyk *rogo te, ut ne facias.*

IV. *Nisi si* ten zy voor *nisi*.

V. *Interea loci, postea loci* voor *interea, postea; saepenumero* voor *saepe*: Maar in *ubi locorum, quo locorum, minime gentium* is een nadruk. Zie boven Hoofdst. I. Afd. 5. §. 4.

VI. *Mihi, tibi, sibi, nobis, vobis* staan somtyds overtollig, zo als in 't Nederduitsch toen kwam u de man enz. Zie boven Hoofdst. I. Afd. 6. §. 4. n. XI.

VII. *Imo vero* staat dikwils voor *imo*, doch misschien met nadruk.

VIII. *Id quod* voor *quod*, wanneer het op de geheele stelling betrekking heeft, gelyk *tu acriter discis: id quod probo.*

IX. *Item ook*, in tegenstellingen, B. v. ik bemijn *Cajus*, maar u niet, *amo Caium, non item te.*

X. *Ille* staat voor *quidem* dikwils overtollig, B. v. *habeo libros, non illos quidem multos, sed tamen pulchros.*

Not. Al het overtollige onder deeze X Numeros is na te volgen.

XI. *Magis* en *potius* staan fomtyds by den *Comparativus*, en agter *malo*, *praeopto*, gevolglyk overtollig; B. v. *Nep. potius patriae opes augeri, quam regis, maluit.* Dit is niet na te volgen.

XII. *Sed autem, etiam quoque, itaque ergo, tandem denique cet.* vind men fomtyds by één. Dit is niet na te volgen.

§. 2.

Van schynbaare overtolligheid (*Pleonasmus*).

Dikwils schynt iet overtollig te zyn, en is het niet, ten minsten niet volstrekt, B. v.

I. *Quod si* staat dikwils in 't begin van een *Punct* in plaats van *si*: dus ook *quod nisi* voor *nisi*: fomtyds ook *quod ubi, quod utinam* voor *ubi* en *utinam*. Maar het verbind met het voorgaande, en schynt zo veel te zyn, als *qua in re, qua re*.

II. In *doctissimus quisque, optima quaeque cet.* is *quisque, quaeque* niet overtollig, maar drukt de algemeenschap uit: Iet anders is *optimus hoc fecit*, hier word van éenen gesproken: iet anders is *optimus quisque* de besten, *i. e.* alle de besteer. Iet anders is *optima amo* en *optima quaeque amo*. Dus is het ook met de Talwoorden: *decimus* heet de tiende, naamlyk een enkele: *decimus quisque* heet elke tiende, of alle tienden: *interfecit decimum quemque* elken tienden man, gevolglyk veelen: *decimum* den tienden, naamlyk, éénen enkelen.

III. *Scribendum putavi, censui: faciendum putavi cet.* is niet alleen voor *scripsi, feci*, maar drukt tevens uit het voornemen, met overleg gemaakt.

IV. *Fac eas, scribas cet.* is meer dan *eas, scribas*: zo als by ons, maak dat gy gaat, maak, dat gy schryft.

V. *Vero* staat in sommige Brieven van Cicero, terstond agter het eerste woord, maar daarom niet overtollig: het heet *waarlyk, in de daad* enz. en is zo veel als *vere*, B. v. *ad Div. IV, 6. Ego vero, Servi, vellem cet.*

VI. *Non is sum, qui cet.* B. v. *negem* is meer gezegd, dan *non nego*.

VII. *Isque* en *et is* worden niet overtollig bygevoegd, B. v. *habeo multos libros et eos pulchros* en wel enz.

VIII,

VIII. *Si quis, si quid cet.* staat voor *qui quae quod*; maar doorgaands voorwaardelyk B. v. *rogo te, ut, si quid negotii habes, id mihi mandes, voor ut negotium, quod habes cet.*

IX. *Quid est, quod fleas?* wat is er toch, daar gy om weent, is meer, dan *quid fles?* of *cur fles?*

X. *Amabo, quaeso, obsecro* staan nooit vergeefs, maar bevatten iet yleijends, verzoekends, ik zal u regt liefhebben, ik bidde: B. v. *facias, quaeso; dic, amabo.*

XI. Dikwyls staat by den *Ablativus* een *Participium*, dat naar den fchyn overtollig is, maar dat de duidlykheid vermeerdert, B. v. *ductus, adductus, motus, permotus, commotus, impulsus, incitatus, inflammatus, incensus, doctus, edoctus, captus, delinitus, corruptus, actus, victus, fretus, confusus, coactus, prohibitus, impeditus, exclusus, laceffitus, perterritus cet.* B. v. *fecit amore incensus, inflammatus, captus cet.* uit liefde: *cupiditate abreptus, actus*, uit begeerte: *hostium metu perterritus, commotus*, uit vreeze; *occupationibus impeditus facere non potui* wegens bezigheden: *scio experientia edoctus cet.* Men behoeft deeze *Participia* alleen naar derzelver eigenlyke beteekenis te verklaaren, als men haare kragt wil voelen.

XII. Dikwyls zetten de Ouden twee *Verba* by één, waar van het één in het *Participium* staat; en het fchynt, als of het één overtollig was, B. v. *sagitta ictus perit* werd door een pyl gedood. Maar zy hebben elk haar denkbeeld: te weten, het één drukt de handeling of oorzaak, het ander de werking of het gevolg uit. Dus is *res in animo insculptas habebat* meer, dan *insculpserat*: en *Stoici te laqueis irretitum tenerent* is meer, dan wanneer *tenerent*; ontbrak.

XIII. De Ouden verbinden dikwyls twee (ook meer) woorden door *et, ac cet.* waar van het één overtollig fchynt: Maar elk heeft zyn byzonder denkbeeld: B. v. *tua auctoritate et consilio* vertalen sommigen, op uw' raad: dan zou *auctoritate* zekerlyk overtollig zyn; maar men moet het vertaalen, op uw voorstel en raad. Zo zegt Cicero *culpa et peccatum: auctor et dux: laus et gloria: formosus, pulcher en amabilis cet.* Byzonder verbinden de Ouden gern zulke woorden,

- 1) Waar van het één de oorzaak, het ander de werking aanwyst, B. v. *liberalitas et beneficentia: humanitas et facilitas: sapientia et fortitudo* of *constantia*, dus ook *sapienter* et *fortiter* of *constanter*.
- 2) Waar van het één het voorgaand, het ander het daarop volgend denkbeeld beteekent, gelyk *consilium et factum* of *factum et consilium* (besluit).
- 3) Waar van het één het geheel of het *genus*, het ander een deel, of eene *species* aanduid, B. v. *Cic. qui tanta virtute et integritate fuit*.
- 4) Waar van het laatste sterker is, dan het eerste, B. v. *promitto ac spondeo: credas, tibi que persuadeas: averfari et execrari: excitare atque inflammare*.
- 5) Wanneer zy beide van verschillende Tropen ontleend zyn, of het één ten minften tropisch is, B. v. *debilitare et frangere: via et ratio* een middel.
- 6) Wanneer het één het denkbeeld op eene ontkennende, het ander op eene bevestigende wyze beteekent, B. v. *homo magnus, nec obscurae famae: res est praeclara, nec tibi vis obvia*. Doch hier staat meermaalen *sed*, gelyk *res est minime contemnenda, sed maximi aestimanda cet.*

Not. 1) Even zo worden dikwils twee, ook drie stellingen in plaats van ééne gezet, om de duidelykheid of den nadruk te bevorderen; Doch zy moeten steeds op de reeds beschreevene wyze onderscheiden zyn.

- 2) Doch de Ouden verbinden somtyds woorden, welker onderscheid men niet wel kan opgeven, B. v. *Cic. Fin. I, 7. ista sua sponte et per se esse iucunda: Cic. Har. 10. renovata atque instaurata: Caes. B. G. V, 58. dispersi dissipatique: Ter. perferre ac pati*.

Z E V E N D E H O O F D S T U K .

Van de samenvoeging der woorden ten aanzien
der kortheid.

De kortheid der uitdrukking bestaat in drie dingen: 1) men drukt door één woord meer uit: 2) door één woord eene geheele stelling: 3) men laat woorden weg.

§. I.

Eén woord drukt er dikwils meer uit; B. v.

I. Par-

I. *Particulae*; gelyk

- 1) *Nisi* of *ni* voor *si non*.
- 2) *Nec* of *neque* voor *et non* of *etiam non*.
- 3) *Quin* a) voor *ut non*, gelyk *non fieri potest*, *quin cet.*
b) voor *quod non*, *tanquam non*, *quo non*, B. v. *facio hoc*,
non, *quin te amem*, niet, als of ik u niet beminde,
c) voor *qui non*, B. v. *nemo est*, *quin videat*: d) voor *cur non*
in vraagen, gelyk *Liv. quin conscendimus equos?* ook
zonder vraag: *Cic. cum nihil causae esset*, *quin secus iudicaret cet.*
- 4) *Libentissime* voor *cum summa voluptate*: *studiosissime* met
zeer grooten yver enz.
- 5) *Hic* a) voor *in hac re*, dus ook *hinc* voor *ex hac re*,
b) voor *hac in urbe*, *hoc in loco*: dus *huc* voor *hunc in locum*,
hanc in urbem; *hinc* voor *ex hoc loco cet.* Dus ook *illic*,
illuc, *illinc* en *istic*, *istuc*, *istinc*: dus ook *unde*
voor *e quo*, *qua*, *quibus*, B. v. *domus*, *homo*, *unde veni*:
dus ook *ubi* voor *quo loco*, ook *in quo*, *qua*, *quibus*,
gelyk *domus*, *ubi natus sum*: *alio* voor *in alium locum*:
alibi voor *in alia re*, *in alio loco* en meer *Adverbia* van
plaats.
- 6) *Ita* en *sic* a) voor *hoc exitu*, B. v. *ita praelium commisit*,
ut funderetur: b) voor *hac conditione*.
- 7) En zo zyn er meer, gelyk *saepe* voor *multis temporibus*:
simul voor *eodem tempore*: *hinc illinc* voor *ex hac et illa parte*:
repente voor *praeter opinionem*.

II. *Verba*, B. v. *contemno iram alicuius* voor *non timeo*: *careo* voor *non habeo*: *negligo* voor *non curo*,
non punio, *non ulciscor*, *non magni facio*: *nego* voor *dico non*,
B. v. *negavit*, *se venturum*, i. e. *dixit*, *se non cet.*

III. *Participia*, gelyk *rediens* by de terugkomst: *perditis rebus*,
i. e. *post iacturam rerum*.

IV. *Adiectiva*, B. v. *in prima urbe* voor in de stad in plaats van
in prima urbis parte: *in summo monte* voor *in summa parte montis*:
libro extremo op het einde des haeks voor *in extrema libri parte*.

V. *Substantiva*: gelyk

- 1) *Fecit hoc puer*: *consul cet.* voor *in pueritia*, *in consulatu*.
- 2) De *Ablativus* a) in plaats van *per*, gelyk *virtute factum est*,
b) voor *quam* agter den *Comparativus*, gelyk *doctior fratre*.
- 3) Men werpt gern *propter* weg, zo, dat het *Substantivum*
nu van het *Verbum* geregeerd word, gelyk in plaats van
in.

invidere alicui propter divitias, zegt men *invidere alicuius divitiis*, dus ook *ignoscere alicuius adolescentiae*: *Cic. gratarer felicitati tuae*.

- 4) Men werpt geern de Praepositie *propter* of *per* weg, en maakt derzelve *Accusativus* tot het Subject, B. v. *pudor meus mihi aditum ad te interclusit* voor *propter pudorem meum mihi aditus ad te interclusus fuit*: *potest mihi denegare occupatio tua* voor *potes mihi ob occupationem denegare*: *doctrina tua te clarum reddidit* voor *per doctrinam tuam te clarum reddidisti* of *clarus factus es*.

VI. Pronomina: B. v.

- 1) *Quicumque* en *quisquis* staan geern in plaats van *omnis qui*: gelyk *quoscunque amas, eos amo* voor *amo omnes, quos amas*: dus ook *quaecunque dixisti, ea vera sunt, quisquis virtutem amat, felix est*: *quibuscunque hominibus uteris, ii sunt boni*: *quidquid tibi placet, bonum est*.
- 2) *Hic* staat dikwils voor *qui hic est, qui nunc vivit*, gelyk *Cic. Cato, huius Catonis pater*: dus ook in Brieven *iste* voor *qui istic* (in dien oord,) *est*, gelyk *Cic. ex me quaeris, quid de istis agris futurum sit*.
- 3) Byzonder verdient *qui* opgemerkt te worden: Het staat a) in plaats van *ut ego, ut tu, ut is, ut eius, ut meus cet.* B. v. *dignus es, quem amem, cuius libros legam* voor *ut te, ut tuos*: dus ook *nemo est tam stultus, qui non intelligat*: b) voor *cum ego, cum tu, cum is* door alle *Casus* en *Numeri*, gelyk *quis miretur homines mori, quos sciamus mortales esse natos?* voor *cum eos*: *Ne vestra doctrina gloriamini, quorum libros nemo legere veit: cur me contemnis, quem ne noris quidem.* c) In het begin van een *Punct* voor *et ego, et tu, et, is cet.* of voor *ego vero, tu vero, is vero cet.* Zie boven *Hoofdst. 4. n. II. pag. 252.*

§. 2.

Eén woord drukt dikwils eene stelling uit, gevolgelyk staat eene stelling in plaats van twee, B. v.

- 1) *At*, wanneer men zich eene tegenwerping maakt, in plaats van: *obiici possit, potest, solet*, of voor *At obiici possit cet.* B. v. *At parum prodest*, Maar, zal men zeggen, het nut weinig; of: Men zal hier tegenwerpen, dat het weinig nut.
- 2) *Quod* voor *quod atinet ad id, quod*: B. v. *Cic. ad Div. III. 4. §. 7. Quod scribis cet.* wat betreft, dat gy schryft, gy waart enz.

3) *Et*

- 3) *Ita* met den *Conjunctivus* drukt de Nederduitsche spreekwyze uit: zo waar ik wensche, dat enz. of, zo waar als enz. waarop *ut* of met den *Conjunctivus*, wanneer het ook eenen wensch aanduid, of met den *Indicativus*, wanneer het alleen eene verzekering uitdrukt, pleegt te volgen, B. v. *Ita me deus adjuvet, ut diu vivas!* Zo waar ik wensche, dat God my helpen mag, zo waar is het ook, dat ik wensche, dat gy lang leven moogt, of, zo waar God my helpe, zo waar wensche ik ook, dat enz. B. v. *Ita sum felix; ut nihil praeclarium est virtute*, zo waar ik wensche gelukkig te zyn, zo waar is het, dat enz. Het staat ook zonder *ut*, B. v. *Ter. ita me diament, honestus est*,
- 4) *Quicumque, quodcumque, quaecumque, quisquis, quidquid* staan, daar de Nederlander zegt: hy zy, wie of wat het wil, wie of wat het ook zy, B. v. *hoc nunquam credes, quisquis dicat mag* zeggen, wie wil: *nunquam veniam, quemcumque miseris: quoscumque libros legeris, tamen nihil inde didicisti: Non credam, quidquid dixeris*. Dus ook *quantuscumque, qualiscumque, quandocumque, ubicumque*, B. v. *homo, quantuscumque est, tamen deo inferior est: quandocumque venerit, ad eum ibo: ubicumque es gy moogt zyn, waar gy wilt*.
- 5) De *Participia*, ook eenige *Substantiva* en *Adiectiva*, wanneer er een denkbeeld van tyd in ligt, staan dikwils in plaats van stellingen, B. v. *moriens dicebat* voor *cum moriebatur: vivus hoc mihi mandabat*, toen hy nog leefde: *puer hoc audivi cet*.
- 6) *Utinam* in plaats van *quantopere (quam) opto, ut cet.* of *quam optandum est, ut*, B. v. *Utinam deus omnibus cupiditatem virtutis iniiciat!* Hoe zeer is het te wenschen, dat enz.
- 7) Dikwils word eene redegeving door één woord uitgedrukt, B. v. *ignavi tuae adolescentiae* voor *tibi, quia adhuc adolescens eras. laudent omnes tuam sapientiam, i. e. te ob cet. Invident fratris divitiis*.
- 8) Voor *tu es tali vultu, quali pater tuus erat* zegt men: *es similis patri tuo: Voor hic est eodem animo, quo pater eius fuerat* zegt men: *hic est patris similis*.
- 9) *Respondere, satisfacere* dienen tot verkorting der stelling, B. v. *oratio mea vestrae cupiditati audiendi non respondet, satisfacere nequit*, voor *ego non tantum dicere possum, quantum vos cupitis audire: non semper spei hominum respondet eventus* voor *non semper id evenire solet, quod homines sperant: Cic. Etsi nullo modo poterit oratio mea satisfacere*

vestrae scientiae: Cic. Iam vero virtuti Pompeii quae potest par oratio inveniri?

- 10) In plaats van *hic putat, omnes esse ipso inferiores* zegt men: *hic omnes prae se contemnit, despicit cet.*
- 11) De Talwoorden *primus, tertius cet.* ook *unus* de eenige, *solus, ultimus cet.* laaten het *Verbum Sum* geern weg, daar door word eene stelling minder, B. v. hy was de eerste, de laatste, de eenigste, die kwam, *primus, ultimus, solus venit: soli (uni) patri dixi: tertiam epistolam scribo, voor haec est tertia epistola, quam scribo.*
- 12) *Alius aliud, alius aliter cet.* dienen tot verkorting, B. v. *alius aliud dicit, voor alius hoc, alius illud dicit: Alius alio (aliorum) ibat de één derwaards, de enz. Alius aliter loquitur voor alius hoc modo, alius illo modo: Dus ook Alius aliunde venit, Alius alibi est cet.*
- 13) *Obtemperare alicui* voor *facere ea, quae aliquis fieri vult:* B. v. *dolori suo obtemperare Cic. Manil. 19.*
- 14) *Falso, male, recte, non iniuria* staan in plaats van stellingen: dat is (was) valsch, of niet; dat is of was regt of niet regt. *Cic. aliud utile, aliud honestum videri solet: Falso: nam cet. dat is niet regt. Nep. sperans suam fortunam oculi posse, Falso: nam cet. voor sed in eo fallitur.*
- 15) De Metaphora is eene verkorting, B. v. *vita nostra est pulvis et umbra* staat voor *tam breviter durat, quam pulvis et cet. of tam celeriter evanescit, quam cet. of est talis, qualis esse solet pulvis et umbra.*
- 16) Ook is het eene verkorting, wanneer het volgende in plaats van het voorgaande staat; gelyk *miles fortissime pugnans cecidit, voor occisus est et cecidit.* Gevolglyk staat niet eigenlyk *cecidit* voor *occisus est*, maar dit word er by gedagt. Dus in anderen.

§. 3.

Dikwils word een woord weggelaaten, om dat men het er onder verstaan kan. Dit weglataan noemt men *Ellipsis*. Wy zullen de gewoone *Ellipsis* aanhaalen, die men navolgen moet.

I. Vaak ontbreken *Substantiva*, gelyk

- 1) *Homo, homines:* B. v. *est, qui tecum loqui velit* voor *homo* of *aliquis est: Aiunt, dicunt* Men zegt: *omnium est recte facere.*
- 2) *Aedes:* B. v. *ad Castoris, ad Vestae.*
- 3) *Locus:* B. v. *habes, ubi ostendas tuam doctrinam.*

4) *Tem-*

- 4) *Tempus*: B. v. *erat, cum ita cogitabam.*
- 5) *Negotium*, ook *officium*, ook *aliquid*, B. v. *non habeo, quod agam, quod edam cet. Non est, quod fleas. Parentum est alere liberos.*
- 6) *Verba, verbis*: B. v. *quid multa? ut paucis dicam.*

II. *Pronomina* ontbreken dikwils:

- 1) De *Nominativi ego, tu, nos, vos*, worden voor de *Verba* gemeenlyk weggelaaten, wanneer er geen nadruk of tegenstelling is, B. v. *amo te.*
- 2) *Is, ea, id* dezelve enz. ontbreekt dikwils, wanneer men het gemaklyk verstaan kan, B. v. *frater me rogabat: nec roganti denegare potui, scil. ei:* byzonder wanneer *quae quod* in gelyke *Casus* volgt of voorgaat, gelyk *laudatur, qui ita agit: of qui ita agit, laudatur: laudo, quos laudas, of quos laudas, laudo: errant, qui id credunt.*
- 3) *Meus, tuus, suus, noster, vester* laat men geern weg, als men het verstaan kan, gelyk *profectus sum cum patre* met myn Vader: *locutus sum cum matre, sc. mea: Per omnem vitam miseri eritis: tu per omnem vitam id egisti. Cicero de hac re loquitur in libris de natura deorum, niet suis.*

III. *Verba* ontbreken dikwils: B. v.

- 1) *Scito*, wanneer eene stelling voorgaat, die met *si, ne, ut* dat, *quod* wat aanbelangt, dat, begint, B. v. *si, ubi pater meus sit, scire vis, Lipsiam profectus est* voor *scito, cum profectum esse: quod mihi uxorem tuam commendas, cum Sura nostro locutus sum, ut ei cet.* zegt Cicero ad Div. V. II.
- 2) *Dicere*, zo als in 't Nederduitsch: Hy zond aan hem, het was niet nodig, voor, en liet hem aanzeggen: *Liv. I, 27. equitem redire in proelium iubet, nihil trepidatione opus esse, scil. et dicere.*
- 3) De *Infinitivus*, daar hy gemaklyk te verstaan is, B. v. *non tantum efficere possum, quantum volo, sc. efficere, Cic. rogat Rubrium, ut, quos ei commodum sit (scil. invitare), invitet.*
- 4) *Facere*, B. v. *nihil aliud quam flevit* voor *nihil aliud fecit, quam ut fletet.*

IV. *Adverbia* ontbreken; B. v.

- 1) *Scilicet, nempe cet.* worden niet, zo als in 't Nederduitsch naamlyk, by de verklaring eener gemaklyke zaak gebruikt, maar weggelaaten, B. v. *video, quid optes, ut pater diu vivat, niet scilicet ut cet. Cic. Ego, qual. m. Calendis*

dis Ianuariis acceperim rempublicam, intelligo, plenam sollicitudinis, plenam timoris, niet scilicet (nempe) plenam cet.

- 2) *Non* pleegt gemeenlyk weggelaaten te worden, a) agter *non modo* of *non solum* niet alleen niet, wanneer *ne quidem* volgt, B. v. *hic non modo scribere, sed ne legere quidem didicit* voor *non modo non*: doch somtyds komt ook *non modo non*, ook *non modo nullus* voor, wanneer *ne quidem* volgt: b) agter *haud scio an*, of *nescio an*, B. v. *Cicero fuit magnus orator et nescio an maximus* en ik weet niet, of niet de grootste, d. i. en denklyk de grootste. Doch de Ouden zeggen ook *nescio an* en *haud scio an* in een' eigenlyken zin, en zonder *non* daarby te verstaan.
- 3) *Utrum* en *ne* (enclit.) ontbreekt dikwils voor *an*, B. v. *scribis an legis?* dus ook *nescio, scribas an legas*. Ook wanneer *nec ne* daarop volgt, B. v. *Dic mihi, istud verum sit, nec ne*.
- 4) *Ut* als word dikwils weggelaaten a) in de spreekwyze *puto, opinor, credo cet.* geloove ik, gelyk: *pater, puto, rediit* voor *ut puto*: b) byzonder staat geern daarvoor de *Accusativus* met den *Infinitivus*, gelyk *patrem puto rediisse*, voor *pater, ut puto, rediit*, dus ook *mortuus est pater, quem sanum esse credebam, voor qui, ut credebam, sanus erat*. Dus ook by andere *Verba*, gelyk *libros emisti, quos certo scio praeclaros esse*.

V. Dikwils ontbreken Praepositiën, gelyk:

- 1) *Ad*: B. v. men zegt *ad summum* en *summum* ten hoogsten, op het hoogste: *ad minimum* en *minimum* ten minsten.
- 2) *Propter*, om: B. v. *quid fles? quid rides? Quid est, quod fleas?* voor *propter quod*: *Non est, quod fleas, rideas*.
- 3) *Per*: B. v. *tres menses* of *biduum ibi fui*.
- 4) *In*: B. v. *erudire aliquem artibus: superiori nocte*.
- 5) *A*: B. v. *liberare morbo, malo*.
- 6) *De*: B. v. *meo consilio, mea sententia*.
- 7) *Cum*: B. v. *summo studio, summa cupiditate*.

VI. Dikwils ontbreken de Conjunctiën, gelyk:

- 1) *Ut* a) agter willen, begeeren, byzonder *velim*, B. v. *velim facias*: b) agter *necessse est*, *oportet*: B. v. *oportet discas illud: homo moriatur neccessse est*.
- 2) *Ne* agter *cave*: B. v. *cave dicas, facias*.
- 3) *Et* en *vero* of *autem* worden geern in de tegenstelling weg.

weggelaaten, gelyk *Tu es dives, ego sum pauper* maar ik ben arm, of en ik ben arm: *Ego habeo multos libros, tu paucos* maar gy weinige.

- 4) *Et, ac, atque* of *que* worden tusfchen twee of meer woorden in snelle redenen, byzonder nadruks halven, weggelaaten, B. v. *Deum debemus amare, colere, venerari*: *Cic. cui Romae domus, uxor, liberi, procurator effat*. Men noemt dit *Ajyndeta* of *Ajyndeton*.

Dus verre van de gewoone *Ellipsis*, die men mag navolgen. Men heeft ook eene hardere, B. v. de Praepositie ontbreekt by de naamen der Landfchappen, niet alleen by de Dichters, maar ook fomtyds by andere Schryvers, B. v. *Cic. Sardiniam venit*. Dus ontbreekt fomtyds *cum*, by een gezelfchap, B. v. *Caef. B. G. II, 19. subsequabatur omnibus copiis*.

A G T S T E H O O F D S T U K.

Van de samenvoeging der woorden ten aanzien der langte of korte der Syllaben, om Verzen te maaken, of korter, van de Verskunde.

Een Vers bestaat uit *Leden* of *Voeten*, een lid of voet uit *Syllaben* of Lettergreepen. Gevolglyk zal hier gehandeld moeten worden 1) van de Lettergreepen, 2) van de Leden of Voeten van een Vers, 3) van de Verzen zelve.

E E R S T E A F D E E L I N G.

Van de hoedaanigheid (*Quantiteit*) der Syllaben, of van de zogenaamde Profodie.

Eene Syllabe is of alleen lang, of alleen kort, of ook naar believen dan kort dan lang. De langte word door $\bar{}$, de korte door $\check{}$, en als de Syllabe lang en kort is (*anceps*), dan word dit door $\grave{}$ aangeduid, B. v. *est patr̄is*. *Not.* Eene Syllabe lang uitspreken, heet *producere*, ze kort uitspreken, heet *corripere*.

§. I.

Van de Quantiteit der Syllaben in 't gemeen.

De Quantiteit der Syllaben kan men eigenlyk alleen uit de Dichters leeren. Derzelve gezag (*auctoritas*) of voorbeeld geld eigenlyk alleen. Daarom zegt men: de Syllabe is kort of lang *auctoritate*, d. i. wegens het voorbeeld der Dichters. Doch tot gemak der Leerlingen pleegt men de volgende hulpmiddelen op te geven, die men algemeene *regels* noemt.

I. Een *Diphthongus* maakt de Syllabe lang, B. v. *cōnāe*, *cāutes*. Doch *prae* word in 't midden voor eene Vocaal fomtyds kort gevonden, gelyk *Virg. iudibusque praeuſtis*: Ook is op te merken *Virg. Inſulae Ionio cet.*

II. Twee Conſonanten, die op eene Vocaal volgen, maaken die, en gevolglyk ook de Syllabe, daar zy in ſtaat, lang; B. v. *nūnc*, *tēnio*, *diſco*: Hier toe behoort ook *x* en *z*, gelyk *rēx*, *gāza*. Deeze ſamenkomst der twee Conſonanten heet *Positio*.

Not. 1) De *h* word in de Profodie voor geen Conſonant gehouden, d. i. men beſchouwt hem, als of hy er niet was; gevolglyk maakt hy ook geene *Positie*, B. v. in *adhuc* blyft *ad* kort: dus ook *ſerpi humi*.

2) *Qu* of, zo als eenige ſchryven, *qv* maakt geene *positie*, want het is eigenlyk *qu*, alwaar de *u* eene Vocaal is. Daarom is B. v. in *aquu* de eerſte Syllabe kort.

3) *L*, *m*, *n*, *r*, agter één der overige Conſonanten (*muta cum liquida*) maakt de voorgaande Syllabe wel lang, om dat het *Positie* is. Doch zy kan ook kort blyven, wanneer zy voor de ſamenkomst deezer twee Conſonanten of ook van Natuur kort is, B. v. *pātris* van *pāter*, dus ook *volūcris*, *alācris*, *lugūbris*, *tenebrae*, *Prōcne cet.*

Not. a) Dit geld in Latynſche woorden alleen van de Letter *r*, B. v. *tenebrae*, *patris cet.* en alleen in weinige Griekſche woorden van de Letters *l*, *m*, *n*, gelyk *Atlas*, *Prōcne*, *Tēmeſſa*. Gevolgelyk hooren *magnus*, *agmen cet.* niet hier toe. Deeze zyn doorgaands lang; b) Verders behooren de *Composita* met *ad*, *ob*, *ſub cet.* ook niet hier toe, B. v. *ablego*, *abnuo*, *obrepo cet.* Deeze blyven ook lang.

lang. c) Ook behooren die woorden hier niet toe, daar de *r* vooraan staat, B. v. *partis*.

Als de Vocaal op zich zelve lang is, dan blyft zy ook lang, B. v. *mātris*, *simulācrum*, *salūbris* van *māter*, *simulātum*, *salūber*.

III. Als er een *Jod* in een enkelvoudig woord staat tusfchen twee Vocaalen, dan is de eerste lang, gelyk *peius*, *eius*, *maior*, *cuius*: maar staat het in een faamgefteld woord, dan is de eerste Vocaal kort, gelyk *biugus*.

IV. Wanneer van twee Lettergreepen door eene Contractie of faamentrekking maar ééne gemaakt word, dan is die lang, gelyk *mi* voor *mihi*, *nil* voor *nihil*, *cogo* voor *coago*, *tibicen* voor *tibiicen*, Gen. *alius* voor *aliius*, dus ook *bigae*, *trigae*, *nonus*, *junior*, *fructus* (Gen. of Plur.)

V. Eene Vocaal voor eene andere Vocaal of Diphthongus is kort, gelyk *pius*, *ruo*: dus ook *mihi*, *nihil*.

Uitzonderingen:

1) De Vocaal, die van Natuur lang is, blyft lang, B. v. *aius* Gen. wegens de Contractie. Dus blyft ook in de Griekfche woorden in *ius*, *ia*, *ea*, *eus*, *aus* cet. de *i*, *e* of *a* lang, wanneer het in het Griekfch lang was, B. v. *Alexandria*, *Antiochia*, *museum*, *spondeus*, *Aeneas*, *Eos* aer, *Menelaus* cet.

Not. a) In *Academia*, *Diana*, *Geryon* vind men de *i* en *y* dan kort dan lang. b) Ook vind men in de *Patronymicr* in *eis* van de naamen in *eus* de *e*, die eigenlyk lang is, fomtyds kort, gelyk *Nereidum* Virg. *Aen.* V, 240.

2) *Fio* heeft éen lange *i*; doch de *i* word kort, wanneer er een *r* bykomt, B. v. *Omnia iam fiunt*, *fieri quae posse negabam*.

3) De *Genitivi* en *Dativi ei* in de vyfde Declinatie hebben de *e* lang, als er eene Vocaal voorgaat, B. v. *dici*: maar kort agter eene Confonant, B. v. *spei*, *fidei*.

4) De *Genitivi* in *ius*, gelyk *unius* cet. hebben de *i* kort en lang. Doch in *folius* en *alius* is zy altyd lang, en in *alterius* kort.

5) *Eheu* heeft de eerste Syllabe lang; *ohe* lang en kort.

6) De *Vocativi Cai*, *Vultei*, *Pompei*, en de oude *Genitivi* in

in *ai*, gelyk *aulai cet.* hebben de laatste Syllabe op ééne na lang.

7) O! voor eene Vocaal is lang en kort.

Not. 1) De *ſod* ſtaat ſomtyds als eene Vocaal : gevolglyk kort, gelyk *Mart. Cāiūs ecce iacet*

2) Wy ſpreken veele Syllaben door eene kwaade gewoonte lang uit, die kort zyn, gelyk *Andreas, idea cet.*

VI. De laatste Syllabe van een woord, dat op een Conſonant eindigt, kort zynde, word lang, wanneer het volgend woord met een Conſonant begint, B. v. *quid ruis?*

VII. De Griekſche woorden behouden haare Griekſche Quantiteit, daarom is B. v. op ééne na de laatste Syllabe in *ictolum, Nilus cet.* lang, in *exodus, methodus, perïodus cet.* kort.

VIII. Somtyds gebruiken de Dichters eene korte Syllabe lang, B. v. 1) de eerſte Syllabe van lange woorden, gelyk *Priamides Virg. Italiām Virg.* 2) De laatste Syllabe van veele woorden, B. v. *ſubiit Ovid. Fauniquē Id.* ſomtyds ook eene lange Syllabe kort, gelyk *ſteterantque comae, Virg.*

IX. Nog zyn er twee Hulpmiddelen, 1) de Accent, 2) de Analogie.

1) De Accent kan niet overāl eene zekere regel zyn, omdat wy veele Syllaben met verkeerden Accent uitspreken, B. v. *bonus, hominē*, als of de eerſte Syllabe lang was; *hominibus*, als of *mi* lang was. Wy nemen den Accent alleen in agt in op ééne na de laatste Syllabe der woorden, die van meer dan twee lettergreepen zyn, gelyk *amāre, docēre, audīre, legēre, homīni, hominibus cet.* Daarom helpt de Accent alleen in op ééne na de laatste Syllabe der woorden, die meer dan twee lettergreepen hebben. Gevolglyk moet men daar op bedagt zyn, dat men de Syllabe, welker Quantiteit men door den Accent weeten wil, tot op ééne na de laatste van een woord van twee of meer lettergreepen maakt, gevolglyk het woord ééne of meer Syllaben verkorten of verlangen: a) verkorten, B. v. uit *hominibus* maak ik *homīni*, dan vind ik, dat *mi* kort is: uit *amāvīſſetis, adulator, audacia cet.* maak ik *amāvi, adūtor, audācis*: b) verlangen, B. v. uit *amo* maak ik *redāmo*; dan zie ik, dat *a* kort is: uit *ſcribo, clamor, ſolor, ligo, iuper* maak ik *conſcribo, conclamo,*

con-

consolor, *colligo*, *desuper cet.* Doch dit voorönderstelt zekerlyk, dat men de regte uitspraak verstaat.

- 2) De Analogie: zo als ik zeg *tutēla*, dus ook *querēla*; zo als ik zeg *virtus virtūtis*, dus ook *salus salūtis cet.* zo als van *corpus corpōris*, zo van *pectus peccōris cet.* zo als ik zeg *amābo*, dus ook *rogābo, cet.* Doch dit bedriegt somtyds, B. v. in *amātum*, *amāre* is de *a* lang, in *circumdātum*, *circumdāre* kort.

§. 2.

Van de Quantiteit der eerste en middelste Syllaben in 't byzonder.

I. De afgeleide woorden (*derivata*) behouden de Quantiteit der Stamwoorden, B. v. *dōminor*, *dōminatio* (kort) van *dōminus*: *virgīnitas* (kort) van *virgīnis*: *pūnio*, *suffoco* (lang) van *poena*, *fauces*.

Uitzonderingen:

- 1) Eenige Syllaben, die in de Stamwoorden kort wāren, zyn in de afgeleide lang, gelyk *hūmanus* van *hōmo*: *suspīcio* van *suspīcor*. Ook maakt de Contractie natuurlyk eene uitzondering, gelyk *nōnus* van *nōvem* voor *novenus*: *iūnior* van *iūvenis*, voor *iuvenior*.
- 2) Integendeel zyn in de afgeleide woorden somtyds Syllaben kort, die in de Stamwoorden lang zyn, gelyk *dīcax* van *dīco*: *lūcerna* van *lūceo*: *molestus* van *mōles*: *nāto* van *no nātum*: *pācīscor* van *pax pācis*: *sāgax* van *sāgio*: *sōpor* van *sōpio*: *varicosus* van *varix*: dus ook *stātus*, *stābilis cet.* van *sto*, *stātum*.

II. De *Composita* behouden geern de Quantiteit der *Simplicia*, B. v. *avōco* van *vōco*: *adīmo* van *ēmo*: *conspīro* van *spīro*: *decīdo* van *cādo*: *decīdo* van *cāedo*: *conquīro* van *quāero cet.*

Aanmerkingen.

- 1) Somtyds veranderen de *Composita* de Quantiteit der *Simplicia*.

plicia, gelyk a) *deïero*, *peïero* van *iuro*: *innubus*, *pronubus* van *nubo*; *maledicus*, *causidicus*, *veridicus*, *fatidicus* van *dico*: *agnitum*, *cognitum* van *notum*: *semisopitus* van *sopitus*. Dus ook *perfidus* van *fidus*, ten ware men het van *fides* moest afleiden: b) *Connubium* van *nubo* heeft nu lang en kort: c) *ambitum* (*sup.*) is lang van *itum*.

- 2) Als in Latynsche *Composita* het eerste deel der samenstelling uitgaat op *a* of *o*, dan is die *a* en *o* lang, gelyk a) in *a*: *quāre*, *quāpropter*, *quātenus*, uitgezonderd *quāsi*, b) in *o*, *primogenitus*, *controversus*, *retroversus*, *quandōque*, *quandocunque*, *aliōqui*, *utrobique* *cet.* behalven *hōdie*, *quandoquidem*, *omitto*, *operio*. Not. In Grieksche woorden is de *o* kort, wanneer het een *Omicon* is, gelyk *argonauta*, *oconomus* *cet.* en lang, als er een *Omega* is, gelyk *Minotaurus* *cet.*
- 3) Als het eerste deel der samenstelling uitgaat op *e*, *i*, *u*, *y*, en het is geene Praepositie, dan zyn deeze Syllaben kort, gelyk *nefas*, *nefarius*, *omnipotens*, *horrifonus*, *universus*, *siquidem*, *bipes*, *biugus*, *quadrupes*, *ducenti*, *Polydorus*, *duplex*, *multiplico* *cet.* doch de beiden laatste kunnen wegens de Positie lang zyn. Daar zyn egter uitzonderingen: a) Een lange *e* hebben *trēvir*, *venēficus*, *videlicet*, *rēfert* (*Imperf.*), *nēquam*, *nēquitia*, *vēsanus*, *vēcors*, *nēquaquam*, *nēquidquam*. b) Een lange en korte *e* hebben *liquefacio*, *tepefacia*, *calefacio*, *patefacio*: c) Een lange *i* hebben *quivis*, *cuilibet*, *utrique*, *plerique*, *tantidem*, *quantivis*, *quanticunque*, *ibidem*, *ubique*, *utrobique*, *scilicet*, *ilicet*, *sive*; *siqua*, *siquando*, *biduum*, *triduum*, *pridie*, *postridie*, *meridies*, *meridianus*. d) Een lange en korte *i* hebben *quotidie*, *quotidianus*, *abivis*, *ubicunque*: e) *Idem* heeft in *Masculino* de *i* lang, in *Neutro* kort.
- 4) De Praepositiën, die op eene enkele Consonant uitgaan, blyven kort, B. v. *abigo*, *perago*, *cicumco* *cet.* als zy niet door Positie lang worden, gelyk *concurro* *cet.*
- 5) De Praepositiën van éene Syllabe, die op eene Vocaal eindigen, zyn lang voor een Consonant, gelyk *averto*, *sejungo*; maar voor eene Vocaal en *h* kort, gelyk *deamo*, *dehisco*. Die van twee Syllaben zyn ook kort, behalven *contra* voor een Consonant, gelyk *contradico*.

Uitzonderingen by de Praepositien van eene Syllabe.

- a) *Re* is in de samenstelling gemeenlyk kort : lang is het in *refert* (*Imperf.*), *reiicio*, *reiecto* : het word ook lang gevonden in *religio*, *reliquiae*, *recido*, *reduco*, *reficio*, *refugio*, *refero* en *relatum*, *repello*, *reperio*, maar daar sommigen gelooven, dat de volgende Consonant moet verdubbeld worden, gelyk *relligio cet.* zo als dit ook in verscheyden Uitzaven gevonden word.
- b) *Di* is kort in *dirimo* en *difertus*; anders lang.
- c) *Pro* is kort in *procella*, *profanus*, *profari*, *profecto*, *profectus*, *proficiscor*, *profiteor*, *profugus*, *profundus*, *prohibeo*, *pronepos*, *protervus*, en in de Grieksche woorden, gelyk *propheta*, *prologus cet.* Lang en kort is het in *procumbo*, *procuro*, *procreo*, *propino*, *propago* (*Verb.* en *Subst.*) *propello*, *propulso*, *professus*, *profusus*, *profugio*.

III. De *Perfecta* en *Supina* van twee Syllaben hebben de eerste Syllabe lang: gelyk *lego legi*, *video vidi visum*, *sto statum*: ten zy dat er eene Vocaal staat voor eene Vocaal, gelyk *ruo rui*.

Uitzonderingen:

- 1) Zeven *Perfecta*, van twee Syllaben zyn kort, gelyk *dedi*, *tuli*, *steti*, *stivi*, *bibi*, *fidi*, *scidi* met haare *Composita*.
- 2) Negen *Supina*, van twee Syllaben zyn kort, gelyk *datum*, *ratum*, *satum*, *itum*, *litum*, *quitum*, *situm*, *rutum* van *do*, *reor*, *sero*, *eo*, *lino*, *cico*, *queo*, *sino*, *ruo*, benevens de *Composita*, behalven *ambitum*.
- 3) Vier *Perfecta* zyn kort, schoon derzelver *Praesentia* lang zyn: *genui*, *potui*, *posui*, *coegi* van *gigno*, *possum*, *pono*, *cogo*.
- 4) *Statum* van *sto* is lang, maar van *sisto* is het kort: ook zyn de *Composita* van *sto* kort, die *stitum* hebben, gelyk *praeslitum*.

IV. Wanneer een *Perfectum* de eerste Syllabe verdubbelt, en van drie Syllaben word, dan is de eerste en tweede Syllabe kort, gelyk *ceceidi*, *pepuli*, *tetigi* van *cado*, *pello cet.* Not. Doch de tweede Syllabe is lang, als er eene Positie is, gelyk *poposci*: insgelyks in *cecid*; van *caedo* en *pepedi* van *pedo*.

V. De *Perfecta* van veele Syllaben in *vi* en *fi*, en de *Supina* van veele Syllaben in *ium* en *sum* hebben op ééne na de laatste Syllabe lang, gelyk *amo amavi amatum*, *peto petivi petivum*, *divido divisi divisum*: integendeel is zy kort in de *Supina* in *itum*, die niet van de *Perfecta* in *vi* afkomen, behalven *recenseo recensui recensitum*.

VI. In *sumus*, *volumus*, *quaesumus*, zoo ook in de *Composita* *possumus* *cet.* *malumus*, *nolumus* is de *Penultima* kort.

VII. De *Perfoons-uitgangen* van het *Pluralis imus* en *itis* zyn kort, gelyk *legimus*, *legitis*, *amabitis*, behalven in het *Praesens* der vierde Conjugatie, en behalven *simus*, *fitis* benevens de *Composita* en *velimus*, *velitis*, *nolumus* *nolitis*, *malimus*, *malitis*. Ook word somtyds de weede *Perfoons-uitgang Pluralis* van het *Fut. exactum* lang gevonden, B. v. *Ovid. dederitis*.

VIII. De *Dativi* en *Ablativi Pluralis* in *bus* en *bis* hebben de *Penultima* lang, wanneer er een *a*, *e*, *o* in is, gelyk *deabus*, *rebus*, *nobis*, integendeel kort, wanneer er een *i* of *u* in is, behalven *bubus*.

IX. De derde *Perfoons-uitgang Plur.* van het *Perfectum Indicat. Activi* heeft op ééne na de laatste Syllabe lang, als *amaverunt*, *amaverē*. Doch men vind ze somtyds kort, B. v. *Virg. steteruntque comae*.

X. De *Nomina* in *al*, *are*, *aris* hebben de *Penultima* lang, behalven *animal*, *capital*, *total*, *mare*, *bimaris*, *torcular*, *specular* en de vreemde woorden, gelyk *Hannibal*, *Hasdrubal*, *Phalaris* *cet.*

XI. De woorden in *le*, *ela*, *ola*, *etum* hebben de *Penultima* lang, uitgenomen *insile* en de Grieksche woorden, die een *Epsilon* hebben, gelyk *Nephele*, *Cybele* *cet.*

XII. De *Nomina* in *do* en *go* hebben de *Penultima* lang, behalven *comedo*, *unedo*, *spado*, *ligo*, *harpago*, *Macedo*.

XIII. De *Adiectiva* in *idus* hebben de *Penultima* kort.

XIV. De woorden in *icus* hebben de *Penultima* kort, uitgenomen *amicus*, *pudicus*, *apricus*, *posticus*, *mendicus*, *caprificus*, *lumbicus*, *umbilicus* en de *Nomina Propria*, gelyk *Granicus* *cet.*

XV. De *i* voor de *v* is lang, gelyk *dives cet.* behalven *nivis, bivium, trivium*, en *di* in *redivivus*.

XVI. De *Nomina* in *inus* hebben de *i* lang, wanneer zy van naamen van levende schepzels afkomen, gelyk *anserinus cet.* Hier toe behooren ook *intestinus, mediastinus, internecinus, marinus, supinus, divinus, genuinus, pulvinus, inquilinus, libertinus, inopinus, binus, trinus, quinus, matutinus, vespertinus, clandestinus, adulterinus, peregrinus, vicinus, collinus*, ook de *Nomina Propria* en *Gentilia*, en die eene bloedverwandschap aanduiden, als *sobrinus cet.* Integendeel is de *i* kort, als zy van geene bezielde schepzels, maar B. v. van boomen, steenen enz. afgeleid worden, gelyk *faginus, coccinus cet.* Hier toe behooren *crastinus, perendinus, pristinus, serotinus, diutinus, vaticinus, faticinus, hornotinus*, ook *pampinus, acinus, fraxinus, cophinus*.

XVII. De *Patronymica Masculina* in *des* hebben de *Penultima* kort, gelyk *Aeneades, Aesonides*, behalven wanneer zy van *Nomina* in *eus* en *es* afkomen, B. v. *Pelides* van *Peleus*, *Neocides* van *Neocles*: doch ook staat *Belides* van *Belus* *Virg. Aen. II, 80.* en *Amphiaraides* van *Amphiarus* *Ovid. Fast. II, 43.* met eene lange *Penultima*.

XVIII. De *Patronymica Feminina* in *eis* hebben de *Penultima* lang, gelyk *Briseis*. Doch zy word in *Nereis* van *Ovid. Met. XI, 259.* kort gebruikt.

XIX. De *Adverbia* in *tim* hebben de *Penultima* lang, behalven *adsatim* of *affatim, perpetim*: In *statim* is zy kort en lang.

XX. De woorden in *alis, elis, ulis* hebben de *Penultima* lang.

XXI. De woorden in *acus* hebben de *a* kort, behalven *meracus, opacus*.

XXII. De *Deminutiva* in *olus (a, um)*, en *ulus (a, um)* zyn kort.

XXIII. De woorden in *usa, eta* en *uta* zyn lang.

XXIV. Die in *ita* zyn kort, behalven *castita, gale-rita, pituita*.

XXV. Die in *itas* zyn kort.

XXVI. De *Adiectiva* in *ofus* hebben de *o* lang.

XXVII. De woorden in *ocinium, olentus, itudo* heb-

hebben de *Antepenultima* kort, desgelyks ook die in *ulentus, urius, uria, urio* behalven *prurio, ligurio, scaturio, sculpturio, penuria, curia, iniuria.*

XXVIII. De afgeleide woorden in *aculus, alius, erius, ibilis, ilium, inius, ipulus, yrius, itimus, dius* hebben de *Antepenultima* kort, behalven *serius, papyrius.*

XXIX. De Quantiteit van op ééne na de laatste Syllabe in de *Genitivus* der derde Declinatie zie boven by deeze Declinatie I. Deel 3 Hoofdst. §. 5. p. 28 fqq.

Slot-Aanmerking. By de vreemde woorden moet men de Taal, daar zy uit genomen zyn, raadplegen; B. v. de Grieksche woorden behouden geern de Grieksche Quantiteit, B. v. *fama* van *φίμη*, *ovum* van *ὄν*, *ver* van *ἔρ*: Zo is het met *Sirius, Thrasybulus* *cet.* Zo is het met de Hebreewsche woorden, B. v. *Alleluja's* heeft de *Penultima* lang.

§. 3.

Van de Quantiteit der laatste Syllaben.

I. De woorden van ééne Syllabe, die op eene Vo. caal of *h* uitgaan, zyn lang, gelyk *a, ah, te* *cet.* Doch de aangehechte woordjens *que, ne, ve, ce, te, pse, pte* zyn kort.

II. De *Nomina*, van ééne Syllabe, die op een Consonant uitgaan, zyn lang, gelyk *sol, ver, par* met *dispar, impar* *cet.* insgelyks *quin, sin, en, non, cur.* Doch kort zyn, *fel, mel, vir, cor, os (offis), vas (vadis), vel, an.*

III. *A, E, Y* zyn kort, gelyk *poema, ille.*

Uitzonderingen:

1) Een lange A hebben

a) De *Particulae* en *Indeclinabilia*, gelyk *antea, contra, triginta* *cet.* behalven *ita, quia, postea, eia.*

b) De *Imperativus* der eerste Conjugatie, gelyk *ama.*

c) De *Ablativus* der eerste Declinatie, gelyk *mensa.*

d) De *Vocativus* der eerste en derde Declinatie van de *Masculina* in *as*, gelyk *Aenea, Palla* (van *Pallas, artis.*)

2) Een

- 2) Een lange E hebben
- De *Ablativus* der vyfde Declinatie, gelyk *re, die cet.* gevolglyk ook de *Composita hodie, pridie, postridie, quare: ook fame.*
 - De *Imperativus* der tweede Conjugatie, gelyk *monē.* Doch fomtyds is *cave,* ook *vale* voor eene Vocaal of voor *dico,* en *vide* in *videſis* kort.
 - De *Adverbia* in *e,* die van de *Adiectiva* der tweede Declinatie afkomen, gelyk *doſte, aegre, optime,* insgelyks *ſere, ferme, ohe:* behalven *bene* en *male.*
 - De Griekſche woorden 1) der eerſte Declinatie, gelyk *epitome, Anchife:* 2) de *Neutra pluralia,* gelyk *mele, tempe, cete.*

IV. I en U zyn lang, gelyk *domini, ſi, manu.*

Uitzonderingen:

- Lang en kort zyn *mihi, tibi, ſibi, ibi* en *ubi, uti* (*Adverb.*) met de *Composita ſicubi, ſicuti, veluti.* Maar *ibidem, ubique* hebben de *i* lang.
- Kort zyn a) *niſi, quaſi, cui* (van twee Syllabē): maar in *cuique* is de *i* lang. *Lucretius* gebruikt *quaſi,* en *Sidonius niſi* ook lang; b) de Griekſche *Vocativi,* gelyk *Alexi,* ook de woorden, wanneer de *s* ontbreekt, gelyk *dabi'* voor *dabis.*
- Kort zyn a) de woorden, wanneer de *s* ontbreekt, gelyk *minu'* voor *minus:* b) *indu* en *nenu.*

V. O is lang en kort, gelyk *ſermo, cano cet.*

Uitzonderingen: Een lange o hebben

- De *Dativus* en *Ablativus* der tweede Declinatie, gelyk *domino, pleno:* dus ook *ergo* (wegens), *quo, eo, illo, paulo, multo, tanto, quanto cet.* en de *Gerundia.* Doch men vind de *Gerundia* fomtyds kort.
- De *Adverbia,* zo als men ze ten minſten gemeenlyk noemt, die van *Nomina* gemaakt worden, gelyk *ſubito, falſo cet.* insgelyks *eo, quo, ultro, profecto, idcirco,* behalven *modo, dummodo, postmodo, imo, illico, cito, postremo* en het *Verbum defect. cedo,* in welke de *o* meest al kort is. *Vero, ſero, quomodo* zyn lang en kort.
- De Griekſche woorden in *o,* daar een *omega* is.

VI. C is lang, gelyk *dic, huc cet.* Doch a) in *nec* en *donec* is zy kort: b) *fac* is meer kort dan lang: c) *hic* (*Pron.*) is lang en kort, maar *hic* (*Adv.*) is lang.

VII.

VII. B, D, T, L, M, N, R zyn kort, gelyk *ab, ad, caput.*

Aanmerkingen.

- 1) De Griekſche *Nominativus an, en, in, on* (met een *Omega*), *yn* is lang, wanneer hy *Gen. mascul. of femin.* is, gelyk *Titan, Hymen, Delphin, Actaeon*; desgelyks *lien.*
- 2) De Griekſche *Accusativus Gen. Masc.* in *an* is lang, gelyk *Aeneas*: de *Accusativus Gen. Femin.* is in sommige woorden lang, in sommige kort.
- 3) De Syllabe in *n'* voor *ne* is lang en kort, gelyk *nemon'*.
- 4) De Griekſche woorden in *er*, welker *Genitivus* ééne Syllabe toeneemt, zyn lang, gelyk *aer, aether.*
- 5) De Griekſche naamen in *or*, gelyk *Hector cet.* zyn kort, hoe wel in 't Griekſch een *Omega* is.
- 6) De vreemde woorden zyn lang, wanneer er in het Griekſch eene lange Vocaal is, gelyk *Hiob, Simſon, Iſrael.*

VIII. *As, es, os* zyn lang, gelyk *Aeneas, doces, fervos.*

Uitzonderingen:

- 1) Een kort *as* hebben de Latynſche en Griekſche *Nominativi*, die in den *Genitivus atis, adis of ados* hebben, gelyk *anas, vas (vadis), Ilias, Pallas*: inſgelyks de Griekſche *Accusativi* der derde Declinatie, gelyk *heroas, Troas.*
- 2) Een kort *es* hebben
 - a) De *Nominativus* der woorden van de derde Declinatie, die in den *Genitivus* meer Syllaben hebben, van welke de *Penultima* kort is, gelyk *miles, seges, dives cet.* behalven *Ceres, abies, aries, paries* en *pes* met zyne *Composita bipes, tripes, quadrupes.*
 - b) *Es* van *sum* met de *Composita potes, prodes cet.*
 - c) De *Præpositie penes.*
 - d) De Griekſche woorden, die of *Neutra Singularia* zyn, gelyk *cacoethes*, of *Pluralia tertiae declinationis*, en in 't Griekſch een *Epsilon* hebben, gelyk *Arcades cet.* De andere Griekſche woorden moeten naar het Griekſch beoordeeld worden, B. v. *Demosthenes* is in den *Nominativus* lang, in den *Vocativus* kort; *Tralles* is lang.

3) Eene

- 3) Een kort *os* hebben.
 a) *Os* (*offis*), *exos*, *compos*, *impos*.
 b) De Griekſche woorden in *os*, die een Omicron hebben, gelyk *Delos*, *Pallados*.
 IX. *Is*, *Us* en *Ys* zyn kort, gelyk *ignis*, *doctus* *cet.*

Uitzonderingen:

- 1) Een lang *is* hebben
 a) De *Dativus* en *Ablativus Pluralis*, gelyk *menſis*, *no-bis* *cet.*
 b) De *Nominativus* der woorden, die in den *Genitivus entis*, *inis* en *iis* met op ééne na de laatste Syllabe lang hebben, *Simois*, *Salamis*, *Samnis*.
 c) De tweede Perſoons-uitgang van het *Praefens* der vierde Conjugatie, gelyk *audis*: verders *vis*, *ſis*, *velis* van *volo* en *ſum*, benevens de *Compoſita quamvis*, *quivis*, *poſſis*, *proſis*, *nolis*, *malis* *cet.*
 d) De *Adverbia gratis* en *foris*.
 2) Een lang *us* hebben
 a) De *Nominativus* der woorden *tertiaae declinationis*, die in den *Genitivus* eene lange *u* hebben, gelyk *virtus*, *palus* *cet.* Doch *Horatius Art.* 65 gebruikt ook *palus* kort.
 b) De *Genitivus Singularis* en de *Nominativus*, *Accuſativus* en *Vocativus Pluralis* in de vierde Declinatie, gelyk *fructus*.
 c) De Griekſche woorden in *us*, gelyk *Amathus*, *Sapphus*, *Tripus* *cet.* Maar *Polypus* en *Oedipus* zyn ook kort.
 d) Wanneer *eus* van ééne Syllabe blyft, dan is het lang; gelyk *Orpheüs*: maar word het van twee Syllaben, dan zyn de beide Syllaben kort, gelyk *Orpheüs*.
 3) Een lang *ys* hebben de *Nominativi*, die tevens *yn* hebben, gelyk *Phorcys* en *Phorcyn*: zo als ook die gecontraheerd zyn, gelyk *Erinnys* voor *Erinnyes* of *Erinnyas*.

T W E E D E A F D E E L I N G.

Van de Leden of Voeten van een Vers.

De afgemeeten deelen van een Vers heeten *Leden* of *Voeten*. Zy zyn deels van twee, deels van meer Syllaben.

I. Van

I. Van twee Syllaben zyn: *Spondeus* -- gelyk *laudes*: *Pyrrhichius* ~ gelyk: *bene*: *Trochaeus* (*Choreus*) -- gelyk *mente*: *Iambus* ~ gelyk *probi*.

II. Van drie Syllaben zyn: *Dactylus* --- gelyk *omnia*: *Anapaestus* --- gelyk *domino*: *Molossus* --- gelyk *laetantes*: *Tibrachys* --- gelyk *domine*: *Amphibrachys* --- gelyk *amare*: *Amphimacrus* of *Creticus* --- gelyk *fecerant*: *Bacchius* --- gelyk *secutos*: *Antibacchius* --- gelyk *cantate*.

III. Van vier Syllaben zyn: *Proceleusmaticus* ---- gelyk *strigilibus*: *Dispondeus* ---- gelyk *intermittunt*: *Antispastus* ---- gelyk *abundabit*: *Choriambus* ---- gelyk *interea*: *Ditambus* ---- gelyk *severitas*: *Ditrochaeus* (*Dichoreus*) ---- gelyk *comprobavit*: *Ionicus a minore* ---- gelyk *generosos*: *Ionicus a maiore* ---- gelyk *cum tempore*: *Epitritus primus* ---- gelyk *salutabant*: *Epitritus secundus* ---- gelyk *comprobabant*: *Epitritus tertius* ---- gelyk *nutricii*: *Epitritus quartus* ---- gelyk *intermistit*: *Paeon primus* ---- gelyk *virginibus*: *Paeon secundus* ---- gelyk *poeticus*: *Paeon tertius* ---- gelyk *manifestus*: *Paeon quartus* ---- gelyk *misericors*.

Not. 1) De laatste Syllabe van een Vers kan kort en lang zyn: zulks is het zelfde. Daarom kan hier eene korte Syllabe voor eene lange, gevolgelyk een *Trochaeus* in plaats van een *Spondeus* staan.

2) *Versus dimeter* heet een Vers van twee Leden, *trimeter*, van drie, *tetrameter* van vier, *pentameter* van vyf, *hexameter* van zes Leden (Voeten): en *hypermeter* heet een Vers, als er nog eene Syllabe over is: B. v. *Omnia Mercurio similis vocemque coloremque*.

DERDE AFDEELING.

Van de Verzen zelve.

Een Vers is een regel, uit overal elkander gelyke, ten minsten niet zeer ongelyke Leden (Voeten) bestaande. Men merke hier drie dingen op 1) de *Scansie*, 2) de *Caesuur*, 3) de soorten van Verzen, 4) de vermenging der soorten van Verzen.

§. I.

Van de zogenoemde Scansie.

Wanneer men een Vers naar zyne Leden afmeet en beoordeelt, het zy dit geschied door overluid lezen of in gedachten, dan noemt men het *Scandeeren*. Om dit te kunnen doen, moet men niet alleen de Leden zelve, die daar aan eigen zyn, en de lengte en korte van elke Syllabe verstaan, maar ook de volgende Poëtische gebruiken weten.

- 1) Elke korte Syllabe, die op een Consonant eindigt, word voor eene Consonant (uitgezonderd *h*) lang, gelyk *quid ruis?*
- 2) Eene Vocaal of *Diphthong* op het einde des woords word van de volgende Vocaal gesmolten (geëlideerd); dit noemt men *Elisie*, gelyk *facile est*, *bonae artes* leest men *facilest*, *bonartes*. Ook geschied dit, wanneer het volgend woord met de *h* begint, gelyk *nulla haec* leest men *nullaec*. Doch de *Elisie* moet niet al te dikwils in eèn Vers, ook niet voor aan komen, gelyk *si ad vitulam cet.* *Not. a*) Somtyds verwaarlozen de Dichters de *Elisie*: B. v. *Virg. Ecl. VIII*, 108. *qui amant* (van drie Syllaben). Dit word *Hiatus* genoemd: b) *o*, *heu*, *vae*, *io*, *ah*, *proh* of *pro!* worden niet geëlideerd.
- 3) De *m* op het einde van een woord word met de voorgaande Vocaal van de volgende Vocaal of *Diphthongus* (met of zonder *h*) ook geëlideerd, B. v. *terram illam*, *terram hanc* leest men *terrillam*, *terranc*. Dit heet *Æthlipsis*. *Ennius* en *Lucretius* hebben de *Æthlipsis* somtyds verwaarloosd.
- 4) De Dichters gebruiken somtyds eene lange Syllabe kort, gelyk *tulerunt*, somtyds eene korte lang, gelyk *Prīamides*. Het eerste heet *systole*, het tweede *diastole*.
- 5) Twee Vocaalen, gevolgelyk twee Syllaben worden somtyds in ééne Syllabe samgetrokken; B. v. *dique*, *alveo*, *reice* worden somtyds gelezen *dique*, *alvo*, *rejce cet.* *huic* en *cui* dikwils van eene Syllabe enz. Dit heet *Synizesis* of *Crafsis*.
- 6) Uit ééne Syllabe worden er somtyds twee gemaakt, gelyk *silvae* van drie Syllaben voor *silvae*: dit heet *Diaeresis*.
- 7) Op het einde van een Vers is somtyds eene Syllabe over, die men tot het volgende Vers trekken moet, gelyk *Omnia Mercurio similis vocemque coloremque Et flavos cet.* alwaar men scandeert *colorem*, — *Quet flav.*

- 8) Eén lid van een Vers staat dikwils voor een ander, B. v. een *Spondeus* voor een *Dactylus* enz.

§. 2.

Van de Caesuur, of Woordsnyding.

De *Caesuur* is de versnyding of scheiding der woorden door middel van Versleden (Voeten), zo, dat de laatste of op ééne na de laatste Syllabe het begin van het Verslid is, B. v. hier is een *Hexameter* met vyf *Caesuren*:
Nulla sa | lus vic | tis nul | lam spe | rare sa | lutem.

Not. 1) Hoe meer *Caesuren* een Vers heeft, des te aangenaamer is het. Onaangenaam is het, wanneer het er geene heeft; onaangenaamer, wanneer elk Verslid een woord uitmaakt, en nog onaangenaamer, wanneer het enkel *Spondeën* zyn, gelyk *Nuper quidam doctus coepit scribere versus.*

- 2) Wanneer de *Caesuur* agter het eerste Verslid volgt, dan heet het *Trithemimeris*; agter het tweede *Penthemimeris*; achter het derde *Hepthemimeris*; agter het vierde, *Ennehemimeris.*

Not. Behalven de *Caesuur* is er nog eene *sneede* of *rustpunt* in het midden van het Vers.

§. 3.

Van de soorten van Verzen.

Daar zyn verscheiden soorten van Verzen. Zy hebben hunne benaaming deels van de Versleden (Voeten), als een *Jambisch Vers*: deels van het getal der Leden, gelyk de *Hexameter*: deels van den Uitvinder, als het *Sapphische* enz. Hunne Naamen zyn 1) *Hexameter*, waar toe behoort a) *Adonicus*, b) *Pherecratius*, c) *Archilochius*, d) *Heroicus tetrameter*, e) *Dactylicus Alcmانيus*, f) *Dactylicus Ithyphallicus*: 2) *Pentameter*; 3) *Anapaesticus*; 4) *Sapphicus*; 5) *Phalaeceus*; 6) *Iambicus*; waar toe behoort *Scazon* en *Anacreonticus*, 7) *Trochaeus*; 8) *Choriambicus*, a) *Aristophanicus*, b) *Glyconicus*, c) *Asclepiadeus*; d) *Alcaicus*; 9) *Ionicus a minori.*

I. *Hexameter* heeft zes Leden (Voeten); van welken de vier eersten *Dactyli* of *Spondei* zyn kunnen, het vyf-

vyfde moet een *Dactylus* wezen, het laatste is een *Spondeus* of *Trochaeus*, B. v.

- - - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- - - - -	- - - -
<i>Sed fugit</i> <i>Illi in</i>	<i>intere</i> <i>ter se</i>	<i>a fugit</i> <i>se ma</i>	<i>irrepa</i> <i>gna vi</i>	<i>rabile</i> <i>brachia</i>	<i>tempus</i> <i>tollunt</i>

Aanmerkingen.

- 1) De *Hexameter* word van sommigen ook een heroisch of Helden-Vers, en een Gedicht, daar uit bestaande, een *heroisch* of Heldendicht genoemd, om dat tot het bezingen der Helden geern bloote *Hexameters* gebruikt worden.
- 2) Het *Hexameter* dient in 't midden van 't Vers eene Snede of Rustpunt te hebben, dat is, op de helft van het derde Lid met het woord te eindigen, B. v. *sed fugit | intere | a || fugit cet. Non est | in medi | co || semper cet.* Doch deeze Snede ontbreekt somtyds by de Dichters, het welk te ontschuldigen is, wanneer het derde Lid een *Dactylus* is, B. v. *Indi | gnor quan | doque bonus cet.* maar is het een *Spondeus*, dan is het Vers onäangenaam, B. v. *Ut ridentibus arrident, ita flentibus adsunt.*
- 3) Het *Hexameter* word door veelvuldige *Caesuur* aange-naam gemaakt.
- 4) Somtyds is het vyfde Lid in plaats van één *Dactylus* een *Spondeus*; doch dan gaat er geern een *Dactylus* vooraf, om het zwaarmoedige verdraagelyker te maaken, B. v. *Pro molli viola pro purpureo Narcisso.* Onäangenaamer is het, wanneer er geen *Dactylus* voorgaat, gelyk *Aut laeves ocreas lento ducunt argento.*
- 5) Dat men by de *Scansie* somtyds twee Syllaben moet famentrekken, en B. v. *arictat* als *arjetat*, *cui* van éene Syllabe lezen, enz. en dat er somtyds eene Syllabe overblyft, is boven aangemerkt. §. 1.
- 6) De *Hexameter* eindigt geern met een woord van twee of drie Syllaben, en niet geern met één ander. Doch men vind ook by goede Dichters somtyds van agteren woorden van vier of vyf Syllaben, ja ook van eene. Doch by de laatste is het aangenaamer, als er nog een woord van éene Syllabe voorgaat: B. v. *Principibus placuisse viris non ultima laus est.* *Not.* Sommigen gelooven dat dergelyke woorden van éene Syllabe van de

Dichters opzettelyk gezet worden, om de gemoeds-aan-doening of gesteldheid der zaak regt uit te drukken. Doch dit is niet meer dan een vermoeden, als ook, dat de Dichters zich tot uitdrukking van spoed en vreugde geern van Dactylen, en tot uitdrukking van langzaamheid en treurigheid van Spondeën bedienen.

- 7) Rymen moeten vermyd worden, B. v. *Dum canis os rodit, socium, quem diligit, odit.* Soortgelyke Rymverfen noemt men *versus Leonini*. En egter vind men dergelyke by de beste Dichters.
- 8) De veelvuldige herhaaling van dezelfde Letter of Syl-labe moet vermyd worden, B. v. *o Tite, tute, Tati, tibi tanta tyranne tulisti.*
- 9) Een enkelvoudig woord moet niet verdeeld worden, gelyk: *Transegit corpus, cere saxo comminuit brum.*
- 10) Tot den *Hexameter* behooren de volgende Verssoorten als stukken:

a) *Versus Adonicus* bestaat uit de beide laatste Leden van een *Hexameter*, gelyk $-\cup\cup | -\cup$ *gaudia pelle.* Dit staat gemeenlyk niet alleen, maar word agter drie *Sapphische* Verzen gevoegd, om eene *Strophe* van eene *Sapphische* Ode te maaken, gelyk:

*Integer vitae scelerisque purus
Non eget Mauri iaculis neque arcu
Nec venenatis gravida sagittis,
Fusce, pharetra.*

b) *Versus Pherecratius* bevat de drie laatste Leden van een *Hexameter*, en is dus: $-- | -\cup\cup | -\cup$ *Vis formosa videri.*

c) *Versus Archilochius* is dus: $-\cup\cup | -\cup\cup \cup$ *Pulvis et umbra sumus.*

d) *Versus heroicus tetrameter* is dus,
 $-\cup\cup | -\cup\cup | -\cup\cup | -\cup$ *Ibimus o socii comitesque.*
 $-\cup | -\cup | -\cup | -\cup$ *O fortes peioraque passi.*

e) *Versus Dactylicus Alcmanius* is dus:
 $-\cup\cup | -\cup\cup | -\cup\cup | -\cup\cup$ *Luminibusque prior rediit*
 $-\cup | -\cup | -\cup | -\cup$ *vigor.*

f) *Versus Dactylicus Ithyphallicus* is dus:
 $-\cup\cup | -\cup\cup | -\cup\cup | -\cup\cup$ *Liberat arva prius fruticibus:*

II. *Pentameter* heeft vyf Leden; die in twee helften (*Hemistichia*) gedeeld worden. De eerste Helst heeft derdehalf Lid, waarvan de twee eerste Spondeën of Dacty-

ty-

tylen kunnen zyn, het overige halve Lid moet eene lange Syllabe wezen: De andere Helft heeft ook derd-half Lid, waarvan de twee eerste Daetylen moeten zyn, het overige halve Lid kan eene lange of korte Syllabe zyn; B. v.

— — | — — | — | — — | — — | =

*Tempora si fuerint nubila solus eris.
Interdum docta plus valet arte malum.*

Not. 1) Een *Pentameter* staat gemeenlyk onder een *Hexameter*: En beide maaken een *Distichon* uit. En het is aangenaam, wanneer met een *Distichon* de zin der woorden eindigt, gevolglyk een *Punct*, ten minsten een *Colon* staat.

- 2) De *Pentameter* moet agter de eerste Helft eene Snede hebben, dat is, het woord moet daar uit zyn.
- 3) De beide Helften eindigen niet gern met een woord van eene Syllabe, ten zy, dat er nog een woord van ééne Syllabe voorgaat. Doch dit is meer gewoon in de eerste dan in de tweede Helft. Maar een woord van ééne Syllabe, als het geëlideerd word, gaat wel aan, gelyk *litera lecta tua est*.
- 4) De *Pentameter* eindigt gern met een woord van twee Syllaben: doch men vind van agteren ook somtyds een van drie of meer Syllaben.
- 5) De beide Helften van een *Pentameter* moeten niet ry-men.
- 6) Een enkelvoudig woord moet niet verdeeld worden, gelyk *Deficiente pecu deficit omne nia*.

III. *Versus Anapaesticus Partheniacus* heeft drie Leden: de twee eerste zyn *Anapaesti* of *Spondei*, het derde een *Anapaestus*, met eene overblyvende Syllabe: gelyk

— — | — — | — — | = *Felix nimium prior aetas.*

Daar is ook eene *Aristofanische* of *Archilochische* soort van *Anapaestische* Verzen, gelyk

— — | — — | — — | — — | *Fatis agimur, Cedite fa-*
— — | — — | — — | — — | *tis.*

IV. *Versus Sapphicus* heeft vyf Leden, eenen *Trochaeus*, *Spondeus*, *Dactylus*, *Trochaeus* en eindelyk een' *Spondeus* of *Trochaeus*, gelyk:

-- | -- | --- | -- | - = | *Integer vitae scelerisque purus.*

Not. 1) Drie zulke Verzen met een aangehecht *Adonisch* Vers maaken eene *Sappische Strophe* uit: zie boven *Versus Alonicus n. I, a.*

2) *Catullus* heeft in het tweede Lid fomtyds een' *Trochaeus*, en *Seneca* een' *Dactylus*.

3) Agter de eerste Syllabe van het derde Lid moet eene Snede zyn, d. i. het woord moet uit zyn, gelyk *Inte | ger vi | tae || sceler.*

4) *Horatius* heeft dikwils *Versus hypermetri*, B. v. *Plorat et dives animumque moresque Aureos cet. Od. IV, 2, 23.* Ook breekt hy van agteren de woorden af, B. v.

Grosche, non gemmis neque purpura venale nec auro. Od. II. 16, 7.

V. *Versus Phalaecius* heeft vyf Leden, een' *Spondeus*, *Dactylus* en drie *Trochaei*, gelyk:

-- | --- | -- | -- | -- *Disertissime Romuli nepotum.*

Not. 1) By *Catullus* is het eerste Lid fomtyds een *Trochaeus* of *Jambus*, en het tweede fomtyds een *Spondeus*.

2) De *Phalaecische* Verzen heeten ook *hendecasyllabi*.

VI. *Versus Iambicus* bestaat uit vier, zes, of agt Leden, van welke de onëffene (1, 3, 5, 7) een *Iambus* of ook *Spondeus*, *Anapaestus*, *Dactylus*, *Tribrachys* zyn kunnen: maar de effene (2, 4, 6, 8) moeten *Iambi* zyn: en men vind niet ligt, uitgezonderd by de *Comici*, een *Tribrachys*. Dat de laatste Syllabe van het Vers kort kan zyn, is bekend.

Het is by *Horatius* van vier Leden, (*quaternarius*) of van zes Leden (*senarius*), by de *Comici* ook van agt Leden (*octonarius*), B. v.

a) *Iambicus quaternarius*:

--		--		--		=	Ut prisca gens mortali-
--		---		--			lium
---				---			Solutus omni foenore
---				---			cet.
---				---			<i>Hor. Epod. II, 2, 4. ff.</i>

b) *Iam-*

- b) *Iambicus senarius* is even zo, alleen dat er twee Leden bykomen, gelyk *Bea-tus il-le qui-procul-negotiis cet.*
- c) *Iambicus octonarius* wederom twee Leden langer, gelyk *Pecu-niam in-loco-negligè-re ma-ximum in-verdum est-lucrum. Terent.*

Not. 1) Hoe meer *Jambi* er staan, des te beter is het Vers.

2) De *Comici* nemen het niet naauw met de *Jambi*, maar nemen daar voor ligt een' *Dactylus*, *Tribrachys*, *Anapaestus* enz.

3) By de *Tragici* is het vyfde Lid zelden een *Jambus*, maar meermaalen een *Spondeus* of *Anapaestus*.

4) Hier toe behoort ook de *Scazon* en het *Anacreontische* Vers.

a) *Scazon* of *Choriambus* is bykans een *Iambicus senarius*: alleen staat er op het cinde een *Spondeus* of *Trochaeus*, en het vyfde Lid is steeds een *Jambus*, gelyk

-- | -- | -- | ~ | -- | -- Sed non videmus manticae
-- | -- | -- | ~ | -- | -- quod in tergo est. Catull.

b) *Versus Anacreonticus* is dus:

-- | -- | -- | ~ Habet omnis hoc voluptas
-- | -- | -- | ~
--- | --- | --- | ~

VII. *Versus Trochaicus* bestaat uit vier of agt Leden; De oneffene (1, 3, 5, 7) dienen altyd *Trochaei* te zyn; hoewel er ook wel een *Tribrachys* onder loopt: Maar de effene (2, 4, 6, 8) dienden ook wel *Trochaei* te wezen, doch hier kan ook een *Spondeus*, *Tribrachys*, *Anapaestus* of *Dactylus* zyn. De gebruikelykste zyn de *octonarii catalectici*, gelyk

-- | -- | -- | -- | -- | -- | -- | =
--- | --- | --- | --- | --- | --- | --- | =
--- | --- | --- | --- | --- | --- | --- | =
--- | --- | --- | --- | --- | --- | --- | =

Stant parati ferre, quidquid fors tulisset ultima. Prudent.

Men heeft ook een *Versus Trochaicus Ithyphallicus*, gelyk:

-- | -- | -- Huc ades supremi cet.

By *Horatius* heeft men ook een trochaïsch Vers van vier Leden met eene ontbrekende Syllabe, B. v. --- --- --- --- Non
ebur neque aureum cet. Od. II, 18, 1.

Not. By die van agt Leden moet agter het vierde Lid eene snede zyn.

VIII. *Versus Choriambicus* is vierderlei:

- a) *Aristophanicus*: heeft twee Leden, een *Choriambus* en *Bacchius*, gelyk

- - - - | - - - - *Lydia dic per omnes cet. Hor. Od. I, 8, 1.*

- b) *Glyconicus*: heeft drie Leden, een' *Spondeus*, *Choriambus* en *Iambus*, gelyk

- - | - - - - | - - Cum tu, *Lydia, Telephi cet. Hor. Od. I, 13, 1.* Not. By *Catullus* is het eerste Lid ook een *Iambus* of *Trochaeus*.

- c) *Asclepiadeus*: heeft vier Leden; het eerste is een *Spondeus*, het tweede en derde een *Choriambus*, het vierde een *Iambus*, B. v.

- - | - - - - | - - - - | - - Maecenas atavis edite regibus.

Not. 1) Het is aangenam, als er agter het tweede Lid eene snede is.

- 2) Daar zyn ook *Choriambische* Verzen by *Horatius*, die uit vier Leden, een *Epitritus secundus*, twee *Choriambi* en eenen *Bacchius* bestaan, B. v. *Od. I, 8, 2 ff.*

- - - - | - - - - | - - - - | - - Te deos oro, *Sybarim cur properas amando cet.*

- d) *Versus Alcaicus*: is van verscheiden soort:

- 1) Eene soort heeft drie *Choriambi*, doos één meer, dan het *Asclepiadeus*, anders komt het met hetzelfde overëen, gelyk

- - | - - - - | - - - - | - - - - | - - Tu ne quaesieris scire nefas quem mihi quem tibi cet. *Hor. Od. l. II, 1 ff*

- 2) De andere soort heeft vier Leden: Het eerste is een *Spondeus* of *Iambus*, het tweede een *Bacchius*, het derde een *Choriambus*, het laatste een *Iambus*, gelyk

• - - | - - - - | - - - - | - - | Motum ex *Metello consule civicum cet. Hor. II, 1, 1.*

IX. *Versus Ionicus a minore* heeft drie of vier Leden, en wel *Ionici a minore*, gelyk

- - - - - - - - - - - - Miserarum est neque Anori dandum neque dulci cet. *Hor. Od. III, 12, 1 ff.*

Dus veel van de Verssoorten. Men merke nog op de volgende benaamingen van Verzen. *Versus acatalecticus* heet een Vers, wanneer in het laatste Lid geene Syllabe ontbreekt of overtollig is: *catalecticus*, wanneer aan het laatste Lid een Syllabe ontbreekt: *brachycatalecticus*,
wan-

wanneer op het einde een Lid ontbreekt: *hypercatalecticus*, wanneer op het einde ééne of twee Syllaben overig zyn.

§. 4.

Van afwisseling der Verssoorten.

I. De gewoonlykste soorten van Verzen, die men afgewisseld vind, zyn:

- 1) *Hexameter* en *Pentameter* afwisselend. Beide heeten een *Distichon*.
- 2) Een *Hexameter* en *Jambisch* Vers van vier Leden afwisselend, B. v. *Hor. Epod. 15*.
- 3) Een *Hexameter* en een *Jambisch* Vers van zes Leden afwisselend, B. v. *Hor. Epod. 16*.
- 4) Drie *Sapphische* Verzen en een *Adonisch*, B. v. *Hor. Od. I, 32*.
- 5) Een *Glyconisch* en *Asclepiadisch* afwisselend, gelyk *Hor. Od. I, 3*.
- 6) Twee *Alcaische*, éen *Jambisch* van vier Leden, met eene overtollige Syllabe, en een *Alcmanisch Dactylisch*: B. v. *Hor. Od. I, 9*.
- 7) Een *Jambisch* van zes Leden en een *Jambisch* van vier Leden afwisselend, B. v. *Hor. Epod. 9*.
- 8) Een *Trochaisch* met vier Leden met eene ontbrekende Syllabe en een *Jambisch* van zes Leden, B. v. *Hor. Od. II, 18*.

II. Ten aanzien der afwisseling van Verssoorten komen de volgende benamingen voor. Men noemt een Gedicht *Monocolon*, wanneer het alleen uit ééne soort van Verzen bestaat: *Tricolon*, wanneer het uit drie bestaat.

III. Men geeft aan de Gedichten nog méer benamingen. Men noemt een Gedicht *Distrophon*, wanneer agter het tweede vers het eerste wederkomt, B. v. in *Elegien*, alwaar een *Hexameter* en *Pentameter* afwisselen: *Tristrophon*, wanneer agter het derde Vers doorgaands het eerste weder voorkomt; *Tetrastrophon*, wanneer agter het vierde het eerste doorgaands weder voorkomt, B. v. in *Sapphische Oden*: *Pentastrophon*, wanneer dit agter het vyfde Vers geschied.

Verders heet een Gedicht *Carmen natalicium* of *gene-
thliacum*, i. e. Geboortedicht: *nuptiale* of *epithalamium*
Bruilofts-Gedicht: *propempticum* Reisdicht: *epinicum*
Zegedicht: *paean* Triumfied: *epicedium* Lykdicht: *epi-
taphium* Grafschrift: *threni* Klaagdicht: *hymnus* Lofzang
op God: *onomasticum* Naamdags-Gedicht: *epigramma*
een kort zinryk Gedicht: Ode een Lied, dat op de
Luite gezongen werd enz. Men heeft nog meer Naa-
men, maar van geringer belang, gelyk *eteofichon*, wan-
neer er het jaartal in ligt: *acrofichon* of *acrofichis*, wan-
neer de eerste Letters van het Vers een' Naam of Spreuk
uitmaaken: *palindromon*, dat, agterwaards gelezen, den-
zelfden zin, ja dikwils dezelfde Letters bevat, gelyk
signa te signa, temere me tangis et angis; verders *Logo-
graphus* cet. Eindelyk heeten de Gedichten *Epische*, i. e.
Heldendichten: *Lyrifche*, d. i. Oden: *Dramatifche*, d. i.
Comediën of Tragediën: *Leerdichtes* enz.

Viervoudig Aanhangzel.

I.

Eenige Byzonderheden by de Ouden:

A) Ten aanzien van eenige Letters of Syllaben:

- 1) Men vind in de Uitgaven der Dichters fomtyds eene Let-
ter verdubbeld, (dit heet *diplafasmus*), om de Syllabe
lang te maaken, gelyk *relligio*, *reliquiae*, *quattuor*, *rep-
perit* cet. voor *religio* cet. Doch sommigen houden deeze
verdubbeling niet voor noodzaaklyk.
- 2) Somtyds word er eene Letter ingevoegd (dit heet *Epen-
thesis*), gelyk *fiet* voor *fit*: *aliturum* voor *aliturum*. Men
reket ook *navita* voor *nauta* hier toe, maar met on-
regt.
- 3) Integendeel word in het midden van een woord ééne of
meer letters weggeworpen (dit heet *Syncope*), a) in *Profa*:
detum, *numtum* voor *numorum* cet. *Amasti*, *amastem*, *cur-
noftem* cet. voor *amavisti* cet. b) Byzonder by Dichters
en Blyfpel-Schryvers, gelyk *virum*, *coelicolum*, *currum*
voor *virorum*, *coelicolarum*, *currium*: *faecia*, *vincla* voor
faecula cet. *Dixti*, *exclufi*, *ferfti*, *iufti* voor *dixifti*,

- exclusisti cet.* *Acceftis* voor *accessiftis*: *Extinxem* voor *extinxiffem*; *creffe*, *fultis cet.* voor *creviffe*, *fi vultis*. Ook behoort hier toe de famentrekking van twee Vocaalen, het welk *Crafis* (ook *Synaeresis*, *Synizefis*) heet, gelyk *ingeni*, *oti cet.* voor *ingenii*, *otii*.
- 4) Somtyds worden van ééne Syllabe twee gemaakt, het welk *diacresis* heet, gelyk *filiæ* van drie Syllaben voor *filvæ*, *perfolüenda* vyf Syllaben.
 - 5) Van vooren word iet weggeworpen, het welk *Aphaeresis* heet. Dit gefchied by *aliquis*, *aliquando*, *alicubi*, alwaar *qi* agter *fi*, *ne*, *quo*, *num*, *quanto* ontallyke maalen, zo wel in *Profa*, als in *Verzen*, weggeworpen word, gelyk *fi quis*, *fi quid*, *ne quis*, *fi quando*, *ficubi* voor *fi alicubi*, *nequbi* voor *ne alicubi cet.* Men rekent hier ook toe mitte voor *omitte*, *pono* afleggen, voor *depono*, *voco* voor *invoco*: *linguo* voor *relinquo*, *temno* voor *contemno*: *fert* voor *aufert cet.* Maar verkeerdt. Want de *Simplicia* hebben dikwils de beteekenis der *Composita*.
 - 6) Op het einde des woords word dikwils eene letter weggeworpen, het welk *Apocope* heet, gelyk *dic*, *duc*, *fac*, *fer* voor *dice cet.* Dus ftaat *tun'*, *noftin'*, *fatin'*, *ain' cet.* zeer dikwils voor *tüne*, *noftine*, *fatisne*, *aisne*.
 - 7) Agter den *Infinitivus* in *i* word dikwils *er* gevoegd, het welk *Paragoge* heet, gelyk *fariet*, *dicier*, *egredier*, *monerizet cet.* voor *fari*, *dici cet.*
 - 8) Een famengefteld woord (*Compositum*) word fomtyds gedeeld, het welk *Tmesis* heet, gelyk *Talis*, *Hyperboreo feptem fubiefta trioni*: *quæ me cunque vocant terræ cet.* Zo zegt *Cicero*: *per*, *inquam*, *gratum mihi feceris*.
 - 9) By de Dichters komen oude woorden (*Archafmi*) voor; gelyk *olli*, *ollis* voor *illi*, *illis*: *alid* voor *aliud*: *ipfus* voor *ipfe*: *fos*, *fas*, *fis* voor *fuos*, *fuas*, *fuis*: dus ook *fuat*, *impetraffere*, *opperibor*, *cupiret*, *efcit*, *indu*, *venu*.
- Not. 1) De byzonderheden by de *Scanfie*, gelyk *Systole*, *Diastole*, *Elifio*, *Hiatus*, *Eclhifis* zyn by de *Scanfie* *Afd.* 3. §. 1. aangehaald.
- 2) Men heeft in veele *Grammaticas* nog meer byzonderheden, of zogenaamde *Figuuren*; maar zonder grond, gelyk
 - a) *Prösthesis*, *i. e.* wanneer eene Letter of Syllabe overtollig voor aan gezet word, gelyk *gnatus*, *gnavus* voor *natus*, *navus*, *tetulit* voor *tulit*. Maar die *g* behoort eigenlyk tot *gnatus* en *gnavus*, en *tetulit* is het oude *Perfectum*.
 - b) *Metathesis*, *i. e.* Verzetting der Letteren, gelyk *Evandre*, *Thymbre* voor *Evander*, *ThyMBER*. Maar *Evandre* en *Thymbre* is van *Evandrus*, *ThyMBRus*.

- c) *Antithesis*, i. e. Wanneer de eene Letter voor de andere staat, gelyk *vohus*, *volt* voor *vulnus*, *vult cet.* Maar dit is een *Archaïsmus*, of gelooflyker, dat de Ouden beide gezegd hebben *vulnus* en *vohus cet.*

Gevoeligly zyn *Prosthesis*, *Metathesis*, *Antithesis* te misfen.

- B) Byzonderheden by de famenvoeging der woorden, waarvan het meest reeds boven op zyne plaats bygebragt is. Wy zullen nóg het één en ander aanhaalen.
- 1) Somtyds komt de *Casus*, *Numerus cet.* niet regt overéén, gelyk *Ter. absente nobis: Virg. sensit medios delapsus in hostes* voor *se delapsus esse*.
 - 2) Somtyds staat by twee *Substantiva* een *Verbum*, welk alleen op één past, hetwelk *Zeugma* heet; gelyk *Sall. Jug. 46. pacem an bellum gerens perniciosior esset cet.* alwaar *gerens* alleen op *bellum*, maar niet op *pacem* past: *Nep. Hann. 8. alii naufragio, alii a servis interfectum cum scriptum reliquerunt*, alwaar *interfectum* niet wel past op *naufragio*.
 - 3) Somtyds staat het agterste eerst; dit noemt men *Hysteron proteron*, gelyk *Virg. moriamur et in media arma ruamus: Ter. valet et vivit*.
 - 4) Somtyds staan twee *Substantiva* met *et* verbonden, zo dat het één voor het *Adiectivum* staat: dat noemt men *Hendiadys* of *εὐδιὰ ὀνόμα*, gelyk *Virg. pateris libamus et auro, i. e. aureis*. Doch men moet de *Hendiadys*, zo min mogelijk, plaats geven.
 - 5) Somtyds is de Constructie verkeerd, het welk *Hypallage* heet, B. v. *Ovid. Met. I, 1. In nova fert animus mutatas dicere formas corpora* voor *corpora mutata in novas formas: Virg. Aen. XI, 202. coelum stellis fulgentibus aptum* voor *cui stellae fulgentes aptae sunt*. Zeer dikwils is het onnodig, cepte *Hypallage*, te onderstellen; B. v. *Cic. Marc. 6. gladium vagina vacuum in urbe non vidimus: Hier is vacuum* zo veel, als *nudatum, descriptum*. *Virg. dare classibus austros* heet eigenlyk de scheepen door het uitspannen der zeilen wind geven. *Virg. solstitium pecori defendite* heet, houdt de zonnehitte af van enz.
 - 6) Somtyds volgt niet, hetgeen diende te volgen; dit noemt men *Anacoluthon*, gelyk *Ter. Hec. III, 1, 6. nam nos omnes quibus alicunde aliquis obiectus est labor, anne, quod est interea, tempus, priusquam id rescitum est, lucro est*, voor *in lucro ponimus* of *nobis omnibus*. Dit is onlichtzaamheid. Dikwils ontbreekt de tweede stelling geheel:

heel: dit geschied in gemoeds-aandoening of met opzet;
Cic. ad Div. XIV, 3. si perficitis, quod agitis, me ad vos venire oportet: sin minus: sed nihil opus est reliqua scribere.

Not. Daar zyn nog veele Byzonderheden by de Ouden; doch dit alles behoort eigenlyk niet tot de Spraakkunde, want het zyn byzonderheden der Schryvers, of liever fouten van dezelve.

II. Enige Verzen, om het onderscheid van veele woorden, ten aanzien der beteekenis, Quantiteit en Spelling te leeren:

Cantat acanthis avis, sed crescit acanthus in agris.

Est ācer in sylvis, equus ācer Olympia vincit.

Ānus pars hominis, sed femina fit anus annis.

Arms brutorum est, humerus ratione fruentum.

Turbat asilus equos, miseros suscepit asylum.

Dum finit hora, cānas; effeto corpore cānes.

Haec cassis galea est, hi casses retia signant.

Casside conde caput: capiuntur cassibus apri.

Cedo facit cessi, cecidi cado, caedo cecidi.

Qui sculpsit, caelat, servans abscondita celat.¹

Clava ferit, clavus firmat, clavisque recludit.

Fert ancilla cōlum, penetrat res hūmida cōlum.

Est cutis in carne; est detracta e corpore pellis.

Cominus ense ferit, iaculo cadit eminus ipse.

Comoedi scenam, comedones quærite coenam.

Vir comis multos comites sibi iungit amicos.

Consortes fortuna eadem, socios labor idem,

Unum collegas efficit officium;

Sed caros faciunt schola, ludus, mensa sodales.

Consulo te doctum, tibi consulo, dum tua curo.

Sanguis inest venis; cruor est de corpore fusus.

Flat corus, saltatque chorus vel carmina cantat.

Deleo, quod scriptum est, sed flammam exstinguo lucernæ.

Vin' tibi dicamus, cui carmina nostra dicemus?

Educat hic catulos, ut eos educat in apros.

Solvere diffidit, nodum qui diffidit ense.

Haec ficus fici vel ficus fructus et arbor:

Hic ficus fici malus est in corpore morbus.

Fide, sed ante vide; qui fudit, nec bene vidit,

Fallitur: ergo vide, ne capiare fide.

Forfex filorum, ceps ferri, pexque pilorum:

Vieryoungdig Aanhangzel.

Forpice sartores, tonsores forpice gaudent:

At faber ignitum forcipe prendit opus.

Pistor habet furnum, fornace hypocausta calescunt.

Fornix est arcus, sed fornax saxa perurit.

Robustum fugio, fugientem saepe fugavi.

Decepit me saepe frētum (Subst.) nimis aequore frētum.

Vir generat, mulierque parit, sed gignit uterque.

Gibbus terga premit, cervici struma molesta est.

Gustat lingua cibum, cui bene cunque sapit.

Aies hirundo canit, nat hirudo, movetur arundo.

Per quod quis peccat, per idem punitur et idem.

Difficilis labor est, sub cuius pondere labor.

Lacteo, lac fugo: lacto, lac praeebo nato.

Laevis (levis) adhuc puer est, levis autem sermo puellae.

In sylvis lepores, in verbis quaere lepores.

Non licet esse mihi, qui me non esse licatur.

Al fluviū ripas, ad mare litus habes.

Sulcus agri lira est, dat lyra tacta sonum.

Deceptura viros pingit mala femina malas.

Mala mali malo meruit mala maxima mundo.

Matrona est mulier quaedam, sed Matrona flumen.

Es praeclarus homo, miseris si miseris aurum.

Merx venit numis, operantibus est data merces.

Morio moratur, quocumque sub axe moratur.

Mulcet equos famulus, sed vaccas rustica mulget.

Nitēre cum studio, si vis aliquando nitēre.

Haec nota Grammatici non mihi nota fuit.

Nil ego scribo novi, quia novi nil nisi nota.

Oblitus est vino, sed non oblitus amoris.

Occidit latro, verum sol occidit almus.

Opperior tardos, pannis operitur egenus.

Os oris loquitur, sed os ossis roditur ore.

Uxoris parere et parere, parare mariti est.

Pendere vult iustus, sed fur pendere recusat.

Ludo pala, pilum contorqueo, pula columna est.

Pro reti et regione plega est, pro verberē plāga.

Sunt cives urbis populus, sed populus arbor.

Pluribus ille refert, quae non cognoscere refert.

Si qua sede sedes, atque est tibi commoda sedes,

Ille sede sede, si nova tuta minus.

Ne sit securus, qui non est tutus ab hoste.

Sunt actale senes, veteres vivere priores.

Quae non sunt, simulo; quae sunt ea dissimulantur.
Hastam dic teretem, sphaeram dic esse rotundam.
Torris adhuc ardens, exstinctus tiiiio fiet.
Tribula grana ferit, tribuli nascuntur in agris.
Prora prior, puppis pars ultima, et ima carina.
Tergum hominis dorsum est: bellua tergo habet.
Vallamus proprie castra, at saepimus ovile.
Spondet vas vadis, at vas vasis continet escam.
Vas caput, at numos tantum praes praestat amicus.
Virosa est vitanda anguis, mulierque virosa.
Ungula conculat; lacerat, tenet, arripit unguis.
Alga venit pelago, sed nascitur ulva palude.

Bloetverwantschappen.

Agnati patris, cognati matris habentur.
Dic patruos patris fratres, amitasque sorores.
Frater avunculus est, soror est matertera matris.
Quos generant fratres natos, dices patruales;
Sed consobrinos dic, quos peperere sorores;
Quos soror et frater gignunt, dices amittinos.
Vir natae gener est, nurus autem femina nati.
Uxoris genitor socer est, socrusque genitrix.
Vitricus haud aequus pater est, materque noverca.
Ipsa viri frater levir: uxor quoque fratris
Fratria: glos uxor fratris, soror atque mariti.

Hoofd- en andere Winden.

Asper ab axe ruit boreas, ruit eurus ab ortu,
Auster amat medium solem, zephyrusque cadentem.
Flant subsolanus, vulturinus et eurus ab ortu:
Circius occasum zephyrusque favonius adflant.
E solis medio emergunt notus, Africus, auster:
Conveniunt aquilo, boreas et caurus ab urja.

Vier Jaargetyden.

Ver, aestas, autumnus, hyems dominantur in anno.
Aestas a Geminis, Autumnus Virgine surgit,
Bruma sagittifero, Ver Piscibus incipit esse.

De Twaalf zogenoemde Teekenen van
den Dierenkring.

*Sunt Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo,
Libraque, Scorpius, Arcitenens, Caper, Amphora, Pisces.*

III. Van den Romeinschen Calender. Hier zyn aan te merken: 1) *Calendae, i. e.* de eerste dag der Maand: 2) *Nonae, i. e.* de zevende dag in Maart, Mey, July en October, in de overigen de vyfde: 3) *Idus, i. e.* in de gemelde 4 Maanden de vyftiende, in de overige de dertiende dag. Nu volgt de gesteldheid en berekening van den Romeinschen Calender met den onzen zelve.

De dag van onze Maand.	Maart, Mey, July en October (hebben 31 dagen)	January, Augustus Decem-ber (31 da- gen)	April, Juny, September, November, (30 dagen)	February (28 dagen, en alle 4 jaa- ren of schrik- keljaaren 29)
1	<i>Calendis</i>	<i>Calendis</i>	<i>Calendis</i>	<i>Calendis</i>
2	VI	IV } <i>ante</i>	IV } <i>ante</i>	IV } <i>ante</i>
3	V } <i>ante</i>	III } <i>Nonas</i>	III } <i>Nonas</i>	III } <i>Nonas</i>
4	IV } <i>Nonas</i>	<i>Pridie Nonas</i>	<i>Pridie Nonas</i>	<i>Pridie Nonas</i>
5	III	<i>Nonis</i>	<i>Nonis</i>	<i>Nonis</i>
6	<i>Pridie Nonas</i>	VIII } <i>ante</i>	VIII } <i>ante</i>	VIII } <i>ante</i>
7	<i>Nonis</i>	VII	VII	VII
8	VIII } <i>ante</i>	VI } <i>Idus</i>	VI } <i>Idus</i>	VI } <i>Idus</i>
9	VII } <i>Idus</i>	V	V	V
10	VI	IV	IV	IV
11	V	III	III	III
12	IV	<i>Pridie Idus</i>	<i>Pridie Idus</i>	<i>Pridie Idus</i>
13	III	<i>Idibus</i>	<i>Idibus</i>	<i>Idibus</i>
14	<i>Pridie Idus</i>	XIX	XVIII	XVI
15	<i>Idibus</i>	XVIII	XVII	XV
16	XVII	XVII	XVI	XIV
17	XVI	XVI	XV	XIII
18	XV	XV	XIV	XII
19	XIV	XIV } <i>ante</i>	XIII } <i>ante</i>	XI } <i>ante</i>
20	XIII	XIII } <i>Ca-</i>	XII } <i>Ca-</i>	X } <i>Ca-</i>
21	XII } <i>lendas</i>	XII } <i>lendas</i>	XI } <i>lendas</i>	IX } <i>lendas</i>
22	XI } <i>van de</i>	XI } <i>van de</i>	X } <i>van de</i>	VIII } <i>Mar-</i>
23	X } <i>volgende</i>	X } <i>volgende</i>	IX } <i>volgende</i>	VII } <i>tias.</i>
24	IX } <i>Maand</i>	IX } <i>Maand</i>	VIII } <i>Maand</i>	VI
25	VIII	VIII	VII	V
26	VII	VII	VI	IV
27	VI	VI	V	III
28	V	V	IV	<i>Pridie Ca-</i>
29	IV	IV	III	<i>lendas Mar-</i>
30	III	III	<i>Pridie Ca-</i>	<i>tias.</i>
31	<i>Pridie Ca-</i>	<i>Pridie Ca-</i>	<i>lendas</i>	
	<i>van de volgen-</i>	<i>van de volgende</i>	<i>van de volgende</i>	
	<i>de Maand</i>	<i>Maand</i>	<i>Maand</i>	

IV. Eenige Latynsche Opstellen tot oeffening:

a) Iet geheel gemaklyk.

- 1) *Ego sum homo. Tu es sapiens. Rex est sapientior: Deus est omnium sapientissimus. Nos sumus mortales. Olim eras improbus, in posterum eris probus. Haec mensa est rotunda. Illae sellae sunt pulchrae. Nostri libri sunt pulchri. Deus amat discipulos probos. Amo eos, qui amantur a Deo. Tu me non amasti et tamen amatus es a me semper. Improbi homines nunquam amabuntur a Deo. Pater meus monet et hortatur me, ut colam Deum. Saepe monui et hortatus sum te, ut coleres parentes tuos. Semper monebo et hortabor vos, ut colatis virtutem. Parentes mei coluerunt virtutem et semper colent illam. Amo eos, qui colunt virtutem. Hora octava audita est. Audivi vocem patris mei et matris meae.*
- 2) *Potentia Dei est magna et maior, quam potentia omnium regum. Nam quanquam multi reges potentes inveniuntur, tamen Deus longe potentior est, quam illi, quia Deus omnia efficere potest, quae vult; reges tantum multa efficere queunt.*
- 3) *Ego nondum multa didici, sed operam dabo, ut multa discam. Nihil enim suavius est scientia multarum rerum.*
- 4) *Abrahamus Deum valde coluit et amavit: hinc factum est, ut a Deo valde amaretur et in omnibus rebus adiuvaretur. Quoties de Abrahamo lego, toties opto, ut sim similis eius.*
- 5) *Deus non mutat voluntatem suam, sed erit post mille annos idem, qui fuit ante multa millia annorum. Est tam potens, ut omnia, quae velit, efficere possit. Est vero etiam ita benignus, ut hominibus benefacere gaudeat. Hunc Deum nos omnes amore et venerari summo studio debemus. Et maxime impius est is, qui hoc facere non vult. Ego Deum, qui me tantopere amat mihi que quotidie innumera beneficia tribuit, per omnem vitam amabo et studiosissime colam.*
- 6) *In nostro horto sunt multae arbores, quae praeclaros fructus ferunt. Hos, quando maturuerint, decerpam, ut iis vescar: et ubi decerpsero eos, laudabo Deum, quod arbores tam utiles creaverit.*
- 7) *Nihil praeclarius est virtute. Haec efficit, ut Deo placeamus. Quis vero nolit Deo placere? Nam qui Deo placet, is fruitur vera felicitate.*

b) Som-

b) Sommige gesprekken : Jochem en Christiaan.

I. De tempore surgendi e lecto.

I. Heus ! heus ! Christiane. C. Quid clamas , importune ?
 I. Expergiscere ! Est enim tempus eundi in scholam : audis-
 ne ? C. Non audio. I. Ubi ergo habes aures ? C. In lecto ac
 somno. I. Quid loqueris ? inepte. C. Non ineptio , sed dor-
 mio , si non auribus , tamen oculis : saltem dormire volo. I.
 Nunc vero non est tempus dormiendi , sed surgendi. C. Mitte
 me et abi : quid mihi molestiam exhibes ? I. Non te antea mit-
 tam , quam lectum reliqueris : fac surgas : audita est enim hora
 septima. C. Septima ? surgam. I. Recte facis ; nam aurora est
 Musis amica , imo aurea est.

II. De salutatione.

I. Salve , mi Christiane. C. Ago gratias : tu quoque salvus
 sis ! Ioachime. I. Non est , quod gratias agas. C. Cur ergo
 salutas ? I. Ex vulgari consuetudine. C. Apage illam consue-
 tudinem ! Salutatio omnis requirit animum , et eum integrum
 ac probum , qui ea , quae os loquitur , etiam vere sentit.
 I. Non male locutus es : video , me peccasse. C. Nunc places
 mihi : nam cognitio et confessio peccatorum est dimidia eorum
 emendatio.

III. De caseo et butyro.

I. Quomodo sapit iste caseus ? C. Bene : sed melior saperet , si
 adderetur butyrum. I. Caseum edere una cum butyro est divi-
 tum. C. Nos sumus divites. I. Ostende , quaeso , divitias ve-
 stras. C. Mater mea ipsa format caseos , et conficit tantum bu-
 tyri , quantum vult. I. Erras : debebas dicere , quantum ei licet
 pro copia lactis : nec caseos formare et butyrum conficere est
 certum signum divitiarum. C. Ergo posthac contentus ero alter-
 utro , aut caseo aut butyro solo. I. Recte facies , nam nos ho-
 mines vix solo pane digni sumus. C. Indigni quidem sumus :
 attamen Deus , quae eius est benignitas , nec indignis negare
 solet opsonium.

IV. De furto et mendacio.

I. Unde accepisti istum anulum , Christiane ? C. Inveni eum
 in platea. I. Quando ? C. Nudius tertius , cum ex aede venie-
 bam. I. Sed ego illum adhuc veri vili in digito Sabinae , ami-
 tae

tae tuae. C. Illa eum fortasse amisit. I. Mendacem oportet esse memorem. C. Cur me vocas mendacem? I. Tu non solum es mendax, sed etiam fur. C. Quid abstuli? I. Annulum. C. Id vix probabis. I. Iam satis probavi, imo tu ipse probasti, vel potius fassus es. C. Quibus verbis? I. Credisne, me heri vidisse annulum in digito amittae tuae? C. Id non negabo. I. Quando vero tu cum in platea invenisti? C. Ante tres dies. I. Ecce mendacem sui immemorem, qui potest aliquid ante invenire, quam amissum est. C. Fateor furtum et mendacium. I. Sane pudeat te utriusque, inprimis mendacii, quod a te turpissime iteratum est. C. Mihi crede, non solum me pudet fadi, sed etiam poenitet et piget. I. Utinam serio!

V. De carne cocta.

I. Qualis haec est caro, quam vides in patina? C. Cocta. I. Hac de re non est dubium, nec quaestio: quis enim crudam carnem apponat? dic, cuius sit generis. C. Est bubula. I. Falteris. C. Habet tamen speciem bubulae. I. Non habet, nisi in errore oculorum tuorum. C. Estne vervecina, an agnina? I. Neutra. C. Utrum est suilla, an vitulina? I. Alterutra. C. Sed utra? Forsan suilla? I. Erras: est vitulina. C. Est grati saporis. I. Utique, praesertim condita fame.

VI. De ovis.

I. Quacnam gallina peperit haec ova. C. Nostra. I. Illane, quam heri vidimus ovis incubantem? C. Alia est: illi vero ova ideo supposita sunt, ut inde pullos excludat. I. Hoc videre gestio. C. Videbis: sed nunc vide, ne, fracta forte testa, distillat ovi albumen cum vitello. I. Tu vero discere, quid significet proverbium: Mali corvi malum ovum. C. Eius sententiam tibi explicabo, si mihi explicaveris aliud de ovo proverbium, nempe: ab ovo usque ad mala. I. Hoc est, a coenae principio usque ad eius finem: nam apud veteres ova coenam incipiebant, mala claudebant. C. Profecto non ovum ovo est similis, quam tu bono interpreti, qui ne eges quidem prioris proverbii explicatione.

VII. De frigore et igne.

I. Cur non scribis? Christiane. C. Dignitatis mei rigent frigore, nec est ignis in fornace, quo muscum calefiat. I. Age, excitabimus ignem folle. C. Follis adest, sed lignum deest. I. Ecce lignum! hic est. C. Novi: sed est humidum: arido opus est: nam humidum lignum, igni admotum, fumum gignit: fumus vero infestat oculos.

VIII.

VIII. De ira et odio.

I. *Video, te esse iratum: quaenam est causa?* C. *Titius me fuisse percussit.* I. *Quid? Putabam, Titium esse amicum tuum.* C. *Ex amico factus est inimicus, odio dignus.* I. *Erras, Christiane: nam debemus etiam inimicos nostros diligere.* C. *At hi nos non diligunt.* I. *Nec nos Deum semper amamus, et hic tamen nos impense amat, ut et ipsum redamemus, et simul inimicos nostros amore complectamur.* C. *Bene mones: ignoscam Titio, ipsumque amabo.*

IX. De somno.

I. *Tempus est eundi cubitum: confer igitur te in lectum tanquam ad letum.* C. *Quid significat letum?* I. *Mortem.* C. *Putasne, me hac nocte moriturum esse?* I. *Non equidem hoc credo: fieri tamen potest, ut moriari.* C. *Ego potius dormiam.* I. *Sed somnus est imago mortis.* C. *Fortasse respicis versum poetae: Stulte, quid est somnus, gelidae nisi mortis imago?* I. *Hunc tu ipse respice, mortemque ac sepulcrum tuum meditare: sic non eris stultus, sed sapiens.*

X. De repetitione lectionis.

I. *Cur non repetis ea, quae hodie in schola didicisti?* C. *Mi-re loqueris, qui velis, me ea repetere, quae didicerim.* I. *Cur?* C. *Num quid opus est repetitione eorum, quae iam scio?* I. *Erras: aliud est didicisse nonnulla, aliud ea ita memoria tenere, ut semper eorum memineris.* C. *Ego nihil obliviscar.* I. *Erras: noli memoriae tuae nimis confidere. Multi eruditissimorum hominum professi sunt, se multa, quae olim didicissent, oblitos esse, quia eorum omisissent repetitionem.* C. *Sed mea memoria est praeclara: novi eam plane.* I. *Nemo est tam felici ingenio, qui non multa obliviscatur. Hinc omnis sanus diligenter ac saepe repetere solet, quae didicit aut legit.*

XI. De eadem materia.

I. *Cur tam tristis incedis? Christiane.* C. *Indignor: imo mihi ipse irascor.* I. *Quam ob rem?* C. *Pudet me tibi causam fateri.* I. *Quaenam est? dic aperte, prout nostra amicitia postulat.* C. *Pater meus hodie in coena, praesente avunculo meo, interrogabat me de aliqua re, nec poteram respondere.* I. *Bono es animo: quis ad omnes quaeſtiones respondere potest?*

Forsan tu istam rem nunquam audiveras aut didiceras. C. Scio, me illam didicisse: sed mihi in mentem non veniebat licet omnes mentis vires intendissem: Nec nunc succurrit. I. Vides ergo, quam nuper erraris, cum diceres, memoriam tuam esse praeclaram, nec quidquam oblivisci. C. Video: & me nunc impudentiae meae valde poenitet. In posterum omnia, quae audiui ac didici, repetam, ne iterum tacere cogar interrogatus a patre.

XII. De spectris.

I. Narrabo tibi rem miram atque terribilem. C. Non otium mihi nunc suppetit: alio tempore narres: mihi domum festinandum est ad patrem, qui me ad avunculum misit et mox redire iussit. I. Expeda paulisper, et audi: res, quam tibi narrabo, est haud dubie digna, quae abs te audiat. C. Non possum hic morari. I. Duobus verbis tibi dicam: spectrum vidi. C. O! tace; qui spectra videt, is non dignus est, qui audiat. Ut tamen morem tibi geram, mox redibo, si quidem per patrem mihi liceat.

XIII. Continuatio.

I. Praeclare facis, cum redis. C. Pater meus tam facilis et benignus erat, ut mihi, dicenti, te mecum loqui velle, potestatem ad te redeundi faceret. Narres igitur de tuo spectro: ubi id vidisti? I. Non procul a lecto, in quo solus cubabam. C. Quali erat specie? Atra, an candida? I. Ni fallor, candida: et vultu, si recte memini, tristi. C. An certo scis, fuisse spectrum? Nonne fieri potuit, ut aliud quid esset? An manibus tetigisti? I. Non: quis enim tam audax sit, ut spectra manibus petat? C. Tace: video, te esse hominem timidum: et omnes timidi spectra et vident et audunt. I. An tu non credis, spectra esse? Ancilla nostra multa vidit. C. Dic potius, ancillam credere, se multa vidisse. Qui eiusmodi hominibus omnia credit, stultus est.

XIV. Continuatio.

*I. Narrabo tibi aliquid: sed cave rideas. C. Promitto tibi, me non risurum: an forsitan iterum vidisti spectrum aliquod? I. Non: abeant spectra in ultimas terras! Non ea credo amplius. C. Quid audio? I. Spectrum illud, quod hesternae nocte videre mihi visus sum, fuit vestis quaedam matris meae:
huc.*

haec sellae iuxta meum lectum stanti imposita erat me inscio. Mater mea modo totam rem mihi explicavit. C. Nonne vero istam vestem animadverteras conscendens lectum? I. Non: quia sine candela cubitum iveram; luna enim lucebat. C. Valde gaudeo, videns, te errore quodam solutum esse: et suadeo tibi, ut in posterum tuis oculis et auribus magis credas, quam ancillis.

XV. De melle.

I. Quid edis? amice. C. Panem melle illitum. Non dicere possum, quam praeclare sapiat. I. Sed quid cogitas, tam dulci cibo vescens? C. Nil: nam simul edere et cogitare non possum. I. Nonne hic tibi in mentem venit benignitatis divinae, homines tantopere amanti, ut non modo eorum necessitati, sed etiam commoditati et voluptati consulat? C. Recte mones. Quam varia ciborum genera iussu et cura Dei nobis suppeditant sylvae, lacus, flumina? Et quis omnia recensere possit? I. Et talem Deum nos non diligamus?

XVI. De vento et hyeme.

I. Audin' ventum vehementer flantem? C. Audio. I. Nonne nobiscum melius ageretur, si omnis ventus et tristis illa hyems a nostris terris abesset? C. Non: sunt istae res utiles. I. Quomodo? C. Venti purgant aerem, vaporibus non salubribus repletum, et simul movendo aere cavent, ne is vaporibus talibus impleatur, nec nobis noxius fiat. I. Audio: sed quid prodest hyems? C. Reddit terrae aliisque rebus vires, quas per aestatem amiserant: ac nonne arbores, si perpetuo solis calore crescere et fructus ferre cogerentur, tandem interirent? I. Attamen melius foret, si perpetuo vere fruermur. C. Erras: ver perpetuum tibi et mihi omnibusque tandem taedio foret. I. Hoc vix crediderim. C. Omnis suavitas nititur varietate rerum. Res, etiamsi est pulcherrima et iucundissima, tamen tandem taedio fit, si ea perpetuo utimur. Cogita, quam suavis sit sanitas corporis iis, qui gravi morbo laborarunt, et, quam parvi aestimetur ab iis, qui nunquam aegrotarunt. I. Non stulte loqueris. Video, Deum sapienter agere in omnibus rebus.

XVII. De pomis.

I. Unde venis? Christiane. C. Ex horto nostro suburbano. I. Quid ibi egisti? C. Quid ibi egerim? mira quaesio! edi. I. Quidnam? C. Pira, pruna et mala, quibus arbores nostrae abun-

abundant. I. Scisne vero etiam, qui pomis vescantur, eos facile in morbum incidere posse? C. Hoc ignoro: sed hoc scio, usum pomorum, modo maturuerint, nemini nocere, nisi forte nimis multis vescatur. I. Quis te hoc docuit? C. Pater meus, qui mihi narravit, medicos ipsos usum pomorum non pro noxio habere: et pater ipse pomis multis vescitur, ac tamen sanus est: sed vale: domum enim festinare cogor, quia valde sitio. I. Cave, post usum pomorum bibas. C. Bibam nihil nisi aquam: et huius usus ei, qui poma matura edit, nihil nocet. I. Mira loqueris: vale.

XVIII. De fabulis.

I. Quem librum tenes manibus? C. Sunt fabulae Gellerti. I. Quanti emisti? C. Non ipse emi, sed pater emit duodecim grossis, ut puto: nam certo non scio. I. Care emit pater talem libellum. C. Nihil mea refert, utrum male an bene emtus sit liber aliquis, dummodo sit bonus contineatur multa, quae inde discam. I. Ego credidi, Aesopum solum fabulas scripsisse. C. Errasti. Multi enim sunt, qui fabulas scripserint, ut Hagedornius, Gleimius aliique, quorum nomina mihi exciderunt. I. Suntne istae fabulae utiles? C. Utiq; : depingunt vitam hominum et simul peccata nostra, modo ea ubique agnoscere atque ita corrigere velimus. I. Rogabo patrem meum, ut hos libros mihi emat.

XIX. De paupertate et divitiis.

I. Videsne istum hominem ridiculum? C. Video quidem hominem, sed nihil ridiculi in eo animadverto. I. Nonne vides, eum esse pauperem? et pauperes sunt contemnendi ac deridendi. C. Stultissime loqueris: paupertas nihil contemptus adferre potest homini: sed vitia hominem reddunt ridiculum et contemptu dignum. De tua igitur sententia omnes divites sunt colendi? nonne? I. Sunt: quis enim felicitior divitibus? possunt uti et frui rebus, quibuscunque volunt. C. Erras: divitiae sunt primum caducae et valde incertae: qui hodie iis abundat, cras saepe est pauperrimus: deinde quomodo divitiae possunt homini honorem conciliare? I. Per vestitum magnificentum aliasque res splendidas. C. Ridiculus est honor, qui hominis vestibus, non ipsi homini tribuitur. Inter pauperem et divitem, si uterque est sapiens virtutisque amans, nihil interest: divitiae nihil discriminis efficere possunt. Imo, si pauper divite est sapientior et virtutis studiosior, haud dubie longe ille huic praefereendus est. Putasne, te in perpetuum esse mansurum di-

divitem ? I. Spero utique. C. Nonne fures, fraudes hominum, incendium aliaque res possunt tibi divitias adimere? ac si deinde pauper eris, cave, ne aequae tum derideare ab aliis, ac nunc pauperes deridendos putes. Qui pauperes deridet, is Deum deridet, qui illos creavit.

XX. De divitiis.

I. An nihil audivisti de malo, quod superiori nocte experti sumus? C. Nihil: quidnam vobis accidit? I. Fures, genus hominum improbissimum, nobis omnem suppellectilem abstulerunt, et nostras aedes totas fere vacuas reddiderunt. C. Doleo vehementer. I. Pater confirmavit, omnem suam pecuniam simul ablatam esse. C. Hinc vides, quam incertae sint omnes divitiae, & quam miser sit homo iis solis confidens. Virtus et doctrina sunt certiores divitiae, quas nullus fur auferre potest. An nostis, quinam isti fures fuerint? I. Non: nam si hoc sciremus, res creptae facile nobis restituerentur. C. Opto, ut damnum istud vobis alio modo sarciatur.

XXI. De morte.

I. Cur fles? Christiane. C. Quia soror mea mortua est. I. Doleo tecum: sed ubi nunc ipsa est? C. Mortua est, ut audivisti. I. Itane plane perii? C. Corpus quidem eius video, sed exsangue et vitae expertus. I. Nunc vides, quid corpus sit sine animo. C. Video, sed, ubi animus sororis sit, nescio. I. Fuitne soror tua virtutis amans? C. Fuit sane. I. Ergo non dubitare debes, quin eius animus nunc sit in coelo, in sede beatorum.

XXII. De eadem materia.

I. Video te atra veste indutum: quid hoc significat? C. Frater meus obiit. I. Quis credidisset mortem eius tam propinquam esse? Doleo tecum ex animo. C. Non dici potest, quantum is me amaverit. I. Scio, quanto vos amore perpetuo complexi sitis; hincque facile intelligere possum, quam acerba tibi sit illius iadura. C. Utinam hodie moriar, ut cum eo sim, eiusque consuetudine dulci fruam! I. Noli dolori tuo nimis indulgere. Videturne tibi frater plane periisse? C. Non: scio, eum esse in loco meliori, quam antea. I. Ne igitur invidas illius felicitati, praesertim cum scias, eum aliquando in vitam atque ita in tuum amplexum esse rediturum.

XXIII. De mortis cogitatione.

I. Gaudeo, cum video, te non tam tristi fronte esse, quam heri: quae subest causa? An oblitus es tui fratris? C. Minime: sed quid iuvat dolori indulgere? lacrymis neminem in vitam revocamus: deinde scio, eum adhuc vivere, ac maiori felicitate frui, quam nos omnes hac in terra fruamur. A. Loqueris ita, ut Christianum decet. C. Attamen eius memoriam ex meo animo nunquam effluere patiar. A. Recte facies: at nos simul etiam mortem nostram cogitare decet: nam sumus omnes mortales: et sapientis est mori discere ante, quam moriatur. C. Praeclare loqueris. Mors enim nulli aetati parcat: non modo viros et senes aufert, sed etiam adolescentes, pueros, imo infantes opprimit.

XIV. De grato discipuli erga magistrum animo.

I. Nihilne audivisti de Nicolao? C. Quid putas me audire potuisse? Non intelligo, quid sentias. A. Miror. Locutus ille est ea de magistro nostro, quae discipulum non decet loqui. C. Quenam dixit? A. Pudet me ea repetere: et ignoscas, quaeso, si taceam: nam aliorum stulta verba repetere, est, reddere se illorum stultitiae participem. C. Qualis est vester magister? I. Vir nostro amore et observantia longe dignissimus. Neque enim tantum singula, quae tradit, diligent r atque ita explicat, ut quisque cum plane intelligat, sed etiam diligenter singula repetit, ut e mente nostra effluere nequeant: ut taceam, quanto studio nos ad virtutem amandam impellat, suoque praeclearo exemplo praeceat. C. Sane est praeclearus magister. I. Nonne igitur dignus est, quem nos, tam egregia institutione fruente, impense amemus? Nonne vero etiam Nicolaus dignus est, quem oderimus? C. Miser ille misericordia potius vestra, quam odio, dignus est: indicat enim, se sui magistri virtutes non perspicere, nec quidquam utilitatis ex eius institutione capere.

XXV. De vera discendi ratione.

I. Video, me a te longe superari de divina laude: dic igitur mihi, quam viam ingredi debeam, ut d.ior sum. C. Non equidem me ea laude, quam mihi impertiris, dignum esse credo: attamen, quid sentiam, tibi dicam. Omnis homo, cuius interest multa discere, debet tria observare. A. Quenam ea sunt? C. Primum se debet praeparare ad ea, quae in secula tradentur, ut deinde illa, quando tradantur, eo melius intellegat:

gat: deinde debet ad singula verba magistri diligenter attendere: tandem domi, quaecunque audivit, saepius repetere. I. Quid est diligenter attendere? C. Ita attendere, ut acerrimo studio summaque cupiditate flagres singula audiendi et memoriae mandandi. I. An potes omnia memoria comprehendere? C. Non: propterea multa, quae magister tradit, chartae trado, ac deinde domi, quae notavi, saepius perlego: sic memoriae meae egregie consulo. I. Sequar exemplum tuum.

XXVI. De lectione Ciceronis.

I. Scio, te linguam latinam praeclare nosse; dic mihi, unde eius scientiam hauseris. C. Maxime e diligenti Ciceronis lectione. I. Quis est iste Cicero? C. Non amplius vivit: fuit ille olim consul Romanus, magnusque orator. I. Si orator fuit, quomodo ex eo potuisti latinam linguam discere? C. Non tantum ex eo huius linguae cognitionem hausi, sed simul quoque eloquentiam, hoc est, facultatem perspicue, graviter et suaviter dicendi. I. Mira narras: memini, me de Cicerone isto aliquando audire: sed audivi, ex eo nihil nisi vocabula latina disci posse. C. Sic iudicant, qui ipsum non legerunt: et mihi crede, neminem praeclare scribere posse, nisi eloquentia instructus sit. Sine eloquentia loqui ac scribere est garrere.

XXVII. De Consule Romano.

I. Tu dixisti mihi nuper, Ciceronem fuisse consulem Romanum: non intelligo, quid sit consul Romanus. C. Quid nunc sit, nescio; quid fuerit olim, scio: fuit vir regia fere potestate utens. Romam urbem esse Italiae nosti. I. Novi: est sedes pontificis Romani. C. Olim fuit sedes summi imperii orbis terrarum. Sed ut ab initio ordiar, habuit primum reges, quorum primus fuit Romulus. I. De Romulo audivi: nonne hic Romam condidit? C. Recte: sed ultimus regum Tarquinius, qui Superbus appellatur, eiectus est urbe, non modo propter crudelitatem, sed etiam, quia eius filius Lucretiae, matronae primariae, castitatem laedere ausus est. I. Ergo Romani postea sine rege fuerunt? C. Fuerunt et manserunt: sed pro rege creabant sibi duos consules, qui regiam potestatem haberent. I. Ergo duos reges pro uno habuere. C. Non: consules erant annui, hoc est, eorum potestas durabat unum annum: singulis enim annis alii duo consules creabantur a populo in comitiis. I. Nunc video, Ciceronem, cum consul Romanus fuerit, fuisse virum summae auctoritatis, amplissimae conditionis atque adeo regis fere similem.

XXVIII. De lingua Graeca.

I. Video, te Graecam linguam discere: cur hoc facis? C. Quia pater meus me iubet hoc facere, confirmans, illam perutilem esse. I. Sed pater meus negat, Graecam linguam mihi profuturam: hinc eam non disco. C. An pater tuus ipse Graecam linguam didicit? I. Non: confirmavit mihi saepissime, se illam non intelligere. C. Sed pater meus eam egregie callet, ut omnes hac in urbe loquuntur: hinc puto, ipsum de illius utilitate optime iudicare posse. Pergam igitur eam discere. Dixit etiam mihi saepe pater, scriptores Graecos esse pulcherrimos: horum legendorum cupiditate flagro.

c) Eenige plaatsen uit Cicero:

- 1) Cum ex Simonide, poeta nobili, quaesisset tyrannus Hiero, quid Deus esset, ille, deliberandi causa, sibi unum diem postulavit. Cum idem ex eo postridie quaereret, biduum petivit. Cum saepius duplicaret numerum dierum, admiransque Hiero requireret, cur ita faceret: quia, quanto, inquit, diutius considero, tanto mihi res videtur obscurior. Cic. Nat. D. I, 22.
- 2) Non deterret sapientem mors, quae propter incertos casus quotidie imminet, propter brevitatem vitae nunquam longe potest abesse, quo minus in omne tempus reipublicae suisque consulat et posteritatem ipsam ad se putet pertinere. Cic. Tuscul. I, 38.
- 3) Nihil est profecto homini prudentia dulcius, quam, ut (*) cetera auferat, adfert certe senectus. Quae vero aetas longa est? aut quid omnino homini longum? Nonne modo pueros, modo adolescentes, in cursu, a tergo insequens nec opinantes adsecuta est senectus? Sed quia ultra nihil habemus, hoc longum dicimus. Ibid. 39.
- 4) Apud Hypanim fluvium, qui ab Europae parte in Pontum influit, Aristoteles ait bestiolas quasdam nasci, quae unum diem vivant. Ex his igitur, hora octava quae mortua est, proventa aetate mortua est: quae vero occidente sole, decrepita: eo magis, si etiam solstitiali die (†). Confer nostram longissimam aetatem cum aeternitate: in eadem propemodum brevitatem, qua illae bestiolae, reperiemur. Ibid.

5) Ex.

(*) ut gesteld, dat.

(†) Is de langste dag.

- 5) *Exsistit autem hoc loco quaedam quaestio subdificilis, num quando amici novi, digni amicitia, veteribus sint anteponendi, ut equis vetulis teneros anteponere solemus. Indigna homine dubitatio: Non enim amicitiarum esse debent, sicut aliarum rerum, satietates. Veterrima quaeque (ut ea vina, quae vetustatem ferunt) esse debent suavissima: verumque illud est, quod dicitur, multos modios salis simul edendos esse, ut amicitiae munus expletum sit. Novitates (*) autem, si spem adferunt, ut, tanquam in herbis (†) non fallacibus, fructus appareat, non sunt illae quidem repudiandae: vetustas tamen suo loco conservanda est. Maxima est enim vis vetustatis et consuetudinis. Atque in ipso equo, cuius modo mentionem feci, si nulla res impediatur, nemo est, qui non eo, quo consuevit, libentius utatur, quam intrattato et novo: nec modo in hoc, quod est animal, sed in iis etiam, quae sunt inanimata, consuetudo valet; cum locis etiam ipsis montuosis delectemur et sylvestribus, in quibus diutius commorati sumus. Cic. Amic. 19.*
- 6) *Verum illud est, quod nostros senes commemorare audiavi, ab aliis senibus auditum: si quis in coelum ascendisset, naturamque mundi et pulchritudinem siderum perspexisset, insuavem illam admirationem ei fore; quae iucundissima fuisset, si aliquem, cui narraret, habuisset. Sic natura solitarium nihil amat, semperque ad aliquod tanquam adminiculum adnititur, quod in amiciissimo quoque dulcissimum est. Ibid. 23.*
- 7) *Scitum est illud Catonis, melius de quibusdam acerbos inimicos mereri, quam eos amicos, qui dulces videantur: illos verum saepe dicere, hos nunquam. Atque illud absurdum est, quod ii, qui monentur, eam molestiam, quam debent capere, non capiunt; eam capiunt, qua debent vacare. Peccasse enim se non anguntur, obiurgari moleste ferunt: quod contra (omgekeerd) oportet, delicto dolere, correctione gaudere. Ibid. 24.*
- 8) *Oliosum sane genus hominum est officia exprobrantium; quae meminisse debet is, in quem collata sunt, non commemorare, qui contulit. Ibid. 20.*
- 9) *Cum omnium rerum simulatio est vitiosa, (collit enim iudicium veri, idque adulterat), tum amicitiae repugnat maxime. Delect enim veritatem, sine qua nomen amicitiae valere non potest. Nam cum amicitiae vis sit in eo, ut unus quasi animus fiat*

(*) i. e. novae amicitiae.

(†) Het Zaad.

ex pluribus ; qui id fieri poterit , si ne in uno quidem quoque (*) unus amicus erit idemque semper , sed varius , commutabilis , multiplex ? — Secerni autem blandus amicus a vero et internosci tam potest , adhibita diligentia , quam omnia fucata et simulata a sinceris atque veris. Ibid. 25.

10) Quid dulcius , quam habere , quicum omnia audeas sic loqui , ut tecum ? Quis esset tantus fructus in prosperis rebus , nisi haberes , qui illis aequè , ac tu ipse , gauderet ? adversas vero ferre difficile esset sine eo , qui illas gravius etiam , quam tu , ferret. — Itaque non aqua , non igni , ut aiunt , pluribus locis utimur , quam amicitia. Ibid. 6.

11) Breve tempus aetatis satis est longum ad bene honesteque vivendum. Sin processeris longius , non magis dolendum est , quam agricolae dolent , praeterita verni temporis suavitate aestatem autumnumque venisse. Ver enim tanquam adolescentiam significat , ostenditque fructus futuros : reliqua tempora demerendis fructibus et percipiendis accommodata sunt. Fructus autem senectutis est ante partorum honorum memoria et copia. Senect. 19.

12) Adulescentes mori sic mihi videntur , ut cum aquae multitudine vis flammæ opprimitur : senes autem , sicut sua sponte , nulla adhibita vi , consumus ignis exstinguitur. Et quasi (†) poma ex arboribus , si cruda sunt , vi avelluntur , si matura et cocta , decidunt , sic vitam adulescentibus vis aufert , senibus maturitas. Ibid.

13) Apud Xenophontem moriens Cyrus maior haec dicit : Nolite arbitrari , o mihi carissimè filii , me , cum a vobis discessero , nunquam aut nullum fore. Nec enim , dum eram vobiscum , animum (§) meum videbatis , sed eum esse in hoc corpore ex his rebus , quas gerebam , intelligebatis. — Mihi quidem nunquam persuaderi potuit , animos (§) , dum in corporibus essent mortalibus , vivere , cum exissent ex iis , emori : nec vero tum animum (§) esse insipientem , cum ex insipienti corpore evasisset , sed , cum omni admixtione corporis liberatus purus et integer esse coepisset , tum esse sapientem. Atque etiam , cum hominis natura morte dissolvitur , ceterarum rerum perspicuum est quoque defraudant : abeunt enim illuc omnia , unde orta sunt : animus (§) autem solus nec , cum adest , nec , cum discedit , apparet. Ibid. 22.

d) Eenige

(*) uno behoort tot quoque voor eenquoque.

(†) quasi zo als.

(§) animus is hier overal de ziel.

4) Eenlge Fabelen uit *Phaedrus*.

1) *Lib. I. F. 3. Graculus superbus et pavo.*

*Ne gloriari libeat alienis bonis
Suoque potius habitu vitam degere,
Aesopus nobis hoc exemplum prodidit.
Tumens inani graculus superbia
Pennas, pavoni quae deciderant, sustulit,
Seque exornavit: deinde contemnens suos
Formoso se pavonum immiscuit gregi.
Illi impudenti pennas eripiunt avi,
Fugantque rostris. Male mulcatus graculus
Redire moerens coepit ad proprium genus:
A quo repulsus tristem sustinuit notam. (Beschimping.)
Tum quidam ex illis, quos prius despexerat:
Contentus nostris si fuisses sedibus,
Et, quod natura dederat, voluisses pati,
Nec illam expertus esses contumeliam,
Nec hanc repulsam tua sentiret calamitas.*

2) *Lib. I. F. 4. Canis per fluvium carnem ferens.*

*Anittit merito proprium, qui alienum appetit.
Canis per flumen, carnem dum ferret, natans
Lympharum in speculo vidit simulacrum suum;
Aliamque praedam ab alio perferri putans
Eripere voluit: verum decepta aviditas
Et, quem tenebat ore, demisit cibum,
Nec, quem petebat, adeo potuit attingere.*

3) *Lib. I. F. 5. Vacca, capella, ovis et leo.*

*Nunquam est fidelis cum potente societas:
Testatur haec fabella propositum meum.
Vacca et capella et patiens ovis iniuriae
Socii fuere cum leone in saltibus.
Hi cum cepissent cervum vasti corporis,
Sic est locutus, partibus factis, leo:
Ego primam tollo, nominor quia leo;
Secundam, quia sum fortis, tribuetis mihi;
Tum, quia plus valeo, me sequetur tertia;
Malo adficietur, si quis quartam tetigerit.
Sic totam praedam sola improbitas abstulit.*

4) *Lib. I. F. 7. Vulpes ad personam tragicam.*

*Personam tragicam forte vulpes viderat:
O quanta species, inquit, cerebrum non habet!*

Hoc

Hoc illis dictum, quibus honorem et gloriam
Fortuna tribuit, sensum communem abstulit.

5) Lib. I. F. 10. Lupus et vulpes iudice simio.

Quicumque turpi fraude semel innotuit,

Etiam si verum dicit, amittit fidem.

Hoc attestatur brevis Aesopi fabula.

Lupus arguebat vulpem furti crimine:

Negabat illa, se esse culpae proximam.

Tum iudex inter illos sedit simius:

Uterque causam cum perorassent suam,

Dixisse fertur simius sententiam:

Tu non videris perdidisse, quod petis.

Te credo surripuisse, quod pulchre negas.

Lib. I. F. 12. Cervus ad fontem.

Laudatis utiliora, quae contemseris,

Saepe inveniri, haec exserit narratio.

Ad fontem cervus, cum bibisset, restitit,

Et in liquore vidit effigiem suam.

Ibi dum ramosa mirans laudat cornua,

Crurumque nimiam tenuitatem vituperat,

Venantum subito vocibus exterritus

Per campum fugere coepit et cursu levi

Canes elusit. Sylva tum excepit ferum;

In qua relentis impeditus cornibus

Lacerari coepit moribus saevis canum.

Tunc moriens vocem hanc edidisse dicitur:

O me infelicem! qui nunc demum intelligo,

Utilia mihi quam fuerint, quae despexeram,

Et, quae laudaram, quantum luctus habuerint.

7) Lib. I. F. 13. Vulpes et corvus.

Qui se laudari gaudent verbis subdolis,

Serae dant poenas turpes poenitentiae.

Cum de fenestra corvus raptum caseum

Comesse vellet, celsa residens arbore,

Hunc vidit vulpes, dehinc sic coepit loqui:

O qui tuarum, corve, pennarum est nitor!

Quantum decoris corpore et vultu geris!

Si vocem haberes, nulla prior ales foret.

At ille stultus, dum vult vocem ostendere,

Emisit ore caseum, quem celeriter

Dolosa vulpes avidis rapuit dentibus.

Tum demum ingemuit corvi deceptus stupor.

- 8)
- Lib. I. F. 20. Canes famelici.*

*Stultum consilium non modo effectu caret,
Sed ad perniciem quoque mortales devocat.*

*Corium depressum in flumine viderunt canes :
Id ut comesse extractum possent facilius,
Aquam coepere bibere : sed rupti prius
Periere, quam quod petierant, contingerent.*

- 9)
- Lib. I. F. 24. Rana rupta et bos.*

Inops, potentem dum vult imitari, perit.

*In prato quondam rana conspexit bovem,
Et tanta invidia tantae magnitudinis
Rugosam inflavit pellem : tum natos suos
Interrogavit, an bove esset latior.*

*Illi negarunt. Rursus intendit cutem
Maiore nisu : et simili quaesivit modo,
Quis maior esset. Illi dixerunt bovem.
Novissime indignata, dum vult validius
Inflare sese, rupto iacuit corpore.*

- 10)
- Lib. III. F. 9. Socrates ad amicos.*

Vulgare amici nomen, sed rara est fides.

*Cum parvas acdes sibi fundasset Socrates,
E populo, nescio quis, ut fieri solet :*

*Quaeso, tam angustam, talis vir, ponis domum ?
Utinam, inquit, veris hanc amicis impleam !*

- 11)
- Lib. IV. F. 9. De vitiis hominum.*

Peras imposuit Iupiter nobis duas :

*Propriis repletam vitiis post tergum dedit,
Alienis ante pectus suspendit gravem*

*Hac re videre nostra mala non possumus :
Alii simul delinquunt, censores sumus.*

- 12)
- Lib. IV. F. 22. Mons parturiens.*

Mons parturibat, gemitus immanes ciens ;

Eratque in terris maxima expectatio.

*At ille murem peperit. Hoc scriptum est tibi,
Qui, magna cum minaris, extricas nihil.*

e) Eenige plaatzen uit Ovidius, Virgilius en Horatius.

- 1)
- Terretur minimo pennae stridore columba,*

Unguibus, accipiter, saucia facta tuis.

Nec procul a stabulis audet secedere, si qua

Excussa est avidi dentibus agna lupi.

Vitaret coelum Phaethon, si viveret ; et, quos

Optaret stulte, tangere nollet equos. Ovid. Trist. I, 1. 75.

2) In

- 2) *In caput alta suum labentur ab aequore retro
Flumina; conversis solque recurret equis.
Terra feret stellas; coelum findetur aratro;
Unda dabit flammam; et dabit ignis aquas.
Omnia naturae praepostera legibus ibunt;
Parsque suum mundi nulla tenebit iter.
Omnia iam fient, fieri quae posse negabam,
Et nihil est, de quo non sit habenda fides.
Haec ego vaticinor, quia sum deceptus ab illo,
Laturum misero quem mihi rebar opem. Ibid. I. 7.*
- 3) *Donec eris felix, multos numerabis amicos:
Tempora si fuerint nubila, solus eris.
Aspicias, ut veniant ad candida tecta columbae,
Accipiat nullas sordida turris aves
Horrea formicae tendunt ad inania nunquam.
Nullus ad amissas ibit amicus opes.
Uique comes radios per solis euntibus umbra,
Cum latet hic pressus nubibus, illa fugit;
Mobile sic sequitur Fortunae lumina vulgus,
Quae simul induta nube teguntur, abit. Ibid. I. 8, 5.*
- 4) *Corpora magnanimo satis est prostrasse leoni:
Pugna suum finem, cum iacet hostis, habet.
At lupus et turpes instant morientibus urfi,
Et quaecunque minor nobilitate ferd est.
Maius apud Troiam forti quid habemus Achille?
Dardanii lacrymas non tulit ille Jouis. Ibid. III. 5, 33.*
- 5) *In causa facili cuius licet esse deserto,
Et minimo vires frangere quassa valent. Ibid. I. 10, 20.*
- 6) *Tempore ruricolae patiens sit taurus aratri,
Praebet et incurvo colli premenda iugo.
Tempore porci equus lentis animosus habenis,
Et placido duos accipit ore lupos.
Tempore Poenorum compescitur ira Leonum,
Nec feritas animo, quae fuit ante, manet.
Quaeque sui monitis obtemperat Indi magistri
Bellua, servitium tempore victa subit.
Tempus, ut extensis tumeat, facit, uva racemis,
Vixque merum capiant grana, quod intus habent.
Tempus et in canas semen producit aristas,
Ei, ne sint tristi poma sapore, facit.
Hoc tenuat dentem terram renovantis aratri;
Hoc rigidis silices, hoc adamantini terit.
Hoc etiam saevus paulatim mitigat iras;
Hoc minuit luctus, moestaque corda levat. Ibid. IV. 6.*

7) *Vidi*

- 7) *Vidi ego, navisfragum qui riserat, aequore mergi,
Et, nunquam, dixi, iustior unda fuit.
Vilia qui quondam miseris alimenta negarat,
Nunc mendicatio pascitur ipse cibo.
Passibus ambiguis Fortuna volubilis errat,
Et manet in nullo certa tenaxque loco.
Sed modo laeta manet, vultus modo sumit acerbos,
Et tantum constans in levitate sua est. Ibid. V. 8, 11.*
- 8) *Qui semel est laesus fallaci piscis ab hamo,
Omnibus unca cibis aera subesse putat.
Saepe canem longe visum fugit agna, lupumque
Credidit, et ipsa suam nescia vitat opem.
Membra reformidant mollem quoque saucia tactum:
Vanaque sollicitis incutit umbra metum. Ovid. Pont. II. 7, 9.*
- 9) Beschryving der Faam of van het Gerucht *Virg. Aen. IV. 174.*

*Fama malum, quo non aliud velocius ullum:
Mobilitate viget, viresque acquirit eundo:
Parva metu primo, mox sese attollit in auras,
Ingrediturque solo et caput inter nubila condit.
Illam Terra parens, ira irritata deorum,
Extremam, ut perhibent, Coeo Enceladoque sororem
Progenuit, pedibus celerem et perniciousibus alis:
Monstrum horrendum, ingens! cui quot sunt corpore plumae,
Tot vigiles oculi subter, (mirabile dictu!)
Tot linguae, totidem ora sonant, tot subrigit aures.
Nocte volat coeli medio terraeque per umbram
Stridens, nec dulci declinat lumina somno.
Luce sedet custos aut summi culmine tecti,
Turribus aut altis; et magnas territat urbes,
Tam ficti praeque tenax, quam nuntia veri.*

- 10) *Nemo adeo ferus est, ut non mitescere possit,
Si modo culturae patientem praebat aurem.
Virtus est vitium fugere, et sapientia prima
Stultitia caruisse. — Hor. Epist. I. 1, 39 seq.*
- 11) *Sincerum est nisi vas, quodcunque infundis, acescit.
Sperne voluptates: nocet emta dolore voluptas.
Semper avarus eget: certum voto pete finem.
Invidus alterius macrescit rebus opimis:
Invidia Siculi non invenere tyranni
Maius tormentum. Qui non moderabitur irae,
Infectum volet esse, dolor quod suaserit et mens,
Dum poenas odio per vim festinat inulto.*

*Ira furor brevis est : animum rege : qui nisi paret,
Imperat : hunc frenis, hunc tu compeſce catena.
Fingit equum tenera docilem cervice magiſter
Ire viam, qua monſtret eques. Venaticus ex quo
Tempore cervinam pellem latravit in aula,
Militat in ſylvis catulus. Nunc adhibe puro
Pectore verba puer, nunc te melioribus offer.
Quo ſemel eſt imbuta recens, ſervabit odorem
Teſta diu. — Hor. Epift. I. 2, 54. ſeq.*

12) Hor. Od. II. 10. aan Licinius.

*Rectius vives, Licini, neque altum
Semper urgendo, neque, dum procellas
Cautus horreſcis, nimium premendo
Litus iniquum.*

*Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obſoleti
Sordibus teſti, caret invidenda
Sobrius aula.*

*Saepius ventis agitur ingens
Pinus; et celsae graviore caſu
Decidunt turres; feriuntque ſummos
Fulmina montes.*

*Sperat infeſtis, metuit ſecundis
Alteram ſortem bene praeparatum
Pectus: informes hyemes reducit
Iupiter, idem*

*Summovet. Non, ſi male nunc, et olim
Sic erit: quondam cithara tacentem
Suſcitatur Muſam, neque ſemper arcum
Tendit Apollo.*

*Rebus anguſtis animoſus atque
Fortis appare! ſapienter idem
Contrahes vento nimium ſecundo
Turgida vela.*

E I N D E.

322

12)

